

TEZ

~~2812~~

3680

3680

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TARİH BÖLÜMÜ

(MEZUNİYET TEZİ)

XVII. ASRIN İLK YARISINDA
PAYELİ VE BİLFİİL ANADOLU VE RUMELİ KAZASKERLERİ

20. V. 1965

Kabül edilmiştir.

Dr. Aktepe

Ranburu

No. 2661

BÜR İŞİN

M.T.9

rej. 2811

HAZİRAN - 1965

Ö N S Ö Z

Kazaskerlik, Osmanlı adli teşkilâtının en yüksek makamlarından biri olup bu mevki ihraz edenler, bugünkü Bakanlar Kurulu'na tekabül eden Divan-ı Hümayûn'da hukuki ve şer'i mes'eleleri halletmekle vazifelidir. Kazaskerlik makamı başlangıçta askerî sınıfa ait ve şer'i işlerin görülmesi ihtiyacından doğmuşsa da yalnızca askerî hukuka ait işlere bakan makam değildir. Kazaskerler askerî hukukî meselelerden başka diğer hukuki muamelelerinde amiri durumundaydılar.

Kazaskerlik menşe itibariyle Abbasi'ler, Memlûk'ler, Harzemşahlar, Eyyubiler, Selçukiler ve Karamanoğullarında görülmektedir. Osmanlılarda Kazaskerlik makamı Sultan Murad I zamanında (1361-1362) ihdas edilmiş ve ilk Kazasker olarak Çandarlı Kara Halil Paşa'yı görüyoruz.

Fatih devrinde bu mansıb Rumeli ve Anadolu Kazaskerliği olmak üzere ikiye ayrılmış ve Mülihiddin Kestelâni ile Hacı Hasan-Zâde bu iki makama tayin edilmiş ilk şahıslardır.

Başlangıçta Kazaskerlik en yüksek ilmiye mertebesiye, Kanunî devrinde Ebussuud Efendi'nin (vefatı H.982- M.1574) şeyhülislâmliği zamanından itibaren "Şeyhülislâm" tâbir edilen Müfti'ler Kazaskerlere takaddüm etmiştir. Yavuz Sultan Selim Doğu Anadoluyu fethedince Arap ve Acem Kazaskerliği diye üçüncü bir kazaskerlik ihdas etmişse de, yine aynı padişah zamanında Suriye, Mısır ve Doğu Anadolu adli işleri Anadolu Kazaskeri uhdesine verilerek bu üçüncü kazaskerlik kaldırılmıştır. Rumeli ve Anadolu Kazaskeri arasında derece farkı olmakla beraber vazifeleri aynıdır. Fatih Kanunnâmesi Mer'iyeti üzerine kazaskerler vezir-i Âzamın riyasetinde toplanan Divan-ı Hümayun'da vezirlerle defterdarlar arasında oturur ve şer'i davalara ait tuğralı buyruldu yazardı. Vezirler ve defterdarlar gibi kazaskerlerde haftada dört gün arz odasında huzura kabul edilirdi. Kazaskerler Divan-ı Hümayun'daki mesailerinden başka haftanın salı ve çarşamba günleri hariç hergün kendi konaklarında divan kurarak makamlarının icab ettirdiği işleri görüşürler, ayrıca Cuma günleri Vezir-i Âzam riyasetindeki "huzur murafaası" na dahil olurlardı. Divan'da davaları doğrudan doğruya ^{dinlemeye} Rumeli Kazaskeri selâhiyetli olup Anadolu Kazaskerleri ise ancak sadrazamın izniyle davaları dinliyebilirdi.

Fatih devrinde kazaskerlere verilen beşyüz akçe gündelik, Sultan Ahmed I devrinde Rumeli Kazaskerlerine beşyüzyetmişiki, Anadolu Kazaskerlerine beşyüzaltmışüç, her iki mansıbın mazûllerine ikiyüzelli akçe olarak tayin edilmiştir. Kendilerine tahsis edilen arpalıklarla harçlardan gelen gelirler külliyetli miktarda olup, mazullükleri zamanında dahi bir veya birkaç kazayı arpalık olarak tasarruf edip gönderdikleri naib'ler vasıtasıyla şer'i muameleleri hal eder ve gelirleri toplarlardı.

Rumeli Kazaskerleri Adalar dahil Rumeli tarafındaki, Anadolu Kazaskeride Anadolu, Suriye, Irak, Mısır tarafındaki yirmi, yirmibeş, otuz ve kırk akçelik müderrislikler ile yüzelli akçelik kadılikları bizzat kendileri, bunlardan daha yukarı dereceli kadı ve müderrisleri de sadrazamla görüşerek tayin ederlerdi. XVII. Asrın sonlarına doğru kırk akçeden yukarı medreselerle yüzelli akçeden yukarı kadılikların artık şeyhülislâm tasvibiyle tevcih edildiği görülmektedir. Ebussuud Efendi'den itibaren kazaskerler medreselerden mezun olanların mülâzemet defterlerinin tutulmasını, sıralarına göre müderris ve kadı tayinini, ülemanın pâyesinin tâyin ve tahdidini muntazaman ifâ etmişlerdir.

Başlangıçtan XVII. Asra kadar Kazaskerliklerin hizmet süreleri iki yıl iken, XVII. Asırdan itibaren bir yıla indirilmiş müddetlerin sonunda ya kazasker mazûllerinden biri veya kazaskerlik pâyesinde olan bir başkası tayin olunurdu. Şöyleki, Anadolu Kazaskerliği, İstanbul ve Edirne kadılarıyla Anadolu Kazaskerliği pâyesini kazanmış kadılardan birisine, Rumeli kazaskerliğiye Anadolu Kazaskerliğinden veya bunun pâyeli veya mazûllerinden birine tevcih olunurdu.

Tezimin mevzu "XVII. Asrın ilk yarısında pâyeli ve bilfiil Anadolu ve Rumeli Kazaskerleri" olduğu için biyografik mahiyette olup her bir kazasker doğumundan vefatına kadar ayrı ayrı incelenmiştir. Yalnız, kazaskerlikten şeyhülislâmlığa yükselen şahısların biyografisi başka bir mezuniyet tezinde yapıldığı için bunlar oldukça kısaltılmıştır. Kazaskerlerin sıralanışı, vefat tarihleri gözönünde tutularak yapılmış, ayrıca kazaskerlerin nasb ve azl tarihlerini gösteren çeşitli listeler incelenerek vücuda getirilen Anadolu ve Rumeli Kazaskerliğine ait iki liste teze ilâve edilmiştir. Tezemi yaparken faydalandığım kaynaklar şunlardır:

Bu devre ait; Osmanlı Tarihleri, Umumi tarihler, kronikler, şuara

tezkireleri, Şakâik-i Nûmâniye Zeylleri, tercümei hâle ait diğerk kitaplar. Fakat bu kaynaklardaki malûmat dağınıktır. Şeyhülislâmların biyografilerini toplu olarak ihtiva eden Devhat ül-Meşayih" gibi Kazaskerlerin'kini toplayan bir eser mevcut değildir.

Tezimin hazırlanmasında büyük yardımlarını esirgemiyen Sayın Hocam Profesör Münir Aktepe'ye sonsuz teşekkürlerimi sunar gerek mevzuun genişliği gerek ilk deneme olması sebebiyle muhtemel olan eksik ve hataların müsamaha ile karşılanmasını rica ederim.

BÜR İŞİN

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- Abdurrahman Hibrî : Defter-i Ahbâr, T.Y. Veliyuddin Efendi (İstanbul Devlet Ktp.) No.:2418
- Abdülazîz (Kara Çelebi-Zâde): Ravzatü'l Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, T.Y. Ali Emiri (Millet Ktp.) No.299/1
- Ahmed (Müneccimbaşı) : Sahaifü'l Ahbâr (Şair Nedim Tercümesi) İst.1285, C:I-II.
- Ahmed Nazif : Riyazü'n Nûkaba, Ali Emiri (Millet Ktp. No.:723.
- Ahmed Refik : Âlimler ve Sanatkârlar, İst.1924.
- Atâî (Nev'î-Zâde) : Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, İst.1268, C:1-2
- Babinger Fr. : Die Geshichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke, Leipzig 1927.
- Brockelman : Geschichte der Arabischen Litteratur, Leiden 1949.
- Betül Yazıcı : Bostan-Zâde Yahya Efendi ve "Vaka-i Sultan Osman" nam eseri, (Mezuniyet Tezi), Tarih Semineri Ktb.No.:590
- Fâik Reşâd : Eslâf, İst.1312.
- Faizi (Kaf-Zâde) : Zübdetü'l Eş'ar, T.Y. Ali Emiri (Millet Ktb.) No.:1325
- Gibb, J.W. : A History of Ottoman Poetry by the late, London 1909.
- Güner Akyürek : XVII. Asır Osmanlı Şeyhülislâmları (Mezuniyet tezi), Tarih Semineri Ktb. No.:645.
- Habîb : Hat ve Hattâtan, İst.1305.
- Hammer : Devlet-i Osmaniye Tarihi (Mehmed Atâ tercümesi), İstanbul 1333, 1335, 1337 C:VIII ve IX-X.

- Hasan Çelebi (Kınalı-Zâde) : Şuara Tezkiresi, T.Y. Ali Emiri (Millet Ktb.) No.:759.
- Hasib Üsküdarî : Vefiyatü'l Ekâbir, T.Y. Ali Emiri (Millet Ktb) No.:620.
- Hüseyin Ayvansarayî : Vefiyat-ı Ayvansarayi, T.Y. Esad Efendi (Süleymaniye Ktb.) No.:1375.
- Hüseyin Ayvansarayî : Hadîkatü'l Cevâmi, İst.1281, C:I-II.
- İbrahim Peçevi : Tarih, İst.1283, C:I-II.
- İsmail Hakkı Uzunçarşılı : Osmanlı Tarihi, Ankara 1951-1954, C:II, Kısım:I-2.
- İsmail Hamî Danişmend : İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İst 1947, 1948, 1961, C:I, II-III.
- Mehmed Asım : Zeyli Zübdetü'l Eş'ar, T.Y. Ali Emiri (Millet Ktb.) No.:1326.
- Mehmed Cemaleddin : Ayîne-i Zürefa (Osmanlı Tarih ve Müverrihleri) İst.1314.
- Mehmed Emin (Muhibbi) : Hulâsatü'l Eser, Mısır 1284, C:I-IV.
- Mahmed Halife : Tarih-i Gilmani, İst.1340.
- Mehmed Hemdemi (Solâk-Zâde) : Tarih, İst.1298.
- Mehmed b.Mehmed El Rumi : Tarih-i Âl-i Osman, T.Y.Lala İsmail (Süleymaniye Ktb.) No.:300
- Mehmed b.Mehmed El Rumi : Nuhbetü't Tevârih, İst.1286.
- Mehmed Süreyyâ : Sicill-i Osmânî, İst.1308-1311, C:I-IV.
- Mehmed Şem'î : İlâveli Esmarü't Tevârih, İst.1295.
- Mehmed Tahir (Bursalı) : Osmanlı Müellifleri, İst.1333-1342 , C:I-III.
- Meliha Aktay : Bostan-Zâde'ler (Mezuniyet tezi) Tarih Semineri Ktb.No.:500.
- Mustafa b.Abdullah (Kâtip-Çelebi) : Takvimü't Tevârih, İst.1146 T.Y.Ali Emiri (Millet Ktb.) No.:128

- Mustafa b. Abdullah (Kâtip Çelebi) : Fezleke, İst. 1286-1287, C: I-II.
- Mustafa Naîmâ : Tarih, İst. 1280, C: I-VI.
- Mustafa (Selânîkî) : Tarih, İst. 1281.
- Nimet Bostan : Ebussuud Efendi, ecdadı ve evlâdı, (Mezuniyet tezi) Tarih Semineri Ktb. No.: 525.
- Raşid Mehmed : Tarih, İst. 1281, C: II.
- Rıza : Şuara Tezkiresi, İst. 1316.
- Riyazi : " " , T.Y. Ali Emiri (Millet Ktb.) No.: 765.
- Safaî : Şuara Tezkiresi, T.Y. Ali Emiri (Millet Ktb.) No.: 771.
- Selma Zeren : XVII. Asır Osmanlı Müverrihleri (Mezuniyet tezi), Tarih Semineri Ktb. No.: 572.
- Süleyman Saadeddin (Müstakim-Zâde) : Tuhfe-i Hattâtin, İst. 1928.
- Şeyhi Mehmed (Uşşaki-Zâde) : Vekayü'l Püdelâ (Şakâik-i Nûmâniye nin zeyline Zeyldir) T.Y. Bekir Ağa (Süleymaniye Ktb.) No.: 479, C: I.
- ŞEMSEDDİN Şâmî : Kaamûsu'l A'lâm. İst. 1306-1316, C: I-VI.

ANSİKLOPEDİLER :

- İslâm Ansiklopedisi, İst. 1940-1960. C: I-VIII.
- İstanbul Ansiklopedisi, İst. 1958-1965, C: I-VIII.
- Türk Ansiklopedisi, Ankara 1946-1964, C: I-XII.

KATALOGLAR :

- İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Tarih Coğrafya Yazmaları Kataloğu, İstanbul 1943-1948, Pasikül I-VIII.
- İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, İst. 1959, C: II.

LÜGATLER :

Mehmed Zeki Pakalın

: Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü.

Şemseddin Sâmî

: Kaamus-ı Türki, İst.1316 ve 1318, C:I-II..

...

Ş E M S İ E F E N D İ (MUALLİM-ZÂDE)

950 - 1011

Sultan Selim II'nin hocası Muallim-Zâde Atâullah Efendi'nin oğlu olup, 950 (1543/1544) senesinde doğmuştur (1).

Küçük yaştan tahsile başlayarak, babasından mülâzim olup 975 Muharreminde (1567 Temmuz-Ağustos) birdenbire Hanikah payesiyle tarık-i tedrise karar veren Şemsi Efendi, 976 Cemaziyelahirinde (1568 Kasım-Aralık) Medrese-i Hasekiye, 978 Saferinde (1570 Temmuz-Ağustos) Sahn, 981 Muharreminde (1573 Mayıs) Ayasofya ve 983 Recebinde (1575 Ekim-Kasım) Süleymaniye Medreselerinden birinde müderris olmuş (2) Mutad üzere müderrislik devrini katederek 988 Cemaziyelahirinde (1580 Temmuz-Ağustos) Galata Kadısı olup 990 Zilkadede (1582 Kasım-Aralık) Bursa'ya nakl olunarak 991 Zilhiccede (1583/84 Aralık-Ocak) mazulolduktan sonra 994 Zilhiccesinde (1586 Kasım-Aralık) tekrar Bursa Kadısı olmuştur (3). 995 Recebinde (1587-Haziran-Temmuz) Edirne'ye tayin (4) ve 998 Zilkadede (1590 Eylül) azl olunmuştur.

İki sene mazuliyetten sonra 7 Şevval 1000 de (17 Temmuz - 1592) Sunullah Efendi yerine İstanbul Kadılığı tevcih edildi (5) 1001 Recebinde (1593 Nisan-Mayıs) azledilerek 1003 Zilhiccede (1595 Ağustos-Eylül) Damad Mehmed Efendi yerine ikinci defa İstanbul Kadılığına tayin edilerek 1004 Cemaziyellevvelinde (1596 Ocak) azl olunmuştur. Mazulen geçirdiği beş senelik sukûn devresinden sonra Şeyhülislâm Hoca-Zâde-Esâd Efendi tayini ile 2 Ramazan 1009 (7-Mart-1601) da Ahi-Zâde Abdulhalim Efendi yerine Anadolu Sadaretine nail olup (6) 1010 Mu-

-
1. Mehmed b.Mehmed,Tarih-i Âl-i Osman.Vrk.:98^a; Nev'i Zâde Atâî,Şakâik-i Numâniye Zeyli İst.1268. C:II,S:458;Mehmed Süreyyâ Sicill-i Osmânî İst.1311 C:III, S:166
  2. Şakâik-i Numâniye zeyli C:II,S:458;Kâtib Çelebi,Fezleke İst.1286 C:1, S:194.
  3. Şakâik-i Numâniye zeyli C:II,S:458 ; Fezleke C:1,S:195
  4. Tarih-i Âl-i Osman Vrk.:98 a Edirne'ye nakline H.978 olarak gösteriyor.Selânikî Mustafa,Tarih-i Selânikî İst.1281 S:268-269; Şakâik-i Numâniye Zeyli,C:II, S:458; Fezleke, C:1,S:194.
  5. Naîmâ Mustafa-Tarih-i Naîmâ,İst.1280,C:1, 68 ; Selânikî, S:327 ; Şakâik-i Numâniye Zeyli, C:II, S:458.
  6. Tarih-i Âli Osman,Vrk.:98 a ;Kâtib Çelebi,Takvim üt-Tevârih,Vrk.:80 a;Hasib Üsküdari,Vefeyat Ül-Ebâbir,Vrk.:61 b-63 a ; Mehmed Şem'i,Esmâr üt-Tevârih,İst.1295,S:181 ; Şakâik-i Numâniye Zeyli, C:II,458,484 ; Fezleke C:1, S:194;Sicill-i Osmânî, C:III, S:166.

(1601 Temmuz) Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem İbrahim Paşa'nın vefatıyla bazı mansıblarda yapılan değişikliklerden dolayı yeni Sadrazam Yemişci Hasan Paşa'nın arzusuyla 2 Safer 1010 (2 Ağustos-1601) da tekaüt e. dilmıştır (7). Çok zaman geçmeden 20 Şevval 1011 (2 Nisan-1602) vefat eyleyip Şeyh Vefa Türbesi kurbunde pederi yanına gömülmüştür (8). Beş ay kazaskerlik mansıbını tasarruf eden Şemsi Efendi alim, halim selim iyi ahlâklı, soyu temiz ve cömerd idi. İlk zamanlarında bahtının parlaklığı ve başarısı âşikâr iken zamanla hareketlerinde gevşeme görüldü. Bu hal Şan-ı şerefının düşmesine sebep oldu ve bazı hadiselerin araya girmesiyle gadre uğrayıp azl olunmuştur (9).

Oğlu Mehmed Efendidir.

---

7. Tarih-i Âl-i Osman Vrk.: 98^a; Takvim üt-Tevârih, Vrk.: 80^a; Tarih-i Naîmâ C:1, S:224; Münecimbaşı Derviş Ahmed Âşıkulu, Sahâif Ül-Ahbâr, İst.1285 C:III, S:606-607 ; Mehmed bn Mehmed El'Rumî, Nuhbet üt-Tevârih İst.1286 S:209 ; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, 458 484 ; Fezleke, C:1, S:194; Esmâr üt-Tevârih, S:181.

8. Kara Çelebi Zâde Abdulâzîz, Ravzat Ül-Ebrâr ve Zeyli Mısır: 1248, S:494; Tarih-i Âl-i Osman Vrk.:98^a ; Naima C:III, S:355 Vefat tarihini H.1012 olarak gösteriyor; Şakâik-i Numânîye Zeyli C:II, S:458; Sicill-i Osmânî, C:III, S:166.

9. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:458.

ABDÜLHALİM HALİMİ EFENDİ (AHI-ZÂDE)

H.963 - 1013

Ulema-ı Rumun serbülendi olarak tanınmış bulunan Ahi-Zâde Abdülhalim Efendi, Sultan Selim II devri din ve hukuk bilginlerinden Kazasker Ahi-Zâde Mehmed (b.Nurullah) Efendi'nin büyük oğlu, Sultan Murad IV tarafından idam ettirilen Şeyhülislam Ahi-Zâde Hüseyin Efendi'nin ağabeysidir. Annesi tarafından "Beyzavi" tefsirine haşiye yazmış olan Şeyhülislam Dadaylı Muhafız Sadullah Sadi Efendi'nin torunudur (1). 963 (1555-1556) senesi başında doğmuştur (2). Abdülhalim Efendi ilk terbiye ve tahsilini tamamlayıp babasının 978 de (1570-1571) Edirne' de, ^{kadılığı sırasında Edirne'de} Şaflık Müderrisi Kara Çelebi-Zâde Hüsam Efendi, Üç Şerefeli Müderrisi Arab-Zâde Abdurrauf Efendi, Sultan Beyazıd Müderrisi Salih Molladan ders gördükten sonra İstanbul'a gelmiştir (3). İstanbul'da Cemali ve Şeyhülislam Ebussuud Efendi'lerin asitanelerine intisab edip bilgisini genişleterek 981 (1573-1574) de Ebussuud Efendiden mülâzım olmuştur (4). Tahsil mertebelerini kat ederek tarik-i tedrise katılıp 982 Recebinde (1574 Ekim-Kasım) kırk akçe ile yeni İbrahim Paşa Medresesinde derse başlamış 984 Cemaziyelahirinde (1576 Ağustos-Eylül) azl edilmiştir. Bunu takiben 987 Muharreminde (1579 Mart) Kasımpaşa, 988 Rebiülevvelinde (1580 Nisan-Mayıs) Yeni Ali Paşa, 990 Şabanında (1582 Ağustos-Eylül) Paye-i Şah Sultan, 991 Saferinde (1583 Şubat-Mart)

-
1. Mehmed b. Mehmed El Rumi, Tarih-i Âl-i Osman Vrk.: 86^a; Riyâzî, Riyâzî tezkiresi, Vrk.: 52b-53a; Kınalı Zâde Hasan Çelebi, Kınalı-Zâde tezkiresi, Vrk.: 79 a-b; Nev'î Zâde Atâî, Şakâik-i Numânîye Zeyli, İst. 1268, C:II, S:495; Hüseyin Ayvansarayî, Hadikat ül-Cevâmi, İst. 1281, C:1, S:42; Muhibbî, Hulâsat ül-Eser, Mısır 1284, C:II, S:319-322; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst. 1311, C:III, S:302; Abdülhalim Halimi Efendi (Türk Ansiklopedisi) İst. 1946, C:1, S:54.
  2. Kâtip Çelebi, Fezleke, İst. 1286, C:1, S:253; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:495; Sicill-i Osmani, C:III, S:302; Carl Brockelmann, Geschichte der Arabischen Litteratur, Leiden 1949, C:II, S:589.
  3. Fezleke, C:1, S:253; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:495; Hulâsat ül-Eser, C:II, S:319-322; Abdülhalim Efendi (İstanbul Ansiklopedisi), İst. 1958, C:1, S:86.
  4. Fezleke, C:1, S:253; Riyâzî tezkiresi, Vrk.: 52^b-53^a; Kınalı Zâde tezkiresi, Vrk.: 79 a-b; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:495; Hulâsat ül-Eser, C:II, S:319-322; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:302.

aynı sene Zilhiccede (Aralık/1584 Ocak) Haseki Medreselerinde müderrislik şerefine nail olmuştur. 993 Şevvalinde (1585 Eylül-Ekim) Sahnı Semaniye medreselerinden biri tevcih edilip 996 Şabanında (1588 Ağustos -Eylül) Şehzade ve 998 Zilkadesinde (1590 Eylül) Üsküdar'da Valde Sultan Medreselerine müderris tayin olunmuştur (5).

Müderrislik devrini üstün başarıyla sona erdiren Abdülhalim Efendi 1000 Ramazanında (1592 Haziran-Temmuz) Bursa Kadılığına getirilmişse de 1001 Recebinde (1593 Nisan-Mayıs) Edirne Kazasına nakledilmiş ve 1003 Cemaziyelahirinde (1595 Şubat-Mart) azledilerek, 15 Receb 1004 (15-Mart-1596) Hoca Zâde Mehmed Efendi yerine İstanbul'a kadı olmak saadetine nail olmuştur (6).1005 Zilhiccesinde (1597 Temmuz-Ağustos) Yahya Efendi yerine Anadolu Kazaskerliğine terfi edip 1007 Saferinde (1598 Eylül) vazife-i emsalle tekaüdlüğünü isteyip bir köşeye çekilmiştir (7).Ondört aylık mazuliyetten sonra 1008 Rebuilahirinde (1599 Ekim-Kasım) Damad Mehmed Efendi yerine ikinci defa Anadolu kazaskerliğine nasb olup, 2 Ramazan 1009 (7 Mart 1601) da mütekaid olmuştur.1010 Muharremde (1601 Temmuz) Sadrazam Serdarı Ekrem İbrahim Paşa'nın vefatıyla bazı mansıblarda yapılan tayinler, aziller tesiriyle ve yeni Vezir-i Azam Yemişçi Hasan Paşa'nın arzusuyla Rumeli Kazaskerliğinden azledilen Bostan Zâde Mustafa Efendinin yeri 2 Safer 1010 (2 Ağustos 1601) de Abdulhalim Efendiye sunulmuştur. Böylece bütün mevkuleri devr ederek ilmiye tarikinin zirvesine erişmiş.22 Zilhicce 1011 (2 Haziran-1603) de Damad Mehmet Efendi lehine kendi isteğiyle tekaüd olmuştur (8).

5. Fezleke, C:II, S:253-254; Kınalı-Zâde tezkiresi Vrk: 79^{a-b}; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:495-496; Hulâsat ül-Eser. C:II, S:319-322; Geschichte der Arabischen Litteratur, C:II, S:589.

6. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk.:86^{a-b}; Fezleke, C:1, S:254; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:496; Hulâsat ül-Eser, C:II, S:319-322. İstanbul'a Kadı oluşunu H.1003 Cem.ahrı olarak gösteriyor; Sicill-i Osmânî, C:III, S:302; Geschichte der Arabischen Litteratur, C:II, S:589 İstanbul Ansiklopedisi, C:1, S:86; XVII.Asır Osmanlı Şeyhülislamı, Tez No.:645 S:4.

7. Fezleke, C:1, S:254; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:496; Sicill-i Osmânî, C:II, S:302; Geschichte der Arabischen Litteratur, C:II, S:589; İstanbul Ansiklopedisi, C:II, S:86.

8. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk.:86^{a-b}; Mustafa Naîmâ, Tarih-i Naîmâ, İst.1280, C:1, S:244, 295; Mehmed b. Mehmed El Rumi, Nuhbet üt-Tevarih vel Ahbâr, İst.1286, S:209; Fezleke, C:1, S:254; Kâtib Çelebi, Takvim üt-Tevarih, Vrk.:98^a; Hasib Üsküdarî, Vefiyat ül-Ekabr, Vrk.:58 b-59 b; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:484, 496; Sicill-i Osmânî, C:II, S:302; Geschichte der Arabischen Litteratur, C:II, S:589; Türk Ansiklopedisi C:1, S:54, İstanbul Ansiklopedisi C:1, S:86.

İstanbul'da inzıvadayken Muharrem 1013 (1604 Haziran) de şiripençe-
den vefat etmiştir. İstanbul'da Sultan Selim semtinde haneleri kar-
şısında kardeşi Şeyhülislam Hüseyin Efendi'nin yaptırdığı Çukur Med-
rese'ye bitişik türbede medfundur (9). Vefatına Haşimi ve Saliki bu
mısralarla tarih düşürmüştür:

Haşimi'nin : " Cenân Ola Ahi Zâde Efendi'nin canı (cayı) "

جان اوله اخی زاده افنديك جانی (جایی)

Saliki'nin : "Kıldı azm-i adem Ahi Zâde " .

قیلدى عزم عدم اخی زاده
İrtihal ül ulum بعد ül Halim

از كل العلوم بعد الحليم (9)

"Ulema-i Rumun serbülendi" diye anılan Abdülhalim Efendi
âlim, fazileti ile meşhur hocalığı ile şöhret sahibi olup her fende
bilgisi çok derindi. Bütün iyi meziyetleri kendinde mecz etmiş zamanı-
nın yeğâne adamı idi. Meclisi baştan başa cevahir-i fen ve nevadir-i
hikmetle dolu olup sohbeti çok güzeldi.

Kazaskerliği zamanında, kadıların kidem ve haklarını, halle-
rini arzetmeğe ihtiyaç göstermeden korumuştur. Nakşibendi tarikatına
bağlılığı olan Abdülhalim Efendi, gayet güzel yazı yazan devrinin sayı-
lı hattatlarından olup Sülüs ve Nesihde Şükri Halife-Zâde Pir Mehmed'
den ders almıştır.

İslâm Hukuku olan Fıkıh'da ihtisası vardır. Her okuduğu ki-
tap hakkında mütealâsını kitabların sahife kenarına yazardı ki bu not-
lar ilmi kudretinin delilleri olarak gösterilir (10).

9. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk.: 86^{a-b} de vefat tarihini 24 Mu-
harrem 1013 olarak gösteriyor; Kara Çelebi Zâde Abdülazîz Efendi, Ra-
zâat ül-Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:499; Fezleke, C:1, S:254 de ve-
fat tarihini 24 Muharrem 1013 olarak gösteriyor; Hammer, Devlet-i Os-
maniye Tarihi (Meh. Atâ tercümesi), İst. 1333, C:VII, S:39; Kaf-Zâde Fâ-
izi, Zubdet ül-Eşar, Vrk:38^b; Hadikat ül-Cevâmî, C:1, S:42; Şakâik-i Nu-
mâniye Zeyli-C:II, S:496 da vefat tarihini 14 Muharrem 1013 olarak gös-
teriyor; Sicill-i Osmânî, C:III, S:302 vefat tarihini 14 Muharrem 1013
olarak gösteriyor; Rızâ, Rızâ tezkiresi, İst. 1316 S:27-28; Mehmed Tâ-
hir, Osmanlı Müellifleri, İst. 1333-1342, C:I, S:228; Mustakim-Zâde Saa-
deddin, Tuhfe-i Hattatîn, İst. 1928 S:243; Geschichte der Arabischen
Litteratur, C:II, S:589.

10. Fezleke, C:I, S:254; Riyâzî Tezkiresi, Vrk: 52^b - 53^a;
Kınalı-Zâde tezkiresi, Vrk: 79 a-b; Şakâik-i Numâniye Zeyli, C:II,
S:496-497; Hulâsat ül-Eser, C:II, S:319-322; Şemseddin Sami, Ka-
mûs ül A'lam, İst. 1306-1316, C:III, S:1978; Rızâ Tezkiresi, S:27-28;
Osmanlı Müellifleri, C:I, S:228; Tuhfe-i Hattatîn, S:243;

Asar-ı ilmiyeleri pek çoktur ve hepside gayet muteberdir. Fıkıhdan " Şerhi-Hidaye " ile Bedrettin Simavi'nin "Cami ül Fusûleyn " adlı eserine haşiyesi ve " Durer i gurur " " Eşbah " "Miftah " ,şerhlerine haşiyeleri vardır. Her biri tam mânasıyla mükemmel kitabdır. Ayrıca Molla Cevami'nin "Şevahid ün-Nübevve" adlı eserini tercüme etmiştir. İmtihan mevzularına ait risaleleri vardır. Tertibettiği vakıfnâmeler, Şer'i hüccetler, temessükler ve sak'ler kendisinden sonra kadınlara numune olmuştur.

"Halimi" mahlası ile şiirler yazmıştır (11).

Abdülhalim Efendi'nin iki oğlu vardır. Bunlardan biri Mevaliden Yahya Efendi Şam'dan azl olup İstanbul'a gelirken 1020 Şevvalinde (1611 Aralık) kırk yaşında vefat etmiştir. Füzelâdandır, "Bahriye" isimli bir telifi vardır. Diğer oğlu Mahmud Suzi Efendi ise müderris olmuş, Selânik, Mısır, Eyüb ve Bursa Kadıliklarını ikişer defa devr ile 1036 Zilkadesinde (1627-Temmuz-Ağustos) şirpençeden vefat etmiştir. Pederi yanında medfundur. Mahmud Suzi Efendi çok afif ve müstakim idi (12).

---

11. Fezleke, C:1, S:254 ; Şakâik-i Numâniye Zeyli, C:II, S:497 ; Hulâsat ül-Eser, C:II, S:319-322 ; Sicill-i Osmânî, C:III, S:302 ; Osmanlı Müellifleri, C:1, S:228 ; Tarih Coğrafya Yazmaları Kataloğu İst.1945, S:365.

12. Sicill-i Osmani, C:III, S:302 ; Osmanlı Müellifleri, C:1, S:228.

MUSTAFA EFENDİ (BOSTAN - ZÂDE)

946 - 1014

Bostan-Zâde Mustafa Efendi, Kanuni devri ulemasından Anadolu Kazaskeri Tire'li Bostan Mustafa Efendi'nin küçük oğlu ve Murad III devri şeyhülislâmlarından Bostan-Zâde Mehmed Efendi'nin kardeşidir (1). 946 da (1539-1540) İstanbul'da doğmuştur (2). Babasından aldığı yüksek terbiye ve tahsil ile yetişti. Arap Zâde ve Abdülbâki Efendiler gibi değerli hocalardan ders görmüş şeyhülislâm Ebussuud Efendi'den 968 (1560/1561) de mülâzemetle nail olmuştur (3). Böylece tahsilini ikmal ettikten sonra tarîk-i tedrise katıldı. 968 Şaban'ında (1561 Nisan-Mayıs) evvelâ kırk akçe ile Kalenderhane Medresesi'ne müderris olup (4), 971 Saferinde (1563 Eylül-Ekim) azl olmuş, 973 Şevvalinde (1566 Nisan-Mayıs) Kasımpaşa Haricine, 978 Seferinde (1570 Temmuz) Hanikah payesine nail olup 980 (1572-1573) de Haseki 982 Cemaziyevvel'inde (1574 Ağustos-Eylül) Sahn-ı Semaniye Medreselerinden birine müderris tayin edilmiştir. Bu minval üzere 983 Recebinde (1575 Ekim-Kasım) Sultan Selim ve 984 Cemaziyevvelinde (1576 Temmuz-Ağustos) Süleymaniye Medreselerinde bulunmuştur (5).

1. Mehmed b. Mehmed El Rumi, Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:86^b; Nev'i Zâde Atâf, Şakâik-i Numânîye Zeyli, İst.1268, C:II, S:506-507; Muhibbi, Hulâsat ul-Eser, Mısır: 1284, C:IV, S:393; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst.1286, C:1, S:273-274; Mehmed Süreyya Sicill-i Osmânî, İst.1311, C:IV, S:381; Bostan-Zâde (Türk Ansiklopedisi) İst.1955 C:VII, S:383.

2. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:506; Fezleke, C:1, S:273. Doğum tarihi H.940 olarak gösteriliyor; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:381; Türk Ansiklopedisi C:VII, S:383.

3. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:506; Fezleke, C:1, S:274; Türk Ansiklopedisi, C:VII, S:383.

4. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:506; Fezleke, C:1, S:274; Türk Ansiklopedisi, C:VII, S:383.

5. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:506; Fezleke, C:1, S:274; Türk Ansiklopedisi, C:VII, S:383.

Müdürlük devrini tamamladıktan sonra tarik-i kazaya geçen Mustafa Efendi, ilk olarak 986 Zilkadesinde (1578-79/Aralık-Ocak) Halep Kazası ile muradına nail olmuş, 988 Rebülâhîrinde (1580 Mayıs-Haziran) Şam'a kadı nasb edilip 989 Cemaziyevvelinde (1581 Haziran) azl edilerek, 990 Recebinde (1582 Temmuz-Ağustos) ikinci defa Halep Kadılığına getirilmiştir. 991 Zilhiccede (1583-84/Aralık-Ocak) ikinci defa ve 995 Şevvalinde (1587 Eylül) üçüncü defa Şam'a kadı olmuş, 998 Zilkadede (1590 Eylül) Edirne'de 999 Cemaziyelâhîrinde (1591 Mart-Nisan) İstanbul'da kaza makamını işgal edip, 1000 Recebinde (1592 Nisan-Mayıs) İstanbul Kadılığından azledilmiştir (6).

Aradan üç yıl geçtikten sonra Sultan Mehmed III ün culûsunda 14 Zilkade 1003 (21 Temmuz-1595) de Ebussuud Efendi-Zâde Mustafa Efendi yerine Anadolu Kazaskerliğine tayin edilip bir ay sonra (Zilhicce/Ağustos-Eylül) Rumeli Kazaskerliğine nakl edilmiş ve (7) 1004 Cemaziyevvelinde (1596 Ocak) Vazife-i emsalle mütekaid olmuştur(8). 1006 Şabanında (1598 Mart-Nisan) Mekke Kazası ikram olundu, burada iki yıl hizmet görerek 1008 Şevvalinde (1600 Nisan-Mayıs) eski vazifesi ile tekaüt olmuştur (9). Bir yıl tamamlanmadan Şeyhülislâm Sunullah Efendi'nin tayini ile ikinci defa 18 Ramazan 1009 (23 Mart 1601) da Hoca Zâde Mehmed Efendi yerine Rumeli Kazaskerliği iade edilmiştir(10).

6. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk: 86^a-87^a ; Selânikî Mustafa, Tarih-i Selânikî, İst. 1281, S:269 ; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:506-507; Hulâsat ül-Eser, C:IV, S:393; Fezleke, C:1, S:273-274 ; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:381 ; Türk Ansiklopedisi, C:VII, S:383.

7. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:86^b-87^a; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:507 ; Hulâsat ül-Eser, C:IV, S:393 ; Fezleke, C:1, S:273-274; Sicill-i- Osmânî, C:V, S:381; Türk Ansiklopedisi, C:IV, S:383.

8. Tarih-i Âl-i Osman Vrk:86^b-87^a; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:507 ; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:381.

9. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:507 ; Fezleke, C:1, S:273-274 ; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:381 ; Türk Ansiklopedisi, C:VII, S:383.

10. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk: 86^b-87^a; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:507 de tayin gününü 20 Ramazan, S:484 de ise 18 Ramazan olarak gösteriyor; Hulâsat Ul-Eser, C:IV, S:393 de tayin gününü 18 Ramazan olarak gösteriyor; Fezleke, C:II, S:273-274; Sicill-i Osmânî, C:IV, Şa.: 381de tayin gününü 20 Ramazan olarak gösteriyor; Türk Ansiklopedisi, C:VII, S:383.

Vezir-i Âzam Serdar-ı Ekrem İbrahim Paşa'nın 1010 Muharremde (1601 Temmuz) Vefatıyla bazı memuriyetlerde yapılan tayinler ve azillerin tesiriyle ve yeni Vezir-i Âzam Yemişçi Hasan Paşa'nın arzusuyla 2 Safer 1010 (2 Ağustos -1601) de azl edilmiştir (11). Ömrünün geri kalan dört senelik zamanını, bir inziva köşesinde ilim ve ibadetle meşgul olarak geçirip 1014 Şabanında (1605-1606/Aralık-Ocak) vefat etmiştir. Fatih'te Karaman Mahallesiinde Kayınpederi Şeyhülislâm Kadı-Zâde Ahmed Şemseddin Efendi merhumun türbesinde medfundur.(12)

Vefatında 68 yaşında idi.AsrınUlemanın ileri gelenlerinden biri olan Mustafa Efendi, âlim, fâzıl, iyi ahlâklı olup, sehaveti ve iyiliğinden dolayı ismi halk arasında hayır ile anılırdı;Arapca meani ve beyanında mahirdi (13).

-----

11. Hasib Üsküdarî, Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:58^b; Kâtip Çelebi ; Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^a; Naîmâ Mustafa, Tarih-i naîmâ, İst. 1280, C:1, S:244 ; Münecimbaşı Derviş Ahmed Âşıkulu, Sahâif ül-Ahbâr, İst.1285, C:III, S:606-607 ; Mehmed b.Mehmed El Rumi, Nuhbet üt-Tevârih ve Ahbâr, İst.1286, S:209 ; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:484, 507 ; Mehmed Şem'i, Esmâr üt-Tevarih, İst.1295, S:167.

12. Kara Çelebi Zâde Abdülazîz, Rayzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Mısır: 1248 S:505 ; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:507; Fezleke, C:1, S:273-74.

13. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:507; Hulâsat ül-Eser C:IV, S:393 ; Sicill-i Osman-ı, C:IV, S:381 ; Türk Ansiklopedisi, C: VI, S:383 .

MUSTAFA EFENDİ (EBÜ'L MEYAMİN)

953 - 1015

Ali Efendi'nin oğlu olup 953 (1546-1547) senesinde doğmuştur. "Sarı Kerz Zâde Kaynı" lâkabıyla meşhur olan Mustafa Efendi, bu unvana Bursa'da Kaplıca Müderrisi Sarı Kerz Zâde'nin hizmetine girip akraba olduktan sonra, sahib olmuştur.

Tahsil çağında zamanının üstadlarından Eski Ali Paşa Müderrisi Zekeriya Efendi, Sahn Müderrisi Mahmud Efendi ve Esmihan Sultan Müderrisi Abdülgani Efendi'den ders görmüş, Ebussuud Efendi'nin asitanesine intisab ile 977 (1569-1570) Ebussuud Efendi'den mülazamet şerefine nail olmuştur. Kara Çelebi Zâde Hüsam Efendi'nin kızıyla evlenerek Hüsam Efendi'ye damad olmuştur.

Muhtelif medreselerde müderrislik vazifelerini tamamlayıp 1008 Recebinde (1600 Ocak-Şubat) Edirne ve 2 Safer 1010 (2 Ağustos 1601) İstanbul Kadılığına yükselmiştir. İstanbul'a hakim olduğu esnada İstanbul'da vuku bulan zahire kıtlığında ahaliye sıkıntı çektirmediğinden, narh işlerinde ve halka gösterdiği doğruluktan dolayı kendisine "Ebü'l meyamin" lâkabı verilmiştir.

22 Receb 1011 (5 Ocak-1603) de Esad Efendi yerine Anadolu Kazaskerliği mevkiine getirilen Mustafa Efendi aynı sene 25 Şabanda (7 Şubat-1603) Sadrazam Yemişçi Hasan Paşa vak'asında azl edilen Şeyhülislâm Sunullah Efendi'nin yerine Şeyhülislâmlık mansıbına terfi edip, Vezir-i Âzam'ın aleyhdarları ile birleşmiş ve padişahın sorması üzerine Yemişçi'nin mezalimini anlâmış ve bunun üzerine Hasan Paşa katledilmiştir.

Şeyhülislâmlığı sırasında Sultan Ahmet I'in hocası Mustafa Efendi ile aralarının açık olması, birde Sadaret Kaymakamı Kasım Paşa'nın vezir-i Âzam olmasına çalışması sebebiyle 1013 Muharreminde (1604 Haziran) altıyüz akçe vazife-i tekaütte işten el çektirilmiştir. İki senelik mazuliyeti takiben 22 Rebiyülevvel 1015 (28. Temmuz 1606) Sunullah Efendi'nin üçüncü defası yerine tekrar Şeyhülislâm olmuş isede dört ay sonra 22 Recebde (23 Kasım) kulunç illetinden vefat etmiştir.

Sultan Mehmed Camii civarında Boyacı Kapısı Mezarlığı'na gömülmüştür.

Sultan Ahmed I devrinde meşihat makamını işgal eden Mustafa Efendi, fazilet ve ilim sahibi, vakur, mümtaz ve iyi ahlâklı bir zat olup çok tütün ve şarap içmesiyle meşhur idi. Müddeti vazifesinde şer'i hükümleri hakkıyla tatbik etmiştir.

Asar-ı ilmiyesinde imtihan meselelerine risalesi, Eşbah ve Nezairi-i Fikhiyye'ye talikatı olup Âsarı hayriyesinden iki çeşmesi vardır (1).

---

1. Fazla malûmat için Bak. Güner Akyürek , XVII. Asır Osmanlı Şeyhülislâmları, Mezuniyet Tezi, Tarih Semineri Ktb. No.:645.

MUSTAFA FEYZULLAH EFENDİ (KAF-ZÂDE)

H.959 - 1020

Sultan Süleyman devrinde Şam kadılığından mütekaidken 965 de vefat eden (1558) "Kaf Çelebi" lâkaplı Ahmed Şemseddin Efendi'nin oğludur (1). 950 de (1543/544) dünyaya gelen Mustafa Efendi (2) sonradan, Sunullah Efendi ile akran ve rütbece bir olmakla "Feyzullah" ismini kabul etmiştir (3). Feyzullah Efendi tahsilini tamamlayarak 973 (1565-1566) senesinde Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'den mülâzım olmuştur (4).

Evvelâ yirmibeş akçe ile Hacı Hatun Medresesine tayin edilip badehu otuz ve kırk payesi tevcih edilmiş kırk akçe medreseden mazul iken 982 Zilkadede (1575 Şubat-Mart) hariç hariç rütbesi ile Edirnekapı Medresesine terfi etmiştir. 984 Muharreminde (1576 Nisan) Rüstem Paşa Medresesine 987 Muharreminde (1579 Şubat-Mart) Mihrimah Sultan Medresesi Pâyesine, 987 Şevvalinde (1579 Kasım-Aralık) Sahn-ı Semaniye Medreselerinden birine müderris olup 991 Zilhiccesinde (1583-1584/Aralık-Ocak) Yavuz Sultan Selim Darül-İfade'sine ve 994 Şevvalinde (1586 Eylül-Ekim) Süleymaniye Medreselerinden birine nail olmuştur (5).

Feyzullah Efendi müderrisliği esnasında Şeyhülislâm ve nakıb ul-Eşraf Malul-Zâde Mehmed Efendi'nin kızıyla evlenmiştir 989 (1581) (6).

Kaza tarikine 998 Zilkadesinde (1590 Eylül) Haleb Kadılığıyla başlamış, 999 Cemaziyelâhiresinde (1591 Mart-Nisan) Mekke kazasına

1. Kâtip Çelebi, Fezleke, İst. 1286, C:1, S:341 ; Nev'î Zâde Atâî, Şakâik-i Numânîye Zeyli, İst. 1268, C:II, S:539; Muhibbi, Hulâsat ul-Eser Mısır, 1284, C:III, S:288-292; Riyâzî, Riyâzî tezkiresi, Vrk: 108^{a-b}; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst. 1311, C:IV, S:32.

2. Fezleke, C:1, S:341; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:539; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:32 .

3. Fezleke, C:1, S:341; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:539.

4. " " " " " " " " " "

Riyâzî tezkiresi, Vrk.: 108^{a-b}

5. Fezleke, C:1, S:341; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:540.

6. Mehmed b. Mehmed El Rumi, Tarih-i Âl-i Osman, Vrk: 87^{a-b}

nakledildiyse de gitmemesi üzerine vakitsiz azl edilerek aynı sene Recebde (Nisan-Mayıs) Şam Kadısı olmuştur (7).

Şam'da kadı iken yazdığı arapca kasideler Şam ileri gelenlerini kendisine bağlamıştır (8). 1000 Muharreminde (1591 Ekim-Kasım) Mısır Kazası tevcih edilip 1001 Cemaziyelâhiresinde (1593 Mart-Nisan) azledilerek 1007 Saferinde (1598 Eylül) Edirne Kadılığı tevcih olunmuştur. 1008 Recebinde (1600 Ocak-Şubat) Edirne'den azlini müteakib üç senelik inziva devresi geçirdikten sonra 1011 Zilhiccesinde (1603 Mayıs-Haziran) Galata Kazası ile teselli olmuştur (9). 12 Cemaziyel-evvel 1012 (1603 Ekim-Kasım) İstanbul'a kadılığa nail olup Zilhiccesinin 22 sinde (22 Mayıs-1604) azledilmiş (10), 15 Cemaziyel-evvel 1013 (9 Ekim-1604) Kemal Efendi yerine Anadolu Kazaskerliği mansıbına nail olmuştur (11).

Anadolu sadaretinde iken Padişah Sultan Ahmed, kaimmâkam Sarıkcı Mustafa Paşa'nın katli için Anadolu ve Rumeli Kazaskerlerinin fikrini sormuş, Rumeli Kazaskeri Hoca-Zâde Esad Efendi :

"Tedip ve nasihat edelim".âemiş. Feyzullah Efendi ise Padişah'ın düşüncesine iştirak edip katli muvafık bulmuş;bunun neticesinde Esad Efendi azledilmiş, Feyzullah Efendi 22 Şaban 1013 (13-Ocak-1605) de Rumeli Kazaskerliğine terfi etmiştir (12).

7. Selânîkî Mustafa, Tarih-i Selânîkî, İst.1281, S:280; Fezleke, C:1, S:342; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:540; Hulâsat Ü-Eser, C:III, S:288-292; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:320.

8. Hulâsat Ü-Eser, C:III, S:288-292.

9. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:87 a-b, Galata'ya naklini H. 1012 Muharrem diye gösteriyorki yanlışır. Fezleke, C:1, S:342; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:III, S:540; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:32.

10. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:87 a-b: Naîmâ Mustafa, Tarih-i Naîmâ İst.1280, C:1, S:355, 364; Mehmed b. Mehmed El Rumi, Nuhbet Ut-Tevârih vel Ahbâr, İst.1286, S:222; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:540; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:32.

11. Hasib Üsküdari, Vefiyat Ü-Ekâbir, Vrk.:61^b ve devamı; Kâtib Çelebi, Takvim Ut-Tevârih, Vrk.:80 a; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:540; Mehmed Şem'î, İlâveli Esmâr Ut-Tevârih, İst.1295, S:181; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:32.

12. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk.87^b; Tarih-i Naîmâ, C:1, S:394; Nuhbet Ut-Tevârih, S:226; Rıyâzî Tezkiresi, Vrk.108a-b; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:540.

Rumeli Kazaskerliğinde ancak dört ay kalabilmiş, Sadrazam Serdarı Ekrem Lala Mehmed Paşa'nın isteği üzerine 28 Zilhicce 1013 (17 Mayıs 1605) de vazife-i emsalle mütekaid olmuştur (13). 19 Zilkade 1019 (2 Şubat-1611) de Kemaleddin Efendi'nin üçüncü defası, yerine Anadolu Kazaskerliğini kabul etmiş (14) ve Anadolu Kazaskerliğinde iken 30 Cemaziyelevvel 1020 (10 Ağustos 1611) de Vebadan vefat etmiştir. Zincirlikuyu kurbunde kayınatası Şeyhülislâm Malul-Zâde Mehmed Efendi mezarı civarında medfundur (15).

Vefatına bu mısra ile tarih düşürülmüştür.

" Feyzi göçtü naghah "

فیضی کو جدی ناکاه (16)

Feyzullah Efendi, Sultan Ahmed asrı ulemasından olup; alim, fezıl, edip, kâmil, fasih ve müfessir idi. Funun-u Arabiye'ye çok kuvvetli bağlılığı vardı. Ancak, bu bağlılık telif ve tasnif cihetinde olmayıp kavaid ve mesail zabt yolunda idi.

"Fetevay-ı Kadıhane" ye fihrist yazmıştır. Üç dilde şiirleri olup "Feyzi" mahlâsını almıştır.

---

13. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk.: 87^{a-b}; Tarih-i Naîmâ, C:I, S:394; Nuhbet Üt-Tevârih, S:226 ; Hammer, Devlet-i Osmaniye Tarihi (Mehmed Atâ tercümesi), İst.1333, C:VIII, S:55; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:540 ; Hulâsat Ül-Eser, C:III, S:288-292.

14. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk.:87^a de Kazaskerlik tarihi için H.1016 diyorki yanlıştır; Fezleke, C:I, S:342; Takvim Üt-Tevârih Vrk.:80^a ; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:484-485, 540; Esmâr Üt-Tevârih, S:181; Sicill-i Osmani, C:IV, S:32.

15. Kara Çelebi Zâde Abdulâziz, Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248 S:523, Fezleke, C:1, S:342; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:940 ; Hulâsat Ül-Eser, C:III, 288-292; Kaf-Zâde Fâizi Abdulhayyî, Zübdet Ül-Eş'ar, Vrk:87^b; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:32.

16. Zübdet Ül-Eş'ar, Vrk: 87^b

Müretteb ve mükemmel divanı ve Kınalı-Zâde Ali Efendi' nin Kaside-i " لامية " Lâmiye'sine naziresi vardır. Aynı zamanda çok güzel sülus, nesih, rika ve talik çeşitlerinde yazı yazdığı tesbit edilmiştir. Beş yüz Osmanlı Şairinin eserlerinden meydana getirdiği Mecmua-i Müntehabat maruftur (17).

Feyzullah Efendi'nin oğlu Faizi Abdülhay Efendi 980 de (1572-1573) doğmuştur. Müderris, Şam Selânik Kadısı olup mazulen 1031 (1621-1622) de vefat etmiştir.

Şairdir. "Faizi" mahlâsını kullanırdı. "Zübdet Ul-Eşar" isimli şura tezkiresini yazmıştır (18).

Not: Feyzullah Efendi'nin divanı İstanbul Kütüphanelerinde ve Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu'nda yok.

---

17. Tarih-i Naîmâ, C:II, S:157; İbrahim Peçevî, Tarih-i Peçevî, İst.1283, C:II, S:357; Fezleke, C:1, S:342; Devlet-i Osmaniye Tarihi, C:8, S:55; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:540-541; Hulâsat Ul Eser, C:III, 288-292.

Habib, Hat ve Hattatan, İst.1305, S:154; Rızâ, Rızâ Tezkiresi, Vrk:108 ^{a-b}; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:32.

18. Sicill-i Osmânî. C:IV, S:32.

MEHMED EFENDİ (DAMAD)

? - 1022

Anadolu'da Mudurnu Kazasına bağlı (چبني) Çebni köyünde doğan (1) Mehmed Efendi'nin babasının kim olduğu ve doğum tarihi hakkında kaynaklarda gösterilmiyor. Doğuştan varolan istidad ve ehliyetle çalışarak tahsil merhalelerini devr edip Bostan-Zâde Mehmed Efendi'nin hizmetlerine vasil ve iltifatlarına nail olmuştur.

Bostan-Zâde Mehmed Efendi, 985 (1577-1578) tarihinde Anadolu Kazaskeri olunca sadaretinde tezkirecilik vazifesini Mehmed Efendi ifa etmiş buna mukabilde Bostan-Zâde Mehmed Efendi'den mülâzim olmuştur (2). Bu esnada Sultan Murad III musahibelerinden Raziye Hatun'a damad olup "Damad Efendi" ünvanıyla meşhur olmuş (3). Tahsil mertebelerini tamam ettikten sonra Tarik-i Tedrise dahil olup evvelâ otuz akçe ile " امر ولد " ümmî Veled Medresesine müderris olmuş, zamanla terakki edip Rütbe-i Erbain (kırk akçeye) ikram olunup 993 Rebiyülevvelinde (1585 Mart) vazifesine on akçe zam edilerek hariç itibariyle ders vermiştir. 995 Şevvalinde (1587 Eylül) Üç Şerefeli Payesine nail olan Mehmed Efendi'ye 997 Cemaziyelâhîrinde (1589 Nisan-Mayıs) Sahn medreselerinden biri tevcih edilmiştir (4).

Medaris-i Celilede mutad dolaşmayı tamamladıktan sonra 999 Cemaziyevvelinde (1591 Şubat-Mart) Galata, 1001 Recebinde (1593 Nisan-Mayıs) Bursa ve 1003 Cemaziyevvelinde (1595 Ocak-Şubat) İstanbul Kazalarına kadı tayin edilmişse (5), Aynı sene Zilhiccesinde (Ağustos-Eylül) Bostan-Zâde Mustafa Efendi yerine, Anadolu Kazaskerlikli edilmıştır. Hoca-Zâde'nin serzenişî üzerine azledilip 1004 Recebinde (1596 Mart) Mısır Kazasına gönderilmiştir (6).

Aynı sene Ramazanında (Nisan-mayıs) Rumeli Kazaskeri olup

1. Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî İst.1311, C:IV, S:143 ; Nev'î-Zâde Atâî, Şakâik-i Numânîye Zeyli, İst.1268, C:II, S:561-562; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst.1286, C:1, S:355.

2. Şakâik Numânîye Zeyli, C:II, S:561; Fezleke, C:I, S:355

3. " " " " " " " " " " " "

Mehmed bin Mehmed, Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:86^a; Hüseyin Ayvansarayî, Hadîkat ül-Cevâmî, İst.1281, C:1, S:120; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:143.

4. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:561; Fezleke, C:1, S:355

5. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:86 a; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:561; Fezleke, C:1, S:355; Hadîkat ül-Cevâmî, C:1, S:120 ; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:143.

6. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:561; Fezleke, C:1, S:355; Hadîkat ül-Cevâmî, C:1, S:120; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:143.

Sultan Mehmed ile birlikte 1005 (1596-1597) senesinde Eğri Seferine iştirak etmiş, seferden döndükten sonra, 1005 Zilhiccede (1597 Temmuz-Ağustos) mazul olmuştur.(7) 1007 Saferinde (1598 Eylül) Ahi-Zâde Abdulhalim Efendi yerine ikinci defa Anadolu Kazaskerliğine tayin edilmiş 1008 Rebiyülâhbirinde (1599 Ekim-Kasım) azliyle inzivaya çekilmiştir (8). 1011 Saferinde (1602 Temmuz-Ağustos) tekrar Galata Kazasına kadı nasb edilip 22 Zilhicce 1011 de (2 Haziran-1603) Ahi-Zâde Abdülhalim Efendi yerine ikinci defa Rumeli Kazaskerliğine nail olmuş(9); Kazaskerliği esnasında Sultan Ahmed'in cülûsu vaki ve memuriyetlerde bazı değişiklikler olmuş bundan dolayı Mehmed Efendi'de 15 Ramazan 1012 (16 Şubat-1604) de Rumeli Kazaskerliğinden azl ve Mekke'ye Kadı tayin edilmiştir (10).

Badehu Mekke'den istifa edip, ikinci defaki Rumeli Kazaskerliğinin azlinden dört sene dört ay sonra 28 Muharrem 1017 de (14 Mayıs- 1608) Esad Efendi'nin yerine üçüncü defa Rumeli Kazaskerliğine gelmiş, 19 Ramazan 1017 (27 Aralık-1608) mazul olmuştur (11).

1021 Cemaziyelâhbirinde (1612 Ağustos) Rusçuk Kazası arpa-lık olarak verilmiştir. Uzun zaman mazul olarak yaşayan Mehmed Efendi 1022 Cemaziyelâhbirinde (1613 Temmuz-Ağustos) vefat etti.(12)

7. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:86^a; Şakâik-i Numânîye Zeyli C:II, S:561; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:143.

8. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:86^a; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:561; Fezleke, C:1, S:355; Sicill-i Osmânî C:IV, S:143.

9. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:86^a; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:561, 484; Fezleke, C:I, S:355; Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevârih, Vrk:78a ; Hasib Üsküdari, Vefiyat ül-Ekabir, Vrk:58a; Mehmed Şemi, Esmar üt-Tevârih (ilâveli) İst.1295, S:167;

10. Takvim üt Tevârih, Vrk:78a ; Vefiyat ül-Ekabir, Vrk:58^a; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:484, 561; Tarih-i Âl-i Osman Vrk:86^a; Mustafa Naîmâ, Tarih-i Naîmâ, İst.1280, C:1, S:364, Hadîkat-ül-Cevâmi, C:1, S:120; Mehmed b. Mehmed, Nuhbet üt-Tevârih, İst.1286, S:221; Esmar üt-Tevârih, S:167; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:143.

11. Takvim üt-Tevârih, Vrk:78a; Vefiyat ül-Ekabir, Vrk:58^a; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:562, 615-616; Hadîkat ül-Cevâmi C:1, S:120; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:143; Esmar üt-Tevârih, S:167;

12. Kara Çelebi-Zâde Abdülazîz, Ravzat ül-Ebâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:526; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:562; Fezleke, C:1, S:355; Hadîkat ül Cevâmi, C:1, S:120; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:143 ; Tarih-i Âl-i Osman Vrk:86a vefat tarihi 1023 hilâli olarak gösteriyor.

Cenazesi, Fatih Sultan Mehmed Camii'nde namazı kılındıktan sonra Sinan Ağa Mescidi karşısında hanesine bitişik bina ettiği Dar ül-hadis sahasına defnedilmiştir (13).

Asr-ı Sultan Ahmed Han ulemasından olan Mehmed Efendi, âlim, fâzıl, kâmil ve iyi vasıflara sahip, dostluğa riayet eden, ri-yadan ve hileden çekinen, hediye vermeği seven, eli açık bir zat idi.

Lûtuf ve keremle şöhretli olup tatlı dilli , kitabeti güzel, kuvvetli mürebbidir. İmzası bulunan hüccetler muteberdir.(14)

Mehmed Efendi, Sinan Ağa Mescidi karşısında bir Dar ül-Hadis yaptırmıştır. Bu Darülhadis aynı zamanda Fazlı Paşa Sarayı (Bu saray İstanbul'da Binbir-direk'tedir) na yakındır (15).

Oğlu Abdülbâki Efendi, Müderris 1042 (1632-1633) de Yenışehir Kadısı olup 1044 (1643-1635) de vefat etmiştir.

---

13. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:86^a ; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:562; Fezleke, C:I, S:355; Hadîk at ül-Cevâmi, C:1, S:120; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:143.

14. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:562; Fezleke, C:1, S:355; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:143; İbrahim Peçevi, Tarih-i Peçevi, İst.1283 C:II, S:357.

15. Hadîkat ül-Cevâmi, C:I, S:120.

R I D V A N E F E N D İ

? - 1024

Hırvat aslına mensub olan Ridvan Efendi'nin gerek babasının adı gerekse doğum tarihi baktığımız kaynaklarda zikredilmemiştir.

Küçük yaşta Anaşdu'ya gelib Kareman'ın Akşehir Âyanından Kadı Feyzullah Efendi'nin terbiyesine girmiştir. Onun himmetiyle yetişip tahsilini bitirdikten sonra Merhum Sadrazam Rüstem Paşa'nın damadı Sadrazam Ahmed Paşa'ya hediye edildi. Ahmed Paşa'nında teşvi-kiyle ilim yolunda yürüyüp asrın ulemasına hizmet ederek ——— İvaz Efendi'den mülâzemeteye nail olmuştur (1).

Böylece müderrislik hakkını kazanan Ridvan Efendi Kırk akçe Medresesinden mazul iken 989 Cemaziyelâhırinde (1581 Temmuz) Rüstem Paşa Medresesine tayin, 994 Cemaziyelâhırinde (1586 Nisan-Mayıs) Üsküdar'da Mihrimâh Sultan payesine nail olmuştur. 997 Cemaziyelâhırinde (1589 Nisan-Mayıs) Üç Şerefeli'ye nakl olunca kabul etmeyip isteğiyle mazul olmuştur (2). 998 Rebiülevvelinde (1590 Ocak-Şubat) Sahn Medreselerinden birine müderris tayin edilmiş, Sahn tayininden bir ay sonra 998 Rebiülâhırinde (1590 Şubat-Mart) Bağdat kazasıyla kadılık mertebesine erişmiştir. 1000 Şabanında (1592 Mayıs-Haziran) azl edildiyse 1001 Şevvalinde (1593 Temmuz) tekrar Bağdat iade olundu. 1002 Muharreminde (1593 Eylül-Ekim) Üsküdar, 1003 Cemaziyelâhırinde (1595 Şubat-Mart) Galata, 1004 Şevvalinde (1596 Mayıs-Haziran) Bursa kazalarına kadı tayin nasbedilmiştir.

1006 Muharreminde (1597 Ağustos-Eylül) Edirne Kadılığına terfi edip, 1007 Saferinde (1598 Eylül) azledilerek 1010 Saferinde (1601 Ağustos) Selânik kazası tevcih olunup, 1011 Muharrem'in selhinde (20 Temmuz 1602) mazul olan Ridvan Efendi senesi olmadan 1011 Zilhiccede (1603 Mayıs-Haziran) ikinci defa Selânik Kadısı nasb olunmuştur (3). 1012 Şevvalde (1604 Mart) Selânikten azlini müteakip

1. Mehmed b. Mehmed El Rumi, Tarih-i Âl-i Osman Vrk:98^b-99^a; Nev'î Zâde Atâî, Şakâik Numânîye Zeyli, İst.:1268, C:II, S:577; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst.1286, C:1, S:372-373.

2. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:1, S:577; Fezleke, C:1, S:373.

3. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:98b-99a ; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:577-578; Fezleke, C:1, S:373.

1014 Cemaziyelâhîrinde (1605 Ekim-Kasım) İstanbul Kazasıyla (4) kadılık mertebelerinin en yükseğine vasıl olmuştur. Fakat İstanbul Kadılığında çok zaman kalamıyarak 9 Şevval 1014 (17 Şubat-1606) de azl edilip (5) Ayazmend Kazası arpalık olarak verilmiştir (6).

Uzun yıllar şeref ve vekarını muhafaza ederek köşesinde oturan Rıdvan Efendi, bu davranışının mükâfatını 1024 Cemaziyevvelinde (1615 Mayıs-Haziran) Anadolu Kazaskerliğine nasb olunmakla görmüştür (7).

6 Ramazan 1024 (29 Eylül-1615) de rahatsızlığı dolayısıyla mazul olup o gece vefat etmiştir (8).

Sur dahilinde Keskindede Kabristanında medfundur (9).

Ulema-i Rumdan olan Rıdvan Efendi, vakur, edip, mümtaz, heybetli, lisanı derli toplu, terbiyeli ve nazik bir zat idi. Kadılar arasında sında servetiyle meşhur olup kazasında idaresinin sağlamlığıyla maruftur. Talihinin yardımıyla başka bir beldeden diğer bir beldeye gelip büyük mansıblara nail ve pek çok mala sahip olmuştur. Fakat ömrünün son yıllarında israf ettiğiinden servetini kaybetmiştir (10).

4. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:98^b-99^a; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:578; Fezleke, C:1, S:373.

5. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:98^b-99^a; Naîmâ Mustafa, Tarih-i Naîmâ, İst. 1280, C:1, S:419; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:578.

6. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:578.

7. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:98^b-99^a; Hasib Üsküdari, Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62^a, Abdurrahman Hibrî, Defter-i Ahbâr, Vrk:71^b-72^a; Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevârih, Vrk:80^a; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:578, 616; Fezleke, C:1, S:373; Mehmed Şem'i, Esmar üt-Tevârih, İst. 1295, S:181.

8. Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62^a; Defteri Ahbâr, Vrk:71^b-72^a; Takvim üt Tevârih, Vrk:80^a; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:578, 616; Fezleke, C:1, S:373, Kara Çelebi-Zâde Abdulazîz, Rayzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:529 da vefat tarihini 1024 Şaban olarak gösteriyor.

9. Şakâik-i Numânîye, C:II, S:578; Fezleke, C:II, S:373,

10. Şakâik-i Numânîye, C:II, S:578; Fezleke, C:II, S:373.

MUSTAFA SAFİ EFENDİ

? - 1025

Manastır Vilâyetinin Horpışte nahiyesinde doğmuştur. Doğum tarihi ve babasının adı malûm değildir (1).

Kendinde var olan çalışma ve öğrenme ateşiyle tahsilini tamamlayıp Kâtip-Zâde Zeynî Efendi'den mülâzemet mazhar olmuştur (2).

Ders vermeğe mezun olan Mustafa Efendi, medreselerde müderrislik yapmış, sonradan tabiatına uygun bulduğu nakşibendiye tarikatına girip iradesiyle nefsinin islâh etmiştir (3). Bir müddet Bursa'da ikâmet edip Gemlik'te imamet ve hitabeti ihtiyar eylemiştir (4).

Mustafa Efendi, Rumeline vaki seferlerin çoğuna iştirak etmiş ve 1009 (1600-1601) senesinde Kaniye Kalesi'nin fethinde bulunup, fethin akabinde bina edilen camide kılınan ilk Cuma Namazında Serdar-ı Ekrem İbrahim Paşa'nın emriyle Hutbe-i okumuş, vaiz dahi etmiştir (5).

1010 (1601) senesi başlarında mütekaid Sadrazam Cerrah Mehmed Paşa, İstanbul'da bina ettiği caminin vâizliğini ve imamlığını se-

---

1. Nev'î Zâde Atâî, Şakâik-i Numânîye Zeyli, İst. 1268, C:II, S:589; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst. 1286, C:1, S:382; Mehmed Süreyyâ ; Sicill-i Osmânî, İst. 1311, C:IV, S:383; Franz Babinger, Die Geschichtsschreiber der Osmanen Und Ihre Werke (G.O.W) Leipzig 1927, S:146-147; Tarih Coğ. Yazmaları Kataloğu, İst. 1948, S:799.

2. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:589; Fezleke, C:1, S:382

3. " " " " " ; " " "

Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, İst. 1342, C:III, S:80; G.O.W, S:146-147.

4. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:589; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:383; G.O.W, S:146-147; Ta. Coğ. Yaz. ları Kataloğu, S:799.

5. Mehmed B. Mehmed El Rumî, Tarih-i Âl-i Osman, Vrk. 100^b.

si güzel olduğundan Mustafa Efendi'ye tevcih etmiştir(6).1015 (1606-1607) senesi hududunda İmam-i Sultani Eyyubi Pir Abdülkadir Efendi vefat edince,bunun yerine Şeyhülislâm Hoca-Zâde Mehmet Efendi tarafından tayin edilerek Sultan Ahmed I'e İmam-ı Sultani olmuş,vefatına kadar bu vazifeyi ifa etmiştir (7).

1024 Recebinde (1615 Temmuz-Ağustos) Anadolu Saâdreti payesine nail olup o esnada Şeyhülislâm olan Esad Efendi'nin ikiyüzelli akçe vazife-i tekaüdiyesi buna verilerek imametine ilâve edilmiştir(8).

1025 Zilhiccede (1616 Aralık/1617 Ocak) vefat etti.(9)

Sultan Ahmed Han devrinin ulema zümresine dahil olan Mustafa Safî Efendi âlim,fâzıl,münşi,ehli kuran,hoş elhan,vakur bir zat idi. İyi bir terbiyeci ve hoca olup Sultan Ahmed'in teveccühünü kazanmıştı. Vazifesi icabı sarayda kaldığı yıllar kürsülere çıkıp vaiz ve nasihat etmiş dinliyenler ise çok faydalanmıştır.

Sultan Ahmed,kendisine daima paraca ihsanlarda bulunur ve"Be-dadım,benim imamım gibi fazilet sahibi eşsiz bir imama malik olmamışlardır" derdi. Ulemanın ileri gelenlerinden fakir olanları koruyup onlara yardım ederek bir çok dost kazanmıştır (10).

Mustafa Efendi'nin eşarı,tarihi eserleri ve bir de tamamlıyamadığı tercümesi vardır.

---

6. Tarih-i Âl-i Osman,Vrk.100^b; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II,S:589; Fezleke,C:1, S:382; Sicill-i Osmânî,C:IV, S:383; G.O.W., S:146-147; Tarih Coğrafya Yazmaları Kataloğu S:709.

7. Tarih-i Âl-i Osman,Vrk:100^b; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:589; Fezleke,C:1,S:382; G.O.W., S:146-147 .

8. Şakâik-i Numânîye Zeyli,C:II,S:589; Fezleke,C:1,S:382; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:383 .

9. Tarih-i Âl-i Osman Vrk:101^a; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:589; Fezleke,C:1, S:382; Sicill-i Osmânî,C:IV,S:383; G.O.W., S:146-147; Tarih Coğrafya Yazmaları Kataloğu, S:709.

10. Tarih-i Âl-i Osman,Vrk:100^b; İbrahim Peçevî,Tarih-i Peçevî,İst.1283, C:II,S:356; Şakâik-i Numânîye Zeyli,C:II, S:589; Fezleke,C:II,S:382; Sicill-i Osmânî,C:IV,S:383.

Tarihi Eserleri :

Zübdet - Üt Tevârih , Bu eseri Sultan Ahmed'in emriyle Hoca Saadeddin Efendi'nin " Tacü't Tevarih " ine zeyl olmak üzere "Safî" mahlâsiyle yazmıştır. Esere 1017 (1608-1609) senesinde başlamıştır, iki cilttir.

1012 den 1024 (1603 - 1615 e) e kadar,Sultan Ahmed I hükümlerinde geçen vekaları tasvir eder (11).

Yazma Nüshaları : İstanbul'da Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyüddin Efendi Kısmı No.: 2428 ve 2429, Nur-i Osmaniye Kütüphanesi No.: 3304, Topkapı Revan Köşkü Kütüphanesi No.:1304. Birde Âdem'den zamanına kadar gelen cedvelli tarih-i hülâsası vardır (12).

Tercüme Eseri : Sultan Ahmed'in arzusuyla Ebu Naim İsfahani'nin eseri olan Al- İstıab fi Marifat Al Ashâb'ı tercümeye başlanmış fakat (7) Ha harfine gelince vefat etmesiyle yarım kalan bu eseri Taşköprü Zâde Kemaleddin Efendi tamamlamıştır (13).

Yazma Nüshası Nur-i Osmaniye Kütüphanesinde 723 Numarada mevcuttur.

Sultan Ahmed'in adına Kasideleri ve "Mevâiz" e müteallik telifatı vardır (14).

Osmanlı Müellifleri (وحيّة الوصول الى محبة الرسول) adlı bir eseri olduğunu yazıyor (15).

---

11. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:100^b; Şakâik-i Rumânîye, Zeyli, C:II, S:589; Osmanlı Müellifleri, C:III, S:80; G.O.W., S:146-147.

12. Osmanlı Müellifleri, C:III, S:80; G.O.W. S:146-147.

13. Fezleke, C:1 S:382; Tarih Coğrafya Yazmaları Kataloğu, S:709.

14. Şakâik-i Rumânîye Zeyli, C:II, S:589; Fezleke, C:1 S:382; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:383.

15. Osmanlı Müellifleri C:III, S:80.

Mustafa Efendi'nin oğlu Şeyh Mehmed Kadiri Efendi, Sultan İbrahim ve Sultan Mehmed IV zamanında Anadolu Kazaskerliği mansıbını işgal etmiş ve 1067 de vefat etmiştir (16).

Mehmed Efendi'nin oğlu ve Mustafa Efendi'nin torunu olan Mehmed Efendi, mŐderris olup 1105 (1693-1695) de Veba'dan vefat etmiştir (17).

---

16. Sicill-i Osmâni, C:IV, S:383.

17. Sicill-i Osmâni, C:IV, S:170-171.

ZEYNELABİDİN EFENDİ

? - 1025

Zeynelabidin Efendi Bursa'da doğmuştur (1).Baktığım kaynaklarda doğum tarihine ve babasının ismine dair bilgi bulamadım. Küçük yaştan tahsiline başlamış, istidadı olduğundan kısa zamanda ilerleyib ulema ile ülfete nail olabilmıştır. 970 (1562-1563) senesinde Sultan Murad III Han'ın hocası Saadettin Efendi Bursa'da Yıldırım Han Medresesi'ne müderris olunca Saadeddin Efendi'ye intisab edip ders gördükten sonra yine ondan mülâzemet almıştır (2).

İlmiye sınıfına kırk akçe Medrese Müderrisliği ile dahil olmuş. Bundan mazul iken 987 (Muharreminde (1579 Şubat-Mart) Ankara'da Seyfullah Medresesine tayin edilip, 992 Ramazanında (1584 Eylül-Ekim) Bursa Sultaniyesi'ne terfi etmiş, 998 Zilkadede (1590 Eylül) Sahn-ı Semaniye Medreselerinden birine nail olmuştur (3).

Medreselerdeki mutad dolaşmayı tamamlayıp 999 Şevvalinde (1591 Temmuz-Ağustos) Emed Kazasına kadı nasb edilmesiyle Kaza tarikine intisab etmiştir (4).

1000 Şevvalinde (1592 Temmuz-Ağustos) Kütahya Kazası kadılığı tevcih edildi.1000 Zilhiccede (1592 Eylül-Ekim) Yenişehir Kazasına nakl edilip 1003 Şabanında (1595 Mart-Nisan) azl edilerek 1005 Zilkaded (1597 Haziran-Temmuz) ikinci defa Yenişehir Kadılığına getirilmiştir (5).

---

1. Nev'î Zâde Atâî,Şakâik-i Numânîye Zeyli,İst.1268,C:II, S:581; Kâtip Çelebi, Fezleke,İst.1286 , C:1, S:379; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî,İst.1311,C:II, S:432.

2. Mehmed B.Mehmed El Rumî,Tarih-i Âl-i Osman,Vrk:169^b; Şakâik-i Numânîye Zeyli,C:II,S:581 ;Fezleke,C:1, S:380.

3. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II,S:581.

4. Şakâik-i Numânîye Zeyli,C:II, S:581.

5. " " " " ,C:II, S:581; Fezleke,C:1,S:380.

1006 Şevvalinde (1598 Mayıs-Haziran) Filibe'ye 1007 Şevvalinde (1599 Nisan-Mayıs) üçüncü defa Yenişehir'e sahib olup 1008 Rebiyülevvelinde (1599 Eylül-Ekim) azl edilmiş. Dört senelik aradan sonra 1012 Cemaziyelâhirinde (1603 Kasım-Aralık) Medine Kadılığına nasb olmuşsada 1012 Ramazanında (1604 Şubat-Mart) kendi isteği üzerine yüzelli akçe maaşla tekaüd edilmiştir (6).

1016 Şevvalinde (1608 Ocak-Şubat) Bursa, 1017 Recebinde (1608 Ekim-Kasım) Dimetoka'nın ilhakıyla Edirne Kadılığı tevcih olup aynı sene Şabanında (1608 Kasım-Aralık) Edirne'ye gitmeden münfasıl olmuş ve Edirne'den ayrılan Dimetoka Kazası arpalık olarak verilmiştir (7). 1018 Cemaziyelâhirinde (1609 Eylül) İstanbul'da Kadı nasb edilip 1019 (1610) hilâlinde azl edilmiştir (8).

Uzun yıllar kaza tariki işgal eden Zeynelabidin Efendi'ye 6 Ramazan 1024 (29 Eylül-1615) de Rıdvan Efendi yerine Anadolu Kazaskerliği müyesser oldu (9), 1025 Cemaziyevvelinde (1616 Mayıs-Haziran) kazaskerlik mevkiinde iken vefat etmiştir (10).

---

6. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:581.

7. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:98^a; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:581 ; Fezleke, C:I, S:380 ; Sicill-i Osmânî, C:II, S:432.

8. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:98^a, Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:581.

9. Kara Çelebi Zâde Abdülâziz, Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:529 da Kazaskerlik tarihi Şaban 1024 gösteriyor; Abdurrahman Hibrî, Defter-i Ahbâr, Vrk: 71^b-72^a; Kâtip Çelebi, Takvim üt- Tevârih, Vrk: 80^a; Hasib Üsküdarî, Vefiyat ül - Ekabir, Vrk: 62^a; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:581, 616 ; Mehmed Şem'î, Esmâr üt- Tevârih, İst.1295, S:181 ;

10. Takvim üt-Tevârih, Vrk:80^a; Vefiyat ül-Ekabir Vrk:62^a; Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, S:529 da vefatını 1025 Rebiyülevvel olarak gösteriyor; Şakâik-i Numânîye, C:II, S:581 ; Fezleke, C:I, S:380 ; Sicill-i Osmânî, C:II, S:432.

Cenaze namazı Sultan Mehmed Camiinde kılındıktan sonra naşı Keskin Dede Kabristanına defnedilmiştir (11).

Sultan Ahmed Han devri uleması arasında mühim yer işgal eden Zeynelabidin Efendi, âlim, fâzıl, dinî bilgisi çok derin, anlayışlı, fakih, vecih ve müstakim idi.

Kadılığında doğruluğu, bilgisi, nezaketiyle meşhur olup, Kazaskerliğinde ise tarzı tavrı ve yumuşak tabiatıyla halk tarafından çok sevilmiştir (12).

Zeynelabidin Efendi'nin çok miktarda emval ve serveti vardı (13).

---

11. Şakâik-i Numânîye, C:II, S:581; Fezleke, C:1, S:380; Sicill-i Osmânî, C:II, S:432.

12. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:98^a ; Naîmâ Mustafa, Tarih-i Naîmâ, İst.1280, C:II, S:158; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:581; Fezleke, C:I, S:380; Sicill-i Osmânî, C:II, S:432.

13. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:582.

ABDÜLÂZİZ EFENDİ (HOCA ZÂDE)

H.983 - 1027

Yavuz Sultan Selim Han'ın musahib ve nedimi Azerî Türklerinden Hasan Can'ın torunu ve Sultan Murad III'ün hocası, Hoca tarihi (Tâcü't Tevârih) müellifi Şeyhülislâm Hoca Saadeddin Efendi'nin dördüncü oğlu olup 17 Rebiyülâhir 983 (26 Temmuz-1575) de İstanbul'da doğmuştur (1).

Abdülâziz Efendi'nin ağabeyleri olan Mehmed ve Esad Mehmed Efendi'ler Şeyhülislâm rütbesini ihraz etmişlerdir. Üçüncü ağabeyi Mesud Efendi pek genç yaşta kadı iken vefat etmiş, en küçükleri Mehmed Salih Efendi'ye Kazasker olmuştur.

Fertleri İlmiye Tarikine dahil olmuş asîl bir aileden gelen Abdülâziz Efendi, babasından aldığı feyzle tahsilini tamamlamış ve babasından mulâzim olmuştur (2).

Tarik ilmiyeye girip 1003 Zilhiccede (1595 Ağustos-Eylül) Gazanfer Ağa Medresesine " Hoca-Zâdeler Kanunu " üzerine Dahil rütbesiyle müderris tayin edilmiştir (3).

1004 Cemaziyelâhirinde (1596 Şubat) Sahn-ı Semaniye Medreselerinden birine nail olup, 1006 Şabanında (1598 Mart-Nisan) Yavuz Sultan Selim Medresesi tevcih edilmiştir. 1007 Cemaziyelâvvelinde (1598 Aralık) yüce bir makam olan Süleymaniye Medreselerinden birine vasıl olunca şöhreti artmıştır.

---

1. Mehmed b. Mehmed El Rumi, Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:90^a-90^b; Abdurrahman Hibri, Defter-i Ahbâr, Vrk:15^a; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst.1286, C:1, S:395; Riyâzî, Riyâzî tezkeresi, Vrk:93^{a-b}; Nev'î Zâde Atâî, Şakâik-i Numânîye Zeyli, İst.1268 C:III, S:629; Muhibbi, Hulasât ül-Eser, Mısır 1284, C:II, S:424 ; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmani, C:III, S:338 ; Rızâ, Rızâ tezkeresi, İst.1316, S:68; "Aziz, Maddesi, Türk Ansiklopedisi, İst.1950, C:IV, S:440 ; "Abdülâziz Efendi, maddesi, İstanbul Ansiklopedisi, İst.1958, C:1, S:69.

2. Fezleke, C:1, S:396; Riyâzî tezkiresi, Vrk:93^{a-b}; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:629 ; Türk Ansiklopedisi, C:IV, S:440.

3. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:629.

Süleymaniye'den sonra 1008 Zilkadede (1600 Mayıs-Haziran) Dar ül- Ha- Süleymaniye'ye, 1009 Zilkadede (1601 Mayıs-Haziran) Hakaniye-i Vefa' ya müderris nasb olunmuştur (4).

Medaris-i Celilede mutadolan müderrislik devresini yüksek ba- şarıyla tamamladıktan sonra ilk olarak 1010 Şabanında (1602 Ocak-Şu- bat) Bursa Kadılığı tevcih edilip ve 1011 Cemaziyelevvelinde (1602 Ekim-Kasım) kendi rızası ile mazul olmuş (5). Bir sene mazul olarak o- turup 1012 Cemaziyelevvelinde (1603 Ekim-Kasım) Galata Kazasına nail olmuş ve 1013 Rebiyülâhbirinde (1604 Ağustos-Eylül) İstanbul Kadılığı- na nakledildiyse (6), İstanbul Kazasında dört ay hükümet ederek 20 Şaban 1013 de (11 Ocak-1605) azlını isteyip inzivaya çekilmiştir(7)

Vezir-i azâm Derviş Mehmed Paşa arzıyla 12 Safer 1015 de (22 Haziran -1606) Ağabeysi Esad Efendi, Zekeriya-Zâde Yahya Efendi yerine Rumeli'ne ve kendisi Taşköprü Zâde Kemaleddin Efendi yerine Anadolu'ya kazasker tayin edildiler (8). İki kardeşin aynı anda sada- rete gelmesi olayına bu mısra ile tarih düşürülmüştür.

" بو ایکی صدره کلدی نفا ر ایکی برادر "

Bu iki sadra geldi nakkad iki birader .

İki kardeşin kazaskerlik müddeti iki sene olup 28 Muharrem 1017 (14 Mayıs-1608) de Esad Efendi ve 17 Safer 1017 de (2 Haziran 1608) Abdülâziz Efendi azl edilmişlerdir (9).

4. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:90^b; Fezleke, C:I, S:396; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:629

5. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:90^b; Fezleke, C:1, S:396; Sicillâi Osmânî, C:III, S:338; Türk Ansiklopedisi, C:IV, S:440;

6. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:90^b; Fezleke, C:1, S:396; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:629; Hulâsat ül-Eser, C:II, S:424-425; Sicill-i Osmânî, C:III, S:338 ; Türk Ansiklopedisi, C:IV, S:440;

7. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:90^b; Fezleke, C:1, S:253; Mehmed b. Mehmed El Rumi, Nuhbet üt-Tevârih vel Ahbâr, İst:1286, S:226; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:629; Sicill-i Osmânî, C:III, S:338.

8. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:90^b; Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevâ- rih, Vrk:80^a; Mustafa Naîmâ, Tarih-i Naîmâ, İst.1280, C:1, S:442; Fezleke, C:1, S:396; Hasib Üsküdari, Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62a; Mehmed Şem'î, Esmâr üt-Tevârih (İlâveli), İst.1295, S:181; Şakâik-i Numânîye Zeyli C:II, S:616, 629; Hulâsat ül-Eser, C:II, S:424-425; Türk Ansiklopedisi, C:IV, S:440; İstanbul Ansiklopedisi, C:1, S:69,

9. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:90^a; Takvim üt-Tevârih, Vrk:80^a; Ve- fiyat ül-Ekâbir, Vrk:62a; Fezleke, C:1, S:396; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:616, 629; İstanbul Ansiklopedisi, C:1, S:69.

Bunada şu zarif ve sanatlı mısra ile tarih tanzim olunmuştur.

" عزل عزیزان، نصب دوناران، تاریخ ایشان پلورین دیوان"

Azli azîzin, nasb dü nâdan, tarihi işan, telvisi divan.

Canbolađ oğluna ve Kalender Ođluna galip gelip 1017 Ramazanında (1608 Aralık) zaferle İstanbul'a dönen Vezir-i Âzam Kuyucu Murad Paşa'nın arzıyla 19 Ramazan 1017 (27 Aralık-1608) de Damad Mehmed Efendi yerine Rumeli Kazaskerliğine getirilmiştir (10).

Osmanlı Saray teşrifatına göre Abdülazîz'in kazaskerliği zamanına kadar Anadolu ve Rumeli Beylerbeyleri Divan-ı Hümayun esnasında Kazaskerlere takaddüm ederlerdi. Sultan Ahmed I'in culûsu sırasında Rumeli Beylerbeyliği esafil-i nastan Maryol Hüseyin Paşa 1017 zilkade (1609 Şubat-Mart) de Divân-ı Hümayunda Abdülâziz Efendi'nin üst tarafında durunca Abdülâziz Efendi Divânı terkedib durumu Sultan Ahmed'e arz ettiğinde : "Kuzat-ı asakir vüzeradan gayrıya takaddüm eder" babında padişah tarafından ferman sâdır olmuştur; Böylece, Kazaskerler Beylerbeyine takaddüm etmiştir (11).

6 Şevval 1018 de (2 Ocak 1610) Rumelinden mazul olup (12). 7 Şaban 1020 de (15 Kasım 1611) Taşköprü Zâde Kemaleddin Efendi yerine ikinci defa Rumeli Kazaskerliğine yükselmiştir (13). 8 Zilkade 1021 de (31 Aralık-1612) Sultan Ahmed sürgün avı ve kışlak için maiyeti halkı ve Sadrâzam Nasuh Paşa, Rumeli Kazaskeri Abdülâziz Efendi Anadolu Kazaskeri Gani-Zâde Mehmed Efendi ile beraber Davutpaşa'dan Edirne'ye hareket etti (14). Edirne dönüşü, 14 Ramazan 1023 de (18 Ekim, 1614) Rumeliden mazul olunca (15) inzivaya çekilmiş ve 1026 (- 1617-) senesinde Şam yoluyla Hacca gitmiştir (16).

10. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:90^b; Takvim Üt-Tevârih, Vrk:78^a; Fezleke, C:1, S:396; Riyâzî tezkeresi, Vrk:93 a-b; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:58 b; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:616, 629; Sicill-i Osmânî, C:III, S:338; Türk Ansiklopedisi, C:IV, S:440; İst. Ansiklopedisi, C:1, S:69.

11. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:90 b; Kara Çelebi Zâde Abdülâzîz, Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:518; Hulâsat ül-Eser, C:II, S:424-425; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:630.

12. Takvim Üt-Tevârih, Vrk:78 a ; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:58^a, Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:616, 629; Sicill-i Osmânî, C:III, S:338.

13. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:90a; Takvim Üt-Tevârih, Vrk:78a; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:616, 629.

14. Naîmâ Tarihi, C:II, S:95; Hammer Devlet-i Osmânîye Tarihi (Mehmed Atâ tercümesi), İst. 1333, C:VIII, S:136.

15. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:90b; Takvim Üt-Tevârih, Vrk:78^a; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:58b; Abdurrahman Hibri, Defter-i Ahbâr, Vrk:15^a; Hulâsat ül-Eser, C:II, S:424-425; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:616, 629.

İstanbul'a avdetinden sonra 17 Zilhicce 1027 (5 Aralık 1618) de istiska (karında veya ciğerde su toplaması) hastalığından genç yaşta vefat etti.

Eyüp'de babasının ve aile efradının bulunduğu kabristana defnedildi (17).Vefatında kırkdört yaşındaydı.

" روح عزیز افندی به فردوس اوله مقام "

"Ruhi Aziz Efendi'ye firdevs ola makam" mısra'ı vefat tarihini gösterir (18).

"Hoca Zâdeler" diye anılan şöhretli bir aileye mensub olan Abdülâziz Efendi, âlim, fâzıl, edip, vecih ve muhip bir zat idi. İyi ahlâklı olup mecmuu fezailde müfred-i zamaneydi. Arapça, Farsça ve Türkçe şiirleri, deneme yolunda yazıları ve bazı tercümelere vardır (19).

Bazı beyitleri:

" زار اولدی کوکل وصله هجران اره منده
عمرم کجیور درد ایله درمان اره منده
بن آکا فدا ایلیجک روح روانی
قلز ایکیک جانله جانان اره منده "

Abdülâziz, Üç oğlu vardır. Büyüğü Bahai Mehmed Efendi, Sultan Mehmed IV zamanında Şeyhülislâm olmuş ve 1064 Saferinde (1653-1654) vefat etmiştir. Diğerleri, Ahmed ve Yahya Efendilerdir (20).

16. Fezleke, C:II, S:396, Hulâsat ül-Eser, C:II, S:424-425.

17. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:91^a; Defter-İ Ahbâr, Vrk:15^a; Rayzat ul-Ebrâr ve Zeyli, S:538; Fezleke, C:1, S:396; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:629; Sicill-i Osmânî, C:III, S:338.

18. Rızâ tezkeresi, S:68.

19. Fezleke, C:II, S:396; Riyâzî tezkeresi, Vrk:93^{a-b}; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:630; Sicill-i Osmânî, C:III, S:338; Rızâ tezkeresi, S:68; Türk Ansiklopedisi, C:IV, S:440; İstanbul Ansiklopedisi, C:1, S:69.

20. Sicill-i Osmânî, C:III, S:338.

KEMALEDDİN MEHMED EFENDİ (TAŞKÖPRÜ-ZÂDE)

959 - 1030

Osmanlı ulemasından, " Şakâik-i Numânîye " ve " Mevzuat ül-Ulûm " müellifi Taşköprü-Zâde Ahmed İsameddin Efendi'nin oğlu olan Kemaleddin Mehmed Efendi,959 (1551-1552) senesi hilâlinde İstanbul'da doğmuştur (17).

İlk tahsilini babasından gördükten sonra,zamanının âlimlerinden Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'nin asitanesine intisab edip talebesi olmak şerefine erişmiştir.Ondan aldığı feyzle yetişip uzun zaman tefsir-i şerifi okumuş ve tahsilini mükemmelen tamamlayarak 976 (1568-1569) senesinde Ebussuud Efendi'den mülazım olmuştur.984 Muharreminde (1576 Nisan) ibtida otuz akçe ile Unkapanı Medresesine müderris olmakla tedrise başlayıp,aynı medresede on akçe zamlı kırk akçeye yükselerek 990 Şabanında (1582 Ağustos-Eylül) Yeni Ali Paşa Medresesine,993 Şevvalinde (1585 Eylül-Ekim) Haseki Payesine nail olmuş, 996 Recebinde (1588 Mayıs-Haziran) Sahn-ı Semaniye medreselerinden birine ve 998 Zilkadede (1590 Eylül-Ekim) Şehzade Sultan Mehmed Medresesine müderris tayin edilmiştir.(3)

1. Abdurrahman Hibrî,Defter-i Ahbâr,Vrk:15^a; Kâtip Çelebi, Fezleke,İst.1287,C:II,S:6; Nev'î Zâde Atâî,Şakâik-i Numânîye Zeyli,İst.1268,C:II,S:641; Hüseyin Ayvansarayî,Hadîkat ül-Cevâmi,İst.1281,C:1,S:155,Mumıbbi,Hulâsat ül-Eser,Mısır 1284; C:III,S:356-359; Mehmed Süreyyâ,Sicill-i Osmânî,İst.1311,C:IV,S:80;Şemseddin Sâmi,Kaamûs ül A'lam,İst.1306-1316,C:V,S:3882.

2. Mehmed b.Mehmed El Rumi,Tarih-i Âl-i Osman,Vrk:91^a;Fezleke,C:II,S:6; Şakâik-i Numânîye Zeyli,C:II,S:641; Hulâsat ül-Eser,C:III,S:356-359,Kaamûs ül A'lam. C:V,S:3882; Osmanlı Müellifleri,C:1, S:347.

3. Şakâik-i Numânîye Zeyli,C:II,S:641.

Medreselerdeki hocalık devresini tamamlayan Kemaleddin Efendi, 999 Recebinde (1591 Nisan-Mayıs) Şehzade Medresesinden Selânik Kadılığına getirilmiştir (4). 1001 Cemaziyellevvelinde (1593 Şubat-Mart) Üsküdar Kadısı Abdürrahim Efendi ile mansıbları mübadele olundu isede bu mübadelenin Kemaleddin Efendi'nin arzusu hilafına olduğu anlaşılınca Halep Kazasına nakl ve 1003 Cemaziyelâhiresinde (1595 Ocak-Şubat) azl edilmiştir (5). 1004 Şevvalinde (1596 Mayıs-Haziran) Şam'a 1005 Şevvalinde (1597 Mayıs-Haziran) ikinci defa Haleb'e 1007 Saferinde (1598 Ekim) Bursa'ya hakim olup (6) aynı sene Cemaziyellevvelinde (1598 Aralık) Şeyhülislâm Yahya Efendi yerine Mısır Kadılığına yükselmışken Vezir-i Âzam Sinan Paşa'nın isteğiyle 1007 Cemaziyelâhirin- (1599 Ocak) her biri eski mansablarında bırakılmıştır (7).

1007 Şabanında (1599 Şubat-Mart) Galata Kazası verilip 1008 Şabanında (1600 Şubat-Mart) azl edilmiş ve azlinden bir gün sonra ikinci defa Selânik Kadılığına getirilmiş. 1009 Saferinde (1600 Ağustos-Eylül) azlini müteakip İstanbul'da oturtulmayıp Yenişehir'e gönderildi (8). 1011 Zilhiccede (1603 Mayıs-Haziran) Kaza makamının en yükseği olan İstanbul ile muradına nail olmuştur (9).

4. Selânikî Mustafa, Tarih-i Selânikî, İst. 1280, S:286.

5. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:91^a; Fezleke, C:II, S:6; Şakâik-i Numânîye, C:II, S:641; Hulâsat ül-Eser; C:III, S:356-359; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:80; Franz Babinger, Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke, (=G.O.W) Leipzig, 1927, S:148-149.

6. Fezleke, C:II, S:6; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:641; Hulâsat ül-Eser, C:III, S:356-358; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:80, Kaamûs ül A'lam, C:V, S:3882, G.O.W., S:148-149.

7. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:91^a; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:641.

8. Tarih-i Âl-i Osmân, Vrk:91^a; Fezleke, C:II, S:6; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:641; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:80.

9. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:91^a; Fezleke, C:II, S:6; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:641.

12 Cemaziyevvel 1012 de (18 Ekim- 1603) Kethüda Mustafa Efendi'nin yerine Anadolu Kazaskerliğine tayin edilip 15 Cemaziyevvel 1013 (9 Ekim-1604) müteakid olduysada aynı sene 28 Zilhiccede (17 Mayıs 1605) ikinci defa Anadolu tevcih edilmiş, 12 Safer 1015 te (19 Haziran-1606) vazife-i tekaüdiyeyle kazaskerlikten çekilmiş, 6 Şevval 1018 de (2 Ocak-1610) Bostan Zâde Mehmed Efendi yerine üçüncü defa Anadolu Kazaskerliğine nail ve 19 Zilkade 1019 da (2 Şubat-1611) azl olmuştur (10).

Üç aylık istirahat devresini müteakiben 19 Safer 1020 de (3 Mayıs- 1611) Kethüda Mustafa Efendi yerine Rumeli Kazaskerliğine yükselerek, 7 Şaban 1020 de (Ekim-1611) azl edilip (11) 1022 (1613-1614) evailinde Gelibolu Kazası arpalık olarak verilmiş. Dört sene devam edin mazuliyetten sonra 1024 Ramazanında (1615 Eylül-Ekim) Bostan Zâde Mehmed Efendi yerine ikinci defa Rumeli Kazaskerliğiyle tekrim olup 1026 Rebüylâhbirinde (1617 Nisan-Mayıs) kendi isteği üzerine vazife-i tekaüdle kazaskerlikten uzaklaşmıştır (12).

---

10. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:91^a; Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevârih, Vrk:80^a; Hasib Üsküdari, Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62^a; Mustafa Naîmâ, Tarih-i Naîmâ, İst.1280, C:1, S:394,442; Mehmed b. Mehmed El Rumi, Nuhbet üt-Tevârih Vel Ahbâr, İst.1286, C:1, S:253; Şakâik-i numânîye Zeyli, C:II, S:485, 616, 641; Hülâsat ül-Eser, C:III, S:356-358; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:80; G.O.W., S:148-149.

11. Fezleke, C:II, S:6 da Rumeline tayinini H.1021 olarak gösteriyor; Şakâik-i Numânîye, C:II, S:642, Rumeline tayinini ve azlini H. 1021 olarak gösteriyor; Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^a; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:58^b.

12. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:91^{a-b}; Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^a; Defter-i Ahbâr, Vrk:71^b; Şakâik-i Numânîye, C:II, S:642, 658.

13. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:91^b; Defter-i Ahbâr, Vrk:71^b; Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^a; Fezleke, C:II, S:6; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:642, 658; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:80, Osmanlı Müellifleri, C:1. S:347.

Bu defada Mihaliç Kazası Kirmasti ilhakiyla arpalık tayin edilmiştir.1030 Saferinde (1620 Aralık/1621 Ocak) Kara Çelebi-Zâde Mehmed Efendi yerine üçüncü defa Rumeline nail olmuştur (13).

Kemaleddin Efendi'nin üçüncü Rumeli Kazaskerliği esnasında Lehistan'a sefere karar verildi.Sultan Osman sefere çıkmadan evvel kardeşi Şehzade Mehmed'i hükümdar olabilecek çağa geldiğinden öldürmeğe karar karar verdiğinde Şeyhülislâm Esad Efendi bu katli biraderi meşru göstermek için Sultan Osman'ın istediği fetvayı vermedi. Fakat,Rumeli Kazaskeri Kemaleddin Efendi ilmi şerefini lekeliyerek Şeyhülislâm"yerine geçebilmek ümidiyle padişahın iradesine muvaffak bir fetva vermiş olduğundan Şehzade Mehmed boğdurulmuştur.

18 Safer 1030 (12 Ocak-1621) §14). Şehzade,cellâdlar üzerine hücum edince " Osman,Allahtan dilerim ki ömr ü devletin berbad olup beni ömrümden nice mahrum eyledin ise sen dahi behremend olmyasın" diye beddua etmiştir. Nitekim muvaffakiyetsiz olarak Lehistan seferinden dönmüş olan Sultan Osman II pek az bir zaman sonra feci şekilde öldürülmüştür (15).

Sultan Osman II,Orduyu Hümayunla beraber 7 Cemaziyelâhir 1030 da (29 Nisan-1621) "Hotân Seferi" diye adlandırılan Lehistan Seferi için Davutpaşa'dan Edirne'ye hareket ettiğinde Rumeli Kazaskeri Kemaleddin Mehmed Efendi de bu sefere dahil olmuştu (16).Buğdan'a vasil olduklarında korkunç bir hastalığa tutulup bilzarure

13. Tarih-i Âl-i Osman,Vrk:91^b,Defter-i Ahbâr,Vrk:71^b; Takvim üt-Tevârih,Vrk:78^a;Fezleke,C:II,S:69Şakâik-i Numânîye Zeyli,C:II,S:642,658:Sicill-i Osmânî,C:IV,S:80,OsmanlıMüellifleri,C:1,S:347.

14. Tarih-i naîmâ, C:II,S:187; Hammer,Devlet-i Osmaniye Tarihi (Mehmed Âta tercümesi),İst.1333,C:VIII,S:199;İsmail Hakkı Uzunçarşılı,Osmanlı Tarihi,Ankara 1951,C:III/1, S:135.

15. Osmanlı Tarihi,C:III/1, S:135; İsmail Hami Danişmend,İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,İst.1961,C:III,S:279.

16. Tarih-i Âl-i Osman,Vrk:91^b; Defter-i Ahbâr,Vrk:15^a; Devlet-i Osmaniye Tarihi,C:VIII,S:198; Osmanlı Tarihi,C:III/1,S:135 , Şakâik-i Nûmânîye,C:II,S:642.

Kazaskerlikten istifade ederek İstanbul'a avdete karar verdi, Rume-
li Kazaskerliği ise, Anadolu Kazaskeri Molla Ali'ye tevcih olundu.

İstanbul'a dönüş yolunda 4 Şevval 1030 (22 Ağustos 1621)
da Tuna'nın sağ sahilindeki İsakcı nam mahalde vaki Tuna köprüsüne
vasıl olduğunda vefat eyleyip nâşi, bir kadırgaya konarak Tuna yoluy-
la Karadeniz'den İstanbul'a getirilmiş (17) ve İstanbul'da Âşık Pa-
şa Camii haziresinde pederi yanına defnedilmiştir (18).

Sultan Ahmed ve Sultan Osman zamanının uleması arasında
mümtaz bir yeri olan Kemaleddin Mehmed Efendi, âlim, fâzıl, doğru ah-
lâklı, iyilik sever, iyi tabiatlı asil bir zat olup arapçası fasih ve
kuvvetliydi (19).

Kemaleddin Mehmed Efendi, mütercim ve müellif olarak bir
çok eserlerin sahibidir. Babasının (مفتاح المعاد ومصاح الحياه) 'Mif-
tah üs saâde' isimli arapça eserini "Mevzuat ül Ulum" adı altında
türkçeye tercüme etmiştir. Beşyüz kadar ilmin mevzuundan bahseden bu
eserde müsbet ilimlerden riyaziye ile hendesenin fikre yaptığı hiz-
met hakkında bilhassa dikkati çekmiştir (20). Mevzuat ül-Ulum, İkdam
Matbaasında iki cilt halinde tabedilmiştir. Almanca yada tercümesi ya-
pılmıştır (21). Hüseyin Vaizin, "Risale" sini ve Tarih-i Kaht Mısır'ı
" تاريخ قبط مصر " türkçeye çevirmiş, Sultan Ahmed Han emriyle Ebu Ömer
Yusuf'un eseri olan " Al-İstiab fi Marifat Al Ashâb " ın tercümesi-

17. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:91^b; Kara Çelebi-Zâde, Ravzat ül
-Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248; S:541; Fezleke, C:II, S:6; Devlet-i Osmani-
ye Tarihi C:VIII, S:202; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:642; G.O.W.,
S:148-149; Tarih Coğ. Yazmaları Katoloğu, İst. 1948, C:VIII, S:709.

18. Defter-i Ahbâr, Vrk:15^a; Fezleke, C:II, S:6; Şakâik-i Nu-
mânîye Zeyli, C:II, S:642; Hadîkt ül-Cevâmi, C:1, S:55, Kaamûs ül-A'lam,
C:V, S:3882; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:80.

19. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:91^b; Hulâsat ül-Eser, C:III,
S:356-359; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:642; Sicill-i Osmânî, C:
IV, S:80.

20. Fezleke, C:II, S:6; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:642
Kaamûs ül-A'lam, C:V, S:3882; Osmanlı Müellifleri, C:1, S:347; İ. Hakkı
Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ank. 1954, C:III/2, S:494.

21. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:642; Fezleke, C:II, S:6;
Kaamûs ül-A'lam, C:V, S:3882; Osmanlı Müellifleri, C:1, S:347.

ne başlayan Hünkâr İmamı Mustafa (Harpişteli) Efendi'nin vefat etmesiyle Ha ( ) harfinde kalan tercümeği Kemaleddin Efendi ikmal etmek istemiş, fakat (Z) harfine geldiği sırada Sultan Ahmed'in vefatıyla bırakmıştır (22).

Kemaleddin Efendi'nin " Tarih-i Saf " (diğer adı "Tuhfet ül-Ahbâr") adı altında matbu bir tarihi vardır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Sultan Ahmed (1603-1617) in devrine kadar vakaiyi yazmış ve Sultan Ahmed'e ithaf etmiştir; kitab üç kısımdır.

"Âl-i Osman", "Âl-i Abbas" ve "Muluk-u Mütferrika".

İkinci ve üçüncü kısım asıl birinci kısmın ilâvesidir, 1287 de üç kitap halinde basılmıştır (23).

" Sure-i Kehf " tefsirine haşiyesi ve Hidayenin *mesailini* illetler → ilelden ayırıp yazdığı " *عدو* " idet isimli kitabı vardı (24). İdet ilm-i fakıhdaki ihtisasının delili olup bir nüshası Bekir Ağa Kütüphanesinde " İdet Ashâb ül-Bidayet ve Elnihayet fi tecrid Mesail ül-Hidayâ " adıyla bulunmaktadır (25).

Sultan Osman'ın emriyle mensur "Şehnâme" yi kaleme almıştır (26). Türkçe ve Arapça eşarı olup şiirlerinde "Kemali" mahlâsını kullanmıştır(27). *تبریه* isimli kaside-i arabiyeye tahmisi vardır(28).

Kemaleddin Efendi'nin oğulları İbrahim ve Yahya Efendi'lerdir. İbrahim Efendi sudurdan olup 1063 (1652-1653) de Anadolu, 1605 (1654-1655) de Rumeli Kazaskeri olmuş 1067 Zilhiccede (1657 Eylül-Ekim) hacda vefat eylemiştir (29).

22. Osmanlı Müellifleri, C:1, S:347; Tarih Coğrafya Yazmaları Katoloğu, S:709.

23. Osmanlı Müellifleri, C:1, S:347; G.O.W., S:148-149.

24. Fezleke, C:II, S:6; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:642; Osmanlı Müellifleri, C:1, S:347.

25. Osmanlı Müellifleri, C:1, S:347.

26. Fezleke, C:II, S:6; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:642; Kaamûs ül-Ü'lam, C:V, S:3882; Osmanlı Tarihi, C:III/2, S:494.

27. Fezleke, C:II, S:6; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:642; Kaamûs A'lam, C:V, S:3882; Osmanlı Müellifleri, C:1, S:347.

28. Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:642; Osmanlı Müellifleri, C:1, S:347.

29. Sicill-i Osmânî, C:IV, S:80.

KUDSİ MEHMED EFENDİ (NIŞANCI-ZÂDE)

982 - 1030

Kudsi Mehmed Efendi, Kanuni Sultan Süleyman devrinde Reis ul-Küttâblık, Nişancılık ve Başdeftardarlık makamlarında bulunmuş olan Nişancı Tarihi" müellifi Ramazan-Zâde Mehmed Çelebi'nin torunu, Mekte, Mısır ve Medine Kadılıklarını yapmış olan Nişancı-Zâde Ahmed Efendi'nin oğlu olup 982 (1574-1575) senesinde Kudüs'te doğmuştur(1).

Kudüs'e nazire olarak şiirlerinde kullandığı "Kudsi" mahlâsıyla şöhret bulmuştur (2).

Mehmed Efendi asrının ulemasından tahsil ve terbiye görerek Şeyhülislâm Bostan-Zâde Mehmed Efendi'den mülazemete nail olmuştur (3).

Evvelâ otuz akçeyle Kirmastı Medresesinde hocaliğa başlayıp, kırk akçeyle Hacı Hatun Medresesinden munfasılken 1010 Muharreminde (1601 Temmuz) Mahmud Paşa Haricine vasıl, 1014 Rebiyülevvelinde (1605 Temmuz-Ağustos) Siyavuş Paşa Sultani Payesine tayin olup 1017 Saferinde (1608 Mayıs-Haziran) Sahn-ı Seman Medreselerinden birine tayin olmuş (4). Bu minval üzere medreselerde dolaşmasına devam ederek 1019 Cemaziyevvelinde (1610 Temmuz-Ağustos) altmış akçe maaşla Eyüp Medresesi, 1021 Şevvalinde (1612 Kasım-aralık) Süleymaniye Medreselerinden biri verilmiştir(5).

1. Kâtip Çelebi, Fezleke, İst. 1287, C:II, S:6; Nev'î Zâde Atâî, Şakâik-i Numânîye Zeyli, İst. 1268, C:II, S:642; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst. 1311, C:IV, S:57; Mehmed Cemaleddin, Ayine-i Zürefa, İst. 1314, S:28-29 da doğum tarihini 962 olarak gösteriyor; Franz Babinger Die geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke (-G.O.W.), Leipzig 1927, S:149-150 de, doğumunu 968 senesi olarak gösteriyor.

2. Fezleke, C:II, S:6; Şakâik-i Numânîye Zeyli, C:II, S:642.

3. Fezleke, C:II, S:6; " " " , C:II, S:642.

4. Fezleke, C:II, S:6; " " " , C:II, S:642.

5. Fezleke, C:II, S:6; " " " , C:II, S:643.

Süleymaniye'den 1024 Zilkadesinde (1615 Kasım-aralık) Selânik Kazasına terfi edip 1025 Zilhiccesinde (1616 Aralık/1617 Ocak) Mekke Kadılığına naklolunduysada 1026 Cemaziyelâhîrinde (1617 Haziran-Temmuz) mevkiini kendi isteğiyle büyük kardeşine bırakmış (6).1027 Zilkadesinde (1618 Ekim-Kasım) Bursa Kazasını tasarruf ederek buradan 22 Cemaziyelâhîr 1028 de (6 Haziran-1619) İstanbul Kazasına hakim olup 1029 Ramazanında (1620 Ağustos) ref edilmiştir (7).

Mehmed Efendi mazul bulunduğu seneleri ilmi çalışmalarla değerlendirmiştir. 2 Şevval 1030 (20 Ağustos-1621) de Buğdan Seferine orduyla beraber giden Rumeli Kazaskeri Taşköprü-Zâde Kemaleddin Mehmed Efendi hastalanarak mansıbını terk edince yeri, Anadolu Kazaskeri Molla Ali Efendi'ye ve Anadolu'da, Sultan Osman'ın hocası Ömer Efendi'nin sayıyla İstanbul'dan mazul Kudsi Mehmed Efendi'ye tevcih edilmiştir(8).Lâkin İstanbul'a "tayin ve orduya azimet emri" geldiğinde Mehmed Efendi Veba'dan yattığından harekete geçip orduya vasıl olamamış ve bir kaç gün sonra vefat etmiş (1030 Şevval-1621 Ağustos),naşı,ceddi Emir Buhari türbesi haziresine gömülmüştür (9).

Vefatına Emir Ali Çelebi şu mısra ile tarih düşürmüştür.

Ruh-i kudsi cennete buldu vusul.

" روح قدسی جنته بولدی و صول " (10).

Sultan Mehmed III ile Sultan Osman II'nin saltanat devrinde yaşıyan âlimlerden ve müverrihlerden biri olan Kudsi Mehmed Efendi,

5. Fezleke, C:II, S:6; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:643.

6. Mehmed b. Mehmed, aynı eser, Vrk:99^a; Fezleke, C:II, S:6; Şakâik-i Nûmâniye; ^{C:II, S:643;} Ayine-i Zürefa, Vrk:12^b-13^b;

7. Mehmed b. Mehmed, aynı eser, Vrk:99^a; Fezleke, C:II, S:6; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:643.

8. Mehmed b. Mehmed, aynı eser, Vrk:99^b; Abdurrahman Hibrî, Defter-i Ahbâr, Vrk:15^b; Kara Çelebi-Zâde, Rauzat ul-Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:542; Fezleke, C:II, S:6-7; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:643; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:57.

9. Mehmed b. Mehmed, aynı eser, Vrk:99^b; Defter-i Ahbâr, Vrk: 15^b Rauzat-ul Ebrâr ve Zeyli, S:542; Fezleke, C:II, S:7; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:643.

10. Fezleke, C:II, S:7; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:643.

âlim,,fâzıl,fasih,âlicenab olup iyi ahlâkı ile meşhur olmuştur (11).

Asar-ı ilmiyeleri pek çoktur. "Mir'at ül-Kâinat" ismiyle dünyaca meşhur bir umumi tarih yazmıştır.Bu eser sekiz kısım,yüzonsekiz bab,yirmidört fasıl üzerine tertip edilmiştir.Hilkat-ı âlemden başlayıp Kanuni Sultan Süleyman'ın vefatına rastlıyan yıllarda kesmiştir(12).

Eser iki cilt halinde basılmıştır.

Mısır 1258 Bulak Matbaası C:l-II.

İstanbul 1269 Âmire Matbaası C:I-II.

İstanbul 1290 Tatyos Divitciyan Matbaası C:l-II.

Yazmaları : Oxford, Bodl.Lib.,Sale 59; Manchester,Univ.

Bibl., Slg Lindsay,Nr.132; İstanbul,Fatih Kütüphanesi No.:4478/9 ; Selimiye (Süleymaniye Kütüphanesi) No.:501; Esad Efendi (Süleymaniye Kütüphanesi) No.:2408 (13).

Ayrıca Şeyh Bedreddin Simavi'nin fıkihtan "Cami ül Fusuleyn" ini açıklıyarak " Nur Ül Ayn " Fi İslah Cami Ül Fusuleyn" adını vermiştir (14).

Oğlu XVII asır kazaskerlerinden Kudsi-Zâde Şeyhi Mehmed Efen-
didir.

11. Mehmed b.Mehmed,aynı eser,Vrk:99^b; Fezleke,C:II,S:7, Hammer, Devlet-i Osmânîye Tarihi (Mehmed Atâ tercümesi), İst.1333, C:VIII, S:266; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:643.

12. Hammer, aynı eser, C:VIII,S:266 ; Ayine-i Zürefa,S:28229 Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri,İst.1342, C:III,S:141; G.O.W. S: 149-150; Tarih Coğrafya Yazmaları Katoloğu,İst.:1943,S:64 ; Carl Brockelman, Geschichte der Arabischen Litteratur, Leiden 1949, C:II, S:573.

13. G.O.W., S:149-150 ; Tarih Coğrafya Yazmaları Katoloğu, S:64.

14. Hammer,aynı eser, C:VIII, S:266 ; Osmanlı Müellifleri, C:III, S:141 .

MUSTAFA EFENDİ (KETHÜDA)

953 - 1032

Sultan Selim II devri kazaskerlerinden Âlim Muhaşşi Sinan Efendi'nin torunu ve Diyarbekir Kadısı Hüseyin Efendi'nin oğlu olup 953 de (1546-1547) doğmuştur (1).

Vezir-i Âzam Sokullu Mehmed Paşa'nın Kethüdası Hüsrev Ağaya müntesib olmakla "Küthüda Mustafası" denip "Kethüda" diye lâkablanmış (2).Tahsilini tamamlayarak suduru kiram ceddinden mülazim olup (3) iptida kırk akçe ile Efdal Medresesiyle Tarık-i tedrise dahil olan Mustafa Efendi, 987 Şevvalinde (1579 Kasım-ralık) ikinci vezir Zal Paşa'nın yeni inşa ettiği medresenin ilk müderrisi olmak şerefine erişmiştir (4).

991 Zilhiccesinde (1583/84 Aralık-Ocak) Hanikâh Payesi,995 Rebiyülevvelinde (1587 Şubat-Mart) Sahn medreselerinden biri,998 Şevvalinde (1590 Ağustos) Yavuz Sultan Selim Medresesi müderrisliğini deruhte edip aynı sene Zilkadede (1590 Eylül) Sahn medreselerinden birine yükselmiştir (5). Böylece medaris-i celile mutad dolaşmayı tamamlayarak 1001 Cemaziyevvelinde (1593 Şubat-Mart) Şam Kazasıyla (6) Tariki Kazaya girmiştir.İki seneye yakın bir zaman Şam'da hükümet sürerek 1003 Muharreminde (1594 Eylül-Ekim) azl edilmiş,fakat aynı sene Zilkadede (1595 Temmuz-Ağustos) Şam Âyanının isteği üzere tekrar Şam a kadılığa getirilmiştir (7).

---

1. Abdurrahman Hibrî,Defter-i Ahbâr,Vrk:15^{a-b}; Mehmed b. Mehmed,Tarih-i Âl'i Osman,Vrk:87^b; Kâtip Çelebi,Fezleke,İst.1287,C:II,S:45; Nev'î Zâde Atâî,Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,İst.1268, C:II,S:665 ; Mehmed Süreyyâ,Sicill-i Osmânî,İst.1311,C:IV,S:385-386.

2. Fezleke,C:II,S:45 ; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:665-666; Sicill-i Osmânî, C:IV,S:385-386.

3. Fezleke,C:II,S:45, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:665-66.

4. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:665-666.

5. " " " " " "

6. Tarih-i Âl-i Osman Vrk:87^b; Fezleke,C:II,S:45; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:665-666.

7. Tarih-i Âl-i Osman,Vrk:87^b; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,

1004 Şaban'ında (1596 Mart-Nisan) Medine ve 1009 Cemaziyelevvelinde (1600 Kasım-Aralık) İstanbul Kadılığına yükselmiş, 1010 Muharreminde (1601 Temmuz) Sadrazam Serdar-ı Ekrem İbrahim Paşa'nın vefatıyla bazı mansıblarda yapılan azil ve tayinlerin sonucu 2 Safer 1010 (2 Ağustos 1601) azl olunmuştur (8). Bu sırada Anadolu Kazaskerliği Payesi ile vazife-i tekaüd ihsan edildi.

25 Şaban 1011 (7 Şubat 1603) Ebülmeyamin Mustafa Efendi yerine Anadolu Kazaskerliği uhdesine verilip, senesini tamamlamadan 12 Cemaziyelevvel 1012 (18 Ekim 1603) azl edildi (9). 1015 (1606-1607) senesinde deniz yoluyla Hacca gidip İstanbul'a avdetinden sonra 17 Safer 1017 (2 Haziran-1608) de Hoca-Zâde Abdülazîz Efendi yerine ikinci defa Anadolu Kazaskerliğine getirilmişse de 19 Ramazan 1017 (27 Aralık-1608) mansıbını Bostan-Zâde'ye bırakarak Mihaliç Kazası arpalığı ile yetinmiştir (10).

İki sene iki ay süren mazuliyeti müteakib 1019 Zilkadede (1611 Ocak-Şubat) Zekeriya Zâde Yahya Efendi yerine Rumeli Kazaskerliğine terfi ederek tarik-i ilmiyenin zirvesine vasıl olmuştur (11).

19 Safer 1020 (3 Mayıs 1611) de azledilip, Rebiyülâhırde (1611 Haziran-Temmuz) " احيولى " Ahyolı Kazası arpalık olarak verilmiştir (12).

S:665-666; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:385-386.

8. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:87^b; Mustafa Naîmâ, Tarih-i Naîmâ, İst.1280, C:1, S:244; Mehmed b. Mehmed, Nuhbet üt-Tevârih Vel Ahbâr, İst. 1286, S:209; Fezleke, C:II, S:45; Defter-i Ahbâr, Vrk:15^{a-b}.

9. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:87^b; Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevârih, Vrk:80^a; Tarih-i Naîmâ, C:1, S:301; Mehmed Şem'î, Esmâr üt-Tevârih (İlâveli) İst.1295, S:181; Hasib Üsküdari, Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:484, 665-666.

10. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:87^b; Takvim üt Tevârih, Vrk:80^a; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:616, 665-666, Sicill-i Osmânî, C:IV, S:385-386.

11. Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^a; Fezleke, C:II, S:45; Esmâr üt-Tevârih, S:167 ve Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:58^a da tayinini 1018 olarak gösteriyor; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:665-666, 680.

12. Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^a; Esmâr üt-Tevârih, S:167; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:58^b; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:680, 665-666.

1030 (1620-1621) hilâlinde umama arpalıklarlar ref olunup "احيولى" Ahyoli Kazası ferman-ı âli ile elinden alınarak 1031 (1621-1622) evâlinde Silistre Kazası, vazifelerine zam edilmiştir (13).

Osman Han Vak'asında Sultan Mustafa ikinci defa tahta çıktığı gün, yani 8 Receb 1031 de (19 Mayıs 1622) Molla Ali Efendi yerine ikinci defa Rumeli Kazaskerliği tevcih olunup Sultan Mustafa'ya gidip biat etmiştir (14). 29 Safer 1032 de (2-Ocak-1623) rahatsızlığından ötürü kazaskerlikten çekilmiş (15) ve aynı sene Rebiyülâhîrinde (1623 Şubat) vefat edip hanesine bitişik bina eylediği Mekteb harimine gömülmüştür (16). Vefatında yaşı seksene varmış idi.

Sultan Ahmed, Sultan Mustafa ve Sultan Osman devri ulemasından olan Kethüda Mustafa Efendi, âlim, fazıl, abid, salih, ihsan ve nimeti bol bir zat olup vüzera ve ekâbire taallük etmesiyle onların ihsanlarına, himmet ve inayetlerine mazhar olmuştur (17).

Evlâdından Ahmed Efendi, müderris, Medine Mollası olup Mısır'da tevettünle 1035 de (1625-1626) vefat eyledi. Diğer evlâdı Mehmed Efendi dahi Filibe, Yenişehir, Selânik Kadılığında bulunduktan sonra 1039 da (1629-1630) vefat etti. Ceddi Sinan Efendi'nin müsveddelerini tebyiz edip "Hidaye" ve "Miftah" şerhlerini ikmal eylemiştir (18).

13. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:665-666.

14. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:87^b; Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^a; Tarih-i Naîmâ, C:II, S:218, 232; Solâk-zâde Mehmed Hemdeni Çelebi, Tarih-i Solak-Zâde, İst. 1298, S:719; Fezleke, C:II, S:45; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli C:II, S:665-666, 680.

15. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:88^a; Takvim üt Tevârih, Vrk:78^a; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:58^b; Defter-i Ahbâr, Vrk:71^b; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:666, 680.

16. Tarih-i Âli-Osman, Vrk:88^a; Defter-i Ahbâr, Vrk:15^{a-b}; Kara Çelebi-Zâde Abdülazîz, Ravzat ül Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:551; Tarih-i Solak Zâde, S:731; Şakâik-i Nûmâniye, C:II, S:665-666.

17. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:88^a; Fezleke, C:II, S:45, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:665-666.

18. Sicill-i Osmâni, C:IV, S:385-386.

MOLLA ALİ EFENDİ (SÜNBÜL, ZENGİBARİ)

? - 1033

Molla Ali Efendi, Zengibari Abdür-rauf Efendi'nin oğlu olup Zengibar'da dünyaya gelmiştir. Rengi siyah olduğundan Habeşi, Sünbül, Zengibari diye lakablandırılmıştır. (1)

Esir olarak İstanbul'a geldikten sonra onyedinci altına saray çavuşlarından Aydın Ağa'ya kul olmuştur (2).

Aydın Ağa, Ali Efendi'nin tahsil-i ilme karşı istidatlı olduğunu müşahede edince onu Darüssaade Ağası Mehmed Ağa'ya vermiştir. Mehmed Ağa'nın himmetiyle ulema meclislerine girip tahsilini ikmalle 996 (1587-1588) senesinde Hoca Saadeddin Efendi'den şeref-i mülazemete mazhar olmuştur (3). Bu arada hemrenk olan Ağalar bir oda döşetip kitaplar ve esbablar tedarik ederek Molla Ali'ye yardımda bulunmuşlardır.

Tedris mesleğine katılan Ali Efendi, kırk akçe medreseden mazul iken 1008 Zilhiccede (1600 Haziran-Temmuz) Mehmed Ağa Medresesi tevcih olunmuş (4). 1012 (1603-1604) senesinde Darüs-saade Ağası Mustafa Ağa'nın himmetiyle Haremeyn (Mekke, Medine)) evkafının müfettişliğine tayin edilmiştir (5).

1013 Recebinde (1604 Kasım-Aralık) Şah Sultan Payesi verilmiş, 1015 Rebiyülâhîrinde (1606 Ağustos-Eylül) Haseki Medresesine, 1016 Saferinde (1607 Mayıs-Haziran) Sahn medreselerinden birine ve 1017 Cemaziyelâhîrinde (1608 Eylül-Ekim) Şehzade Medresesine vasıl olmuştur (6). 1018 Rebiyülevvelinde (1609 Haziran-temmuz) Süleymaniye Medrese-

---

1. Mehmed b. Mehmed El Rûmî, Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:88^b; Kara Çelebi Zâde Abdülazîz, Ravzatü'l-Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:542; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst. 1287, C:II, S:62; Nev'î-Zâde Atâî; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, İst. 1268, C:II, S:684; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst. 1311, C:III, S:510, "Ali Efendi" maddesi; İstanbul Ansiklo. İst. 1959 C:II, S:650.

2. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:88b; Fezleke, C:II, S:62; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:684-686; Sicill-i Osmânî, C:III, S:510.

3. Fezleke, C:II, S:62; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:684-86; Sicill-i Osmânî, C:III, S:510.

4. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:684

5. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:88b; Mustafa Naîmâ, Tarih-i Naîmâ, İst. 1280, C:1, S:356.

6. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:684; Fezleke, C:II, S:63.

lerinden birinde müderrisliğe başlayıp 1021 Ramazanında (1612 Ekim - Kasım) Galata Kazasıyla ilmiye mesleğinde kadılık mevkiine yükselmiş (7) 1024 Rebiyülâhîrinde (1615 Nisan-Mayıs) Bursa'ya terfi etmiş, Zilhiccede (1615 Aralık/1616 Ocak) istifa etmiştir (8).

1027 Ramazanında (1618 Ağustos-Eylül) tekrar Galata Kadılığı teklif edildiyse de kabul etmeyerek 1027 Zilhiccede (1618 Kasım-Aralık) Edirne Kazasına rıza göstermiştir (9).

Ali Efendi Edirne Kadısı bulunduğu sırada tashihi sikke vaki olup yeni akçeler geçer olmuştur. Ali Efendi'de halka, ellerinde olan akçelere baktırdıktan sonra harçetmelerini tenbih etmiş fakat bu teklif halka ağır gelip bir cuma günü selâ vakti mahkemeye gelmişler, aralarından birinin : "Bre urunuz" sedasıyla isyan çıkarmışlardır (10). Bu ayaklanmada Ali Efendi'nin odasına hucumla bütün malını, mülkünü, kitaplarını, paralarını hatta karısı ve cariyelerinin üzerlerindeki mücevherleri yağmalamışlardır. Kendisi can havliyle kaçıp bir yere gizlenmiş (11), Bostancı başı, bostancı ağaları yetişip Ali Efendi'yi gizlendiği yerden çıkararak iki ağa refakatinde Merhum Mehmed Paşa Sarıyağa yerleştirdiler (12). Akşam olup yatsıya erişince Ali Efendi koçusuna binip İstanbul'a hareket etti. Üç günde İstanbul'a varıp padişaha halini arz ettiğinde padişahın himmeti ile bir hayli ihsanla beraber tekrar Edirne'ye kadı olarak gönderilmiştir (13).

7. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:88^b; Tarih-i Naîmâ, C:II, S:158; Fezleke, C:II, S:63; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:684-686; İst. Ansiklopedisi, C:II, S:651.

8. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:88^b; Fezleke, C:II, S:63; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:684-686; Sicill-i Osmânî, C:III, S:510.

9. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:88^b; Fezleke, C:II, S:63; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:684-686; İstanbul Ansiklopedisi, C:II, S:651.

10. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:88^b; Fezleke, C:II, S:63; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:684-686.

11. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:89^a; Fezleke, C:II, S:63; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:684-686.

12. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:89^a.

13. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:89^a; Fezleke, C:II, S:63; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:684-686.

Ali Efendi İstanbul'a gittikten sonra Edirne'de Sultan Selim Medresesi Müderrisi Receb-Zâde Efendi kadı olup halka, yağmaladıkları malları getirip teslim etmelerini aksi halde cezalanacaklarını bildirince birçokları geceleyin, esbabları, kitapları ve paraları medreselere götürüp bırakmışlar, bir kısımda müderrise gidip teslim etmişlerdir (14). Ali Efendi Edirne'ye döndüğünde bir oda dolusu malına tekrar sahib ve zindanda hapis olanları da bilâhare affetmekle halkın hayir dualarına mazhar olmuştur (15).

Bu vak'adan sonra bir müddet daha Edirne'de kaza mansıbını işgal edip 1029 Cemaziyelâhri (1620 Nisan-Mayıs) azl edilmiştir (16). 1029 Ramazanda (1620 Ağustos) kadir gecesini İstanbul kazasına getirilip (17) 1030 Cemaziyelâhri (1621 Mart-Nisan) Şerif Efendi yerine Anadolu Kazaskerliğine terfi ederek şerefi ve itibarı yükselmiş (18) 7 Cemaziyelâhri 1030 (29 Nisan-1621) da Sultan Osman'ın Lehistan'a açtığı Hotin Seferine Rumeli Kazaskeri Taşköprü-Zâde Kemaleddin Efendi ile beraber Anadolu Kazaskeri olarak iştirak etmiştir.

Buğdan'a vasil olduklarında Kemaleddin Efendi korkunç bir hastalığa tutulup bilzarure Rumeli Kazaskerliğinden istifa ve akabinde vefat etmiştir. 4 Şevval 1030 (22 Ağustos 1621). Bunun üzerine münhal olan Rumeli Kazaskerliği mansıbı 2 Şevval-1030 da (20 Ağustos 1621) buna tevcih olunmuştur (19). Molla Ali yerine Anadolu Kazaskerliğine de Kudsi Mehmed Efendi tayin olundu fakat Kudsi Efendi, tayin emrinden bir kaç gün sonra Veba'dan vefat edince Molla Ali kısa bir müddet hem Ru-

-
14. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:89^b.
15. " " " " " " :
16. " " " " " " :
17. Fezleke, C:II, S:63, Şakâik-i Nûmâniye, C:II, S:684-686, İstanbul Ansiklopedisi, C:II, S:651; Sicill-i Osmânî, C:III, S:510.
18. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:89b; Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevârih, Vrk:80a.; Abdurrahman Hibri, Defter-i Ahbâr, Vrk:71b-72a; Rayzat ül-Ebrâr ve Zeyli, S:542; Fezleke, C:II, S:63; Hasib Üsküdari, Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62a; Şakâik-i Nûmâniye, C:II, S:684-686; Sicill-i Osmânî, C:III, S:510; İstanbul Ansiklopedisi, C:II, S:651.
19. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:89b; Defter-i Ahbâr, Vrk:42b, 71b. Takvim üt-Tevârih, Vrk:78a, Rayzat ül-Ebrâr ve Zeyli, S:542; Hammer, Devlet-i Osmaniye Tarihi (Mehmed Âtâ tercümesi), İst. 1033, C:VIII, S:202, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:658, 684-686; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:58b; Sicill-i Osmânî, C:III, S:510.

meli hemde Anadolu Kazaskerliği mansıbını işgal etmiştir (20). Bu hal Hekimbaşı Musa Efendi'nin 1030 Şevvalinde (1621 Ağustos-Eylül) Anadolu Kazaskeri olmasıyla hitam bulmuştur (21). Molla Ali Efendi'nin Rume-
li Kazaskerliği müddeti dokuz ay olup Sultan Osman Vak'asında ,Sultan Mustafa'nın culûs günü olan 8 Receb 1031 (19 Mayıs 1622) de mazul ve hanesi tekrar yağmalanıp nice zaman gizlenip münzevi bir halde ömrünü geçirmiş,(22) çok geçmeden Sultan Murad IV Han devrinde 1033 (1623-1624) de vefat eyleyip Sultan Beyazıd Camii bahçesinde Okçulara bakan tarafa gömülmüştür (23).

Molla Ali Efendi,zamanının meşhur ulemasından ve Sultan Osman devri nüfuslu adamlarından olup âlim,fazıl,şehim,afif,müstakim, sofrası herkese açık,fukaraya karşı hayırperver olarak tanınmıştır.

Şer'i ahkânda cüretle hükmünü yürütüp korkusuzca adaleti sağlamış ve hiçbir zaman rüşvet kapısı açmamıştır.İlk zamanlarında hemrengi olan ağalar ve içoğlanlarının yardımına nail olmuşdu (24).

Habeşlere ait olan (رافع الغبوش في فضائل الكبوش) adlı bir eser yazmıştır.Bir nüsnası Fatih Kütüphanesinde "4360" numarada bulunmaktadır (25).

---

20. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:89^b; Rayzatül-Ebrâr ve Zeyli, S:542; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:684-86.

21. 20 no.daki kaynakların aynı.

22. Tarih-i Âl-i Osman,Vrk:89^b; Defter-i Ahbâr,Vrk:42^b,71^b; Fezleke C:II,S:63,Takvim üt-Tavârih,Vrk:73^a; Naîmâ Tarihi,C:II, S: 206.

23. Tarih-i Âl-i Osman,Vrk:89^b; Defter-i Ahbâr,Vrk:42^b; Fezleke,C:II,S:63; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:684-686; Sicill-i Osmânî,C:III,S:510,İstanbul Ansiklopedisi,C:II,S:651.

24. Tarih-i Âl-i Osman,Vrk:89^b; Fezleke,C:II,S:63; Devlet-i Osmaniye Tarihi,C:VIII,S:202,208; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:684, 686 ; Sicill-i Osmânî,C:III,S:510,İstanbul Ansiklopedisi,C:II,S:651.

25. Tarih Coğrafya Yazmaları Katoloğu,İst.1945, S:321.

MEHMED EFENDİ (BAHSİ)

? - 1033

Ispartalı Yusuf Efendi'nin oğlu olan Mehmed Efendi Isparta' da dünyaya gelmiştir (1).

Doğuştan sahib olduğu istidadını ilme yöneltib tahsilini tamamladıktan sonra Şeyhülislâm Çivi-Zâde Efendi'nin hizmetlerine vasıl ve mülazemetlerine nail olmuştur (2).

Medreselerde ifade-i ilme başlayıp kırk akçe ile Hasan Paşa Medresesinden mazul iken 1004 Şevvalinde (1596 Mayıs-Haziran) Murad Paşa Medresesi ihsan edilmiş (3) 1006 Cemaziyellevvelinde (1597 Aralık 1598 Ocak) Rodos'a tayin edildiyse kabul etmeyip azlini istemiştir (4). Bir sene mazul kalıp 1007 Ramazanında (1599 Mart-Nisan) yeni Ali Paşa Medresesiyle teselli bulmuştur (5).

1008 Cemaziyelâhîrinde (1599-1600/Aralık-Ocak) Bursa Sultanî Payesine, 1009 Saferinde (1600 Ağustos,Eylül) Gazanfer Ağa payesine, yükselmiş (6),1010 Muharreminde (1601 Temmuz) Sahn-ı Semaniye medreselerinden biri verilmiş.1011 Ramazanında (1603 Şubat-Mart) Edirne Dar ül Hadis medresesine nakil olunup 1012 Şabanında (1604 Ocak-Şubat) çekilmiştir (7).

1013 Saferinde (1604 Haziran-Temmuz) Süleymaniye Medreselerinden birine nail ve 1014 Zilhiccesinde (1606 Nisan-Mayıs) Sultan Süleyman Darül Hadisesine terfi olunmuştur (8).

---

1. Abdurrahman Hibrî, Defter-i Âhbâr, Vrk:43^a; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst.1287, C:II, S:63; Nev'î Zâde Atâî, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, İst.1286, C:II, S:686; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, C:II, S:7.

2. Fezleke, C:II, S:63; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:686.

3. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:686.

4. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:686.

5. " " " , " , " .

6. " " " , " , " .

7. Fezleke, C:II, S:63; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:686.

8. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:686.

Mehmed Efendi, medreselerdeki mutad dolaşmayı başarıyla bitirerek 1015 Rebiyülâhbirinde (1606 Ağustos-Eylül) Süleymaniye Dar ül-Hadisinden Mekke Kazasına tayin edilmiştir (9).

1017 Cemaziyevvelinde (1608 Ağustos-Eylül) Mısır Kadılığına getirilmiş ve 1018 Rebiyülevvelinde (1609 Haziran-Temmuz) mazul olmuştur (10). 1022 Recebinde (1613 Ağustos-Eylül) Edirne'ye vasıl olup senesinde azlini müteakip bir kaç sene inziva içinde yaşamıştır (11). Nihayet 1027 Muharreminde (1617-1618/Aralık-Ocak) İstanbul'a terfi ederek Kadılık mevkiinin en yükseğine erişmiştir (12).

1027 Cemaziyelâhbirinde (1618 Mayıs-Haziran) vazifei emsalle tekâüt edilmiş ve Menemen Kazası arpalık olarak verilmiş (13).

1028 Şevvali evahirinde (1619 Ekim) Rumeli Kazaskerliğine nakl olan Gani Zâde Efendi yerine Anadolu sadareti mansıbına terfi edip 29 Cemaziyevvele (1029 da) (2 Mayıs-1619) azli ile talihi dönmüşse de arpalık tayin olunca müreffeh hayata kavuşmuştur (14).

Sultan Mustafa'nın ikinci saltanatında vezir-i âzam olan Mere Hüseyin Paşa mevkiini muhafaza için Kapıkulu Ocaklarına ve Ocakbaşılara paralar verip şımarıkça hareketlerde bulunuyordu. Bir gün Beylerbeyi rütbesinde olan bir paşayı döğe döğe öldürtmüş ve Sadat'tan bir kadıya dayak attırmış (15). Dayak yiyen kadı, ulemayı, vezir-i âzam aleyhine harekete geçirmiş ve Anadolu Kazaskeri Bostan-Zâde Yahya E-

-
9. Fezleke, C:II, S:63-64; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:686.
  10. " , " S: 64 ; " " " " "
  11. Sicill-i Osmânî, C:II, S:7.
  12. Fezleke, C:II, S:74; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:686; Sicill-i Osmânî, C:II, S:7.
  13. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:686.
  14. Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevârih, Vrk:80^a; Fezleke, C:II, S:64; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:678, 687.
  15. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1951, C:III/1 S:150.
  16. Osmanlı Tarihi, C:III/1, S:150.

fendi'ye getirmiştir (16). Bunlar "vezir" ile davamız vardırızlıni ve katlini isteriz" dediler. Fakat Şeyhülislâm, "Vezir azl olmadan dava edilemez gidip padişaha bildireyim" diye aradan çekilmiş. Ulema Fatih Sultan Mehmed Camiinde toplanıp beklediler (17). Bu ulema gurubunun içinde Bahsi Mehmed Efendi'de bulunmaktaydı (18). Mere Hüseyin Paşa Yeniçeri Ocağının himayesine sığındı. Şeyhülislâm Yahya Efendi'de ulema ve kazaskerlerden kaçıp vezire iltica etti (19).

Vezir camide toplanan ulemaya haber gönderip dağılmalarını emrettiysede tesiri olmayınca sevkedilen bir miktar acemi ocağı efradı bunları dağıttı. Ölenler oldu diğerleride sürgüne gönderildi (20).

8 Şaban 1032 de (7-Haziran-1623) olan bu "Fatih Camii Vakası" nda Bahsi Mehmed Efendi'nin vazife ve arpalıkları geri alınıp diğer ulema ile beraber Bursa'ya sürgüne gönderilmiştir (21).

Sultan Murad IV Han'ın Culûs-u hümayunlarında aff-ı şahaneyeye mazhar olarak vazife ve arpalıkları iade ve sürgünden halâs olmuştur (22). 1033 Senesi hilâlinde (1623-1624) vefat eylemiş, Dahil-i Surda Keskin Dede Kabristan'ına defn edilmiştir (23).

Devrinin ulemasından olan Mehmed Efendi, âlim, fazıl, edib, arabı ilimlere vakıf, fenn-i fıkiha ve usule müntesib, mütercim, ahkâm-ı kazada sağlam, lisani mükemmel bir zat olup "Bahsi" mahlasıyla şiirler yazmıştır (24).

Mehmed Efendi'nin oğlu Abdülkadir Kadiri Efendi müderrislik yapmış, Yenişehir Kadısı olup 1059 Şabanında (1649 Ağustos-Eylül) vefat etmiştir (25)

-
17. Osmanlı Tarihi, C:III/1, S:150.
  18. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:687.
  19. Osmanlı Tarihi, C:III/1, S:150.
  20. " " " " " "
  21. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:687.
  22. " " " " " "
  23. Defter-i Ahbâr, Vrk:43^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:687; Sicill-i Osmânî, C:II, S:7.
  24. Fezleke, C:II, S:64, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:687; Sicill-i Osmânî, C:II, S:7.
  25. Sicill-i Osmânî, C:II, S:7.

ESAD EFENDİ (HOCA-ZÂDE)

978 - 1034

Yavuz Sultan Selim Han'ın musahib ve nedimi Azerî Türklerinden Hasan Can'ın torunu ve Sultan Murat III'ün "Hoca Tarihi" (Tâcü't Tevârih) müellifi Şeyhülislâm Hoca Saadeddin Efendi'nin ikinci oğlu olan Esad Efendi 10 Muharrem 978 (14 Haziran-1570) de doğmuştur. Ağabeyi Mehmed Efendi, şeyhülislâm mevkiine yükselmiş, kardeşlerinden Mesut Efendi, pek genç yaşta kadı iken vefat etmiştir.

Abdülazîz ve Salîh Efendiler ise kazaskerlik yapmışlardır.

İlmiye tarikine dahil olmuş asil bir aileden gelen Esad Efendi, babasının ihtimamıyla yetişerek tahsilini tamamlayıp ondan mülazım olmuştur.

Tarik-i ilmiyeye girip çeşitli medreselerde müderrislik ve Edirne, İstanbul Kazalarında kadılık vazifesi ni yaptıktan sonra 2 Safer 1010 da (2 Ağustos-1601) Şemsi Efendi yerine Anadolu Kazaskerliğine terfi edip 22 Receb 1011 (5 Ocak-1603) de azl olunmuştur.

15 Ramazan 1012 de (16 Şubat-1604) Damad Mehmed Efendi yerine Rumeli Kazaskerliğine getirilmiş ve 22 Şaban 1013 de (13 Ocak-1605) istifa edip, 12 Safer 1015 de (19 Haziran-1606) Zekeriya Zâde Yahya Efendi yerine ikinci defa Rumeline nail olmuştur.

Bu mansıb 28 Muharrem 1017 (14 Mayıs-1608) e kadar uhdesinde bulunmuştur. Sonra inzivaya çekilip 1023 (1614-1615) tarihinde Hacca gidip avdette Konya-Akşehir'e geldiği sırada 1024 Cemaziyelâhirinde (1615 Temmuz) ağabeyi Şeyhülislâm Mehmed Efendi'nin vefatı ve kendisinin şeyhülislâmlığa tayin edildiği haberini almıştır. Böylece ilmiye mesleğinin en son mertebesine nail olan Esad Efendi Sultan Osman Han ile Lehistan Seferine iştirak etmiş fakat hastalanarak geri dönmüştür.

Lehistan Seferinden sonra Sultan Osman, Esad Efendi'nin kızı Akile Hatun ile evlenmiş ve bu akrabalıkla Esad Efendi'nin itibarı, şan ve şerefi artmıştır.

1031 (1621-1622) de vaziyetin vehametinden dolayı Sultan Osman'ın Hacca gitmesine fetva vermiyen Esad Efendi damadının şehadetiyle neticelenen Sultan Osman vak'asında 9 Receb 1031 de (20 Mayıs 1622) tekaüd edilmiştir. 1032 (1622-1623) senesinde Rumeli Kazaskeri Bostan-Zâde Mehmed Efendi'nin damadı Vezir-i Âzam Kemankeş Ali Paşa, damadını şeyhülislâm yapabilmek için Şeyhülislâm Yahya Efendi hakkında Sul-

tan Murad IV'e "sizin culûsunuza mani olmak istedi" diyerek Sultan Murad'ı Yahya Efendi'yi azletmeye ikna etti. Fakat Ali Paşa'nın ümidi gerçekleşmiyerek Şeyhülislâmlık makamına Esad Efendi tayin olunmuştur. Bu hadise 1032 Zilkadede (1623 Ağustos-Eylül) vukua gelmiş,şeyhülislâmlığı esnasında kendisi için tehlikeli olan Ali Paşa'nın idamına çalışan Esad Efendi 14 Şaban 1034 de (22 Mayıs 1625) vefat ederek Eyüb' de babasının ve aile efradının bulunduğu kabristana defn edilmiştir.

XVI. ve XVII. Asırda "Hoca-Zâdeler" nâmiyle yaşamış meşhur bir aileye mensup olan Esad Efendi,âlim, fâzıl, âdil, ve cömert bir şahıs idi.

Üç lisanda şiirleri olup, arapça ve farsca şiirleri türkçeden daha kuvvetlidir.Ayrıca müretteb divanı vardır.Babasının "Tacü't Tevârih" ini tamamlamak istediğsede buna imkân bulamamıştır.

İlmi Eserleri : " Gül-i Handan " ismiyle Gülistan şerhi, " Fezail-i Cuma", manzum " Şemâil tercümesi " ve " Kaside-i Bür'e " ye tahmisidir.

Kabataş-Dolmabahçe arasında muattal 1022 (1613-1614) tarihli Çeşme Esad Efendi'nin olup çeşmenin kitabesinde kendi yazdığı bir kaside vardır (1).

---

1. Fazla malûmat için Bak.: Akyürek,Güner : XVIII.Asır Osmanlı Şeyhülislâmları, Mezuniyet Tezi,Tarih Semineri.Ktp.No.:645.

MEHMED EFENDİ (BOSTAN-ZÂDE)

972 - 1035

Mehmed Efendi Kanuni devri ulemasından Anadolu Kazaskeri Tire'li Bostan Mustafa Efendi'nin torunu ve Murad III devrinde şeyhülislâmlık makamını ihraz eden Mehmed Efendi'nin oğlu olup 972 (1564-1565) senesinde doğmuştur (1).

Mehmed Efendi'nin mensubolduğu aile tarihinde "Bostan-Zâdeler" diye zikredilirler. Fertlerinin hepsi ilmiye tarikine intisab etmiştir. Tahsil çağında babasından ders görüp yine ondan mülazim olmuş (2) müderrislik hakkına sahip olan Mehmed Efendi, evvelâ 996 Cemaziyelâhırinde (1588 Mart-Nisan) hariç derecesiyle Murad Paşa-i Atik Medresesine tayin edilip 998 Zilkadede (1590 Eylül) Kalenderhane Medresesi Payesine getirilmiştir (3).

999 Şevvalinde (1591 Temmuz-Ağustos) Sahn Medreselerinden birinde, 1001 Zilkadede (1593 Temmuz-Ağustos) Yavuz Sultan Selim ve 1002 Ramazanında (1594 Mayıs-Haziran) Süleymaniye Medreselerinden birinde müderrislik makamına nail olmuştur (4).

Mûtat üzere hocalık devrini tamamlayan Mehmed Efendi 1003 Şabâhında (1595 Nisan-Mayıs) Selânik Kazasıyla tarik-i kazaya dahil olmuştur (5).

1004 Cemaziyevvelinde (1596 Ocak) yüzotuz akçe vazife ile Selânik'ten tekaüd olduktan sonra 1005 Recebinde (1597 Şubat-Mart) Edirne Kadılığına yükselip 1006 Muharreminde (1597 Ağustos-Eylül) Galata Kazasına nakl edilmiş (6) 1006 Şevvalinde (1598 Mayıs) ikinci defa

---

1. Mehmed B. Mehmed, Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:88^a; Abdurrahman Hibrî, Defter-i Ahbâr, Vrk:42b; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst.1287, C:II, S:70; Nev'î Zâde Atâî, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, İst.1268, C:II, S:697; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst.1311, C:IV, S:151.

2. Fezleke, C:II, S:70-71; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:697.

3. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:967.

4. Fezleke, C:II, S:71; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:697-698.

5. Fezleke, C:II, S:71; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:698; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:151.

6. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:88^a, da Edirne Kadısı oluş tarihini H.1004 olarak gösteriyor; Fezleke, C:II, S:71; Şakâik-i Nûmâniye, C:II, S:698 de Edirne Kadısı oluş tarihini H.1005 olarak gösteriyor.

Selânik Kadılığı verilmişse de 1007 Şabanında (1599 Şubat-mart) azl edilerek 1008 Muharreminde (1599 Temmuz-ağustos) yine Selânik'e üçüncü defa kadı tayin olunmuştur (7).

1009 Zilkadede (1601 Mayıs-Haziran) Bursa, 1010 Şabanında (1602 Ocak-Şubat) Mısır Kazaları tevcih edilmiştir (8). 1011 Recebinde (1602 Aralık/1603 Ocak) Mısırdan infisal ederek 20 Şaban 1013 (13 Ocak 1604) İstanbul Kadılığına tayiniyle kaza mansıbındaki vazifesini tamamlamıştır (9).

1014 Cemaziyelâîirinde (1605 Ekim-Kasım) tekaüd olup bu mevkiden çekilmiştir.

Sırasında kadılık mertebelerindeki normal vazifelerini tamamlayan Mehmed Efendi, Canbolat ve Kalender Oğullarına galip gelip 1017 Ramazanında (1608 Aralık) Zaferle İstanbul'a dönen Vezir-i Âzam Kuyucu Murad Paşa'nın arzıyla 19 Ramazan 1017 de (27 Aralık-1608) Kethüda Mustafa Efendi yerine Anadolu Kazaskerliğine getirilmiş, müddeti örfiyesini tamamlayarak 6 Şevval 1018 de (2 Ocak-1610) vazifeyi emsalle mazul olmuştur (10). Mehmed Efendi mütekaid olarak uzun zaman geçirdikten sonra 14 Ramazan 1023 de (18 Ekim-1614) Abdülazîz Efendi yerine Rumeli Kazaskerliği uhdesine bırakılmıştır (11).

Bir sene bu mansıbdaki kalarak 7 Ramazan 1024 (30 Eylül 1615) de kendi isteği üzerine tekaüd edilerek Mihaliç Kazası arpalık olarak verilmiş (12).

---

7. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:698.

8. " - " " " " " " .

9. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:88^a; Mehmed B. Mehmed El Rumi, Nuhbet üT Tevârih vel Ahbâr, İst.:1286, S:226 ; Fezleke, C:1, S:253 ; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:698 ; Sicill-i Osmanî, C:IV, S:151.

10. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:88^a; Kâtip Çelebi, Takvim üT-Tevârih Vrk:80^a; İbrahim Peçevî, Tarihi Peçevî, İst.:1283, C:II, S:357 ; Fezleke, C:II, S:71; Hasib Üsküdari, Vefiyat üL-Ekâbir, Vrk:62^a ; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:616, 698.

11. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:88^a; Takvim üT-Tevârih, Vrk:78^a; Fezleke C:II, S:71 ; Vefiyat üL-Ekâbir, Vrk:58^b; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:71 ; Vefiyat üL-Ekâbir, Vrk:58^b ; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:616, 698 ; Mehmed Şem'î, Esmâr üT-Tevârih (ilâveli), İst.1295 , S:167.

12. Takvim üT-Tevârih, Vrk:78^a ; Vefiyat üL-Ekâbir, Vrk:58^b; Şa-

Vaka-i Osman Hanide Anadolu Kazaskeri Hekimbaşı Musa Efendi yerine 8 Receb-1031 (19 Mayıs-1622) ikinci defa Anadolu Kazaskerliği tevcih edilmiş ve 29 Safer 1032 (2 Ocak-1623) de bu mevkiini terkedip Pravadı Kazası arpalığına rıza göstermiştir (13). Lâkin 25 Zilhicce 1032 de (20 Ekim-1623) Ahi-Zâde Hüseyin Efendi'nin yerine ikinci defa Rumeli Kazaskerliğine nail olmuş (14). Mehmed Efendi, ikinci defa Rumeli Kazaskeri olduğu esnada damadı Kemankeş Ali Paşa sadaret makamında bulunuyordu. Mehmed Efendi'yi Şeyhülislâm yapmak isteğinde olup, kendisine rüçvet almamasına dair nasihatta bulunan Şeyhülislâm Zekeriyâ-Zâde Yahya Efendi için divanda Sultan Murad'a (Dördüncü Murad) hitaben " Yahya Efendi, Mere Hüseyin Paşa ile beraber olup sizi hükümdar yapmak istiyen ulemanın ittifakına mani olmaya çalıştı " diyerek Sultan Murad'ı Yahya Efendi'nin azli için iknaya muvaffak oldu (15). Fakat vezirin ümit ettiği gibi Şeyhülislâmlık Makamı'na Kayınpederi Mehmed Efendi tayin edilmeyerek Hoca Saadeddin-Zâde-Mehmed Esad Efendi edilmiştir. Bu hadise 1032 Zilkadesinde (1623 Ağustos-Eylül) vukua gelmiştir (16).

Esad Efendi, Sadrazamın meramınının Bostan Zâde olduğunu anlayıp daima paşanın idamına çalışmış ve katline dair fetva yazarken kardeşi İstanbul Kadısı Salih Efendi mani olmuştur (17).

1033 (1623-1624) senesinde bu arzunun tahakkuku için tekrar faaliyete geçen Ali Paşa, bu defa Sultan Murad'ın huzurunda Şeyhülislâm Esad Efendi'nin istifa etmek arzusunda bulunduğunu söylediğinde Padişah bizzat müftüden sorunca onun böyle bir fikri olmadığını anlamış (18).

Kâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:616, 698. Sicill-i Osmânî , C:IV, S:151.

13. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:88^{a-b}; Defter-i Ahbâr, Vrk:71^b-72^a.

14. Takvim-üt-Tevârih, Vrk:78a ; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:680, 698; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:58b; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:151.

15. Mustafa Naîmâ, Tarih-i Naîmâ, İst. 1280, C:II, S:294-295; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1951, C:III/1, S:153.

16. Tarih-i Naîmâ, C:II, S:294-295; Osmanlı Tarihi, C:III/1, S:153.

17. Tarih-i Naîmâ, C:II, S:294-295.

18. Hammer, Devlet-i Osmaniye Tarihi (Mehmed Afâ tercümesi), İst.:1335, C:IX, S:28, 29 No.1

Ali Paşa'nın bu ve buna benzer diğer suçlarından dolayı ^{kat-} as- line ferman sadır olup akabinde Mehmed Efendi, 1033 Cemaziyelâhîrinde (1624 Mart-nisan) azl edilerek yerine Şeyhülislâm Esad Efendi'nin damadı Gani-Zâde Mehmed Efendi getirilmiştir (19).

Böylece Rumeli Kazaskerliğine kadar yükselabilen Mehmed Efendi 1635 (1625-1626) hilâlinde vefat ederek kayınpaderi, Nişancı Mehmed Paşa'nın Fatih Malta civarında bina ettiği caminin haziresine defn edilmiştir (20).

Sultan Osman devri ulemasına dahil olan Mehmed Efendi, halim selim, iyi ahlâklı, tatlı dilli , ihsanı bol, soylu , kibirsiz bir zat olarak tanınmıştır. Elsineyi selasede şiirleri ve arabi takrizleri vardır (21).

Mehmed Efendi, Nişancı Boyalı Mehmed Paşa'nın kızıyla evlenmiş ve bu izdivaçtan Mehmed Abdülkerim isminde bir oğlu ile bir kızı dünyaya gelmiştir. Kızını Kemankeş Ali Paşa'ya vererek onunla akraba olmuştur (22). Oğlu Abdülkerim Efendi, müderris, 1066 Recebinde (1656 Mayıs) İstanbul Kadısı olup 1067 (1658-1657) de Anadolu Payesi mevkiine getirilerek 1068 Recebinde (1658 Nisan) Rumeli Kazaskeri olmuştur. (1660 Eylül-Ekim) 1071 Muharreminde vefat etmiş ve Eyüb'de medfundur. Kendisi mütevazi ve kerim idi (23).

Torunu Ebubekir Efendi 1083 de (1672-1673) vefat etti.

19. Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^a; Devlet-i Osmaniye Tarihi, C:IX, S:29 No.1; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:58b ; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:698,770; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:151.

20. Fezleke, C:II, S:70 Mehmed Efendi'nin vefat tarihini H.1034 Zilkade olarak; Rayzat ül-Ebrâr, S:560 ve Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:698 ve Sicill-i Osmânî ve Tarih-i Âl-i Osman, H.1035 olarak gösteriyor.

21. Fezleke, C:II, S:70 de Mehmed Efendi'nin Mülteka Şerhi ve İhyay-ı Ulum Tercümesi isimli eserleri mevcut olduğunu zikrediyorsada bu iki eser, babası Şeyhülislâm Mehmed Efendi'ye ait olduğu Bursalı Tahir, Osmanlı Müellifleri adlı kitabının C:II, S:256 da kayıtlıdır ; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:698; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:151.

22. Sicill-i Osmânî, C:IV, S:151, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:698.

23. Sicill-i Osmânî, C:IV, S:151 ve C:III, S:353.

MEHMED EFENDİ (GANİ-ZÂDE)

980 - 1036

Gani-Zâde Mehmed Efendi, 995 (1586-1587) senesinde vefat eden Anadolu Kazaskeri Bolulu Şair Abdülgani B. Emir Şah Efendi'nin oğludur (1).

980 (1572-1573) tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir (2). Tahsilinin ilk kısmını muvaffakiyetle ve üstün başarıyla tamamlayıp ilim yoluna meyledince 997 (1588-1589) senesinde devrin sayılı âlimlerinden ve sahn müderrisleri olan Taşköprü-Zâde Kemaleddin Efendi ve Kethûda Mustafa Efendi Dar Ul-ifadelerinde ders görüp Hoca Saadeddin Efendi'nin asitanesine intisab ederek ondan mülazim olmuştur (3). Babası gibi nakşibendi tarikatına mensubdur.(4) 1000 (1591-1592) senesi hilâlinde evvelâ kırk akçe maaş ile müderrislik mevkiine yükselen Mehmed Efendi, sırayla 1003 Cemaziyelâhîrinde (1595 Şubat-Mart) Mahmud Paşa Medresesine 1004 Cemaziyelâhîrinde (1596 Şubat) Gazanfer Ağa Medresesi Payesine ve 1005 Şevvalinde (1597 Mayıs-Haziran) Sahn Medreselerinden birine müderris tayin edilmiştir (5). Bu sırada Şeyhülislâm Sunullah Efendi'nin kızı ile evlenerek Şeyhülislâmla akrabalık kurmuştur (6).

1. Mehmed B.Mehmed El Rumi, Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:91^b; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst.1287, C:II, S:99 ; Riyâzî, Tezkire-i Riyâzî, Vrk: 127^a-128^b ; Nev'î Zâde Atâf, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, İst.1268, C:II, S:702 ; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst.1311, C:IV, S:152.

2. Fezleke, C:II, S:99; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:702 ; Faik Reşâd, Eslâf, İst.1312, C:1, S:143; Franz Babinger , Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke (G.O.W.), Leipzig 1927, S:169; Tarih Coğrafya Yazmaları Kataloğu, İst.1944, S:179.

3. Fezleke, C:II, S:99; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:702 ; Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, İst.1338, C:II/2, S:349 ; G.O.W.S:169.

4. TürkçeYazma Divanlar Kataloğu, İst.1959, C:II, S:239-240.

5. Abdurrahman Hibri, Defter-i Ahbâr, Vrk:42^b; Fezleke, C:II, S:99; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:702.

6. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:91^b ; Mustafa Naîmâ, Tarih-i Naîmâ, İst.1280, C:1, S:324.

1008 Recebinde (1600 Ocak-Şubat) Şehzade ve 1009 Zilkadede (1601 Mayıs-Haziran) Süleymaniye Medreselerinden birine vasıl olmuştur (7).

1011 Saferinde (1602 Temmuz-Ağustos) Süleymaniye'den Edirne Kazasına nakledilerek müderrislik devrini tamam edip tarik-i Kazaya yükselmiştir (8). Fakat aynı sene Zilkadede (1603 Nisan-Mayıs) Vezir-i Âzam Yemişci Hasan Paşa'nın gadrine uğrayıp zamansız azledilmiş-se (9), 1012 Rebiyülâhîrinde (1603 Eylül-Ekim) Vezir-i Âzam'ın sadaret makamından uzaklaştırılmasıyla 1012 Şevval evasitinde (1604 Mart) tekrar Selânik'e kavuşmuştur (10). Bu mevkii sekiz ay tasarruftan sonra 1013 Cemaziyelâhîrenin evahirinde (1604 Kasım) Mısır Kadılığı verilmiş lâkin kayınpederi Şeyhülislâm Sunullah Efendi'nin rızası olmadığından Mısır'a gidip Kadılık vazifesine başlayamamıştır (11).

1013 Şevvalinde (1605 Şubat-Mart) Edirne Kazasına nakledilmiş 1015 Ramazanında (1607 Ocak) istifa etmiştir (12). İstifa etmesine sebebe kendinden sağa payede bulunan Bursa'dan munfasıl Hüseyin Efendi'ye (Ahi-Zâde) İstanbul Kadılığının verilmesidir.

Hemen harekete geçip Edirne'den İstanbul'a gelmiş, hakkı olan İstanbul Kadılığına tayinini mümkün kılmıştır. 1015 Şevval (1607 Şubat) (13). 1017 Cemaziyelâhîrinde (1608 Eylül-Ekim) İstanbul Kazasından

7. Fezleke, C:II, S:99 : Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:702-703.

8. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:91^b-92^a tayin tarihini 1011 Muharrem evahiri olarak gösteriyor; Defter-i Ahbâr, Vrk:42^b ; Eslaf, C:1, S:143.

9. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:703.

10. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:92^a ; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S: 703.

11. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:92^a.

12. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk: 92^a ; Şakâik-i Nûmâniye, C:II, S:703.

13. " " " " ; Defter-i Ahbâr, Vrk:42^b ; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:703; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:152; G.O.W. S:169; Tezkire-i Riyâzî, Vrk:127^a-128^b.

ayrılıp 1018 Şevvalinde (1608 Eylül-Ekim) Şevvalinde (1609 Aralık/1610 Ocak) Galata Kadılığına yükselmiş (14).1021 Şabanında (1612 Eylül-Ekim) Ahi-Zâde Hüseyin Efendi yerine Anadolu Kazaskerliğine ^{göte-} ~~göte-~~ rülerek ilmiye tarikinde değerli bir mevkiin sahibi olmuştur.(15)

8 Zilkade 1021 (31 Aralık-1012) Sultan Ahmed sürgün avı ve kışlak için maiyeti halkı ile Nasuh Paşa, Rumeli Kazaskeri Hoca-Zâde Abdülazîz Efendi ve Anadolu Kazaskeri olan Gani-Zâde Mehmed Efendi'ile beraber Davutpaşa'dan Edirne'ye hareket edip kışı Edirne'de geçirerek 24 Rebiyülevvel 1022 de (13 Mayıs 1613) de İstanbul'a dönmüştür. Yine Sultan Ahmed 9 Şevval 1022 (22 Kasım 1613) Cuma günü anî bir kararlar Edirne seyyahatine çıktığında Anadolu Kazaskeri Gani-Zâde Mehmed Efendi'de beraber gitmiştir. İki seyyahattede Mehmed Efendi güzel kasideleriyle, ilmiyle Padişahın ve Sadrazam Nasuh Paşa'nın teveccühlerini kazanmış ve bilcümle umurda kendisine danışmışlardır.(16)

Edirne'den 1023 Muharreminde (1614 Şubat-Mart) İstanbul'a dönmüş, Mehmed Efendi'de 27 Cemaziyevvel 1023 (5 Temmuz 1614) de mazul olup 1024 de Pravadi Kazası arpalık olarak verilmiştir (17).

Uzun süren mazuliyet devresi 13 Zilkade 1027 de (2 Kasım 1618) Ahi-Zâde Hüseyin Efendi yerine tekrar Anadolu Kazaskeri tayin edilmesiyle sona ermiştir.

1028 Şevvali evahirinde (1619 Ekim) Anadolu Kazaskerliğinden Rumeli Kazaskerliğine terfisiyle emellerinin en sonuna vasil olmuştur (18).

14. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:703; Sicill-i Osmânî C:IV, S:152; G.O.W., S:169.

15. Defter-i Ahbâr, Vrk:42^b, 71^b; Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevârih, Vrk:80^a; Hasib Üsküdari, Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:616, 703; Esmâf, C:1, S:143; G.O.W., S:169.

16. Naîmâ Tarihi, C:II, S:95; Hammer, Devleti Osmaniye Tarihi (Mehmed Atâ tercümesi), İst.1333, C:VIII, S:136; Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:92^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:703; Ahmed I maddesi İst. Anskl. İst.1958 ; C:1, S:279-280.

17. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:92^a ; Takvim üt-Tevârih, Vrk:80^a ; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:616, 703 ; G.O.W., S:169.

18. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:92^a; Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^a ; Fezleke, C:II, S:99; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:58^b; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:703 ; Muhibbi, Hulâsat ül-Eser, Mısır 1284, C:IV, S:9-11.

30 Cemaziyelevvel 1029 da (3 Mayıs-1620) vazife-i emsalle teka-üd olmuştur (19). 1031 (1621-1622) evailinde Galata Kazası vazifei tekaüdiyesine zam olup 1032 Rebiyülâhîrinde (1623 Şubat) Kethüda Mustafa Efendi mahlulünden Silistre arpalığı Galata'ya bedel verilmiş (20). Mehmed Efendi 1033 (1623-1624) senesi başında Şeyhülislâm Hoca-Zâde Esad Efendi'nin kızı olup, Sultan Osman'dan dul kalan Âkile Hatun ile evlenerek bir kere daha şeyhülislâm damadı olmuştur. 1033 (1623-1624) tarihinde Bostan-Zâde Mehmed Efendi'nin damadı olan Kemankeş Ali Paşa kayınpederinin şeyhülislâm olabilmesi için, Sultan Murad IV'e Şeyhülislâm Esad Efendi'nin istifa etmek arzusunda bulunduğunu söylemiş, Padişah bizzat müftüden sorunca böyle bir fikri olmadığını anlamış ve Rumeli Kazaskeri Bostan-Zâde azledilip yerine 1033 Cemaziyelâhîr evasıtında (1624 Mart-Nisan) Gani-Zâde Mehmed Efendi tayin edilmiştir (22). Müddeti örfiyesini tamamlayarak 1034 Şevvalinde /1625 Temmuz-Ağustos) Kazas kerlikten ayrılıp istirahat çekilmiş (23), Tırnova ve Sahra Kazaları arpalık olarak verilmiştir.

Bir müddet asûde olarak yaşamış fakat ömrünün son zamanında maraz-ı felçten yatağa düşüp altı ay sonra 1036 Cemaziyelâhîrinde (1627 Şubat-Mart) İstanbul'da vefat etmiştir (24). Cenaze namazı Fatih Sultan Mehmed Camiinde kılındıktan sonra Fatih semtinde hanesi kurbünde bulunan Abid Çelebi Mescidi Haziresine gömülmüştür (25). Devrin ileri gelenleri Gani-Zâde'nin vefatına tarih düşürmüşlerdir.

" نادرى كيتدى بو دورك حيفا "

Nadir gitti bu devrin hayfa.

19. Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^a; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:58^b; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:658, 703; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:152; Rızâ, Tezkire-i Rızâ, İst. 1316, S:93; G.O.W., S:169.

20. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:703.

21. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:92^b.

22. Defter-i Ahbâr, Vrk:42^b; Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^a; Devlet-i Osmânîye Tarihi, C:IX, S:29, No.1; Muhibbi, Hülâsat ül-Eser, Mısır 1284, C:4, S:19-11.; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:703, 770.

23. Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^a; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:58^b; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:703, 770.

24. Defter-i Ahbâr, Vrk:42^b; Kara Çelebi-Zâde Abdülazîz, Ravzat ül-Ebrâr, Mısır 1248, S:526da vefat ayını Rebiyülâhîr diye gösteriyor; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:703, Eslâf, C:I, S:143; G.O.W., S:169.

25. Şa. Nû. Zey. C:2, S:703; H. Ayvansarayî, Hadîkat ül cevâmi, İst. 1281. C:I, S:152; Si. Os. C:V, S:152; Eslâf, C:I, S:143; G.O.W., S:169.

Elcennet u mesvah

الجنة متواه

Bu mısralarda vefat tarihinin 1036 (1627) olduğunu gösteriyor (26).

Mahlulu olan Tırnova ve Sahra Arpalıkları Kara Çelebi-Zâde Mehmed Efendi'ye ihsan buyurulmuştur (27).

Sultan Ahmed I, ve Sultan Osman II devri meşhur âlimleri arasında zikredilen Gâni-Zâde Mehmed Efendi, bütün insani faziletlere sahib, aslen yüksek bira aileye menbub, âlim, zekâsı ve idraki keskin, iyi huylu mükâlemesi hoş, münazarasına çetin, kerim bir zat idi (28).

Mehmed Efendi, devrinin değerli şairlerinden olup bilhassa mesnevi tarzındaki manzumelerde çok muvaffak olmuştur. Mükemmel ve müretteb divanı, kasideleri, gazelleri vardır (29). Şiirlerinde "Nadiri" mahlasını kullanırdı.

XVII. Asrın sayılı hattatlarından olan Mehmed Efendi, sülüs, nesih, rika, celi, talik yazılarıyla meşhur olmuş ve Ahi-Zâde Abdülhalim Efendi'de ders almıştır (30).

Asar-ı ilmiyeleri pek çoktur ve hepside gayet kıymetlidir.

"Tefsir-i Beyzavi" ye bitiremediği bir haşiyesi ve münşeati mevcuddur (31). Kendi telifat-ı heşaviyesine babasınıninkileride ilâve

26. Fezleke, C:II, S:99; Eslaf C:II, S:143; Osmanlı Müellifleri, C:II/2, S:349; Saadeddin Süleyman, Tuhfe-i Hattâtîn, İst.1928, S:421.

27. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:704.

28. İbrahim Peçevî, Tarih-i Peçevi, İst.1283, C:II, S:357; Fezleke, C:II, S:99; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:152.

29. Devlet-i Osmaniye Tarihi, C:VIII, S:269; Kaf Zâde Fâizi, Zeyli Zübdet ül-Eşar, Vrk: 24^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:704; Eslaf, C:1, S:143; Şemseddin Samî, Kaamûs ul- A'lam, İst.1316, C:VI, S:454; Rızâ tezkiresi, S:93; Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, S:239-240.

30. Habîb, Hat ve Hattâtan, İst.1305, S:138; Tuhfe-i Hattâtîn, İst.1928, S:421.

31. Fezleke, C:II, S:99; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:704; Eslaf, C:1, S:143; Osmanlı Müellifleri, C:II/2, S:349, Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C:II, S:239-240.

ederek bir mükemmel eser vücuda getirmek isteğinde bulunduğu halde tamamlayamadı. Yalnız İstanbul Kadısı iken Sultan Ahmed Han'ın emriyle mevcut müsveddeleri tebyiz edip elli cüze baliğ olan kitabını Hazineset ül-Kitab Sultaniye (Sultaniye Kütüphanesi) ne hediye etmiştir (32). Değeri kabul edilen Risale-i Kalemîyesi inşadaki kudretini göstermektedir (33).

Sultan Osman'ın emriyle "Şahnâme" adında ikibin beyt tutan manzum bir eser yazmıştır. Eser Sultan Ahmed I'in son zamanlarından başlar, Sultan Osman II'nin kısa saltanatından bilhassa Lehistan Harplerinden bahsederek son bulur (34).

Şahnâme'nin yazma nüshaları : Viyana Nr.1050 ; İstanbul Yahya Efendi (Süleymaniye Kütüphanesi) No.: ; Hafız Ahmed Paşa (Köprülü Kütüphanesi) No.: 280.

Münşeât'ındaki yazıları tezkerecilik alanındaki hünerinin ve mükemmeliyetinin delilidir (35).

Münşeât'ın yazma nüshaları : Berlin Staadt Bibl.Or 8' 2122; Viyana Nasyonel Bibliotek Nr.291.

Sekizyüz beytten müteşekkil " Miraciyesi " nin her beyti gerçekten insanı meftun edecek belâgattedir. Sabit gibi şairlerin büyükleri Miraciyesi'nin naziresini yapmışlarsada hiç biri aslına erişemmiştir (36).

Divan ve Münşeât'ını tamamladığı zaman Azmi-Zâde Haleti, Nadiri'yi takriz eden bir kıt'a söylemiştir (37).

Son söz olarak Nadiri'nin gerçekten nadir görülen bir âlim, müverrih, şair olduğunu söylemekle değerini tam manasıyla belirtmiş oluruz.

---

32. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:704; Eslaf, C:1, S:143.

33. " " " , C:II, S:704; Tuhfe-i Hattâtîn, S:421; Tarih Coğrafya Yazmaları Kataloğu, S:179.

34. Devlet-i Osmâniye Tarihi, C:8, S:266, 269; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:2, S:704; Osmanlı Müellifleri, C:II/2, S:349; Eslaf, C:1, S:143 ; G.O.W. S:169; Tarih Coğrafya Yazmaları Kataloğu. S:179.

35. G.O.W., S:169.

36. Osmanlı Mü.C:II/2, S:349; Ta.Coğ.Yaz.Kataloğu, S:179 ; Eslaf, C:1, S:143; Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C:II, S:239-240.

37. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:704; Eslaf, C:1, S:143.

MUSTAFA EFENDİ (UŞŞAKİ-ZÂDE)

970 - 1037

Mustaf Efendi aslen Buharalı olup 1033 (1623-1624) senesinde vefat eden Hüsameddin Uşşaki'nin oğludur. 970 (1562-1563) de doğmuştur (1). Babası Buhara'dan Uşşag'a hicret etmiş evvelâ Uşşaki sonra Halveti tarikatine girmiştir. Hüsameddin Uşşaki Tekkesinin bânisidir. (2).

Tahsil çağında babasından ve sofilerden ders almış ilim için lâzım olan bütün bilgiye sahip olup Sultan Murad'ın hocası Saadeddin Efendi'den mülazemete mazhar olmuştur (3).

Tarik-i tedrise evvelâ otuz akçe medrese ile başlayıp, 999 (1590-1591) evailinde kırk akçe maaşla Hacı Hasan Zâde Medresesine vasil ve aynı sene Cemaziyelâhirinde (1591 Mart-Nisan) on akçe zamla Hariç rütbesine nail olmuştur (4).

1008 Zilkadede (1600 Mayıs-Haziran) Rüstem Paşa, 1011 Ramazanında (1603 Şubat-Mart) Mihrimah Sultan Payesi ve 1014 Rebiyülevvelinde (1605 Temmuz-Ağustos) Sahn Medreselerinden birine tevcih edilmiş (5). 1016 Zilhiccesinde (1608 Mart-Nisan) Şehzade Medresesi'ne terfi ederek 1017 Recebinde (1608 Ekim-Kasım) Süleymaniye Medreselerinden birine tayin olunmuştur (6).

Böylece medreselerdeki dolaşmayı tamamlayarak 1021 Cemaziyelâhirinde (1612 Temmuz-Ağustos) Haleb Kazasına kadı nasbedilmiş (7), Haleb'den 1022 Cemaziyelâhirinde (1613 Temmuz-Ağustos) Mekke'ye nakl , aynı sene Zilhiccede (1614 Ocak-Şubat) Medine Kazasına tahvil olunmuştur (8). 1023 Şevvalânde (1614 Kasım-Aralık) Selânik Kazası uhdesine

1. Nev'î Zâde Atâî, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, İst.1268, C:II, S:713; Hüseyin Ayvansarayî, Hadikat Ul-Cevâmi, İst.1281, C:II, S:23; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst.1311, C:IV, S:387.

2. Hadikat Ul-Cevâmi, C:II, S:23.

3. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:713.

4. " " " " " "

5. " " " " " "

6. " " " " " . Sicill-i Os.C:4, S:

387.

7. " " " " " "

8. " " " " " . Sic.Os.C:4, S:387. -

verilip bir sene sonra 1024 Zilkadede (1615 Kasım-Aralık) azl edilmiştir (9). Üç senelik bir ara devresinin sonunda 1028 Saferinde (1619 Ocak-Şubat) Bursa'ya Kadı tayin olunmuşsada çok geçmeden aynı senenin Ramazanında (1619 Ağustos-Eylül) Galata Kazası ihsan buyrulmuştur (10).

1030 Rebüylevvelinde (1621 Ocak-Şubat) Galata'dan azlini müteakib 1032 Cemaziyelâhbirinde (1623 Nisan) Edirne Kazası tevcih olunup burada yirmi gün kadılık mevkâini işgal ettikten sonra Eyub Kazasına nakl edilmiş (11). Şaban (Haziran) ayında kendi isteği üzerine tekaüd edilip Pınarhisar Kazası arpalık olarak verilmiştir. 1033 Ramazanında (1624 Haziran-Temmuz) İstanbul Kadılığına yükselmiştir(12)

Kaza tarikinin en son mertebesine vasıl olan Mustafa Efendi 1034 Muharreminde (1624 Ekim-Kasım) İstanbul'dan azledilerek Anadolu Kazaskerliği Payesiyle taltif edilip Pınarhisar arpalığı vazifesine zam olunmuştur (13).

Bu vazifelerle günlerini geçirirken 1037 Zilhiccede (1628 Ağustos) vefat edip Kasımpaşa'daki Uşşaki Zaviyesi'nde babasının yanına gömülmüştür (14).

Ulema âlemine dahil olan Mustafa Efendi, mesleğinin ehli, salih, abid, zeki, iffeti ve doğruluğuyla meşhur, temiz kalbli, lisani düzgün bir zat olup giyinişi mollayane, vaziyeti babayane, vakûr ve edipdi (15).

Ahfadından Şeyh Ahmed Efendi 1168 (1754-1755) de fevt olmuştur (16).

---

9. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:713; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:387.

10. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:713.

11. Mehmed B.Mehmed El Rumi, Tarih-i Âl-i Osmân, Vrk:104^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:713; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:387.

12. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:104^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:713; Hadikat ül-Cevami, C:II, S:23; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:387.

13. Abdurrahman Hibrî, Defter-i Ahbâr, Vrk:43^b; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:713; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:387.

14. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:104^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:713; Hadikat ül-Cevami, C:II, S:23; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:387.

15. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:713; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:387.

16. Sicill-i Osmânî, C:IV, S:387.

SALİH MEHMED EFENDİ (HOCA-ZÂDE)

H. 990 - 1037

Salih Mehmed Efendi, Yavuz Sultan Selim'in musahib ve Nedimi Azerî Türklerinden Hasan Can'ın torunu ve Sultan Murad III'ün hocası, Hoca Tarihi (Tâc üt-Tevârih) müellifi Şeyhülislâm Hoca Saadeddin Efendi'nin beşinci oğlu olup 990 Cemaziyevvelinin 16. gecesini (Leyle-i hamış) (8 Haziran-1582) İstanbul'da dünyaya geldi.(1).

" مخدم مكرم "

"Mahdum-ı mükerrerem" terkihiyle doğumuna tarih düşürülmüştür (2). Salih Mehmed Efendi'nin ağabeyleri olan Mehmed ve Esâd Mehmed Efendiler Şeyhülislâm makamını ihraz etmişlerdir.Üçüncü ağabeysi Mesud Efendi kadı iken pek genç yaşta vefat eylemiş, dördüncü olan Abdülazîz Efendi ise Anadolu ve Rumeli Kazaskerliğine yükselmiştir (3).

Ferdlere ilmiye tarikine mensub asil bir aileden gelen Salih Efendi, babasından aldığı terbiye ve feyz ile ilerisi için lâzım olan tahsilini tamamlayarak babasından mülazemetleriyle hocalık hakkına nail olmuştur (4).

Evvelâ 1012 Zilkadede (1604 Nisan-Mayıs) Haseki Medresesi Payesiyle müderris tayin edilip sırasıyla 1015 Rebiyülevvelinde (1606 Temmuz-Ağustos) Sahn-ı Seman ve 1017 Muharreminde (1608 Nisan-Mayıs) Yavuz Sultan Selim Medresesinde müderrislik yaparak aynı sene Zilkade de (1609 Şubat-Mart) Süleymaniye Payesine yükselmiştir (5).

1. Abdurrahman Hibrî, Defteri Ahbâr, Vrk:43^a; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst.1287, C:II, S:106; İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İst.1961, C:III, S:680; Nev'î Zâde Atâf, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, İst.1268, C:II, S:709 da 990 Cem.evvelisinin 16.gecesi leyle-i hamışta diyor. Fakat 16.Gece leyle-i Cuma'ya müsadıfdir; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst.1311, C:III, S:200-201.

2. Fezleke, C:II, S:106; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:709.

3. İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C:III, S:197-620, 664.

4. Fezleke, C:II, S:106; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:709.

5. Fezleke, C:2, S:106; Şakâik-i Nû. Zeyli, C:II, S:709-710.

Süleymaniye Medresesinden sonra 1019 Saferinde (1610 Nisan-Mayıs) Selânik Kazası uhdesine verilerek kadılık vazifesine başlamış senesi doluncu 1020 Cemaziyelâhirinde (1611 Ağustos-Eylül) Mekke'ye nakl edilmiştir (6).

1021 Recebinde (1612 Ağustos-Eylül) Mısır Kazasına lââyik görülmüş (7), 1022 (1613-1614) senesinde Mekke'yi ziyaret ederek Hac farizesini ifa etmiştir (8).

1023 Cemaziyelevvelinde (1614 Haziran-Temmuz) Mısır'dan mazul olup (9) üç sene istirahati müteakib 1026 Rebiyülevvelinde (1617 Mart-Nisan) Edirne Kazası tevcih (10) ve 1026 Zilkadede (1617 Kasım) ref edilmiş (11). 1031 Recebinde (1622 Mayıs-Haziran) vukua gelen Vaka-i Osman Han'da İstanbul kazasına nasb edildiyse de ertesi günü bu mevki Çeşmi Mehmed Efendi'ye verilip Salih Efendi Gümülcine Kazası arpalığını kabul etmiştir (12).

1032 (1622-1623) senesinde Rumeli Kazaskeri Bostan Zâde Mehmed Efendi'nin damadı Vezir-i Âzam Kemankeş Ali Paşa, kayınpederini şeyhülislâm yapabilmek için Şeyhülislâm Zekeriya Zâde Yahya Efendi hakkında divanda Dördüncü Murad'a hitaben: "Yahya Efendi Mere Hüseyin Paşa ile beraber olup sizi hükümdar yapmak isteyen ulemanın ittifakına mani olmaya çalıştı" diyerek Sultan Murad'ı, Yahya Efendi'yi azlet-

---

6. Fezleke, C:II, S:106; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:710, Sicill-i Osmânî, C:III, S:200-201.

7. Fezleke, C:II, S:106; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:710 ; Sicill-i Osmânî, S:200-201.

8. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:710.

9. " " " , " , " .

10. Fezleke, C:II, S:106; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:710.

11. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:710.

12. Fezleke, C:II, S:106; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:710 ; Sicill-i Osmânî, C:III, S:200-201.

13. Hammer, Devlet-i Osmaniye Tarihi (Mehmed Atâ tercümesi), İst.1335, C:IX, S:11.

meye ikna etti (14). Fakat Ali Paşa'nın ümidi gerçekleşmeyerek Şeyhülislâmlik makamına Hoca Saadeddin Zâde Mehmed Esad Efendi ve İstanbul kadılığına da (ikinci defa) Esad Efendi'nin kardeşi Salih Mehmed Efendi tayin olmuşlardır. Bu hadise 1032 Zilkadede (1623 Ağustos-Eylül) vukua gelmiştir (15). 1033 Cemaziyelâhîrinde (1624 Mart-Nisan) İstanbul'dan feragat edip Silistre Kazası arpalığı vazifesine zam edilmiş (16). Kaza tarikinin en sonuna vasil olan Salih Efendi, dört senelik inzivayı müteakab 1037 Saferinde (1627 Ekim-Kasım) Hasan Efendi yerine Anadolu Kazaskerliğine yükselmiştir (17).

Salih Efendi, ilmiyle, doğruluğu ve namusuyla kazaskerlik mevkiinde hükümet sürerken maraz-i istiskaya (karında ve ciğerde su toplaması) tutulup 8 Recep 1037 de (14 Mart-1628) kırkyedi yaşında vefat etti (18). Eyüb'de babasının ve aile efradının bulunduğu kabristana defn edildi (19).

XVI ve XVII. Asırda "Hoca-Zâdeler" namıyla yaşamış meşhur bir aileye mensub olan Salih Mehmed Efendi, âlim, fâzıl, salih, kerem vakûr, iyi ahlâklı ve namuslu, güzel çehreli bir fani olup, yaptığı hayırlarla tanınmıştır (20). Salih Efendi'nin Ayşe ve Saliha adında iki kızı vardı. Saliha Hatun Şeyhülislâm Abdürrahim Efendi'nin zevcesidir (21).

---

14. Mustafa Naîmâ, Tarih-i Naîmâ, İst. 1280, C:II, S:294-95; İsmail H. Uzunçarşılı, Osmanlı Ta., Ank. 1951, C:III/1, S:153.

15. Tarih-i Naîmâ, C:II, S:294-295; Devlet-i Osmânîye Tarihi, C:IX, S:11; Şakâik-i Nûmânîye Zeyli, C:II, S:710; Sicill-i Osmânî, C:3, S:200-201.

16. Şakâik-i Nûmânîye Zeyli, C:2, S:710; Sicill-i Os. C:2, S:200.

17. Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevârih, Vrk:80^a; Mehmed Şem'î, Esmâr ut-Tevârih, İst. 1295: S:181; Fezleke, C:II, S:106; Habîb Üsküdari Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62^a; Şakâik-i Nûmânîye Zeyli, C:II, S:710, 770; Sicill-i Osmânî C:III, S:200-201 ve Defter-i Ahbâr, Vrk:43^a da Anadolu Kazaskerliğine tayinini 1038 olarak gösteriyor.

18. Kara Çelebi Zâde Abdülazîz, Ravzatül-Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:566 da vefatını 1037 Rebiyülevvel diyor, Fezleke, C:II, S:106; Şakâik-i Nûmânîye Zeyli, C:2, S:710; Sicill-i Osmânî, C:III, S:200-201.

19. Fezleke, C:II, S:107; Şakâik-i Nû. Zeyli, C:II, S:710; Sicill-i Osmanî, C:III, S:200-201.

20. Fezleke, C:II, S:107, Şak. Nû. Zey. C:2, S:710, Sicill-i Osmani C:III, S:200-201.

21. Sicill-i Osmânî, C:II, S:201.

ABDULLAH EFENDİ (ALİ ÇELEBİ-ZÂDE)

977 - 1039

Kanuni Sultan Süleyman devri Başdefterdarlarından Çivi-Zâde Abdullah Abdi (B. İlyas b. Mehmed b. İlyas) Efendi'nin torunu ve İstanbul Kazası'ndan mazul Ali Çelebi'nin oğlu olan Abdullah Efendi 977 (1569-1570) senesinde dünyaya gelmiştir (1).

İlmiye mesleğine lâzım olan tahsili tamamliyerek Hoca Saadetin Efendi'nin hizmetlerine girip ondan mülazemete mazhar olmuştur(2).

İlmiye tarikine kırk akçe maaşla dahil olan Abdullah Efendi 1003 Recebinde (1595 Mart-Nisan) Yusuf Paşa Haricine, 1008 Rebiyülevvelinde (1599 Eylül-Ekim) Zal Mahmud Paşa Payesine getirilmişse (3) 1009 Zilkadede (1601 Mayıs-Haziran) Sahn medreselerinden birine tayin ve 1011 Saferinde (1602 Temmuz-Ağustos) Yavuz Sultan Selim Medresesine nasb edilmiş (4), 1012 Cemaziyelâhırinde (1603 Kasım-Aralık) Süleymaniye Medreselerinden birine, 1013 Cemaziyevvelinde (1604 Eylül-Ekim) Darü'l Hadis-i Süleymaniye'ye müderris olmuştur (5).

Medaris-i Celiledeki mütad vazifeleri tamamladıktan sonra 1014 Cemaziyelâhırinde (1605 Ekim-Kasım) Selânik Kazası ihsan olunup 1015 Rebiyülâhırinde (1606 Ağustos-Eylül) mazul olmuş, 1016 Recebinde (1607 Ekim-Kasım) yine Selânik iade edilmiştir (6). 1017 Zilkadesinde (1609 Şubat-Mart) Selânik'den azlini mütsakib üç seneye yakın bir zaman mazul kalıp 1020 Rebiyülâhırinde (1611 Haziran-Temmuz) Bursa, aynı sene şabanda (1611 Ekim-Kasım) Mısır ve 1021 Recebinde (1612 Ağus-

---

1. Mehmed B. Mehmed El Rumi, Tarih-i Âl-i Osmân, Vrk:98^b; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst. 1287, C:II, S:126; Nev'î Zâde Atâî, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, İst. 1268, S:725; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst. 1311, C:III, S:366.

2. Fezleke, C:II, S:126; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:725.

3. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:725.

4. Fezleke, C:II, S:126; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:725.

5. Fezleke, C:II, S:126; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:726.

6. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:98^b; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:726.

tos-Eylül) Mekke Kazalarında kadılık makamına nasb edilerek (7),1024 Rebiyülâhbirinde (1615 Nisan-Mayıs) Eyüb'de kadılığa başlamıştır (8).

1025 Saferinde (1616 Şubat-Mart) Edirne'ye nakl, 1026 Rebi-yülevvelinde (1617 Mart-Nisan) azl olunmuş, 1030 Rebiyülâhbirinde (1621 Şubat-Mart) Molla Ali Efendi yerine İstanbul Kadılığına yükselip (9) üç ay sonra Receb'de (Mayıs-Haziran) Galata Kazasına geçmiştir(10)

1031 evailinde (1621-1622) azl olunup Mihaliç Kazası Galata'ya bedel verilmiştir (11).

Sultan Mustafa'nın ikinci saltanatında Vezir-i Âzam olan Merre Hüseyin Paşa mevkiini muhafaza için kapıkulu ocaklarına ve ocakbaşlarına paralar verip şımarıkca hareketler yaparak bir gün beylerbeyi rütbesinde olan bir paşayı döğe döğe öldürmüş ve sâdattan bir kadıya dayak attırmış (12).Dayak yiyen kadı, ulemayı Vezir-i Âzam aleyhine harekete geçirmiş ve Anadolu Kazaskeri Bostan-Zâde Yahya Efendi ö-nayak olarak ulema gurubunu Şeyhülislâm Yahya Efendi'ye getirmiştir (13). Bunlar: "Sadrazamla davamız vardır,azlini ve katlini isteriz" demişler (14),fakat şeyhülislâm, "Vezir azl olunmadan dava edilemez, gidip Padişaha bildireyim" diye aradan çekilmişti. Ulema, Fatih Sultan Mehmed Camiinde toplanıp beklemişler,Ali Çelebi-Zâde Abdullah Efendide bu ulema topluluğuna dahil olmuştu (16).

7. Tarih-i Âl-i Osman,Vrk:98^b; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II, S:726.Sicill-i Osmânî,C:III,S:366.

8. Fezleke,C:II,S:126; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:726 ; Sicill-i Osmânî,C:III, S:366.

9. Tarih-i Âl-i Osman,Vrk:98^b; Fezleke,C:II,S:126 ; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:726; Sicill-i Osmânî,C:III,S:366.

10. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:726;Sicill-i Osmânî,C:III, S:366.

11. " " " , " ,S:726.

12. Hammer,Devlet-i Osmâniye Tarihi (Mehmed Atâ tercümesi),İst. 1333,C:VIII,S:259; İsmail H.Uzunçarşılı,Osmanlı Tarihi,Ank.1951,C:3/1, S:150.

13. Osmanlı Tarihi,C:III/1, S:150.

14. Devlet-i Osmaniye Tarihi,C:VIII,S:259;Osmanlı Tarihi C:3/1 S:150.

15. Devlet-i Osmâniye Tarihi,C:VIII,S:259;Osmanlı Tarihi C:3/1 S:150.

16. " " " , " , " ; " " "

Merre Hüseyin Paşa Yeniçeri Ocağının himayesine sığınmış , vezir, camide toplanan ulemaya dağılmalarını emrettiysede tesiri olmayınca sevkedilen bir miktar acemi ocağı efradı bunları dağıtmış.Bu arada ölenler olmuş ve diğerleri sürgüne gönderilmiştir (17). 8 Şaban 1032 de (7 Haziran 1623) olan bu"Fatih Camii Vak'ası" nda Ali Çelebi Zâde'nin arpalıkları hal olunup Bursa'ya neyf olunmuştur (18). Ulema kıyamının muvaffakiyetle bastırılması,Vezir-i Âzam Merre Hüseyin Paşa'nın gaddarlığını arttırmıştır. Sultan Murad'ı Rabi'nin culûsunda aff-ı şahaneyeye mazhar olarak vazife ve arpalık ları iade ve sürgünden kurtularak (19) Kaza mertebesini başarıyla bitiren Abdullah Efendi, 1034 Şevvalinde (1625 Temmuz-Ağustos) Şerif Efendi yerine Anadolu Kazaskerliğine terfi edip müddeti örfiyesi tamamlanınca 1035 Şevvalinin evahirinde (1626 Temmuz) Pravadi Kazası arpalığı verilerek tekaüd olmuştur (20).

1037 evailinde (1627) Sultan Mehmed Camii karşısındaki evi yapıp talan edildiğinde Sultan Murad'ın merhametini celbedmiş ve Anadolu Kazaskeri Salih Efendi 8 Receb 1037 de (14 Mart-1628) vefat edince boşalan kazaskerlik mevkiine tekrar getirilmiştir (21).

Ali Efendi,doğrulukla bu mevkii ihraz ettikten sonra 1038 Ramazanında (1629 Nisan-Mayıs) mazul olup (22) ilâve arpalıklar tayiniyle müreffeh olarak geçinmiştir (23).

- S:150. 17. Devlet-i Osmâniye Tarihi,C:VIII,S:259;Osmanlı Ta.C:3/1
18. Mustafa Naîmâ,Tarih, İst.1280,C:II,S:257-258;Devlet-i Osmâniye Tarihi,C:VIII,S:259;Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:726.
19. Zeyli Şakâik-i Nûmâniye,C:II,S:726.
20. Tarih-i Âl-i Osman,Vrk:98^b; Kâtip Çelebi,Takvim üt-Tevârih,Vrk:78^a da nasb ve azl aylarını Cemaziyelâhir olarak göstermiştir. Fezleke,C:II,S:126;Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:726;Sicill-i Osmâni,C:III,S:366.
21. Takvim üt-Tevârih,Vrk:62^a;Kara Çelebi Zâde Abdülazîz,Rayzat ül-Ebrâr ve Zeyli,Mısır 1248,S:566 da nasb ayını Rebiyülevvel olarak gösteriyor;Fezleke,C:II,S:126;Hasib Üsküdari,Vefiyat ül-Ekâbir Vrk:62^a;Zeyli Şakâik-i Nûmâniye zeyli,C:II,S:726,770.
22. Takvim üt Tevârih,Vrk:78^a;Vefiyatü'l Ekâbir,Vrk:62^a;Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:726,770.
23. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II, S:726.

Bir köşede günlerini geçiren Abdullah Efendi, bir kaç gün süren hastalığı müteakib 15 Safer 1039 (4 Ekim-1629) da vefat etmiştir (24). Dahil-i surda vaki Şerife Kadın Mescidi hariminde babası yanında medfundur.

Sultan Murad IV devri ulema meclisinde hatırı sayılan Abdullah Efendi, âlim, fâzıl, kerim bir zat olup kazaskerliği zamanında doğruluğu ve şer'î ahkâmı sağlam tatbikiyle tanınmıştır.

Usul u furuğda yegâne idi (26). Oğlu Abdullah Efendi müderris, Filibe Kadısı olup 1043 Recebinde (1634) Ocak) vefat etmiştir. Abdullah Efendi âlim , halûk ve kerim idi (27).

---

24. Tarih-i Âl-i Osman Vrk:98^b; Abdurrahman Hıbrî, Defter-i Ahbâr, Vrk:43^a ; Fezleke, C:II, S:126; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:726.

25. Fezleke, C:II, S:126; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:726.

26. " , " , " : , " " " " " .
Sicill-i Osmânî, C:III, S:366.

27. Sicill-i Osmânî, C:III, S:366.

MUSTAFA EFENDİ (AZMİ-ZÂDE, HÂLETİ)

977 - 1040

Azmi-Zâde Mustafa Efendi, defterdar Pir Ahmed Çelebi'nin torunu ve Sudûr-ı kiramdan, III. Mehmed'in hocası iken 990 (1582) de vefat eden "Azmi" mahlûslı Pir Mehmed Efendi'nin oğlu olup, 977 Şabanında Berat gecesine rastlayan Pazartesi akşamı (22/23-Ocak-1570) İstanbul'da doğmuştur (1).

Babasının vefatıyla küçük yaşta yetim kalan Mustafa Efendi, lalasının terbiyesiyle, çeşitli ilimler üzerinde tahsilini tamamlamış ve az zamanda babasını geçip, Sultan Murad III'ün hocası Saadeddin Efendi'den mülazemete hak kazanmıştır (3).

İlmiye mesleğinde evvelâ kırk akçeyle Hâce Hatun Medresesine müderris tayin edilmiş, 998 Rebiyülâhinde (1590 Şubat-Mart) Mehmed Ağa haricine, 1003 Cemaziyelâhinde (1595 Şubat-Mart) Eyüp Pâyesine nâil olup 1005 Muharreminde (1596 Ağustos-Eylül) Sahn Medreselerinden biri, 1008 Rebiyülevvelinde (1599 Eylül-ekim) Yavuz Sultan Selim Medresesi uhdesine verilmiştir (3). Aynı sene Zilhiccede (1600 Haziran-Temmuz) Süleymaniye Medreselerinden birine vâsıl olmuş, 1010 Şabanında (1602 Ocak-Şubat) Hâkâniye-i Vefa'ya nasb edilmiştir (4).

Medreselerde müderrislik vazifesini başarıyla tamamladıktan sonra, 22 Receb 1011 (5-Ocak-1603) Şam Kazasına terfi edip, 1013 Muharreminde (1604 Haziran) Mısır'a nakl edilmiş (5).

1. Mehmed b. Mehmed El Rumi, Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:93^a; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst. 1287, C:II, S:135; Riyâzî, Tezkire-i Riyâzî, Vrk:46^b-48^b; Hüseyin Ayvansarayî, ^{Vefiyât-ı Ayvansarayî} Vrk:59; Nev'î Zâde Atâî, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, İst. 1268, C:II, S:739; Muhibbi, Hulâsat ül-Eser, Mısır 1284, C:IV, S:390-392; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst. 1311, C:II, S:103-104; Fâik Reşâd, Eslâf, İst. 1312, C:1, S:58.

2. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:93^{a-b}; Mustafa Naîmâ, Tarih-i Naîmâ, İst. 1280, C:III, S:69-70; Riyâzî Tezkiresi, Vrk:46^b-48^b; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:739; Eslâf, C:1, S:58.

3. Ta. Nâimâ, C:3, S:69-70; Şak. Nûm. Zey. C:II, S:739; Hulâsat ül-Eser C:IV, S:390-392.

4. Ta. Âl-i Os., Vrk:93^b; Fezleke, C:II, S:135-136; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:739; Hulâsat ül-Eser, C:IV, S:390-392.

5. Ta. Âl-i Os. Vrk:93b; Naîmâ Ta. C:3, S:69-70; Şakâik-i Nûmâniye zeyli, C:II, S:739; Hulâsat ül-Eser, C:IV, S:390-392.

Bu esnada Mısır'da isyan eden asker Mısır Valisi Hacı İbrahim Paşa'yı 1013 Rebiyülâhbirinde (1604 Eylül) katledince, burada kadı olan Mustafa Efendi kaymakam olmuş fakat İbrahim Paşa'nın şehid edilmesinde kusuru görüldüğünden vakitsiz olarak aynı sene Cemaziyelâhbirinde azl edilmiştir (6).

1015 Şabanında (1606 Aralık) Bursa Kazası tevcih olunup bir müddet sonra Celâli şakilerinden Kalenderoğlu, diğer Celâlilerle beraber otuzbin kişilik ordu ile Bursa ve havalisini muhasara ederek yakıp yıktıklarında Mustafa Efendi 1016 Şevvalinde (1608 Ocak-Şubat) Bursa'dan ayrılmaya mecbur edilmiş böylece ikinci defa talihsizliğe uğramıştır (7). Dört sene süren inziva devresini müteâkib 1020 Rebiyülâhbirinde (1611 Haziran-Şemmuz) Edirne'ye hakim olduysada, hükümetinde gaflete kapılarak bir kadıyı azarlayıp dövmesi neticesinde aynı sene 15 Şabanında (23 Ekim-1611) haksız yere azille Şam'a tebdil olunmuştur (8).

1022 Rebiyülâhbirinde (1613 Mayıs-Haziran) Şam'dan azledilerek 1023 Recebinde (1614 Ağustos-Eylül) kaza tarikinin en son mertebesi olan İstanbul'a vasıl olmuş 15 Ramazan 1023 de (19 Ekim-1614) yine azledilmiştir (9).

1024 Recebinde (1615 Temmuz-Ağustos) Gümülcine Kazası arpalık verilmiş, 1027 Ramazanında (1618 Ağustos-Eylül) tekrar Mısır'a tenzil edilmiştir. 1028 Şabanında (1619 Temmuz-Ağustos) azille Mısır'ı terk edip 1028 senesi (1619) sonunda İstanbul'a dönmüştür (10).

6. Tarih-i Âl-i Osmân Vrk:93^b; Naîmâ Tarihi, C:III, S:69-70 ; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:739; Hulâsat ül-Eser, C:IV, S:390-392.

7. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:93^b; Tarih-i Naîmâ, C:III, S:69-70 ; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:739; Hulâsat ül-Eser, C:IV, S:390-392 ; Sicill-i Osmânî, C:II, S:103-104.

8. Ta.Âl-i Os.Vrk:93^b; Tarih-i Naîmâ, C:3, S:69-70; Şakâ. Nûmâ. Zey. C:II, S:739; Hulâ.ül-Eser, C:IV, S:390-392; Eslâf, C:1, S:58; Şemseddin Sâ-mî, Kaamûs ül-A'lam, İst.1306-1316; C:III, S:1916.

9. Tarih-i Âl-i Os.Vrk:93^b; Tarih-i Naîmâ, C:III, S:69-70; Şakâ. Nûmâniye Zeyli, C:II, S:739; Eslâf, C:1, S:58.

10. Tarih-i Naîmâ, C:III, S:69-70; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:739.

1030 Rebiyülâhîrinde (1621 Şubat-Mart) Uzuncaova kazasıyla beraber Anadolu Kazaskerliği payesi lâyük görülmüş, 25 Zilhicce 1032 (20 Ekim 1623) de Bostan-Zâde Yahya Efendi yerine Anadolu Kazaskerliği Mustafa Efendi'ye tevcih edilerek senesinâ tamamlamadan 1033 Zilkadede (1624 Ağustos-Eylül) tekaüd yolu ile bu mevkiden ayrılıp (11) Rodos-cuk (Tekirdağ) Kazası arpaliğine razı olmuştur.

25 Rebiyülâhîr 1037 de (3-Ocak-1628) Ahi-Zâde Hüseyin Efendi yerine Rumeli Kazaskerliğine tâyin ve 1038 Ramazanında (1629 Nisan Mayıs) Silistre arpaliğıyla tekaüd edildi (12). 1040 Recebinde (1631 Şubat-Mart) Süleymaniye Dârü'l-hâdisi müderrisi olmuş, nihayet 26 Şaban 1040 da (30 Mart-1631) vefat etmiştir (13).

Azmi-Zâde'nin kaybı büyük bir üzüntü yaratmış ve devrin şâirleri vefatına tarih düşürmüştür.

" روح پاکینه دمدم رحمت "

Ruh-i pakine dem be dem rahmet.

Aşağıdaki tarihi "Naci" mahlası ile Hüseyin Kürdi söyleyip mezar taşına hâkkedilmiştir.

Diğer bir misra :

" ایتمی عز می زاده فردوس مکانی "

11. Abdurrahman Hibrî, Defter-i Ahbâr, Vrk:71^b-72^a ; Tarih-i Âl-i Osmân, Vrk:93^b; Tarihi Naîmâ, C:III, S:69-70; Hasib Üsküdari, Vefiyat Ul-Ekâbir, Vrk:62^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:740; Sicill-i Osmânî, C:II, S:103-104; Eslâf, C:1, S:58.

12. Kâtip Çelebi, Takvim Ut-Tevârih, Vrk:78^a; Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:93^b; Tarihi Naîmâ, C:III, S:69-70; Vefiyat Ul-Ekâbir, Vrk:58^b; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:740,770; Sicill-i Osmânî, C:II, S:103-104; Eslâf, C:1, S:58.

13. Kara Çelebi Zâde Abdülazîz, Havzat Ul-Ebrâr ve Zeyli , Mısır 1248, S:572 de vefat ayını Receb olarak gösteriyor, Naîmâ Tarihi, C:III, S:69-70 ; Kaf Zâde Fâizi, Zûbdet Ul-Eşar, Vrk:4^b-5^a, Vefiyat-ı Ayvansarayi Vrk.:59^b, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:740.

Etdi Azmi Zâde firdevsi mekân.

Mustafa Efendi Sofular Çarşısı civarında bulunan hanesi karşısında tamir eylediği mektebin sahasında medfundur (16).

Devrinde şuerâ-i rûm diye tanınan Azmi-Zâde Mustafa Efendi, âlim, fazileti ile meşhur, her fende bilgisi çok, derin bir şahsiyettir (17). Her mevzuda mütalea ve müzakereye muktedir olup, "Haleti" mahlasıyla arapca ve türkçe şiirleri vardır. Şiir alanında bilhassa rübâileri çok meşhurdur. Bu rubâiler acem acem edebiyatında Ömer Hayyam'ın rübailerine eşid tutulur ve bir mecmua teşkil edebilir. Mükemmel ve müretteb divanı vardır (18).

Wedin, rübaideki bu muvaffakiyetini şu mısra ile belirtmiştir.

Hâlet-î eve-i rubâide uçar anka gibi (19).

Mustafa Efendi asrında mesnevî tarzında muvaffak olanlar arasında zikredilir. Buna örnek olarak mesnevî uslubunda yazdığı "Şahnâme" sini görüyoruz (20). Şiirde olduğu kadar inşada da muktedir olup "Münşeati" mevcuddur (21). Şiirlerinde görülen hüznün ve şikâyet mesleğinde uğradığı talihsizliği işaret eder (22). Kazasker olduğu zaman bu rütbeye vaktinden çok geç vasıl olduğunu,

---

16. Naîmâ Tarihi, C:III, S:69-70; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:740; Eslâf, C:1, S:58; Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, İst.1338, C:II/2 S:311-312.

17. Naîmâ Tarihi, C:III, S:69-70; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:740; Kaamüs Ul-â'lam, C:III, S:1916.

18. Naîmâ Tarihi, C:III, S:69-70; Hammer, Devlet-i Osmaniye Tarihi (Mehmed Atâ Tercümesi, İst.1335; C:IX, S:132-133; Riyâzî tezkiresi, Vrk:46^b-48^b; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:740; Rızâ, Rızâ tezkiresi, İst.1316, S:26. Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, İst.1959, C:II, S:264-265;

19. Türkçe Yazma " " " " " " " " ;

20. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:740; Sicill-i Osmânî; C:II, S:103-104.

21. Naîmâ Tarihi, C:III, S:69-70; Devlet-i Osmâniye, C:9, S:132.

22. Naîmâ Tarihi, C:III, S:69-70; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:740; Eslâf, C:1, S:58.

Hayli geç verdi bu yıl hükmünü eyyâm-ı bahar
Dinlené dinlene gelmeğe nesîm-i eshar.

beytiyle îma etmiştir (23).

Asâr-ı ilmiyeleri pek çoktur ve hepside gayet kıymetlidir. Fıkıhtan "Dürer-i gurer" ile usûlden "Menar İbni Malike" haşiyeleri "Mugni Ul-Lebibe" şerhi, tefsir-i Şerife müteallik makaleleri, Hidaye ve Meftah şerhleri ve talikatı vardır (24). Babasının farşadan tercümeyle başlayabda bitiremediği "Mihr ü Müşteri" adlı mesnevinin kalan bir kısmını daha tercüme etmiş fakat tamamlayamamıştır (25).

Mustafa Efendi'nin vefatında, okuyup kalemiyle tashih ettiği, lâzım olan yerlerine haşiyeler ve şerhler yazdığı dörtbinden fazla kitabıyla yüzden ziyade mecmuası bulunmuştur (26).

Kınalı-Zâde Ali Çelebi istisna edilirse zamanında kendisi kadar kitab telif ve tasnif etmiş başka bir âlim yoktur (27). Ayrıca takrizleri ve Padişaha sunduğu iki manzum arzuhali vardır (28).

---

23. Eslâf, C: I, S: 58; Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C: II, S: 264-265.

24. Naîmâ Tarihi, C: III, S: 69-70; Devlet-i Osmaniye Tarihi, C: 9, S: 133; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C: II, S: 740; Hulâsat Ul-Eser, C: IV, S: 390-392; Kaamûs Ul-A'lam, C: III, 1916; Osmanlı Müellifleri, C: III/2, S: 311-312.

25. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C: II, S: 740; Eslâf, C: I, S: 58; Sicill-i Osmânî, C: II, S: 103-104.

26. Tarih-i Naîmâ, C: III, S: 69-70; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C: II, S: 741, Eslâf, C: I, S: 58.

27. Naîmâ Tarihi, C: III, S: 69-70; Fezleke, C: II, S: 135-136; Eslâf, C: I, S: 58.

28. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C: II, S: 740.

ŞERİF MEHMED EFENDİ (ŞERİFİ)

960 - 1040

Nesli sâdatdan olan Şerif Efendi, Zeyniye şeyhlerinden Eğridir' li Şeyh Burhaneddin Efendi'nin torunu ve kuzatdan Şerif Mehmed Efendi'ninde oğlu olup, 960 (1552-1553) senesinde dünyaya gelmiştir (1).

Küçük yaşta okumağa istidadı olduğu anlaşılan Şerif Efendi ilk tahsilden sonra ulema meclisine girip tahsilinin geri kalan kısmını başarıyla tamamlayarak Şeyhülislâm Zekeriya Efendi'nin hizmetlerine vasil olmuş, onun inâyetiyle akranları arasında mümtaz bir mevkie yükselmiştir (2).

Zekeriya Efendi'den mülâzemet alıp 990 (1582) senesinde Zekeriya Efendi'nin kazaskerliği zamanında tezkireciliğini yapmıştır (3). Böylece tahsil mertebelerini katedip kırk akçe medreseden mazul iken 1001 Muharreminde (1592 Ekim-Kasım) Zekeriya Efendi'nin bina ettiği medresenin inşası sona erince müderrisliği Şerif Efendi'ye verilmiş (4). 1006 Şabanında (1598 Mart-Nisan) Zâl-Paşa ^{Sultani} Payesine nâil, 1008 Rebiyülevvelinde (1599 Eylül-Ekim) Gazanfer Ağa Medresesine vasil olmuş (5). 1009 Saferinde (1600 Ağustos-Eylül) Sahn-ı Semâniye'ye (6) 1010 Şevvalinde (1602 Mart-Nisan) Üsküdar'da Vâlde Sultan'a ve 1011 Ramazanında (1603 Şubat-Mart) Süleymaniye Medreselerinden birine müderris nasb edilmiştir (7).

---

1. Mehmed B. Mehmed El Rumi, Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:90^a; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst. 1287, C:II, S:136; Ahmed Nazîf, Riyâz'Un Nûkeba; Vrk:7^a; Nev'î Zâde Atâî, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, İst. 1268, C:II, S:742; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst. 1311, C:III, S:141.

2. Târih-i Âl-i Osman Vrk:90^a; Fezleke, C:II, S:136; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:742.

3. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:90^a; Fezleke, C:II, S:136; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:742.

4. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:742.

5. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:742.

6. Fezleke, C:II, S:136; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:742.

7. Naîmâ Mustafa, Naîmâ Tarihi, İst. 1280; C:1, S:356; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:742.

Medâris-i Celîlede en yüksek mevki olan Süleymaniye'den , 22 Safer 1013 (20 Temmuz-1604) Haleb Kazasına getirilmiş, 1014 Rebiyülevvelinde (1605 Temmuz-Ağustos) mâzûl olmuştur (8).

1014 Zilhiccede (1606 Nisan-Mayıs) Galat Kadılığını deruhte ettiysede 1016 Saferinde (1607 Mayıs-Haziran) kendiliğinden ayrılıp inzivaya çekilmiş, 1017 Cemaziyelâhirinde (1608 Eylül-Ekim) Şam'a hakim olmuştur (9). 1019 Saferinde (1610 Nisan-Mayıs) Mekke'ye kadı tayin edilen Şerif Efendi, bu mevkiden 1020 Cemaziyelâhirinde (1611 Ağustos-Eylül) feragatle, dört sene mazulen ömür sürmüş (10).

1024 Rebiyülâhirinde (1615 Nisan-Mayıs) Edirne'ye 1025 Saferinde (1616 Şubat-Mart) Mısır'a tayin ve 1026 Rebiyülevvelinde (1617 Mart-Nisan) Mısır'dan azl edilerek 1027 Cemaziyelâhirinde (1618 Mayıs Haziran) Bahsi Mehmed Efendi yerine İstanbul Kadılığına lâyük görülmüştür (11).

22 Cemaziyelâhir 1028 (6 Haziran-1618) de azl edildi isede (12) bir sene sonra 29 Cemaziyevvel 1029 (2 Mayıs-1619) da Bahsi Mehmed Efendi'nin yerine Anadolu Kazaskerliği mansıbını işgal ederek ilmiye tarikinde büyük bir mertebeye nâil olmuştur (13). Müddeti örfiyesini tamamlayıp 1030 Cemaziyevvelinde (1621 Mart-Nisan) tekaüd olmuş (14), 1031 (1621-1622) evalinde Rodoscuk Kazası arpılığı verilmiştir.

8. Tarih-i Âl-i Osman Vrk:90^a;Fezleke,C:II,S:136;Riyâz Ün-Nûkeba,Vrk:7^a;Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:742.

9. Fezleke,C:II,S:136;Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:743.

10. " , " , " : ,Riyâz Ün-Nûkeba,Vrk:7^a;Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:743.

11. Tarih-i Âl-i Osman,Vrk:90^a;Fezleke,C:II,S:136;Riyâz Ün-Nûkeba,Vrk:7^a;Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:743;Sicill-i Osmânî,C:II,S:141.

12. Tarih-i Âl-i Osman,Vrk:90^a;Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:743.

13. Kâtip Çelebi,Takvim-üt-Tevârih,Vrk:80^a;Fezleke,C:II,S:136;Riyâz Ün-Nûkeba,Vrk:7^a;Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:658,743.

14. Takvim üt-Tevârih,Vrk:80^a;Tarih-i Âl-i Osman,Vrk:90^a da azl ayını Rebiyülevvel olarak gösteriyor;Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:658 de azl ayını Rebiyülâhir olarak gösteriyor,S:743;Hasib Üsküdari,Vefiyat ül-Ekâbir,Vrk:62^a.

Bu sıralarda Sultan Mustafa'nın ikinci Saltanatında Vezir-i Âzam olan Merre Hüseyin Paşa mevkiini muhafaza için kapıkulu ocaklarına ve ocakbaşlarına ihsanlarda bulunup şımarıkca hareketler yaparak, bir gün beylerbeyi rütbesine haiz bir paşayı döğe döğe öldürtmüş ve sâdattan bir kadıya dayak attırmış (15). Dayak yiyen kadı ulemayı, vezir-âzam aleyhine harekete geçirmiş ve Anadolu Kazaskeri BostanZâde Yahya Efendi'ye aysk olup, toplanan ulema yı Şeyhülislâm Yahya Efendi'ye getirmiştir (16). Ulema: "Vezir ile davamız vardır, azliini ve katliini isteriz" demiş, fakat şeyhülislâm, "Vezir azl olmadan dava edilemez, gidip padişaha bildireyim" diye aradan çekildi.

Ulema, Fatih Sultan Mehmed Camiinde toplanıp neticeyi beklemişler. Camide toplanan ulema gurubuna Şerif Mehmed Efendi'de katılmıştır (17). Merre Hüseyin Paşa Yeniçeri Ocağının himayesine sığındı ki bu hal ulema ile askerinin arasının açılmasına sebep oldu. Şeyhülislâm Yahya Efendi de vezire iltica etmiştir (18).

Vezir, camide toplanan ulemaya habâr gönderip dağılmalarını emrettiysede tesiri olmamış, sevk edilen bir miktar Acemi Oğlanı bunları dağıtmış, ölenler olmuş ve diğerleri nefy edilmiştir (19).

8 Şaban 1032 de (7 Haziran-1623) de vuku bulan "Fatih Camii Vak'ası" nda Şerif Mehmed Efendi'nin vazife ve arpalıkları geri alınmış, Bostan-Zâde Yahya Efendi, Ali Çelebi Zâde Abdullah Efendi, Bahsi Mehmed Efendi ve diğer ulema ile beraber Bursa'ya nefy edilmiştir (20).

Sultan Murad-ı Rabi'nin culûs-u hümayûnlarında aff-ı şahaneye mazhar olup vazife ve arpalıkları iade edilmiş ve İstanbul'a dönmüştür (21).

---

15. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ank.1951, C:III/1 S:150.

16. Osmanlı Tarihi, C:III/1, S:150.

17. Hammer, Devlet-i Osmaniye Tarihi (Mehmed Atâ tercümesi) İst 1333, C:VIII, S:259; Osmanlı Tarihi, C:III/1, S:150; Riyâz ün-Nûkeba, Vrk:7^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:743.

18. Osmanlı Tarihi, C:III, S:150.

19. " " " " " "

20. Naîmâ Tarihi, C:II, S:257-258; Solâk Zâde Mehmed Hemedi, Tarih-i Solâk Zâde, İst.1298, S:733; Devlet-i Osmaniye Tarihi, C:VIII, S:259; Riyâz ün-Nûkeba, Vrk:7^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:743.

21. Riyâz ün Nûkeba, Vrk:7 ; Şa.Nû.Zey.C:2, S:743.

1033 Zilkadede (1624 Ağustos-Eylül) Azmi Zâde Efendi yerine tekrar Anadolu Kazaskerliğiyle mükâfatlandırılarak bahtının güneşi yine parlaklığa kavuşmuştur (22).

Şerif Efendi kazaskerlik mevkiindeyken 1034 Cemaziyelâhırinde (1625 Mart-nisan) vefat eden Nâkibü'l Eşraf Seyid Kasım Gubâri Efendi yerine nâkiblikle taltif edilmiştir (23). Dört ay sonra 1034 Şevvalinde (1625 Temmuz-Ağustos) Anadolu'dan sadr-ı Ruma naklolunarak bütün ilmiye mertebelerini geçip en şerefli sine nail olmuştur (24).

1035 Saferinde (1625 Kasım-Aralık) kazaskerlikten çekilmiş ve Dimetoka arpallığı ile sâkin bir hayata karar vermiştir (25).

1039 (1629-1630) senesinde amezâdesi allâme Şeyhi Efendi lehine nakiblikten feragat edip onu kızıyla evlendirerek sevindirmiştir (26). Bütün vazifelerden azade bir sene geçirip 1040 Zilhiccesinin 8. ci Pazar günü (8 Haziran-1631) vefat etmiş (27), Hazreti Eyüp Türbesi civarında daha önce hazırlattığı mezarına gömülmüştür (28).

22. Takvim üt-Tevârih, Vrk:80^b; Fezleke, C:II, S:136; Riyâz ün-Nûkeba, Vrk:7^a; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:743, 770; Sicill-i Osmânî, C:III, S:141.

23. Kara Çelebi Zâde Abdülazîz, Ravzatu'l Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:561; Fezleke, C:II, S:136; ^{Riyâz} Ravzât ün Nûkeba, Vrk:7^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:743; Sicill-i Osmânî, C:III, S:141.

24. Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^a; Fezleke, C:II, S:136; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:58^b; Riyâz ün-Nûkeba, Vrk:7^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:743, 770.

25. Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^a; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:58^b; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:743, 770; Sicill-i Osmânî, C:III, S:141.

26. Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, S:569-570; Riyâz ün-Nûkebâ, Vrk:7^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:743.

27. Tarih-i Âl-i Osmân, Vrk:90^a; Abdurrahman Hibrî, Defter-i Ahbâr, Vrk:42^b-43^a; Fezleke, C:II, S:136; Riyâz ün-Nûkeba, Vrk:7^a;

28. Fezleke, C:II, S:136; Riyâz ün-Nûkaba, Vrk:7^a.

29. Fezleke, C:II, S:136; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:743; Sicill-i Osmânî, C:III, S:141.

Sultan Osman II, Sultan Mustafa ve Sultan Murad IV devirlerinde kazaskerlik mevkiini ihraz eden Şerif efendi Sâadata mensup , şeref sahibi, âlim, fâzıl, edebiyatta mâhir, ulûm-ı arabiyyeye vâkîf, şiir ve inşa ve maârifte eşi bulunmaz bir şahıs idi (29).

Bu güzel vasıflara iyiliğini, sahâvetini, koruyuculuğunu da ilâve ederek onun tasvirini tamamlamış oluruz (30).

Şiirlerini "Şerifî" mahlası ile yazardı (31).

Kaside-i Bürde' ye tahmisi, Kasaid i-bedia" sı, arabi insâsı ve takrizleri vardır (32).

Büyükbabası Şeyh Burhaneddin'in menakıbını toplayıp 1005 (1596-1597) senesinde Macarlara karşı kazanılan zaferin hatırası olarak Mehmed III adına kaleme almıştır.

"Menakıb-ı Şeyh Burhaneddin" adını taşıyan bu eser yazmadır. / Hacı Mehmed Efendi (Süleymaniye Kütüphanesi) No.:4552 ; Nafiz Paşa (Süleymaniye Kütüphanesi) No.:1200/ (33).

---

30. Şakâik-ı Nûmânîye Zeyli, C: II, S:743; Sicill-i Osmânî, C: III, S:141.

31. " " " , " , " : " " , " Ş.H.

32. Devlet-i Osmânîye Tarihi, C: VIII, S:269; Fezleke, C: II, S:136; Riyâz Un-Nûkeba, Vrk:7^a; Şakâik-ı Nûmânîye Zeyli, C: III, S:743.

33. Tarih Coğrafya Yazmaları Kataloğu, İst.1946, C: VI, S:507.

LUTFULLAH EFENDİ (KADI, ÇELEBİ, ŞEYHİ)

972 - 1041

Lutfullah Efendi, Ankaralı Bayram Efendi'nin torunu ve Sultan Murad III devrinde Şeyhülislâmlik mevkiine yükselip 1001 (1593) senesinde vefat eden Zekeriya Efendi'nin küçük oğludur (1); Sultan Murad IV e Şeyhülislâm olan Yahya Efendi'nin ise kardeşidir (2).

972 (1564-1565) senesinde İstanbul'da dünyaya geldi (3). Sultan Murad III'ün hocası Şeyhülislâm Hoca Saadeddin Efendi'den ders görerek tahsilini itmandan sonra yine ondan mülâzem oldu (4).

Müdürlük mevkiine evvelâ kırk akçe ile Silivri'de Pirî Paşa Medresesi'yle vasıl olup 994 Cemaziyevvelinde (1586 Nisan-Mayıs) on akçe terakkiyle hariç rütbesine yükselmiştir (5).

994 senesinde (1586) babasıyla hac farizesini yerine getirmek üzere İstanbul'dan ayrılmışlardır. Dönüşlerini müteakib 997 Recebinde (1589) (Mayıs-Haziran) babası Rumeli sadrı iken kendisine Üsküp Kazası tevcih edilmiş ve 998 (1589-1590) senesinde Filibe'ye nakl olunmuştur (6).

Lutfullah Efendi 1003 (1594-1595) senesinde Ferhad Paşa'nın kumanda ettiği Ordu-i Hümayun'un Kadısı olarak Eflâk Seferine gitmiştir (7). 22 Muharrem 1005 (21 Eylül-1596) da Eğri fethinin akabinde Eğri Mevleviyeti ihsan buyurulmuş bir zaman sonra Kızanlık Kazası Filibe'ye ilhakıyla tekrar Filibe'ye kadı nasbolmuşsada 1006 Evâilinde

1. Nev'î Zâde Atâî, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, İst. 1268, C:II, S:747; Hüseyin Ayvansarayî, Hadikatü'l Cevâmi, İst. 1281, C:II, S:99; Muhibbi, Hülâsat ül-Eser, Mısır 1284, C:III, S:303.

2. Abdurrahman Hibri, Defter-i Ahbâr, Vrk:43^{a-b}; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst. 1287, C:II, S:147.

3. Fezleke, C:II, S:147; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:747; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst. 1311, C:IV, S:88.

4. Fezleke, C:II, S:147; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:747; Hülâsat ül-Eser, C:III, S:303.

5. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:726.

6. Fezleke, C:II, S:147; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:747; Sicill-i Osmanî, C:IV, S:88.

7. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:747; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:88.

(1597) Satırcı^{9'} Mehmed Paşa Serdar-ı Ekrem iken Kızanlık alınıp yerine Tatarpazarcı Kazası Filibe'ye zam edilmiştir (8). Aynı sene Şevvalinde (1598 Haziran-Temmuz) azl ve 1007 Rebiyülevvelinde (1598 Ekim) üçüncü defa Filibe'ye nâil olmuştur (9).

Altı sene gibi uzun bir müddet Filibe'ye hakim olması adeta e-
rayı ikinci bir vatan ittihaz etmesine sebep olmuştur (10).

1013 Cemaziyevvelinde (1604 Eylül-Ekim) ref edilerek aynı se-
ne Zilhiccede (1605 Nisan-Mayıs) dördüncü defa eski yerine geçip 1015
Ramazanında (1606 Aralık/1607 Ocak) Filibe'den ayrılmış(11). Filibeyi
çok seven Lutfullah Efendi,Şevvalde (1607 Ocak) Filibe'ye kavuşup
1021 Şabanında (1612 Eylül-Ekim) azline kadar kadılık vazifesiⁿⁱ ifa et-
miştir (12).

1022 Cemaziyelâhirinde (1613 Temmuz-Ağustos) Eyüb Kazası uhde-
sine verilmiş 1023 Cemaziyevvelinde (1614 Haziran-Temmuz) Edirne Pâ-
yesiyle beşinci defa Filibe Kazası müyesser ve 1028 Muharreminde
(1618 Aralık/1619 Ocak) münfasıl olmuştur (13).

1031 Şabanında (1622 Haziran-Temmuz) altıncı defa Filibe'ye ka-
dı olmak saadetine erişip 1033 Muharreminde (1623 Ekim-Kasım) azl ol-
duktan sonra 1035 Muharreminde (1625 Ekim-Kasım) yedinci defa Filibe-
ye sahib olmuştur (14).

Böylece yedi defa uzun müddet Filibe Kadılığını ihraz eylemiş,
Orasına ikinci vatan olarak kabul etmiştir.Bundan dolayı "Filibe Çele-
bisi" diye şöhret kazanmış ve orada bir çok emvale sahib olmuştur (15)

8. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:748;Hadikat Ul Cevamî,C:II,
S:99.

9. " " " , " , " .

10. Hülâsat Ul-Eser,C:III, S:303.

11. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,S:748.

12. " " " , " , " .

13. " " " , " , " .

14. Hülâsat Ul-Eser,C:III,S:303;Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II,
S:748.

15. Defter-i Ahbâr,Vrk:43^{a-b}; Hülâsat Ul-Eser, C:III,S:748.

Son Filibe kadılığında Anadolu Kazaskerliği Payesi tevcih (H.1035 - M.1625-1626) edilip Filibe Kazası arpaliğa çevrilmiştir (16).

Filibe'de bir ömür geçiren Lutfullah Efendi 22 Zilhicce 1041 de (10 Temmuz 1632) vefat eylemiştir.(17)

Ferdlere ilmiye mesleğinde yükselmiş bir aileden gelen Lutfullah Efendi, senhi, kerim, güler yüzlü, iyilik sever bir şahıs olup "Şeşî" mahlasıyla âşıkane şiirleri ve inşası vardır.

Kırküç sene süren kadılığı zamanında adaleti sağlamak için doğruluktan ayrılmayıp halkın hayır duasına mazhar olmuştur (18).

---

16. Fezleke, C:II, S:147; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:748
Hulâsat ul-Eser, C:III, S:303; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:88.

17. Defter-i Ahbâr Vrk:43^{a-b}; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:748; Hulâsat ul-Eser, C:III, S:303; Fezleke, C:II, S:146; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:88.

18. Fezleke, C:II, S:147-148; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:747-748; Hulâsat ul-Eser, C:III, S:303; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:88.

MEHMED EFENDİ (KARA ÇELEBİ-ZÂDE, ZUHÜRİ)

970 - 1042

İstanbul Kadısı iken vefat eden Kara Çelebi-Zâde Mehmed Hicri Efendi'nin torunu, Üçüncü Murad zamanı Rumeli Kazaskerlerinden Hüsameddin Efendi'nin oğlu olan Mehmed Efendi, 970 (1562-1563) senesinde İstanbul'da doğmuştur (1).

Eski bir ulema ailesine mensubdur, Ağabeysi Abdülazîz Efendi Şeyhülislâmlık mansıbını ihraz eden büyük bir âlim olup, "Reis ül Ulema" namıyla tanınan oğlu Mahmud Efendi ise Rumeli kazaskerliğine yükselmiştir. Babasından tevarüs eden istidat ve faziletle kendini ilme verip, Şeyhülislâm Çivi Zâde Mehmed Efendi'den mülâzemeteye nail olmuştur (2).

Tedris-i tarike evvelâ otuz akçeyle Papazoğlu Medresesinde başlayan Mehmed Efendi, daha sonra kırk akçeyle Rerviz Efendi Medresesine naklolunup 997 Rebiyülâhîrinde (1589 Şubat-Mart) hariç rütbesine vasıl 998 Rebiyülevvelinde (1590 Ocak-Şubat) Yeni Ali Paşa'ya sahib olmuştur (3).

1001 Zilkadesinde (1593 Temmuz-ağustos) Esmihan Sultan Payesine şeref vermiştir (4).

Başarıyla medreselerde yükselerek 1004 Muharreminde (1595 Eylül -Ekim) Sahn medreselerinden birine gelmiş (5), 1006 Recebinde (1598 Şubat-Mart) Şehzade ve 1007 Recebinde (1599 Ocak-Şubat) Süleymaniye Darü'l İfadesinde müderrislikte bulunmuştur (6).

---

1. Mehmed B.Mehmed El Rumi, Tarih-i Âl-i Osmân, Vrk:92^b; Nâimâ Mustafa, Nâimâ Tarihi, İst.1280, C:III, S:156-157; Hammer, Devlet-i Osmaniye Tarihi (Mehmed Atâ tercümesi), İst.1335, C:IX, S:168-169; Nev'î-Zâde Atâî, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, İst.1269, C:II, S:750-751; Ahmed Refik, Âlimler ve Sanatkârlar, İst.1924, S:279.

2. Nâimâ Tarihi, C:III, S:156-157; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst. 1287, C:II, S:152; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:751

3. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:751,

4. " " " " " "

5. Nâimâ Tarihi, C:III, S:156-157, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:2, S:751.

6. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:751.

Medaris-i celiledaki mutad vazifelerini şerefle ikmal ederek 1009 Zilkadesinde (1601 Mayıs-Haziran) Süleymaniye'den Haleb Kazasına terfi etmiş 1010 Cemaziyelevvelinin evasitinde (1601 Kasım) kendi isteği ile mâzul olmuştur (7).

1011 Rebiyülevvelinde (1602 Ağustos-Eylül) Şam, 1011 Recebinde (1602 Aralık/1603 Ocak) Mısır Kazalarına tayin edilmiştir(8). 1012 senesinde (1603-1604) Sultan Ahmed'in culûsu zamanında Vezir-i Âzam Yemişci Hasan Paşa'nın yerine Mısır Beylerbeyi Yavuz Ali Paşa'ya sadaret verilip, İstanbul'a davet edildiğinde Ali Paşa yerine, Mısır Ümerasından Osman Beyi kaymakam ve vali tayin etmişti (9). Osman Bey çok yaşlı olduğundan çok geçmeden vefat eyleyince, Âyan-ı Vilâyet tarafından Mısırdaki kadı olan Mehmed Efendi'ye kaymakamlık vazifesi verilmiştir (10). Hem kadılık hemde kaymakamlık mevkiini yeni vali Elhac İbrahim Paşa gelinceye kadar işgal edip, 1012 Ramazanında (1604 Şubat-Mart) Bursa'ya nakledilmiştir (11).

Mehmed Efendi müddetini tamamlayamadan 1013 Muharreminde (1604 Haziran) Bursa'dan azl olunmuş (12). 1015 Ramazanında (1607 Ocak) Dimetoka ilhakıyla Edirne Kazası nasb, 1017 Recebinde (1608 Ekim Kasım) mazul olup 1019 (1610-1611) senesinde İstanbul Kadılığına getirilerek 1021 Şabanında (1612 Eylül-Ekim) ref edilmiştir (13).

Mehmed Efendi, kaza mesleğinde son menzile vasıl olduktan sonra 27 Cemaziyelevvel 1023 (5 Temmuz-1614) Gani-Zâde Mehmed Efendi yerine Anadolu Kazaskerliğine geçerek bir sene sonunda 1024 Cemazi-

---

7. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:92^b; Naîmâ Tarihi, C:III, S:156-157; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:751.

8. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:92^b; Naîmâ Tarihi, C:III, S:156-157; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:751.

9. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:92^b; Naîmâ Tarihi, C:II, S:82.

10. " " " , " ; " " , " , " .

11. " " " , "93^a; Fezleke, C:II, S:152; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:751.

12. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:93^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:751.

13. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:93^a; Naîmâ Tarihi, C:III, S:156-157; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:751.

yelevvel (1615 Mayıs-Haziran) de istifa etmiştir (14).Beş sene mazul kaldıktan sonra 30 Cemaziyevvel 1029 (3 Mayıs-1620) da Gâni-Zâde Efendi yerine Rumeline terfi edip ilmiye mesleğinde en şerefli mevkie sahib olmuş, 1030 Saferinde (1620 Aralık/ 1621)Ocak) kendi arzusuyla bu mansıbdan ayrılmıştır (15).

1035 Saferinde (1625 Kasım-aralık) Şerif Mehmed Efendi yerine tekrar Rumeli Kazaskerliğini teşrif ederek aynı sene Şevvalinin onikisinde (7 Temmuz-1626) vazife-i emsalle tekaüd edilip (16) Mihaliç ve Pravadi Kazaları arpalık verilmiştir (17).

Rumeli Kazaskeri Çeşmi Mehmed Efendi, alil olarak kazaskerlik ettiği için Bursa'ya nefy edilmiş yeri,28 Receb 1041 de (19 Şubat-1623) Kara Çelebi Zâde Mehmed Efendi'ye lâyük görülmüştür (18).

Üçüncü defa olarak bu mevki mutasarrıf iken 6 Zilhicce 1042 de (14 Haziran-1633) vefat etmiştir (19).

---

14. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:93^a ; Kâtip Çelebi, Takvim üt-Takvim, Tevârih, Vrk:80^a da azlini 1023 Zilhicce olarak gösteriyor ; Naîmâ Tarihi, C:III, S:156-157 ; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S: 616,751.

15. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:93^a ; Takvim üt-Tevârih,Vrk:78^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli,C:II, S:658,751; Hasib Üsküdari,Vefiyat ül-Ekâbir,Vrk:58^b.

16. Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^a; Fezleke,C:II, S:152; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:751,770 ; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmâni, İst.1311, C:IV, S:155.

17. Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:751.

18. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:93^a da tayin ayını Şaban olarak gösteriyor;Kara Çelebi Zâde Abdülazîz,Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli,Mısır 1248, S:574-575; Takvim üt-Tevârih, 78^a; Naîmâ Tarihi, C:III, S:86 ; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:751,770.

19. Tarih-i Âl-i Osman,Vrk:93^a ; Abdurrahman Hibrî,Defteri Ahbâr,Vrk:43^a; Takvim üt-Tevârih,Vrk:78^a ; Naîmâ Tarihi,C:III, S:156-157, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:751,770.

Mehmed Efendi'nin vefatıyla ulema, en mümtaz erkânından birini kaybetmiş oldu.(20)

Fatih Camiinde cenaze namazı kılınıp Hazreti Eyüb Türbesi kurbunde defn olunmuştur (21).

^{Mevlana}
Mustafa Celâleddin Rumi soyundan gelen Mehmed Efendi, âlim, fâzıl, iyi ahlâklı, kerim, zarif, vekar ve selâbet sahibi bir şahıs idi (22). " Zuhuri" mahlasıyla şiirler yazmıştır (23).

Asar-ı hayriyesi pek çoktur. Saadethanelerine bitişik mes-cidi cami yapıp Bursa ve Edirne'de hayr için çok para ve mal sarfey-lemiş. Oğlu Mahmud Efendi dahi bu yolda babasından geri kalmamıştır (24).

---

20. Devlet-i Osmaniye Tarihi, C:IX, S:168.

21. Rayzat Ul-Ebrâr ve Zeyli, S:577 ; Naîmâ Tarihi, C:III, S:156-157; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:751; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:155.

22. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:93^a: Naîmâ Tarihi, C:III, S:156-157; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:752; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:155.

23. Naîmâ Tarihi, C:III, S:156-157; Devlet-i Osmaniye Tarihi, C:IX, S:169; Kaf Zâde Fâizi, Zubdet Ul-Eş'ar Zeyli, Vrk:146.

24. Naîmâ, C:III, S:156-157; Fezleke, C:II, S:152; Devlet-i Osmâni-ye Tarihi, C:IX, S:169 ; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:752.

HÜSEYİN EFENDİ (AHI-ZÂDE)

980 - 1043

Ahi-Zâde Hüseyin Efendi, Sultan Selim II devri din ve hukuk bilginlerinden Kazasker Ahi-Zâde Mehmed B. Nurullah Efendi'nin oğlu ve Rumeli Kazaskeri Abdülhalim Efendi'nin ağbeysi olup, 980 Cemaziyevvelinde (1572 Eylül-Ekim) İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Tahsil devresini bitirerek 997 (1588-1589) senesinde Hoca Saadeddin Efendi'den mülâzim olmuştur.

Medreselerde müderrisliğe kırk akçe ile başlamış ve bir çok medresede vazife gördükten sonra, Bursa, İstanbul Kadılıklarına tayin olunup 1020 Cemaziyevvel'de (1611 Temmuz-Ağustos) Feyzullah Efendi yerine Anadolu Kazaskerliğine terfi etmiştir.

1021 Şabanında (1612 Eylül-Ekim) vazifesinden ayrılmış, 1023 Ramazanında (1614 Ekim-Kasım) üçüncü defa İstanbul Kadılığına getirilmişse 1024 Rebiyülevvelinde (1615 Nisan) Galata Kazası arpalığıyla tekaüd edilmiştir. 1025 Cemaziyevvelinde (1616 Mayıs-Haziran) Zeynelabidin Efendi'nin vefatı üzerine tekrar Anadolu Kazaskerliğine nasb ve 13 Zilkade 1027 de (1 Kasım-1618) azl olunmuştur.

Hüseyin Efendi, dört yıl inziva hayatını müteakib 29 Safer 1032 de (2 Ocak-1623) Kethüda Mustafa Efendi yerine Rumeli Kazaskerliği tevcih edildiyse de aynı sene 25 Zilhiccede (20 Ekim-1623) geri alınmış ve 12 Şevval 1035 (7 Temmuz-1626) Kara Çelebi-Zâde Mehmed Efendi yerine tekrar Rumeli'ne nail olup 25 Rebiyülâhir 1037 (3 Ocak 1628) tekaüd edilerek Rusçuk arpalık olarak verilmiştir.

1041 Muharreminde (1631 Ağustos) Esad-Zâde Ebu Said Efendi yerine üçüncü defa Rumeline vasıl olmuştur. Aynı sene Safer ayının 26c, Salı günü (23 Eylül) Hüseyin Efendi'nin vefat ettiğine dair bir haber padişaha ulaşınca yeri Çeşmi Mehmed Efendiye verilmiş, fakat ertesi günü haberin hilaf-ı hakikat olduğu anlaşılıp tekrar vazifesi iade edilmiştir.

20 Receb 1041 de (11 Şubat-1632) Receb Paşa'nın tahrikiyle Ocaklıların isyanı neticesinde Vezir-i Âzam Hafız Paşa maktul, Şeyhülislâm Yahya Efendi mazul olup, boşalan Şeyhülislâmlık mansıbı Receb Paşa'nın arzusuna uyularak Hüseyin Efendi'ye verilmiştir.

Bu isyan esnasında Yeniçerilerin, şehzadeleri padişaha emniyet edemeyeceklerini söylemeleri üzerine padişahın mevcut şehzadeleri öl-

dürmiyeceğini Receb Paşa ile Hüseyin Efendi kefil olmuşlardı. Sultan Murad bu ikisinin kefalet işinden şüphelenmiş ve şeyhülislâmın Topal Recep Paşa ile birlik olup isyan tertip ettiklerine hükmetmiştir. 1043 (1633-1634) senesinde İznik yoluyla Bursa'ya giden Sultan Murad kendisine şikâyet edilen İznik kadısını astırmış, bu haber İstanbul'a ulaşınca İstanbul ulemasının teessürünü mucib olmuş, bundan dolayı Hüseyin Efendi Valde Sultan'a gönderdiği bir mektubda yazmış olduğu bazı şeyler Ahi-Zâde'nin aleyhtarları tarafından Müftünün padişahı hal tasavvurunda bulunduğu şeklinde açıkladığından Bursa'dan acele dönen Sultan Murad Ahi-Zâde'yi azlederek oğluyla Kıbrıs'a sürgüne göndermiş: Fakat gazabı durulmayan padişah arkalarından Bostancıbaşıyı göndererek boğazi geçmedilerse Ahi-Zâde'nin katlini emretmiş.

Bostancıbaşı Duce Mehmed, Hüseyin Efendiye Ayastefanos'ta yetiştirip 7 Receb 1043 de (7 Ocak-1634) boğdurulmuştur. Katlolunduğu yere defn edilmiştir. (Ayastafanoz'un Kalabria Köyü'nde medfundur).

Sultan Murad devri (IV.Murad) Şeyhülislâm ve âlimlerinden olan Hüseyin Efendi, âlim, fâzıl , âbid , hafızası kuvvetli, bol vaadli bir zat olup " Hedai " mahlasıyla şiir yazmıştır.

Hüseyin Efendi'nin " Çukur Medrese " adında bir medresesi ve Balat civarında bir kiliseden çevrilme "Şüheda Mescidi " vardır (1).

---

1. Fazla malûmat için Bakınız: Akyürek, Güner: XVII.Asır Osmanlı Şeyhülislâmları, Mezuniyet Tezi, Tarih Semineri. Ktp.No.645

MEHMED EFENDİ (ÇEŞMİ)

? - 1044

Çeşmi Mehmed Efendi, Aydın Sancağına bağlı " 5 كس " kasabasında oturan ve nüfuzlu bir tüccar olan, Süleyman Efendi'nin oğludur (1).

Mehmed Efendi'de bu kasabada doğup, tahsilini tamamladıktan sonra, İstanbul'a gelerek Birgili Mustafa Efendi'den mülâzım olmuştur (2).

Kırk akçe medreseden mazul iken Budin Valisi Kuyucu Murad Paşa'nın hizmetine girerek Budin'e gitmiş, 1015 Şabanında (1606 Aralık) Murad Paşa Sadrazam olunca, onunla beraber İstanbul'a dönmüştür (3).

1016 Saferinde (1607 Mayıs-haziran) Kalenderhane Medresesi verilip, 1016 Rebiyülevvelinde (1607 Haziran-Temmuz) Sadrazam Murad Paşa, Celâli isyanlarını bastırmak için Haleb'e hareket edildiğinde Mehmed Efendi Orduy-u hümayun kadılığına tâyin olunmuş (4). 1016 Zilhiccesinde (1608 Mart-Nisan) Serdar-ı Ekrem Murad Paşa'nın arzıyla Haleb kadılığı tevcih edilmiştir. 1018 Rebiyülevvelinde (1609 Haziran-Temmuz) mâzûl olduysada 1019 Rebiyülâhîrinde (1610 Haziran-Temmuz) Bursa kazasına getirilmiştir (5). Bu mansabda bir sene kaldıktan sonra 1020 Rebiyülâhîrinde (1611 Haziran-Temmuz) ayrılıp 1023 Recebinde (1614 Ağustos-Eylül) Edirne Kazasına nail olmuş ve aynı sene Şabanında (Eylül-Ekim) azl edilmiş (6).

Uzun süren mazuliyet devresini müteakib 1031 Recebinde (1622 Mayıs-Haziran) Osman Han vakasında İstanbul Kadılığına yükselmiş, 1032 Rebiyülâhîrinde (1623 Şubat) azl ile inzivaya çekilmiştir (7).

1. Şeyhi, Vekayı ül-Fudelâ, Vrk:13^a; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst.1311, C:IV, S:156.

2. Vekayı ül-Fudelâ, Vrk:13^a.

3. " " " "

4. " " " "

5. Mustafa Naîmâ, Naîmâ Tarihi, İst.1280, S:158 ; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst.1287, C:II, S:168 ; Vekayı ül-Fudelâ, Vrk: 13^a.

6. Fezleke, C:II, S:168; Vekayı ül-Fudelâ, Vrk:13^b; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:156.

7. Naîmâ Tarihi, C:II, S:232; Vekayı ül-Fudelâ, Vrk:13^b; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:156.

Sultan Mustafa devrinde vuku bulan "Câmi Vakasında" neyf edilen Pir-Biraderi Hasan Efendi yerine 1032 Şabanında (1623 Mayıs-Haziran) ikinci defa İstanbul kazasıyla taltif olunup, 1032 Zilkadesinde (1623 Ağustos-Eylül) bu mevkiden uzaklaştırılmıştır (8).

Kaza tarikindeki mütad dolaşmayı bitiren Mehmed Efendi'ye 1036 Muharreminde (1626 Eylül-Ekim) Anadolu Kazaskerliği Payesi lâyük görülmüş, sıra kendisindeyken 1037 Saferinde (1627 Ekim-Kasım) Salih Efendi Anadolu Kazaskerliğine getirilince, haksızlığa uğradığını Sultan Murad'a bir tezkire ile bildirmesi üzerine Saferin 16c. (27 Ekim 1627) günü Mekke'ye gitmeleri için ferman sadır olup yine aynı ayın 26c. (6 Kasım-1627) günü afolmuştur (9).

1040 Şabanında (1631 Mart-Nisan) Silistre Kazası arpalık tayin edilmiştir. Uzun yıllar unutulmuş olarak herkezden uzak yaşayan Mehmed Efendi, 1041 Muharreminde (1631 Temmuz Ağustos) Ebussuud Zâde Mehmed Efendi yerine bilfiil Anadolu kazaskerliğine terfiyle mükâfatlandırılmış (10). Aynı sene Safer Ayınının 26. Salı günü (23 Eylül) Rumeli kazaskeri Ahi Zâde Hüseyin Efendi'nin vefat ettiğine dair bir haber Sultan Murad IV Han'a ulaşınca; yeri, Çeşmi Mehmed Efendi'ye, Anadolu da İstanbul'dan mazûl Hoca Zâde Abdullah Efendi'ye verilmiş. Fakat, ertesi çarşamba günü haberin hilaf-ı hakikat olduğu anlaşılacak Abdullah Efendi mazûl diğeri ise tekrar Anadolu'ya tenzil edilmiştir (11).

27 Safer 1041 (24 Eylül-1631) Çarşamba günü başlayan ikinci Anadolu kazaskerliğinden 20 Receb 1041 (11-Şubat-1632) de Ahi Zâde Hüseyin Efendi yerine Rumeline terfi etmiştir (12).

Osmânî, C:IV, S:156.

8. Naîmâ Tarihi, C:II, S:257-258; Vekay'ül-Füdelâ, Vrk:13^b; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:156.

9. Vekayî ü'l-Füdelâ, Vrk:13^b; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:156.

10. Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevârih, Vrk:80^b; Kara Çelebi Zâde Abdülazîz, Rayzat ü'l-Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:573; Hasib Üsküdarî, Vefiyat ü'l-Ekâbir, Vrk:62^a; Vekayî ü'l-Füdelâ, Vrk:13^b; Sicill-i Osmânî C:IV, S:156.

11. Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^a, 80^b; Rayzat ü'l-Ebrâr ve Zeyli, S:573; Vefiyatü'l-Ekâbir, Vrk:59^a, 62^a; Vekayî ü'l-Füdelâ, Vrk:13^b; Nev'î Zâde Atâî, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, İst. 1269, C:II, S:770; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:156.

Mehmed Efendi daha Anadolu Kazaskerliğindeyken Anadolu Kadı-ları tarafından irtişayla suçlandırılıp yüz kadar güzide kadılığı müs-tahak olmıyanlara rüşvetle tevcih etti diyerek zem edilmiş, Rumeli Kazaskeri olunca, Rumeli Kadılarında onun kazasker olmasını doğru bul-mamışlar. Anadolu ve Rumeli Kadıları birleşerek Mehmed Efendi aleyhi-ne bir arzuhal yazıp Şeyh Kadı-Zâde eliyle Sultan Murad'a sunmuşlar, bunun neticesinde 28 Receb 1041 de (19-Şubat-1632) Padişah tarafından azline ve Bursa'ya nefyine dâir ferman sadır olmuştur (13).

Daha sonra afv olarak İstanbul'a dönüp inzivaya çekilmiş.

1044 Cemaziyelâhırinde (1634 Kasım-Aralık) vefat ederek (14) Âşık Paşa kurbunde, konağı bahçesinde yola nâzır hazırladığı türbeye gömülmüştür (15).

Sultan Murad IV devri âlimlerinden olan Mehmed Efendi aynı zamanda şairdi. Bir gözü görmediği için " Çeşmi " mahlasını kullanmış-tır (16).

Mehmed Efendi'nin soyundan gelenlere "Çeşmi-Zâde" ler de-nir (17).

---

12. Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^a, 80^b; Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, S:573-574.; Naîmâ Tarihi, C:III, S:75, 85; Vefiyatül-Ekâbir, Vrk:59^a; 62^{a-b}, Vekaiü'l Füzelâ, Vrk:14^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:770.

13. Naîmâ Tarihi, C:III, S:86, Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:59^a; Vekayiü'l Füzelâ, Vrk:14^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:770.

14. Abdurrahman Hibrî, Defter-i Ahbâr, Vrk:43^a; Ravzatü'l Ebrâr ve zeyli, S:582; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:14^a; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:156.

15. Vekayiü'l Füzelâ, Vrk:14^a.

16. Fezleke, C:II, S:168; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:14^a; Sicill-i Osmânî C:IV, S:156.

17. Sicill-i Osmânî, C:IV, S:156.

ŞEYHİ MEHMED EFENDİ (ALLÂME)

? - 1044

Hamid Vilâyetine bağlı Eğridir kasabasında doğmuştur.Şeyhî Mehmed Efendi,Zeyhiye şeyhlerinden, Şeyh Burhaneddin Efendi'nin torunu ve Mahmud Efendi'nin oğlu olup 1040 da (1630-1631) vefat eden Rumeli Kazaskeri, Nakîbü'l eşraf Şerif Mehmed Efendi'nin de amcazâdesidir (1).

"Allâme Şeyhi" ünvanıyla meşhur olup, tahsilini büyük bir çalışma ile tamamlayarak (2) Şeyhülislâm Zekeriye Zâde Yahya Efendi âsitanesine intisab etmiştir. Onun terbiyesi ve himmetiyle yetişip Zekeriya Efendi'den mülâzim olmuştur.(3)

Âdet olduğu üzere evvelâ kırk akçe medrese ile ilmiye mesleğinin ilk vazifesine başlamış,buradan mâzûl iken, 1019 Ramazanında (1610 Kasım-Aralık) Sinan Paşa, 1021 Ramazanında (1612 Ekim-Kasım) Zâl-Paşa,1024 Ramazanında (1615 Eylül-ekim) Şah Sultan Medreselerine müderris olmuş tur.(4)

1028 Muharreminde (1618 Aralık/1619 Ocak) Sahn Medreselerinden birine terfi etti. 1029 Rebiyülâhîrinde (1620 Mart-Nisan) Haseki Sultan Medresesi tekrim, 1031 Şabanında (1622 Haziran) Yavuz Sultan Selim Medresesi tevcih edilmiştir (5).

Makam-ı ifade'de müderrislik devresini tamamlayıp akabinde 1032 Muharreminde (1622 Kasım-aralık) Kudüs Kazasıyla tâltif ve 1033 Rebiyülâhîrinde (1624 Ocak-Şubat) azl olunmuştur (6).

---

1. Mehmed B.Mehmed El Rumi,Tarih-i Âl-i Osman,Vrk:100^a;Kâtip Çelebi,Fezleke,İst.287,C:II,S:162;Ahmed Nazîf,Riyâzün-Nûkeba,Vrk:7^b.şeyhi,Vekayi Ul-Füdelâ,Vrk:16^a:Mehmed Süreyyâ,Sicill-i Osmânî: İst. 1311, S:158.

2. Riyâz ün-Nûkeba,Vrk:7^b; Vekayi Ul-Füdelâ,16^a;

3. Tarih-i Âl-i Osmân,Vrk:100^a:Fezleke,C:II,S:162

4. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:16^a.

5. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:16^b.

6. " " " ; Riyâzün-Nûkeba,Vrk:7^b; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:158.

Kaza tarikinde sürâtle ilerleyen Mehmed Efendi'ye, 1035 Zilkadesinde (1626 Temmuz-Ağustos) Mekke Kadılığı teklif edildiğinde gitmeyince Galata Kazasına getirilmiş (7). 1037 Zilkadesinde (1628 Temmuz-Ağustos) bu mansıbdan ayrılarak (8), 1038 Şabanında (1629 Mart-Nisan) Anadolu Kazaskerliği payesine lâayık görülüp, Güzelhisar Kazası arpalık verilmiştir (9).

1039 (1629-1630) senesinde amcazâdesi Mâkibü'l-Eşrâf Şerif Mehmed Efendi, bunun lehine nikabetten feragat etmiş ve kızını vererek alâkasını, sevgisini tam manasıyla açıklamıştır (10).

1040 Zilhiccesinde (1631 Temmuz) kayınpederi vefat edince , mahlûlünden Dimetoka Kazası arpalığı buna verilip, 1042 Şevvalinde (1633 Nisan-Mayıs) Rodoscuk Kazası dahi zammedilmiştir (11).

Bu sıralarda (Sene H.1043 M.1633+1634) IV.Murad, İzmit-İznik yoluyla Bursa'ya giderken İznik Kadısı hakkında şikâyet vuku bulunmuş olduğundan, Padişah İznik'e girer girmez kadıyı astırmış. Sultan Murad'ın İlmiye sınıfına indirdiği bu ilk darbe İstanbul'da ulema arasında dedi-kodulara yol açmıştır (12). Müftüsünde dahil olduğu büyük bir ziyafetten sonra Şeyhi Mehmed Efendi'de bir ziyafet tertipleyip bu ziyafete Şeyhülislâm Ahi-Zâde Hüseyin Efendi'yi oğullarını ve ulemadan bir kaç kişiyi davet etti. Ziyafette katil meselesinden teessürle bahsedilip, Hüseyin Efendi padişahın validesine bir tezkire göndererek ulemanın teessürünü ve ecdadının hürmet gösterdiği bu zümre hakkında bu muamelenin doğru olmadığını bildirmiş fakat bu tezkireyi Şeyhülislâm aleyhtar^{la,r}, Hüseyin Efendi'nin ulemayla beraber Sultan Murad'ı hal etmek istediği şeklinde arzemişlerdir (13).

7. Tarih-i Âl-i Osmân, Vrk:100^a; Riyâz ün-Nûkeba, Vrk:7^b; Vekayiül-Füdelâ, Vrk:16^b; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:158.

8. Vekayiül-Füdelâ, Vrk:16^b; Riyâzün-Nûkeba, Vrk:7^b.

9. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:100^a, Vekayi üL-Fudelâ, Vrk:16^b; Riyâzün-Nûkeba, Vrk:7^b; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:158.

10. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:100^a, Kara Çelebi Zâde Abdülazîz, Rayzatül-Ebrâr, Mısır 1248, S:570; Vekayi üL-Füdelâ, Vrk:16^b; Riyâzün-Nûkeba, Vrk:7^b.

11. Vekayi üL-Fudelâ, Vrk:16^b.

12. Mustafa Naîmâ, Naîmâ Tarihi, İst.1280, C:III, S:198; İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İst.1961, C:III, S:358.

13. Bak: Hüseyin Efendi (Ahi-Zâde) maddesi.

Padişah acele olarak İstanbul'a avdet edip Şeyhülislâm Ahi-Zâde Efendi'ye katlettirmiş oğlu İstanbul kadısı Mehmed Efendi'yi nefy ettirmiştir (14).

Allame Şeyhî Mehmed Efendi'de şeyhülislâm ile birlikte cemiyet etmek ve bâzı dedi-kodulara dahil olmakla suçlandırılıp, 1043 Recebinde (1634 Ocak) nikabetten azl ve Mekke Kazasıyla İstanbul'dan nefy edilmiştir (15).

Bir kadirge ile Mekke'ye giderken Cidde iskelesine vardıkları esnada , 1044 Ramazanında (1635 Şubat-Mart) gemide vefat etmiş(16). Cidde'ye gömülmüştür (17).

Saadat soyuna mensub olan, Allâme şeyhî Mehmed Efendi, âlim, edip, maarife kaadir bir zat olup "Şeyhî" mahlâsıyla şiirler yazmıştır (18). Aynı zamanda kıymetli bir münşi idi (19).

Müretteb ve mükemmel divanı ve "Sâkinâme" si vardır (20).

Mehmed Efendi, zayıf bünyeli ve mizacı alil olduğundan tababetlede alâkası olup, yiyecek ve içeceğine fevkalâde dikkat ederdi(21).

Sultan Murad'a hoş görünmek için kahve yerine bakla kabuğu kullanılması için bir risale yazmış ve tütün istimâlinin haram olduğunu söylemiştir (22).

---

14. Bak: Hüseyin Efendi (Ahi-Zâde) maddesi.

15. Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:100^a: Ravzatü'l-Ebrâr ve Zeyli, S:581; Müneccimbaşı Derviş Ahmed Aşıkulu, Sahâif ül-ahbâr, İst.1285 , C:III, S:670; Naîmâ Tarihi, C:III, S:198; Fezleke, C:II, S:162; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:158.

16. Abdurrahman Hibrî, Vrk:43^b: Ravzatü'l-Ebrâr ve Zeyli, S:582; Naîmâ Tarihi, C:III, S:198 ; Vekayiül-Füdelâ, Vrk:16^b.

17. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:16^b; Riyâzün-Nûkeba, Vrk:7^b.

18. Fezleke, C:II, S:162; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:16^b; Rızâ, Rızâ Tezkireai, İst.1316, S:52.

19. Fezleke, C:II, S:162; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:16^b; Riyâz ün-Nûkeba Vrk:7^b.

20. " , " , " ; " " , " ; " "

21. Tarih-i Âl-i Osman Vrk:100^a; Fezleke, C:II, S:162.

22. Fezleke, C:II, S:162; Hammer, Devlet-i Osmaniye Tarihi (Mehmed Atâ tercümesi), İst.1333, C:VIII, S:270.

ABDULLAH EFENDİ (HOCA-ZÂDE)

992 - 1045

Abdullah Efendi, onyedinci asır ulemasından Genç Osman'ın hocası Amasyalı Ömer Efendi'nin oğludur (1).

992 (1584) senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir (2). Babası Sultan Osman'ın hocası olması sebebiyle saray muhitine aşına olup ulema meclislerine kolayca girmiş Şeyhülislâm Zekeriya-Zâde Yahya Efendi'den mülâzemetle nail olmuştur (3).

Evvelâ kırk akçe medreseyle tedrise başlayan Abdullah Efendi, bilâhare 1020 (1611-1612) senesi hilâlinde Canbaziye Medresesi haricinde, 1022 Muharreminde (1613 Şubat-Mart) Kılıç Ali Paşa ve 1022 Zilkadesinde (1613 Aralık/1614 Ocak) Koca Mustafa Paşa Medreselerine tayin edilmiş (4) Medreselerde sırayla ilerliyerek 1024 Muharreminde (1615 Şubat) Kadirga'daki Mehmed Paşa Medresesine lââyik görülüp 1027 Şabanında (1618 Temmuz-Ağustos) Esmihan Sultan Medresesi verilmiş , 1028 Muharreminde (1618 Aralık/1619 Ocak) Sahn Medreselerinden biriyle tekrim olunmuştur (5).

Aynı sene Receb (1619 Haziran-Temmuz) ayında Hazreti Eyüb medresesine gelmiş, 1029 Rebiyülâhîrinde (1620 Şubat-Mart) Süleymaniye medreselerinden biriyle tekmil mertebeleri devr etmiştir (6).

Süleymaniye'de az bir zaman müderrislik ettikten sonra 1029 Cemaziyelevvelinde (1620 Nisan-Mayıs) Edirne Kadılığına terfi ederek kaza mesleğinde önemli bir, kazanmıştır (7).

mevki

---

1. Mehmed B. Mehmed, Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:94^b; Abdurrahman Hibrî, Defter-i Ahbâr, Vrk:43^a; Şeyhi, Vekayî ul-Füdelâ, Vrk:22b; Hüseyin Ayvansarayî, Hadîkat ul Cevâmi, İst. 1281, C:I, S:168-169; Muhibbi, Hulâsat ul-Eser, Mısır 1284, C:III, S:64; Abdullah Efendi (Hoca-Zâde) Maddesi, İstanbul Ansiklopedisi, İst. 1958, C:1, S:42.

2. Vekayî ul-Füdelâ, Vrk:22^b; Muhibbi, Hulâsat ul-Eser, Mısır 1284 C:III, S:64; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst. 1311, C:III, S:366.

3. Mehmed B. Mehmed, aynı eser. Vrk:94^b; Vekayî ul-Füdelâ, Vrk:22^b; Hulâsat ul-Eser, C:III, S:64.

4. Vekayî ul-Füdelâ, Vrk.22^b.

5. " " " "

6. Vekayî ul-Füdelâ, Vrk:22^b; Hulâsat ul-Eser, C:III, S:64.

1030 Nebiyülevvelinde (1621 Ocak-Şubat) Salata'ya nakl olmuş (8) fakat burada çok kalmıyarak 1030 Recebinde (1621 Mayıs-Haziran) İstanbul kadılığına tayini, padişah tarafından ihsan olunmuştur (9).

Sultan Osman Vak'ası'nda 1031 Recebinde (1622 Mayıs-Haziran) azl edilmiş ve muhakkak bir ölümden gizlenmek suretiyle kurtulmuştur (10).

On sene süren uzlet ve inzivayı müteakib 26 Safer 1041 (23 Eylül-1621) Salı günü Rumeli Kazaskeri Ahi-Zâde Hüseyin Efendi'nin vefat haberi gayi olunca: Anadolu Kazaskeri Çeşmi Mehmed Efendi Rumeliye, Abdullah Efendi ise Çeşmi Mehmed'in yerine Anadolu Kazaskerliğine yükselmiştir (11). Fakat, ertesini 27 Safer (24 Eylül) Çarşamba günü vefat haberinin hilâf-ı hakikat olduğu anlaşılıp padişah fermanıyla Ahi-Zâde, tekrar Rumeli Kazaskerliğine getirilip Çeşmi Mehmed Efendi Anadolu Kazaskerliğine avdet edince Abdullah Efendi mazul olarak bir müddetten beri alışık olduğu inzivaya çekilmiştir (12).

20 Receb 1041 de (11-Şubat-1632) Rumeli Kazaskeri Ahi-Zâde Hüseyin Efendi şeyhülislâm olup yerine Çeşmi Mehmed Efendi gelmiş boşalan Anadolu Kazaskerliği ikinci defa Abdullah Efendi'ye tevcih edilmiştir (13). Anadolu Kazaskerliği mevkiini işgal ettiği sırada 6 Zilhicce 1042 (14-Haziran-1633) kayınpederi Rumeli Kazaskeri Kara Çelebi-Zâde Mehmed Efendi vefat ederek mahlulu olun Rumeli Kazaskerliği buna müyesser olmuştur (14).

7. Mehmed B. Mehmed, aynı eser, Vrk:94^b; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk: 22^b; Hülâsat ül-Eser, C:III, S:64.

8. Vekayi ül-Fudelâ, Vrk:22^b.

9. Mehmed B. Mehmed, aynı eser, Vrk:94^b; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:22^b; Sicill-i Osmânî, C:III, S:366 da İstanbul'a nasbını 1029 Receb olarak gösteriyor.

10. Mehmed B. Mehmed, aynı eser. Vrk:94^b; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst.1287, C:II, S:81; Hülâsat ül-Eser, C:III, S:64.

11. Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevârih, Vrk:80b; Kara Çelebi-Zâde, Rayzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:573 de Muharrem ayı diyor; Nâimâ Mustafa, Naimâ Tarihi. İst.1280, C:III, S:86; Vekayi ül-Fudelâ, Vrk. 22b; Sicill-i Osmânî, C:III, S:366.

12. Rayzat ül-Ebrâr ve Zeyli, S:573; Vekayi ül-Fudelâ, Vrk:22^b; Nev'î Zâde Atâî, Şakâik-i Nâmâniye Zeyli, İst.1268, C:II, S:770; Hasib Üsküdari, Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62 a.

13. Rayzat Ul-Ebrâr ve Zeyli, Vrk.:223^a; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk. 22^b; Şakâik-i Nâmâniye Zeyli, C:II, S:771; Sicill-i Osmânî, C:III, S:366.

14. Rayzat Ul-Ebrâr ve Zeyli, S:577; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk.:23^a; Takvim üt-Tevârih, Vrk:78b; Vefiyat ül Ekâbir, Vrk:59a; Sicill-i Osmânî C:III, S:366.

1044 Ramazanında (1635 Şubat-Mart) Sultan Murad IV.Han'la beraber Revan Seferine azimet eyleyip Revan Kalesi zaptedildikten sonra yine padişahla beraber dönerek Diyarbakir'e vasil oldukları vakit Mısır Kazasına talib olmasıyla 1045 Cemaziyevvelinde (1635 Ekim-Kasım) Rumeli mansıbindan vazgeçmiştir (15).

Abdullah Efendi, o esnada Mısır'a vali tayin olunan Kapudan Deli Hüseyin Paşa'yla Diyarbakir'den ayrılarak Mısır'a vasil olmuştur (16). Ancak, beş ay kadar kadılık mevkiini deruhte edip Mısır'ın havası kendisine yaramadığından hastalanarak 1045 Zilkadesinde (1636 Nisan-Mayıs) vefat etmiştir (17), Mısır'da medfundur (18).

Âlim, fâzıl, kerim ve zeki bir şahıs olan Abdullah Efendi, ulum u arabiyede meharetiyle meşhur, teğrifat usullerine vâkıf, doğru ve kat'i hükümleri haiz, adaletiyle tanınmıştır. Çok kuvvetli hafızası olup ayrıca ulum u-edebiyâ'dede mahîr idi.

Abdullah Efendi'nin oğlu Osman Efendi dahi, babası gibi ilmiye mesleğine girerek müderris molla olup 1096 da (1684-1685) İstanbul Kadısı, 1103 de (1691-1692) Anadolu Kazaskeri, 1106 da (1694-1695) nakibüleğraf ve 1110 da (1698-1699) ikinci defa Anadolu Kazaskeri olmuş, 1112 Cemaziyevvelinde (1700 Ekim-Kasım) Medine Kadısı iken orada vefat etmiştir. Vakûr ve fakih idi. Fıkıha dair bir mecmuası vardır (20).

---

15. Rumeliden ayrılış tarihi kaynaklarda muhtelifdir. Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:95 a da, 1045 Cem.evvel; Ravzat ul-Ebrâr ve zeyli, S:588 de 1045 Cem.evvel; Naîmâ, Naîmâ Tarihi, İst.1280, C:III, S:256 da 1045 Cem.evvel; Kâtip Çelebi, Takvim ut Tevârih, Vrk:78 b. de 1045 RE cep; Vekayı ul-Füdelâ, Vrk:23 a da 1045 Cem.evvel olarak zikrediyor.

16. Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:95^a; Vekayı ul-Füdelâ, Vrk:23^a.

17. Abdullah Efendi'nin vefat ettiği ay, kaynaklarda başka başka gösteriliyor. Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:95 a da 1045 Zilhicce; Defter-i Ahbâr, Vrk:43 a da 1046 Muharrem; Ravzat ul-Ebrâr ve Zeyli, S:590 da 1045 Şevval; Fezleke, C:II, S:181 de Zilkade; Vekayı ul-Füdelâ Vrk:23 a da 1045 Zilkade; Sicill-i Osmânî, C:III, S:366 da 1045 Zilkade diye geçiyor; İstanbul Ansiklopedisi, C:1, S:42.

18. Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:95 a.

19. Fezleke, C:II, S:181, Vekayı ul-Füdelâ, Vrk:23^a; Hülâsat ul-Eser, C:III, S:64; Sicill-i Osmânî, C:III, S:366.

20. Hadîkat ul-Cevâmi, C:1, S:168-169; Sicill-i Osmânî, C:III, S:366.

HASAN EFENDİ (PİR BİRADERİ)

? - 1046

Amasyalı olan Hasan Efendi, sudur u kiramdan Bayram Zâde Pir Mehmed Efendi'nin küçük kardeşi olup " Pir biraderi " diye şöhret ve şeref kazanmıştır (1).

Şeyhülislâm Zekeriya Efendi hizmetlerine girip ondan mülâzeme-te nail olduktan sonra (2) kırk akçe maaşla hocalığa başlamış, 1003 Muharreminde (1594 Ekim-kasım) İbrahim Paşa-i Cedid Medresesine ve 1008 Cemaziyelâhîrinde (1599 Aralık/Ocak) Sinan Paşa Medresesine müderris tayin edilmiştir (3). Tedris mertebelerinde ilerlemeğe devam ederek 1010 Muharreminde (1601 Temmuz) Gazanfer Ağa Medresesine vasi ve oradan da 1011 Ramazanında (1603 Şubat-Mart) Sahn Medreselerinden birine müderris olmak şerefine nail olmuş (4) .

1012 Cemaziyevvelinin başlarında (1603 Ekim) Konya Kazası tevcih olunduysada gitmeyip beş ay süren mazuliyeti müteakib Şaban ayında ikinci defa Sahn Medreselerinden birine getirilerek tekrar müderrisliğe başlamıştır (5).

1013 Şabanında (1604 Aralık/1605 Ocak) Şehzade Medresesi verilmiş (6), 1014 Zilhiccesinde (1606 Nisan-Mayıs) Süleymaniye Medreselerinden birine teğrif edip 1016 Zilhiccesinde (1608 Mart-Nisan) bu mevkiden ayrılmıştır (7).

Medaris-i Celilede mütad vazifeleri ifa eden Hasan Efendi, 1 Muharrem 1018 de (6 Nisan-1609) Mekke Kazasına nail 1020 Muharreminde (1611 Mart-Nisan) azl olmuş (8). 1021 Recebinde (1612-Ağustos-Eylül) Eyüb Kadılığına getirilmiştede aynı sene Şabanında (Eylül-Ekim) Bursa'ya nakl edilmiş, bu mansıbı bir sene derihte ederek 1022

---

1. Mehmed B.Mehmed, Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:94^a; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst.1287, C:II, S:189 ; Şeyhi, Vekayi ül-Füdelâ, Vrk: 27^b-28^b.

2. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk: 27^b-28^b.

3. " " , Vrk:27^b-28^b.

4. Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:94^a ; Naîmâ Mustafa, Naîmâ Tarihi, İst.1280, 8:1, S:356; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:27^b-28^b.

5. Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:94^a; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:27^b.

6. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:27^b-28^b.

Recebinde (1613 Ağustos-Eylül) infisal eylemiştir (9).

Hasan Efendi üç sene inziva içinde yaşayıp 1025 Cemaziyelâhinde (1616 Haziran-Temmuz) Galata Kazasına hakim olup, 1027 Cemaziyelâhinde (1618 Mayıs-Haziran) azl edilmiş, 1029 Zilhiccesinde (1620 Ekim-Kasım) Edirne Kadılığına yükselmiştir (10).

Edirne'den 1031 Saferinde (1621 Aralık/1622 Ocak) ref olunan Hasan Efendi, 1032 Rebiyülâhinde (1623 Şubat-Mart) kaza mansıbının en yükseği olan İstanbul'a terfi ederek muradına ermiştir (11).

Hasan Efendi, İstanbul'da kadılık vazifesini ifa ettiği esnada Sultan Mustafa'nın Vezir-i Âzam ı olan Merre Hüseyin Paşa mevkiini muhafaza için kapıkulu ocaklarına ve ocakbaşılarına paralar verip istediği gibi yolsuz hareketler yaparak bir gün beylerbeyi rütbesinde olan bir paşayı döğ-e döğ-e öldürtmüş ve Sadat'tan bir kadıya dayak attırmış (12). Dayak yiyen kadı, ulemayı vezir-i Âzam aleyhine harekete geçirmiş ve Anadolu Kazaskeri Bostan-Zâde Yahya Efendi ön ayak olarak ulema gurubunu Şeyhülislâm Yahya Efendi'ye getirmiştir (13). Bunlar: "Vezir ile davamız vardır, azlini ve katlini isteriz" demişler. Çünkü, ilmiye sınıfına bağlı olan zümrceye hakaret etmek o zamana kadar görülmemiş bir olaydı.

---

7. Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:94^a; Vekayi Ul-Püdelâ, Vrk:27^b-28^b.

8. " " , " " , " : " " " Vrk:27^b-28^b
Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst.1311, C:II, S:133.

9. Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:94^a; Vekayi Ul-Püdelâ, Vrk:27^b-28^b; Sicill-i Osmânî, C:II, S:133.

10. Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:94^a; Vekayi Ul-Püdelâ, Vrk:27^b-28^b; Sicill-i Osmânî, C:II, S:133.

11. Vekayi Ul-Püdelâ, Vrk:27^b-28^b; Sicill-i Osmânî, C:II, S:133.

12. İsmail Hakki Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1951, C:III/1, S:150.

13. İsmail Hakki Uzunçarşılı, aynı eser, C:III/1, S:150.

Şeyhülislâm duruma padişaha haber vereyim diye aradan çekildiğinde ulema, Fatih Sultan Mehmed Camiinde toplanıp beklemişler (14). Bu ulema gurubuna Hasan Efendi'de katılmıştır (15). Merre Hüseyin Paşa Yeniçeri Ocağının himayesine sığınmış, Şeyhülislâm Yahya Efendi ise vezire iltica etmiş. Vezir, camide toplanan ulemaya haber gönderip dağılmalarını emrettiysede, tesiri olmayınca gönderilen bir miktar Acemi Ocağı mensubu bunları dağıtmış, ölenler olmuş diğerleride nefy edilmiştir (16). 8 Şaban 1032 de (7 Haziran 1623) olan bu " Fatih Camii Vak'ası" nda Hasan Efendi azledilerek Bursa'ya nefy edilmiştir (17)

Sultan Murad-ı Rabi'nin culûsundan aff-ı şahaneye mazhar olarak İstanbul'a gelmiş ve Kâğıthane'deki çiftliğinde sessiz, sedasız yaşamıştır (18).

1035 Şevval evvahirinde (1626 Haziran-Temmuz) Ali Çelebi Zâde Abdullah Efendi yerine Anadolu Kazaskerliğine nasb edilip 1037 Saferinde (1627 Ekim-Kasım) vazife-i tekaüd ile kazaskerlikten çekilerek inzivaya dalmıştır (19). İki sene süren uzleti müteakib 1038 Ramazanında (1629 Nisan-Mayıs) Azmi-Zâde Mustafa Efendi yerine Rume-lye terfi ederek ilmiye mesleğinin en şerefli rütbesine nail olmuştur (20).

---

14. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara, 1951, C:III/1, S:150.

15. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:27^b-28^b.

16. İ.Hakkı Uzunçarşılı, C:III/1, S:150.

17. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:27^b-28^b.

18. Naîmâ, aynı eser, C:II, S:258.

19. Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevârih, Vrk:80^b; Abdurrahman Hıbrî, Defter-i Ahbâr, 71^b-72^a; Hasib Üsküdari, Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62^a; Nev'î Zâde Atâî, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, İst.1268, C:II, S:770; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:27^b-28^b; Sicill-i Osmânî, C:II, S:133.

20. Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^a; Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:94^a; Naîmâ, aynı eser, C:II, S:443; Fezleke, C:II, S:189; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:27^b-28^b; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:770; Sicill-i Osmânî, C:II, S:133.

1039 Saferinde (1629 Eylül-Ekim) azl olunmuştur (21). 1040 Şabanında (1631 Mart-Nisan) Vefat eden Azmi-Zâde Mustafa Efendi mah-lulunden Süleymaniye Dar'ül-Hadisine müderris tayin olunup (22),böy-lece günlerini geçirirken 1046 Zilkadesinde (1637 Mart-Nisan) vefat etmiştir (23).

Karagümrük Zincirlikuyu semtinde bina ettiği medresesine bi-tişik kendi türbesinde medfundur (24).

Sultan Murad IV devri ulemasından olan Hasan Efendi, âlim,fâ-zıl,afif,adil bir şahıstı. İslâm hukuku olan Fıkıhda tam manasıyla bilgili fakih olup , iyi ahlâklı ve dürüstlüğünden dolayı daima se-vilmiş ve hürmetle anılmıştır (25).

Asar-ı hariyesinden,Karagümrükte Zincirlikuyu semtinde bina eylediği bir medresesi vardır (26).

Oğulları,Sudurdan Şeyh Mehmed Efendi ve şair Rızâî Efendi'dir (27).

---

21. Takvim üt-Tevârih,Vrk:78^a;Defter-i Ahbâr,Vrk:71^b; Vefi-yat ül-Ekâbir,Vrk:58^b; Vekayi ül-Füdelâ,Vrk:27^b-28^b; Şakâik-i Nûmâ-niye, C:II, S:770;Sicill-i Osmânî,C:II,S:133.

22. Vekayi ül-Füdelâ,Vrk:27^b-28^b; Sicill-i Osmânî,C:II, S:133.

23. Mehmed B.Mehmed,aynı eser.Vrk:94^a;Defter-i Ahbâr,Vrk: 43^a; Kara Çelebi Zâde Abdülazîz,Ramzat ül Ebrâr ve Zeyli,Mısır 1248, S:592 de vefat ayını Şevval olarak gösteriyor;Fezleke,C:II,S:133.

24. Mehmed B.Mehmed,aynı eser,Vrk:94^a;Defter-i Ahbâr,Vrk: 43^a;Sicill-i Osmânî, C:II, S:133.

25. Mehmed B.Mehmed,Vrk:94^a; Vekayi ül-Füdelâ,Vrk:27^b-28^b; Sicill-i Osmânî, C:III, S:133.

26. Mehmed B.Mehmed,Vrk:94^a; Fezleke, C:II, S:189; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:27^b-28^b.

27. Sicill-i Osmânî, C:II, S:133.

MEHMED EFENDİ (EBUSSUUD - ZÂDE)

997 - 1048

Mehmed Efendi, Kanuni ve İkinci Selim devirlerinin büyük ve meşhur Şeyhülislâmı Müfessir-i Kelâm Allame Ebussuud Efendi'nin torunu ve 1008 (1599-1600) senesinde vefat eden Rumeli Kazaskeri Mustafa Efendi'nin oğlu olup anne tarafından Rumeli Kazaskeri Bahaaddin Zâde Abdullah Efendi'nin de torunudur (1).

Babası Bursa'da kadı iken, 997 (1598-1599) tarihinde dünyaya gelmiştir (2). Devrinin kibar ailelerinden birine mensub olan Mehmed Efendi, babasından aldığı feyz ve terbiye ile ilk tahsilini bitirmiş, babasının vefatından sonrada kendi çalışması neticesinde öğrenimini tamamlayıp mülâzemeteye nail olmuştur (3).

İlk vazifesine kırk akçe medreseyle başlayarak 1016 Zilkadede (1608 Şubat-Mart) Haydar Paşa, 1017 Cemaziyevvelinde (1608 Ağustos-Eylül) Mahmud Paşa, 1019 Muharreminde (1610 Mart-Nisan) Murad Paşa Medreselerinde müderrislik vazifesini liyakatle deruhte edip (4) 1020 Ramazanında (1611 Kasım-Aralık) Sahn Medreselerinden birine yükselmiştir (5).

Bu sırada Rumeli Kazaskeri olan Hoca-Zâde Esad Efendi'nin kızıyla evlenerek itibarı ve şerefi artmıştır (6).

1022 Ramazanında (1613 Ekim-Kasım) Üsküdar'da Valde Sultan, 1024 Rebiyülevvelinde (1615 Nisan) Yavuz Sultan Selim ve 1024 Zilkadede (1615 Kasım-Aralık) Süleymaniye Medreselerinden biriyle tekrim olunmuştur (7).

---

1. Mehmed B. Mehmed, Tarih-i Âl-i Osmân, Vrk:95^a; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst. 1287, C:II, S:212; Şeyhi, Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:36^{a-b}; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst. 1311, C:IV, S:160.

2. Mehmed B. Mehmed, aynı eser, Vrk:95^a; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:36^{a-b}; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:160.

3. Mehmed B. Mehmed, aynı eser, Vrk:95^b; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:36^{a-b}.

4. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:36^{a-b}.

5. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:36^{a-b}.

6. Mehmed B. Mehmed, aynı eser, Vrk:95^b.

7. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:36^{a-b}.

1025 Zilhiccede (1616 Aralık/1617 Ocak) Süleymaniye'den Selânik Kazasına nakledilerek müderrislik devrini bitirip tarik-i kazaya yükselmiş (8). Bu mevkiden 1027 Zilhiccede (1618 Kasım-Aralık) çekilerek 1029 Ramazanında (1620 Ağustos) Bursa'ya hakim olup 1031 Rebiyülevvelinde 1622 Ocak-Şubat) ref edilmiştir (9). İki senelik mazuliyeti müteakib 1033 Saferinde (1623 Kasım-Aralık) Edirne Kazası tevcih, aynı sene Zilhiccede (1624 Eylül-Ekim) Gümülcine Kazası arpalığıyla azl olunmuştur (10). 1035 Şevvalinde (1626 Haziran-Temmuz) İstanbul Kadılığı uhdesine verilerek (11) Kaza mansıbının en yüksek mertebesine nail olan Mehmed Efendi 1036 Cemaziyevvelinde (1627 - Ocak-Şubat) ayrılmıştır. Lâkin üç senelik mazuliyetin sonunda 27 Zilkade 1039 da (8 Temmuz-1630) Ebu Said Mehmed Efendi yerine Anadolu Kazaskerliğine yükselip 1041 Muharreminde (1631 Temmuz-Ağustos) bu mevkiden ayrılmışsada (12), 1046 Zilkadede (1637 Mart-Nisan) Molla Ahmed Zâde Nuh Efendi yerine Rumeli Kazaskerliğine getirilmiştir(13). Bu mevki tasarrufundayken 1047 Zilkadesinde (1638-Mart-Nisan) Sultan Murad IV' le beraber Bağdat Seferine iştirak ederek fethi müteakib İstanbul'a avdette mizacı münharif olduğundan 1048 Şevvalinde (1639 Şubat-Mart) Diyarıbekir'e varınca burada kalmıştır. Hastalığı gittik-

8. Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:95^b; Vekayi Ul-Füdelâ,
Vrk:36^{a-b}.

9. " " , " , " , " , " , "

10. " " , " , " , " , " , "

11. " " , " , " , " , Fezleke, C:II, S:212;

Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:36^{a-b}.

12. Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevârih, Vrk:80^b; Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:95^b; Kara Çelebi Zâde Abdülazîz, Ravzat Ul-Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:571, 573 de azl için 1040 Zilhicce diyor; Naîmâ Mustafa, Tarih, İst.1280, C:III, S:391; Vefiyat Ul-Ekâbir, Vrk:62^a; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:36^{a-b}; Nev'î Zâde Atâî, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, İst.1268, C:II, S:770.

13. Kâtip Çelebi, aynı eser, Vrk:78^b; Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:95^b; Ravzat Ul-Ebrâr ve Zeyli, S:593, Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:36^{a-b}, 65^a; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:160.

çe vehamet kesbedip 1048 Zilkadede (1639 Mart-Nisan) vefat etmiştir (14). Naîmâ, tarihinde bu vefatın ani bir hadise neticesinde vuku bulduğunu söyler ki, şudur: (Rumeli Kazaskeri Ebussuud Zâde Mehmed Efendi Şeyhin hanesinde misafir idi. Şeyh, Sultan Murad'ı Rabi'nin fermanıya şehid edildi, ertesi Mehmed Efendi bilâ illet vefat eyledi. Derlerki, vak'anın aslından haberi olmayıb nagâh cellad gelip Şeyhi boğdukta havf-ı padişahiden zahresi cak olduğundan fevt olmuştur) (15).

Diyarbakir'de medfundur. Sultan Murad devrinde kazaskerlik mevkiini ihraz eyleyen Mehmed Efendi, âlim, fâzıl, fatin, fâsih bir zat olup, güzel konuşması ve cömertliğiyle tanınmıştır (16).

Oğlu Sudurdan Mehmed Sadık Efendidir.

...

---

14. Mehmed B. Mehmed, aynı eser, Vrk:95^b; Fezleke, C:II, S:212; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:36^{a-b}; Sicill-i-Osmânî, C:IV, S:160.

15. Naîmâ, Aynı eser, C:III, S:391.

16. Fezleke, C:II, S:212 ; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:36^{a-b} ; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:160.

YAHYA EFENDİ (BOSTAN-ZÂDE)

? - 1049

Yahya Efendi, Kanunî devri ulemasından Anadolu Kazaskeri Tire'li Bostan Mustafa Efendi'nin torunu ve Sultan Murad III devrinde şeyhülislâmlık makamını ihraz eden Mehmed Efendi'nin üçüncü oğlu olup, Tire'de doğmuştur (1).

Yahya Efendi'nin mensub olduğu aile, tarihte "Bostan-Zâde-ler" diye zikredilir. Bu ailenin en önemli fertlerinden olan olan Yahya Efendi, babasından aldığı yüksek terbiye ve tahsil ile yetişip ondan mülâzım olmuştur (2).

Müderrislik hakkına sahip olup kırk akçe ile müderris olmuş 1003 Muharreminde (1594 Eylül-Ekim) Üsküdar'daki Mihrimah Sultan Medresesi Müderrisliği tevcih edilmiştir (3).

1004 Recebinde (1596 Mart) Sahn-ı Seman Medreselerinden birine, 1006 Şabanında (1598 Mart-Nisan) Üsküdar'da Vâlde Sultan Medresesine ve 1008 Zilkadesinde (1600 Mayıs-Haziran) Süleymaniye Medreselerinden birine lâyük görülmüştür (4).

Bu suretle medaris-i celilede müderrislik devrini tamamlayan Yahya Efendi, 1010 Cemaziyevvelinde (1601 Ekim-Kasım) Haleb Kazasına tayiniyle (5) tarik-i kazaya dahil olmuştur. Haleb'den 1011 Ramazanında (1603 Şubat-Mart) mazul olup 1013 Cemaziyevvelinde (1604 Eylül-Ekim) Galata Kazasına getirilmiştede senesini tamamlıyamadı 1014 Muharreminde (1605 Mayıs-Haziran) infisal etmiştir (6).

---

1. Mehmed B.Mehmed, Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:94^a; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst.1287, C:II, S:222; Şeyhi, Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:41^{a-b}; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst.1311, C:IV, S:632.

2. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:41^{a-b}.

3. " " " " .

4. " " " " .

5. Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:94^b; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:41^{a-b}; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:632.

6. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:41^{a-b}; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:632; Bostan-Zâde Yahya Efendi (Türk Ansiklopedisi) İst.1955, C:VII, S:383.

1016 Saferinde (1607 Mayıs-Haziran) ikinci defa Galata Kadılığına getirilince bir müddet bu mevkide kalmış, aynı sene Şabanında (1607 Kasım-Aralık) azl edilmiş (7). Bu minval üzere kazalarda dolaşan Yahya Efendi, bundan sonra da 1017 Recebinde (1608 Ekim-Kasım) bursa'ya ve 1018 Cemaziyelâhîrinde (1609 Eylül) Edirne'ye kadı tayin edilip 1020 Rebiyülâhîrinde (1611 Haziran-Temmuz) Edirne'den ayrılmıştır (8).

1022 Ramazanında (1643 Ekim-Kasım) İstanbul Kadılığına ihraz ederek kaza mesleğinin nihayetine varmıştır (9). Lâkin bu mevkide on aylık bir müddet geçirdikten sonra 1023 Recebinde (1614 Ağustos-Eylül) azledilmiş aynı sene Ramazanında (1614 Ekim-Kasım) Rodoscuk Kazası arpalık olarak verilmiştir (10). İstanbul'dan mazuliyetini müteakib kendini ilmi çalışmaya veren Yahya Efendi, 29 Safer 1032 de (2 Ocak-1623) Ağabeyi Bostan-Zâde Mehmed Efendi yerine Anadolu Kazas kerliğine terfi etmiştir (11).

Yahya Efendi Anadolu Kazaskeri iken Sultan Mustafa'nın Sadrazamı olan Merre Hüseyin Paşa, mevkiini muhafaza için Kapıkulu Ocaklarına ve Ocakbaşlılarına paralar verip istediği gibi nizamsız hareketlerde bulunup, bir gün Beylerbeyi rütbesinde bir paşayı döğe döğe öldürmüş ve Sâdat'tan bir kadıya dayak attırmış (12). Dayak yiyen kadı, ülemayı Vezir-i Âzam aleyhine harekete geçirmiş ve Bostan-Zâde Yahya Efendi de önyak olarak ülema gurubunu Şeyhülislâm Zekeriyâ-Zâde Yahya Efendi'ye getirmiştir (13).

7. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:41^{a-b}.

8. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:41^{a-b}; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:632; Türk Ansiklopedisi, C:VIII, S:383.

9. Mehmed B. Mehmed, aynı eser, Vrk:94^b de ve Fezleke, C:II, S:222 de İstanbul'a nasb tarihinin 1024 olduğunu gösteriyor; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:41^{a-b} de Sicill-i Osmânî, C:IV, S:632 de ve Türk Ansiklopedisi, C:VII, S:382 de ise 1022 Ramazan olarak gösteriyor.

10. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:41^{a-b}.

11. Kâtip Çelebi, Takvim Tevârih, Vrk:80^b; Abdurrahman Hıbrî, Defter-i Ahbâr, 71^b-72^a; Mustafa Nâimâ, Nâimâ Tarihi, İst.1280, C:II, S:246; Solâk-Zâde Hemdemi, Tarih-i Solâk-Zâde, İst.1298, S:727; Hammer, Devlet-i Osmaniye Tarihi (Mehmed Atâ tercümesi), İst.1333, C:8, S:241; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:41^{a-b}; Hasib Üsküdari, Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62^a.

12. İ.Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ank.1951, C:3/1, S:150.

13. İ.Hakkı Uzunçarşılı, " " " " " " , " " " " , C:3/1, S:150.

Bunlar: "Vezir ile davamız vardır, azlini ve katlini isteriz" demişler. Çünkü, ilmiye sınıfına bağlı olan zümreye hakaret etmek o zamana kadar görülmemiş bir olaydı. Şeyhülislâm , "Vezir azlolmadan dava edilemez, gidip padişaha bildireyim" diyerek aradan çekilmiş, ulema Fatih Sultan Mehmed Camiinde toplanıp beklemişler (14). Toplanan bu gurubun reisine tabii ki Yahya Efendi idi (15). Merre Hüseyin Paşa Yeniçeri Ocağının himayesine sığınmış. Şeyhülislâm ise ulema ve kazaskerlerden kaçıp vezire iltica etmiş. Paşa, camide toplanan ulemaya haber gönderip dağılmalarını emrettiysede tesiri olmayınca sevk edilen bir miktar Acemi Ocağı mensubu bunları dağıtmış, ölenler olmuş diğerleride nefy edilmiştir (16)

8 Şaban 1032 de (7 Haziran 1623) olan bu karışıklıkların başlıca müsebbibi Yahya Efendi diğer ulema ile beraber Bursa'ya sürülmüştür (17). 25 Zilhicce 1032 de (20 Ekim-1623) Anadolu Kazaskerliğinden ayrılarak (18) Uzuncaova Kazası arpalığına kabul edilmiştir.

1039 Saferinde (1629 Eylül-Ekim) Pir Biraderi Hasan Efendi yerine ilmiye tarikinin en şerefli mevki olan Rumeli Kazaskerliğini ihraz eylemiş (19) fakat, bu mansıbdan 27 Zilkade 1039 (8 Temmuz-1630) da azledilmiştir (20).

14. Hammer, aynı eser, C:VIII, S:259; İsmail H. Uzunçarşılı, aynı eser, C:III/1, S:150.

15. Hammer, aynı eser, C:VIII, S:259.

16. Hammer, aynı eser, C:VIII, S:259; İ.H. Uzunçarşılı, aynı eser, C:3/1, S:150

17. Hammer, aynı eser, C:VIII, S:259.

18. Takvim üt-Tevârih, Vrk:80^b; Naîmâ, aynı eser, C:II, S:254 ; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62^a; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:41^{a-b}; Nev'î-Zâde Atâî, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, İst.1268, C:II, S:680.

19. Yahya Efendi'nin Rumeli Kazaskerliğini işgal ettiği tarih hakkında kaynaklarda ihtilâf vardır. Fezleke, C:II, S:222 de H. 1046 ; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:632 de H.1023; Türk Ansiklopedisi, C:VII, S:383 de H.1023 senelerini söyler; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:58^b; Naîmâ, aynı eser, C:III, S:42; Vekâyâ ül-Füdelâ, Vrk:41^{a-b} de, H.1039 seneleri zikredilir.

20. Defter-i Ahbâr, Vrk:71^b; Kara Çelebi Zâde Abdülazîz, Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:571; Naîmâ, aynı eser, C:III, S:43; Vekayi ül-füdelâ, Vrk:41^{a-b}.

Böylece mazul olarak uzun seneler yaşayan Yahya Efendi'nin hayatı 22 Rebiyülâhir 1049 da (22 Ağustos-1639) sona erip, Şehzadebaşı Camii'nde medfun olan babası Şeyhülislâm Mehmed Efendi'nin yanına gömülmüştür (21). Ailesinin diğer fertlerinin olduğu gibi âlim ve fazıl bir zat olarak tanınan Yahya Efendi'nin bugün istifade edebileceğimiz gayet kıymetli eserleri mevcuttur (22). Bu eserler şunlardır (23):

Mir'at ül Ahlâk : Bu eseri küçük ahlâki hikâyeleri ihtiva edip, bunlardan çıkan neticeleri sultanlara örnek olarak göstermek istemiştir.

Yazma nüshaları : İstanbul, Üniversite Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar kısmı No.:3537.

Gül-i Sadberk : Manzum olarak yazdığı bu eser, Peygamber Efendimizin mucizelerinden yüz adadını havidir. Bu kitabın hicri 1108 tarihinde hattat Fenni tarafından istinsah edilen nüshası Ayasofya Kütüphanesinde.

Yazma nüshaları : İstanbul, Ayasofya Kütüphanesi No.:3390 ; Selim Ağa Kütüphanesi No.:842.

Vekayinâme : Vaka-i Sultan Osman hakkında kaleme aldığı Vekayinâme'dir. Bu eserin halen üç nüshası vardır. İki İstanbul'da, diğeri Paris'tedir (23). (23-eserleri hakkındaki kaynaklar).

Yazma Nüshaları, İstanbul, Topkapı Sarayı, Revan Kütüphanesi No.:1305; Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Kısmı No.:611; Paris, Fransa Milli Kütüphanesi.

Yahya Efendi'nin "Saruk ül-nucum" lâkabı ile anılan oğlu Ahmed Efendi, İstanbul Payesine kadar yükselmiştir. Ahmed Efendi'nin çocuklarından itibaren bu aile "Yahya Zâdeler" diye zikredilir (24).

---

21. M.B. Mehmed, aynı eser, Vrk:94^b; Defter-i Ahbâr, Vrk:43^a; Ravzat ül-Ebrâr ve Zey. S:606; Fezleke, C:2, S:222; Vek. ül-Füdelâ, Vrk:41^{a-b}; Sicil. Os. C:IV, S:632; Bursalı M. Tâhir, Os. Müellifleri, İst. 1333, C:1, S:257; Türk Ansiklopedisi, C:VII, S:383.

22. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:41^{a-b}; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:632; Türk Ansiklopedisi, C:VII, S:383.

23. Fezleke, C:II, S:222; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:41^{a-b}; Osmanlı Müellifleri, C:1, S:257; Tarih Coğrafya Yaz. Kataloğu, İst. 1945, S:436 ; Türk Ansiklopedisi, C:VII, S:383.

24. Sic. Osm. C:IV, S:632, Türk Ansiklopedisi, C:VII, S:383.

NUH EFENDİ (MOLLA AHMED-ZÂDE)

? - 1050

Sultan Mehmed III devrinin alimlerinden 1009 (1600-1601) senesinde vefat eden Molla Ahmed el Ensari'nin oğlu olan Nuh Efendi'nin doğum tarihi baktığımız kaynaklarda bildirilmiyor(1).

Babasından gördüğü yüksek tahsil ve terbiye ile yetişerek bazı ulemadan ders görmüş ve mülâzemetle mazhar olmuştur (2). Aynı zamanda devrin şeyhülislâmı Sunullah Efendi'nin damadı olan Nuh Efendi kırk akçe medresede müderrislik müddetini tamamlayıp 1004 Şevvalinde (1596 Mayıs-Haziran) Yeni Nişancı Paşa Medresesine hariç rütbesiyle tayin edilmiş, aynı sene Zilkadesinde (Haziran-Temmuz) azlini istemiştir (3).

1008 Zilkadesinde (1600 Mayıs-Haziran) Hanikah, 1010 Şabanında (1602 Ocak-Şubat) Haseki Sultan ve 1011 Ramazanında (1603 Şubat-Mart Sahn-ı Seman medreselerinden birine müderris tayin edildi (4). Bu minval üzere medreselerdeki dolaşmasına devam ederek 1013 Cemaziyelevvelinde (1604 Eylül-Ekim) Üsküdar'da Valde Sultan, 1014 Zilhiccede (1606 Nisan-Mayıs) Sultan Mehmed Han, 1015 Rebiyülâhîrinde (1606 Ağustos-Eylül) Süleymaniye Medreselerinden birine müderrislik mansıbını deruhte etmiştir (5).

Medreselerde müderrislik devrini başarıyla tamamladıktan sonra 1017 Zilkadesinde (1609 Şubat-Mart) Selânik Kazasına kadı olmak hakkını kazanmış 1019 Saferinde (1610 Nisan-Mayıs) Şam'a nakledilmiştir(5) 1020 Şabanında (1611 Ekim-Kasım) Şam'dan azledilip 1023 Cemaziyelevvelinde (1614 Haziran-Temmuz) Mısır Kazası lâyük görülmüş, lâkin 1025 Saferinde (1616 Şubat-Mart) mazul olmuştur (7).Beş sene hiç bir vazife

---

1. Mehmed B.Mehmed, Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:96^a; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst.1287, C:II, S:223; Şeyhi, Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:81^b-82^b; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst.1311, C:IV, S:572.

2. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:81^b-82^b.

3. " " , " " .

4. " " , " " .

5. Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:96^a; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:81^b-82^b.

6. Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:96^a; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:81^b-82^b.

yapmadan oturan Nuh Efendi'ye 1031 Rebiyülevvelinde (1622 Ocak-Şubat) Bursa Kadılığı tevcih edilince yine eski şöhretine kavuşmuştur (8). Fakat senesini doldurmadan Ramazanda (1622 Temmuz-Ağustos) tekaüd ve 1033 Zilhiccede (1624 Eylül-Ekim) Edirne'ye tayin edilerek 1035 Muharreminde (1625 Ekim-Kasım) bu mevkiden ayrılmıştır (9).

1038 Ramazanında (1629 Nisan-Mayıs) İstanbul Kadılığına tevcih edilmiş 1039 Zilkadesinde (1630 Haziran-¹ Temmuz) Yerköyü arpılığı ve rilerek azlolunmuştur (10).

6 Zilhicce 1042 de (14 Haziran-1633) Rumeli Kazaskeri Kara Çelebi-Zâde Mehmed Efendi vefat ettiğinde yerine damadı Anadolu Kazaskeri Hoca-Zâde Abdullah Efendi ve onun yerine ise İstanbul'dan mazul olan Nuh Efendi geçmiştir.

Böylece ilmiye mesleğinde gerefli bir mansıbı ihraz eden Nuh Efendi, Edirne ve Revan seferlerine dahil olup dönüşte, 1045 Cemaziyevvelinde (1635 Ekim-Kasım) Rumeli Kazaskeri Hoca Zâde Abdullah Efendi'nin kendi rızasıyla Kazaskerlikten ayrılması üzerine, Rumeli Kazaskerliğine yükselmiştir (12).

Bir müddet kazaskerlik vazifesini ifâ ettikten sonra 1046 Zilkadesinde (1637 Mart-Nisan) tekaüd edilip (13), asude ve müreffeh hayat yaşarken 1050 Muharreminde (1640 Nisan-Mayıs) vefat eylemiştir

7. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:81^b-82^b.

8. " " , " : " - " .

9. Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:96^a; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:81^b-82^b.

10. Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:96^a da İstanbul'a Kadı oluş tarihi 1036 olarak gösteriliyor; Fezleke, C:II, S:223; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:81b-82b; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:578.

11. Mehmed b.Mehmed, aynı eser, Vrk:96^b de Anadolu Kazaskerliğine tayinini 1043 Muharrem olarak yazmıştır; Kara Çelebi-Zâde, Ravzat ül Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:577; Nev'î-Zâde Atâî, Şakâik-i Nûmâniye Ze. İst.1268, C:II, S:771; Vekai ül-Füdelâ, Vrk:81b-82b.

12. Rumeli Kazaskerliğine tayin ayı kaynaklarda başka başkadır Mehmed b.Mehmed, aynı eser, Vrk:96 b de 1045 Cemaziyevvel; Ravzat ül Ebrâr ve Zeyli, S:588 de 1045 Cemaziyevvel; Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevârih, Vrk:78 b de 1045 Receb; Naîmâ, Tarih-i Naîmâ İst.1280, C:III, S:256 da 1045 Cemaziyevvel; Vekayi ül-Füdelâ Vrk:65 a da 1045 Cemaziyevvel; aynı eserin 81 b-82 b varağında 1045 Receb olarak gösterilmiştir.

(14).Nuh Efendi XVIII. Asrın ilk yarısında yaşamış ilmiye mensubu olup âlim,fâzıl,iyi ahlâklı,eli açık ve halim selim bir zat idi (15). Şer'i meselelerde verdiği hükümler daima doğru ve mutedildi (16).

...

İSA EFENDİ (BOSNEVİ)

? - 1050

Serhad-ı islâm şehri Bosna'da dünyaya gelen İsa Efendi,kaynaklarda "Bosnevi İsa Efendi" olarak zikrediliyorsa da (1),babası ve doğum tarihi zikredilmemiştir.

İsa Efendi saf,temiz,ilim ve fazilet sahibi olup Budin'e müftü olmuş,1037 (1627-1628) senesinde Nemçe ile yapılan sulhde Nemçe elçisiyle İstanbul'a gelmiştir (2).1037 Rebiyülevvelinde (1627 Aralık/1628 Ocak) Ruznameci İbrahim Efendi'nin kuvvetiyle Selânik Payesiyle Belgrad Kadılığına yükselip,1039 Saferinde (1629 Eylül-Ekim) mazul olmuş (3) 1040 Zilhiccesinde (1631 Temmuz-Ağustos) Eyüb Kadılığını deruhte etmiştir (4).1042 Rebiyülevvelinde (1632 Eylül-Ekim) Eyüb Kadılığından azlini müteakip tekrar Eyüp Kazasına getirilerek bu defaki kadılığı 1042 Ramazanında (1633 Mart-Nisan)son bulmuştur. (5).

14. Abdurrahman Hıbrî,Defter-i Ahbâr,Vrk:71^b;Hasib Üsküdari,Vefiyât ul-Ekâbir,Vrk:59^a;Vekayi ul-Füdelâ,Vrk:65^a,81^b-82^b;Sicill-i Osmânî,C:IV,S:578.

15. Defter-i Ahbâr,Vrk:54^b;Ravzat ul-Ebrâr ve Zeyli,S:611 ; Fezleke,C:II,S:223; Sicill-i Osmânî,C:IV, S:578.

16. Vekayi ul-Füdelâ,Vrk:82^{a-b};Sicill-i Osmânî,C:IV,S:578.

1. Mehmed B.Mehmed El Rumi,Tarih-i Âl-i Osman,Vrk:96^b ; Kâtip Çelebi,Fezleke,İst.1287,C:II,S:223;Şeyhi,Vekayi ul-Füdelâ,Vrk:84^{a-b};M.Süreyyâ,İst.1311,C:III, S:611.

2. Fezleke,C:II,S:223;Vekayi ul-Füdelâ,Vrk:84^{a-b};Sicill-i Osmânî,C:III, S:611.

3. Mehmed B.Mehmed El Rumi,aynı eser,Vrk:96^b;Vekayi ul-Füdelâ,Vrk:84.

4. Vekayi ul-Füdelâ,Vrk:84^{a-b}.

5. Vekayi ul-Füdelâ,Vrk:84^{a-b}.

Kaza tarikinde basamak basamak yükselen İsa Efendi, 1044 Saferinde (1634 Temmuz-Ağustos) Bursa Kazasıyla tekrim olunmuş (6), bu mansıbı iki sene ihraz ettikten sonra 1046 Saferinde (1636 Temmuz-Ağustos) ayrılmıştır (7).

Sultan Murad IV.Han'ın iltifatına mazhar olarak 1046 Zilhiccesinde (1637 Nisan-Mayıs) birden bire İstanbul Kadılığına terfi etmiştir (8).

İsa Efendi, Kaza mesleğinin en son mertebesine nail olduktan sonra 4 Muharrem 1048 de (18 Mayıs-1638) Muid Ahmed Efendi yerine İstanbul'dan Anadolu Kazaskerliğine tayin edilmiştir (9).

Bağdat Seferinden dönen Rumeli Kazaskeri Ebussuud-Zâde Mehmed Efendi, Diyarbekir'de hastalanıp 1048 Zilkadesinde (1639 Mart-Nisan) vefat edince yeri, halen Anadolu Kazaskeri olan İsa Efendi'ye lâayik görülmüştür (10).

6. Mehmed B.Mehmed El Rumi, aynı eser, Vrk:96^b; Fezleke, C:II, S:223; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:84^{a-b}.

7. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:84^{a-b}.

8. Mehmed B.Mehmed El Rumi, aynı eser, Vrk:96^b; Fezleke, C:II, S:223 de İstanbul'a nasbını H.1047 olarak gösteriyor; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:84^{a-b}; Sicill-i Osmânî, C:III, S:611.

9. Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevârih, Vrk:80^b; Abdurrahman Hibrî, Defter-i Ahbâr, Vrk:71^{a-b}; Mustafa Naîmâ, Naîmâ Tarihi, İst.1280, C:III, S:313; Fezleke, C:II, S:223; Hasib Üsküdarî, Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62^b; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:65^b, 84^{a-b}.

10. Rumeli Kazaskerliğine tayin tarihi, kaynaklarda değişiktir. Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:97^a da 1048 Şevval; Kara Çelebi Zâde Abdül azîz, Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:242^b de 1049 Sâfer; Naîmâ, aynı eser, C:III, S:397 de 1049 Sâfer; Takvim üt-Tevârih, Vrk:80^b de 1049 Safer, aynı eser, Vrk:78^b de 1048; Fezleke, C:II, S:223 de 1048; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:59^a da 1048; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:64^{a-b} 1048 Zilkade, aynı eser, Vrk:84^{a-b} 1049 Rebiyülevvel diyor.

Müddet-i Örfiyesini tamamlayarak 16 Zilkade 1049 da (27 Şubat 1640) tekaüd edilerek Gelibolu Kazası Arpalığı verilmiştir (11).

Çok geçmeden 1050 Cemaziyevvelinde (1640-Ağustos-Eylül) vefat etti (12).

Âlim fazıl bir zat olan İsa Efendi, merhamet ve mülâyemet sahibi olarak tanınıp erbabdan olan fakara kadınlara ve sair ehaliye lutuflarda ve ihsanlarda bulunmuştur (13).

Bosnevî İsa Efendi'nin Müderris olan oğlu Mehmed Azîz Efendi 1110 Cemaziyelâhîrinde (1698 Aralık/1699 Ocak) vefat eyledi.

Zeki, halim selim ve şairdi. Diğer oğulları Abdullah ve Abdurrahman Efendi'lerdir. İsa Zâdeler buna mensubdurlar (14).

...

YAHYA EFENDİ (ZEKERİYA ZÂDE)

960 - 1053

Yahya Efendi,Ankaralı Bayram Efendi'nin torunu ve Sultan Murad III devrinde Şeyhülislâmlık mevkiine yükselip 1001 (1593) senesinde vefat eden Zekeriya Efendi'nin oğludur. 969 Sâferinde (1561 Ekim-Kasım) dünyaya gelmiştir. Abb

11. Rumeli'nden azli tarihi kaynaklarda muhtelifdir. Takvim üt-Tevârih,Vrk:78^b de 1049 Safer; Naîmâ aynı eser, C:III,S:432 de 1049; Vefiyat ül-Ekâbir,Vrk:59^a da 1049 Safer; Vekayi Ul-Füdelâ , Vrk:65^a ve 128^a da 16 Zilkade 1049 , aynı eser,Vrk:84^{a-b} de 1050 Muharrem; Sicill-i Osmânî,C:III, S:611 de 1050 Muharrem olarak zikrediyor.

12. Defter-i Ahbâr,Vrk:54^b; Fezleke,C:II,S:223; Vekayi Ul-Füdelâ,Vrk:84^{a-b}; Sicill-i Osmânî,C:III, S:611.

13. Mehmed B.Mehmed,aynı eser,Vrk:97^a ;Vekayi Ul-Füdelâ , Vrk:84^{a-b}; Sicill-i Osmânî, C:III, S:611.

14. Mehmed B.Mehmed,aynı eser,Vrk:97^a ; Vekayi Ul-Füdelâ , Vrk:84^{a-b}; Sicill-i Osmânî, C:III, S:611.

Evvelâ babasından, sonra Abdülcebbar-Zâde Mehmed Efendi' den ders görüp 988 Rebiyülâhîrinde (1580 Mayıs-Haziran) zamanın şeyhülislâmı Malûl-Zâde Seyyid Mehmed Efendi'den mülazemet almıştır.

Pek genç yaşta ulema camiasına dahil olan Yahya Efendi, müderrislik devrini başarı ile tamamlayıp Halep, Şam, Mısır, 1010 Safe-rinde (1601 Ağustos) Edirne ve 1012 Zilhiccede (1604 Mayıs) İstanbul Kazalarında kadılık yaptıktan sonra 22 Şaban 1013 (13 Ocak-1605) de Rumeline nakl olunan Feyzullah Efendi yerine Anadolu Kazaskerliğine terfi etmiştir. 28 Zilhicce 1013 de (17 Mayıs-1605) Anadoludan Rumeline nakledilip 12 Safer 1015 de (19 Haziran-1606) mevkiini terketmiştir. 6 Şevval 1018 de (2 Ocak-1610) Hoca-Zâde Abdülazîz yerine ikinci defa Rumeli ihsan buyurulmuş ise 1019 Zilkadede (1611 Ocak-Şubat) azl olunup, Kirmastı Kazası arpalık olarak verilmiş. 1026 Rebiyülâhîrinde (1617 Nisan-Mayıs) Kemaleddin Mehmed Efendi yerine üçüncü defa Rumeli Kazaskerliğine gelen Yahya Efendi 1028 Şevval evahirinde (1619 Eylül-Ekim) tekaüd edilmiştir. Sultan Osman vak'asında Şeyhülislâmlıktan feragat eden Esad Efendi yerine 9 Receb 1031 de (20 Mayıs 1622) meşihat makamına yükselerek şan ve şerefi en son haddine ulaşmıştır. Şeyhülislâmlık mevkiinde iken Vezir-i Âzam Kemankeş Ali Paşa'ya rüşvet almaması için nasihatte bulunmuş, buna gücenen ve kayınpederi Bostan-Zâde Mehmed Efendi'yi meşihat makamına getirmek isteyen Ali Paşa, Yahya Efendi hakkında Sultan Murad'a : " Sizin cülûsunuza mâni olmak istedi" diyerek 1032 Zilkadede (1623 Ağustos-Eylül) Yahya Efendi'nin azline muvaffak olmuştur.

Şeyhülislâmlık mevki ise Ali Paşa'nın ümid ettiği gibi Bostan-Zâde'ye verilmeyip Esad Efendi'ye lâîk görülmüş, Esad Efendi'nin 14 Şaban 1034 de (22 Mayıs 1625 de) vefatıyla Ali Paşa'nın sözlerinin doğru olmadığını anlayan Sultan Murad, Yahya Efendi'yi tekrar Şeyhülislâm nasbetmiştir. Yedi sene süren ikinci meşihat, ocaklıların isyanı sırasında 20 Receb 1041 de (11-Şubat 1632) azliyle son bularak yeri, Ahi-Zâde Hüseyin Efendi'ye tevcih edilmiş.

Ahi-Zâde katledilince 1043 Recebinde (1634 Ocak) üçüncü defa meşihate getirilmiştir.

Sultan Murad tarafından sevilen Yahya Efendi, 1044 (1634 - 1635) senesinde Revan ve 1046 (1636-1637) senesinde Bağdat Seferlerine iştirak etmiştir.

Şeyhülislâmlık mevkiinde iken 18 Zilhicce 1053 de (27 Şubat 1644) vefat eden Yahya Efendi'nin cenaze namazı, Fatih Sultan Mehmed Camiinde kılındıktan sonra Sultan Selimde babasının yaptırmış olduğu Dar ül-Hadis haziresinde babasının yanına defn edilmiştir.

Yirmi seneye yakın şeyhülislâmlık mevkiini işgal eden Yahya Efendi, âlim, fazıl, zarif, rindmeşreb, lâtifeci, mütevazî, şâir bir zat olup, her zümre tarafından sevilmiş, devlet işlerinde fikir ve müteâlâsından daima istifade edilmiştir.

Şöhreti daha ziyade şair olmasındandır. Şiirlerindeki kudret zamanında ve sonraki asırlarda daima takdir olunmuştur.

Âsâr-i ilmiyesinden; Muhsin Kayseri'nin "Ferâiz manzumesi" ne şerhi, "Kaside-i Bürde" ye tahmisi, Nigâristan tercümesi" birde Sultan Osman Osman-ı Sani'nin vefatına dâir tarihçesi vardır (1).

...

MUSA EFENDİ (REİSÜL-ETİBBA)

? - 1056

Musa Efendi, Sultan Murad III devrinde yaşamış Karamanî tabib Şucaaddin İyyas Efendi'nin oğludur (1). Kaynaklarda doğum tarihi ve yeri gösterilmeyen Musa Efendi, babasının tesiriyle tıp ilmi üzerinde çalışmış, ayrıca bazı ulemadanda ders görerek mülâzim olmuştur (2).

Mutad olan devr-i medarise kırk akçeyle vasıl ve mazul olduktan sonra, babasının yolunda ilerleyip padişahın tabipleri arasına katılmıştır (3)

Bilahare, boşalan Reis ül-Etibba makamı Anadolu Kazaskerliği pa-

---

1. Fazla malûmat için bakınız: Akyürek, Güner: XVII. Asır Osmanlı Şeyhülislâmları, Mezuniyet tezi, Tarih Semineri Ktp. No. 645.

2. Şeyhi, Vekayi ül-Füdelâ, Vrk: 107^b-108^a; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst. 1311, C: IV, S: 522.

3. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk: 107^b-108^a.

3. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk: " - " .

yesiyle beraber Musa Efendi'ye lââyik görülmüştür (4).Harem ağaları ve has oda ahaliysiyle olan yakınlığı Sultan Osman'ın gözüne girmesine sebeb olmuştur (5).

Sultan Osman Han'ın arzıyla 1030 Şevvalinde (1621 Ağustos-Eylül) Kudsi Mehmed Efendi mahlulunden bilfiil Anadolu Kazaskerliğine yükselerek ilmiye tarikinde önemli bir mansıbı ihraz eylemiştir (6).

Musa Efendi'nin Anadolu Kazaskerliği dokuz ay olup, Sultan Osman Vak'asında Sultan Mustafa'nın cülûs günü olan 8 Receb 1031 (19 Mayıs-1622) de Pravadi Kazası arpalığıyla mazul olmuştur (7).

Ayrıca Süleymaniye Vakfı'ndan ikiyüzelli akçe maaş tahsis edilip uzun bir zaman, asûde,ferah geçim derdi düşünmiyerek inziva içinde yaşayan Musa Efendi, 2 Rebâbü'lâhir 1056 (18 Mayıs-1646) da vefat etmiştir (8).

Sultan Osman Devrinin nüfuslu şahıslarından biri olan Musa Efendi, tıb ilminde çok bilgili, islâm hukuku fıkıh'ta ise çok cahil olup, dostlarıyla sohbet etmekten hoşlanan, sâf yürekli,bahtiyar bir şahıs idi.

...

4. Vekayi ül Fûdelâ, Vrk:107^b-108^a.

5. Mehmed B.Mehmed El Rumi, Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:98^{a-b}.

6. Mehmed B.Mehmed El Rumi, Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:98^b; Abdurrahman Hibri, Defter-i Ahbâr, Vrk:54^b, 71^b-72^a; Kara Çelebi Zâde Abdülazîz, Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:542; Hammer, Devlet-i Osmaniye Tarihi (Mehmed Atâ tercümesi) İst.1333, C:VIII, S:202; Vekayi ül-Füdefâ , Vrk:107^b-108^a; Nev'î Zâde Atâî, Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, İst.1268, C:II , S:658.

7. Mehmed B.Mehmed, aynı eser, Vrk:98^b; Defter-i Ahbâr, Vrk:54^b, 71^b-72^a; Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevârih, Vrk:80^a; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:107^b-108^a; Şakâik-i Nûmâniye Zeyli, C:II, S:680; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:572.

8. Mehmed b.Mehmed, aynı eser, Vrk:98^b; Defter-i Ahbâr, Vrk: 54^b; Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:262^a; Mustafa Naîmâ, Tarih, İst.1280, C:IV, S:222; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:107^b-108^a; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:522.

9. Devlet-i Osmâniye Tarihi, C:VIII, S:208; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:107^b-108^a; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:522.

YUSUF EFENDİ (ŞAMİ, İMAM-I SULTANİ)

994 - 1057

Yusuf Efendi, Şam eşrafından Ebülfeth (b.Mansur b.Abdurrahman) Efendi'nin oğlu olup, 994 Zilhiccesinde (1586 Kasım-Aralık) Şam'da dünyaya gelmiştir (1).

Sahib olduğu istidatı ilim yolunda kullanmağa meyl edip Şam'da Emeviye Camii dersiâmm'ı Elşeyh Hasan Burini hizmetlerine girerek ondan ders almıştır. Daha sonra halvetiye Şeyhi Elşeyh Ahmed El Asali'den el alıp, tarikata girmiştir (2).

Sultan Osman zamanında İstanbul'a gelerek Sultan Selim Camii-ne imam tayin edilmiş (3). Padişah, sesinin tatlılığını, huyunun güzelliğini, ilim ve irfanının derinliğini duyunca onu huzuruna çağırıp imamlık yaptırarak bu işteki ehliyetini görmüş ve hususi imamlığını yaptırmıştır (4).

1031 Recebinde (1622 Mayıs-Haziran) vuku bulan Sultan Osman vakası'nı müteakib doğum yeri olan Şam'a dönerek Selimiye Medresesinde müderris ve Şam'da müfti olmuştur (5). 1044 /1634-1635/ senesine kadar devam eden bu vazifeleri esnasında ilim yolundan ayrılmıyarak olgunluğa erişmiş (6).

1044 (1634-1635) hilâlinde maiyeti ve ordusuyla beraber Sultan Murad IV Han, Revan Seferi'ne giderken imam-i sultani olan Evliya Mehmed Efendi vefat edince padişah, Yusuf Efendi'yi Şam'dan getirtmiş, kendisine imamlığı tevcih etmiştir (7).

1. Abdurrahman Hibri, Defter-i Ahbâr, Vrk:54^b; Şeyhi, Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:113^b-114^a; Muhibbi, Hülâsat ül-Eser, Mısır 1284, C:IV, S:493-500; Müstakim-Zâde Saadeddin Süleyman, Tuhfe-i Hattatîn, İst.1928, S:590-591.

2. Vekayi ül-Fü. Vrk:113^b?114^a; Hülâsat ül-Eser, C:4, S:493-500, Tuhfe-i Hattatîn, S:590-591.

3. Hülâsat ül-Eser, C:4, S:493-500; M. Süreyyâ, Sicill-i Osmanî, İst.1311, S:656.

4. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:113^b-114^a; Hülâsat ül-Eser, C:IV, S:493-500.

5. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:113^b-114^a.

6. Kaynaklarda "imam-i Sultani" olduğu tarihi farklı olarak zikrediliyor. Defter-i Ahbâr, Vrk:54 b de H.1045; Mustafa Naîmâ, Tarih, İst. 1280, C:III, S:249 da H.1045; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:113 b-114 a da H.1044; Hülâsat ül-Eser, C:IV, S:493-500 de H.1044; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:656 da H.1044 diyorlar.

Daha sonra, Mihaliç ve Kirmastı Kazaları arpallığı ihsan ve 1046 Zilkadesinde (1637 Mart-Nisan) Pir Biraderi Hasan Efendi mahlulunden Süleymaniye Dar Ul Hadis'ine müderris tayin edilmiştir (8).

Beş sene Sultan Murad'ın imamlığını yapan Yusuf Efendi, 1049 Şevvalinde (1640 Ocak-Şubat) Sultan İbrahim'in cülûsunu müteakib bu mansıbdan azledilmiş ve imamet Şami-Zâde Hüseyin Efendi'ye verilmiş (9). Fakat, 1056 Saferinde (1646 Mart-Nisan) dört Şehzadenin talim ve terbiyesiyle vazifelendirilerek halefi Şami-Zâde yerine İmam-ı Sultani olmuş, Rumeli Kazaskerliği Payesi uhdesine verilmiştir (10).

Bu mansıbları ifâ ederek günlerini geçiren Yusuf Efendi, 1057 Saferinde (1647 Mart-Nisan) vefat etmiş (11), Üsküdar'da Karaca Ahmed Tekkesi yanında yola nâzır mahalde defn olmuştur (12).

Mahlulu olan imamet ve hocalık Şami-Zâde Hüseyin Efendi'ye verilmiştir.

Sultan Osman II, Sultan Murad IV ve Sultan İbrahim devrinde imamet ve hocalık hizmetlerini dirayetle ifâ eden Şami Yusuf Efendi, âlim, fazıl, hattat, edebiyata aşına bir zat olarak tanınmış olup bilhassa arapça şiir inşasında maharetiyle meşhurdur (13).

Oğlu Şâir Sadi Mehmed Efendi'dir. Müderris, molla, Mekke Payesine nail olup 1093 Muharreminde (1682 Ocak-Şubat) vefat etmiştir (14).

...

---

8. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:113^b-114^a.

9. " " " " " : Sicill-i Osmânî, C:IV, S:656.

10. Kara Çelebi Zâde Abdülazîz, Ravzat Ul-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:261^a; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:113^b-114^a; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:656.

11. Defter-i Ahbâr, Vrk:54^b de vefat tarihi olarak 1057 Rebiyülevvelini gösteriyor; Ravzat Ul-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:266^a; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:113^b-114^a; Hülâsat Ul-Eser, C:IV, S:493-500; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:656.

12. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:113^b-114^a; Hülâsat Ul-Eser, C:IV, S:493-500; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:656.

13. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:113^b-114^a; Tuhfe-i Hattâtîn, S:590-591.

14. Sicill-i Osmânî, C:IV, S:656.

AHMED EFENDİ (MUID)

? - 1057

Ahmed Efendi, Yusuf adlı bir şahsın oğlu olup Tokad'ın Kazovası (veya Kazabad) nahiyesinde doğmuştur. Gençliğinde İstanbul'a gelerek tahsilini tamamladıktan sonra Ali Paşa-i Cedid Medresesinde Kırnalı Zâde Fehmi Mehmed Efendi'ye muid (=müzakereci) olmuş, bu sebebden ötürü "Muid" lakâbı ile şöhret kazanmıştır. 1003 (1594-1595) senesinde yine bu zattan mülâzemet alarak müderrisliğe intisab etmiştir.

Medreselerde müderrislik vazifesini ifa ederek Kaza tariki-ne yükselip 1035 Cemaziyelevvelinde (1026 Şubat) Şam, 1039 Saferinde (1629 Eylül-~kim) Mısır, 1043 Saferinde (1633-Ağustos) Edirne, 1045 Cemaziyelevvelinde (1635 Ekim-Kasım) İstanbul Kadılıklarına tayin edilmiştir.

1046 Zilhiccede (1637 Nisan-Mayıs) Kara Çelebi Zâde Mahmud Efendi yerine Anadolu Kazaskerliği tevcih edilmiştir.

Çok sert tabiatlı olup, hatır ve nezakete riayet etmiyen Ahmed Efendi, Sultan Murad'la Bağdat Seferine giderken yolda Yahya Efendi mülâzimlerinden bir hocayı, Ebussuud Zâde'yi kızdırdı diye dövmüştür. Yahya Efendi vasıtasıyla durumdan haberdar olan padişah, kendisine nasihatla bulunmuş fakat nasihati dinlemiyen Ahmed Efendi 4 Muharrem 1048 (18 Mayıs 1638) de azl edilerek Belgrad'a sürülmüştür. Sonra affedilerek İstanbul'a dönmüş, 16 Zilkadede 1049 (9 mart 1640) ikinci defa Anadolu Kazaskeri olup, 8 Cemaziyelevvel 1051 de (15 Ağustos 1641) Ebu Said Mehmed Efendi yerine Rumeline nakl olunmuş.

Üç sene kazaskerlik mevkiini işgal ederek 7 Rebiyülevvel 1054*(14 Mayıs-1644) tekaüd olan Ahmed Efendi, 29 Zilkade 1055*(16 Ocak-1646) Ebu Said Efendi yerine fetva makamına yükselmiştir. Şeyhülislâm makamını deruhte ederken 20 Rebiyülevvel 1057 (25 Nisan-1647) de vefat etmiştir. Kabri, Kadiçeşmesinde bina ettirdiği medrese dershanesin dedir.

Sultan İbrahim devrinde meşihat mansıbını ikraz eyleyen Muid Ahmed Efendi, iltimas kabul etmeden, fukarayı himaye eden, dürüst, fazıl b bir zat olarak tanınmıştır. Ahkâm-ı Şer'iyeyi harfi harfine tatbik ederek doğruluktan ayrılmamıştır (1).

...

1. Fazla malûmat için bak: Akyürek, Güner: XVII. Asır Osmanlı Şeyhülislâmları, Mezuniyet tezi, Tezi, Ta. Seminiri. Ktp. No. 645

HÜSEYİN EFENDİ (CİNCİ)

? - 1058

Hüseyin Efendi Safranbolu'lu olup, meşhur şeyhlerden Mehmed (bin Karabaş İbrahim) Efendi'nin oğludur. Ceddi, Şeyh Sadreddin Konevi'ye dayanır. Şöyle ki, Şeyh Sadreddin Konevi, Selçuklu hükümdarı Sultan Alâeddin'in kızıyla evlenmiş, bu birleşmeden doğan evlâd Hüseyin Efendi'nin beşinci ceddi olarak gösterilmiş (1).

Biraderiyle beraber tahsil için İstanbul'a gelen Hüseyin Efendi, ilm-i şer'îye den ziyade babasından öğrendiği efsun ve sihir üzerinde çalışmalarda bulunduğundan tarik-i ilmiyede terakki edememiştir (2).

İstanbul'da Süleymaniye Medreselerinden birine girerek Pir Biraderi Hasan Efendi-Zâde Mehmet Çelebi'nin talebesi olmuştur (3). 1051 (1641-1642) senesinde hocası Mehmed Çelebi, Süleymaniye Medresesinden İzmir Kazasına tayin olunca, Hüseyin Efendi'yi liyakatsiz ve hakir görüp mülâzim etmediğinden mâda, İzmir'e dahi götürmüyerek İstanbul'da bırakmıştır (4).

Hüseyin Efendi, Mehmed Çelebi'nin dostlarından şefaat talep ettikte, onlar: "Yazıktır, biçareyi beraber götürün" diye ricada bulunmuşlar. Mehmed Çelebi'ye : "Bizim namusumuz vardır avrat ve oğlana efsun okuyan büyücüğü götürüp mansıbımızda kötü nam ile mi anılalım ? " deyip reddetmiştir (5).

---

1. Mustafa Naîmâ, Tarih, İst. 1280, C:IV, S:33-36; Hammer, Devlet-i Osmânîye Tarihi (M. Atâ tercümesi), İst. 1337, C:X, S:25; Şeyhi, Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:145^b-146^b; Muhibbi, Hülâsat Ul-Eser, Mısır 1284, C:II, S:122-123; Şemseddin Sâmi, Kaamûs Ul A'lam, İst. 1306-1316, C:III, S:1840.

2. Hammer, aynı eser, C:X, S:25-26; Hülâsat Ul-Eser, C:II, S:122-123; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst. 1311, C:II, S:191; Cinci Hoca Medresesi, Türk Ansiklopedisi, İst. 1963, C:XI, S:12.

3. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:33-36; Hammer, aynı eser, C:X, S:25-26; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:145^b-146^b; Hülâsat Ul-Eser, C:II, S:122-123.

4. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:33-36; Hammer, aynı eser, C:X, S:25-26; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:145^b-146^b; Türk Ansiklopedisi, C:XI, S:12.

5. Naima, aynı eser, c:IV, s:33-36

Bu esnada Osmanlı tahtında oturmakta olan Sultan İbrahim'in Dördüncü Murad devrinde yıllarca cellât korkusuyla geçirdiği feci hayatın neticesinde, asabî buhranlar geçirmesi, delilik belirtileri göstermesi üzerine padişahın ruhunu esir eden cinleri giderebilmek için devrin şeyhleri ve efsuncuları çağırılmaktaydı (6). Cinci Hoca ise, bulunduğu medresede gelen hastaların babasından öğrendiği duaları okumak suretiyle şöhret bulmuştu (7).

Hüseyin Efendi'nin annesi saraylı kadınlardan birine, "Benim oğlum Padişahımızı okursa şüphesiz iyi olur" diye bildirmiş, bu kadında Valde Kösem Sultan'a haber vermiştir (8). Valde Sultan emriyle saraya getirtilen Hüseyin Efendi, o sırada ağır bir sinir buhranı geçirmekte olan Sultan İbrahim'i yatıştırmağa muvaffak olunca bu başarısı gerek Sultan İbrahim, gerek saraylılar tarafından takdirle karşılanarak, kendisi daha henüz dersten mülâzim olmamışken hariç müderrisliği tevcih edilmiştir (9).

Şeyhülislâm Yahya Efendi "Kanun değildir olamaz." diye itiraz ettiği hatt-ı hümayun ile defaten Sahn Medresesi Müderrisliğine getirilip bir çok ihsanlar, vazifeler ve büyük bir saray verilmiştir (10).

Sultan İbrahim'in isteğiyle ilmiye tarikinde süratle yükselen Hüseyin Efendi, Süleymaniye müderrisi, 1052 Zilkadesinde (1643 Ocak-Şubat) İstanbul Payesiyle Galata Kadısı, daha sonrada muallim-i sultani olmuş (11), günden güne artan şöhreti ve servetiyle beraber Sultan İbrahim üzerindeki tesiride hükmünü göstermiş, devlet işlerinde nüfuzunu

---

6. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:33-36; Müneccimbaşı Derviş Ahmed Âşıkulu, Sahâif ül-Ahbâr, İst.1285, C:III, S:682; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:145^b-146^b; Hülâsat ül-Eser, C:II, S:122-123; Türk Ansiklopedisi, C:XI, S:12.

7. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:39-36; Sahâif ül-Ahbâr, C:III, S:682.

8. " " " " , C:IV, S:33-36; " " " " " " .
Hammer aynı eser, C:X, S:26; İ.Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ank.1951 C:III/1, S:230; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:145^b-146^b; Hülâsat ül-Eser, C:II, S:122-129.

9. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:33-36; Hammer, aynı eser, C:X, S:26; İ.Hakkı Uzunçarşılı, aynı eser, C:III/1, S:217; Hülâsat ül-Eser, C:II, S:122-123; Türk Ansiklopedisi, C:XI, S:12.

10. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:33-36; Hammer, aynı eser, C:X, S:26; İ.H.Uzunçarşılı, aynı eser, C:III/1, S:217; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:145^b-146^b,

kullanmıştır (12). Bu hal Şeyhülislâm Yahya Efendi ile Sadrazam Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın durumunu sarsmış, Cinci Hoca, Sultan İbrahim'in musahibi Silâhtar Yusuf Paşa'yla Kemankeş'e karşı ittifak ederek adeta hükümet içinde hükümet kurmuştur (13).

Bu arada padişahın arzıyla Anadolu Kazaskeri Kara Çelebi-Zâde Mahmud Efendi'nin kızıyla evlenip köklü bir aileye damad olmuştur. (14)

Kemankeş Kara Mustafa Paşa, Cinci Hüseyin'e ve Silâhtar Yusuf Paşa'ya karşı cephe alıp bunları devirmek için Yeniçeri Ocağı'nı ayaklandırmaya çalıştıysada muvaffak olamayıp 1053 Zilkadesinde (1644 Ocak-Şubat) iki hasmının tesiri ve kendisinin bazı hataları yüzünden katledilmiştir (15). Cinci Hoca'nın nüfuzu işte bugünden itibaren büsbütün artmıştır. Kemankeş'in yerine gelen Sultan-Zâde Mahmud Paşa, Kemankeş'in akibetine düşmemek için Cinci'ye kavuk sallamak ve padişahın isteğine göre hareket etmek suretiyle mevkiini muhafaza yoluna gitmiştir (16).

Hülâsat ül-Eser, C:II, S:122-123.

11. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:33-36; Sahâif ül-Ahbâr, C:III, S:682 Hammer, aynı eser, C:X, S:26; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, aynı eser, C:III/1, S:217; Hülâsat ül-Eser, C:II, S:122-123.

12. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:33-36; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, aynı eser, C:III/1, S:230; Türk Ansiklopedisi, C:XI, S:13.

13. Mehmed Halife, Tarihi Gilmani, İst.1340, S:19; İ.Hakkı Uzunçarşılı, aynı eser, İst.1954, C:III/2, S:463; İsmail H. Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İst.1961, C:III, S:391-392, 507; Türk Ansiklopedisi, C:XI, S:13.

14. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:33-36; Sahâif ül Ahbâr, C:III, S:682; Vekayi ül-Müdelâ, Vrk:145^b-146^b; Hülâsat ül-Eser, C:II, S:122-123.

15. İ.H.Uzunçarşılı, aynı eser, C:3/2, S:388; İ.H.Danişmend, aynı eser, C:3, S:507; Türk Ansiklopedisi, C:XI, S:13.

16. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, aynı eser, C:III/2, S:392.

İlmiye mesleğinde, İstanbul Payesiyle Galata Kadılığını işgal eden Hüseyin Efendi, 12 Rebiyülevvel 1054 de (19 Mayıs-1644) Abdürrahim Efendi yerine Anadolu Kazaskerliğine terfi edip, Galata Kazası marpalık olarak tasarruf ettiğinden mâda, yapı masrafları devlet hazinesinden ödenmek şartıyla kendisine Kumkapı'da bir saray yaptırmıştır (17).

İrtikâp ve rüşvetle kadılıkları satışı çıkararak kim fazla para verirse ona verip, sonrada müddetleri dolmadan azledmiştir (18). Kadılıkların fiatı üç ilâ dört bin kuruş arasında olup, şöyleki: Suni-Zâde'nin eniştesi Aliyar Efendi'nin biraderi İsmail Efendi üç bin kuruş rüşvet verip Kayseri Kadısı olmuş, lâkin iki ay sonra azledilince Cinci Hoca'ya müracaat ederek kadılık mevkii için verdiği parayı istemiştir. Bu talebe Cinci Hoca, dayakla mukabele ettiysede İsmail Efendi yılmayıp durumu Şeyhülislâma ve Vezir-i Âzam'a akseddirmiş, verdiği paranın tamamını Cinci Hoca'dan geri almıştır (19).

Bu hadisenin Padişaha aksetmesi Cinci Hoca'nın 1 Rebiyülevvel -1056 da (17 Nisan-1646) Anadolu Kazaskerliğinden azledilmesine sebep olmuş, aynı zamanda yeni yaptırdığı sarayda Sultan İbrahim'in kızı Gevher Sultan'a terke mecbur olmuştur (20).

Hüseyin Efendi, kazaskerlik zamanında, vezir-i âzam Sultan-Zâde Mehmed Paşa'nın muhalefetine rağmen Silahtar Yusuf Paşa ile birle-

-----
17. Kara Çelebi-Zâde, Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:621; Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:64, 75; Solâk-Zâde Mehmed Hemdeni, ^{Tarih} İst. 1298, S:771 de tayin tarihinin 1053 Zilkadede olarak gösteriyor; Hasib Üsküdari, Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62^b; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:128^b, 145^b-146^b.

18. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:212-214; Hammer, aynı eser, C:X, S:85, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, aynı eser, C:III/1, S:230-231; Kaamûs ül A'lam, C:III, S:1840.

19. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:212-214; Hammer, aynı eser, C:X, S:85.

20. Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:261^a da azl tarihini 1056 Safer olarak gösteriyor; Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:212-214; Vekayi ül-Füdelâ Vrk:128^b, 145^b-146^b; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62^b; Sicill-i Osmânî, C:II, S:191.

şerek Venedikli'lere karşı Girid Seferinin açılmasını tasvib etmiş ve padişaha bu fikrini kabul ettirmiştir (21).13 Şevval 1056 da (22 Kasım 1646) Çivi-Zâde Memmed Efendi yerine tekrar Anadolu Kazaskerliği nasbını ihraz eyleyib 1 Cemaziyevvel 1057 de (4 Haziran 1647) azl ve münhal yere İmam-Zâde Şeyh Mehmed Efendi vasıl olmuş iken 4 Cemaziyevvel (7 Haziran) üçüncü defa halefi İmam-Zâde yerine kazaskerlik mevkiine yükselmiş (22),lâkin çok geçmeden ayın 13 ünde (16 Haziran) mazul ve 1 Receb 1057 de (2 Ağustos-1647) İmam-Zâde'nin ikinci defa³¹ yerine, kendine de dördüncü defa Anadolu Kazaskerliği müyesser olmuştur (23).

Recebin onikisinde (13 Ağustos) bu mevkiden ayrılarak inzivaya çekilmiş,yerine İmam-Zâde tevcih edilmiştir (24)

Artık parlak talihini kaybetmiye başlayan Hüseyin Efendi,aynı sene Şevvalinde(1647 Ekim-Kasım) bazı suçlardan mütevellit İzmid (= Kasabasına nefy olunarak sekizinci günü dönmesine izin verilmiş iken bir kaç gün sonra ikinci defa Gelibolu'ya nefy ve üçüncü günü affedilmiştir (25).

Bir sene sonra Sultan İbrahim'in delice idaresi ve samur merakı yüzünden Kapıkulu Ocakları ayaklanınca,bunlara bütün ulemada katılarak Sultan Ahmed Camiinde toplanıp Vezir-i Âzmem Ahmed Paşa'nın katli ni istemişlerdir (26).İşte,bu toplantıya Cinci Hüseyin'in de dahil ol-

---

21. İsmail Hakkı Uzunçarşılı,aynı eser,C:III/1, S:222-223.

22. Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli,Vrk:265^a,267^{a-b}; Defter-i Ahbâr, Vrk:71^b-72^a;Vefiyat ül-Ekâbir,Vrk:62^b;Vekayi ül-Füdelâ,Vrk:128^b-129^a, 145^b-146^b.

23. Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli,Vrk:267^b-268^b; Mehmed Şem'î ilâveşi Esmâr üt-Tevârih,İst.1295, S:182; Vefiyat Ul Ekâbir,Vrk:62^b; Vekayi ül-Füdelâ,Vrk:129^a, 145^b-146^b.

24. Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli,Vrk:268^b de azıl tarihini 1057 Şaban olarak gösteriyor; Vefiyat ül-Ekâbir,Vrk:62^b; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:129^a,145^b-146^b; Sicill-i Osmânî,C:II, S:191.

25. Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli,Vrk:269^b;Vekayi Ul Füdelâ,Vrk: 145^b-146^b.

26. Naîmâ,aynı eser,C:IV,S:332-333; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, aynı eser, C:III/1, S:240-241.

olduğunu (27) görenlerden Bursa'dan mazul Musa Efendi, " Utanmadan nasıl gelirsin " dediğinde, " Ya niçin gemesiz,bu günü Allahtan isterdik âlem ne şekil yıkıldı,harab oldu görmezsiniz " diyerek cevap verince iştitenler şaşırıp kalmışlar (28). O esnada ulema ve Ucaklılar Caminin basamaklarında öldürdükleri Rumeli Kazaskeri Mülakkab Mustafa Efendi gibi (29) onuda yok etmek için etrafını sarmaya başlamışlarsada Hüseyin Efendi,kainatası Kara Çelebi-Zâde Mahmud Efendi ricası ve kefaletiyle caminin bir köşesinde kavuğunu,kürkünü daha küçük bir sarık ve ferace ile tebdil ederek caminin arka kapısından kethüdası Nurullah Efendi ile beraber kaçıp kurtulmuştur (30).Bu hadise 17/18 Receb 1058 (7/8 Ağustos 1648) tarihinde vuku bulmuş ve bu ayaklanmanın neticesinde Vezir-i Âzam Ahmed Paşa katl, Sultan İbrahim hal edilip Şehzade Mehmed, Dördüncü Mehmed adıyla tahta çıkmıştır (31).

IV.Mehmed'in cülûsu üzerine 28 Receb 1058 (18 Ağustos 1648) Kapıkuluna cülûs bahşisi verilmesi tererrür etti.Halbuki Hazine-i Hümayûnda para yok denecek kadar azdı; Cinci'den cülûs bahşisi 200 kese akçe talep olunduğunda vermeyince Sadrazam Sofu Mehmed Paşa,kainatası vasıtasıyla tekrar 200 kese akçe vermesini rica edip mazul kazaskerlere verilmesi mutad olan tahsisatı vaad etmiştir (32). Lâkin pek çok zengin ve aç gözlü olan Hüseyin Efendi,"ben merdlik ile adam oldum , canım tende iken onlara bir akçe vermizem" diye kat'i cevap verince kainatası Mahmud Efendi Cinci'nin akibetini anlayarak onu korumaktan vaz

---

27. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:308-320,332;Hammer,aynı eser, C:X, S:114; Türk Ansiklopedisi,C:XI, S:13.

28. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:332-333.

29. Naîmâ, aynı eser,C:IV, S:308-320; Hammer,aynı eser,C:X, S:114-115; Türk Ansiklopedisi, C:XI, S:13.

30. Naîmâ,aynı eser,C:IV,S:308-320,333;Hammer,aynı eser, C:X, S:114-115; Türk Ansiklopedisi, C:XI, S:13.

31. İsmail Hakkı Uzunçarşılı,aynı eser,C:III/1, S:240-243 ; İsmail Hâmi Danişmend,aynı eser,C:III, S:408-412.

32. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:331-333; Hammer,aynı eser, C:X, S:125; Kaamûs ül A'lam, C:III, S:1840, Türk Ansiklopedisi, C:X, S:13; Cinci Akçesi,Cinci Parası Maddesi,İstanbul Ansiklopedisi,İstanbul 1963, C:VII, S:3579.

geçmiştir (33). Kethudası Nurullah Efendi, "bire efendi bu kadar malı sana yutturamazlar, bunlara kırk elli kese vermedikçe olmaz." diyerek sıkıştırmış (34). Cinci, istenilen akçeye mukabil vermek üzere bir kaç kese ayarı düşük ve silik kuruşları ayırmakla meşgul iken 200 keseyi istemek için çavuşbaşı Abdulfettah Ağa'nın içeriye girdiğini görünce akçeleri bırakarak hareme ve haremde dama çıkıp on arşın yükseklikten komşusu Tosun Çavuş'un evine atlayıp boş bir odada hasır altına gizlenmiştir (35). Cinci'yi takip eden Abdulfettah Ağa hasırını kaldırarak : "Efendi Hazretleri evvel ervah-i ulviye davet ederdi, şimdi ecinne-i süfliye davetçün hasır altına girmiş" deyip, adamlarına Cinci'yi tutmalarını emretmiş. Cinci Hoca, "Ben kazasker ve ulemadan değilmiyim ? Çekin ellerinizi bire habisler" diye bağırdığı halde çavuşların ağır hakaretlerine hedef olup Sadrazamın sarayına götürülmüştür (36).

Sadrazam Cinci'yi huzuruna çağırıp bir kere daha 200 akçe v vermesini teklif etmiş fakat Cinci'nin muhalefeti devam ettiğinden kethudasıyla birlikte hapsedilmiştir (37). Evine baş bâkikulu (Maliye baş tahsil memuru) ile bir kaç ağa gönderildiğinde, bunlar 200 kese akçeyle bohça bohça görülmemiş hediyeler ve altınla dolu iki sandık, elliden fazla samur kürk bulup paşa kapısına taşımışlar (38). Ayrıyeten Cinci'nin sattığı mansıbları kaydettiği deftere nazaran serveti 3000 keseyi müte-caviz olduğu anlaşılmıştır (39). Sofu Mehmed Paşa, Cellât Kara Ali'ye i-cab ederse işkence yaparak Cinci'nin hazinelerinin nerelerde saklı olduğunu öğrenmesini emretmiş, işkenceye uğrayacağını hisseden Cinci Hoca bütün servetini evinin neresinde sakladığını söylemiş (40).

-
33. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:333; Türk Ansiklopedisi, C:XI, S:13.
34. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:334.
35. " , " , C:IV, S:334; Hammer, aynı eser, C:X, S:125.
36. " , " , C:IV, S:335; " , " , " , " .
Vekayi ü'l-Üdelâ, Vrk:145^b-146^b; Kaamûs ü'l-A'lam, C:III, S:1840.
37. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:335-336; Hammer, aynı eser, C:X, S:125
İsmail H. Uzunçarşılı, aynı eser, C:III/1, S:246.
38. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:336; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, aynı eser, C:III/1, S:246.
39. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:336; Hammer, aynı eser, C:X, S:125.
40. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:336-337; Hammer, aynı eser, C:X, S:125-126; İ. Hakkı Uzunçarşılı, aynı eser, C:III/1, S:240.

Merdiven altından oniki güğüm çil akçe ve ayarı tam,yeni basılmış yetmişbin kuruş bulunup müsadere edilerek bir kısmı askere cülûs bahşisi olarak verilmiştir. Bu para,asker eliyle İstanbul piyasasına dökülünce,halk arasında "Cinci Parası", "Cinci Akçesi" diye rağbet görmüştür (41).

Cinci'nin Süleymaniye vakfından aldığı maaş 15000 kuruş tutmuştu.Bu paranın tamamı,vakfa geri verilmiş ve Mahmud Efendi'nin kızının mihr-i müecceli olan 1000 altın gönderilmiştir (42). Evinin diğer yerlerinden 3000 kese para, altın ve gümüş kaplar, samur kürkleri bulunmuştur (43).

Paşakapısı'nda geçirdiği onbeş günlük hapsi müteakib İbrim (Mısır'da) Sancakbeyi namıyla,İbrim'e nefyi ferman olunarak Kumkapı' dan bir kayığa bindirilip yola çıkarılmış (44);Cinci Hoca Mihaliç'e vardığı sırada nikrise tutulduğundan ötürü bu kasabada kalması için kendisine izin verilmesini rica etmiş,ricası kabuledilerek orada yerleşmiştir (45).

Cinci Mihaliç'de boş durmayarak kendisinin kabahatsiz olduğundan bahs ile ağzına geleni söylediği gibi, İstanbul'da da Sultan Ahmed Camii'nde "Sipahiler Vak'ası" nda taraftarları haksız muameleye uğradiğini neşre başlamıştır (46). Bu düşüncesiz sözler ve hamisi olan Kırım Hanının İstanbul'a avdeti için müsaade alabilmesinden korkulması idamınının kararlaştırılmasına sebep olmuştur (47).

41. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:337; Hammer, aynı eser, C:X, S:126; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, aynı eser, C:III/1, S:246; İstanbul Ansiklopedisi, C:VII, S:3579.

42. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:337; Hammer, aynı eser, C:X, S:126.

43. " , " , C:IV, S:337-338; " , " , " , " , " .

44. " , " , C:IV, S:338; " , " , " , " , " .

Kaamûs ul-A'lam, C:III, S:1840; Türk Ansiklopedisi, C:XI, S:13.

45. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:338; Vekayi ul-Füdelâ, Vrk:145^b-145^b; Hülâsat ul-Eser, C:II, S:122-123.

46. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:339-341; Hammer, aynı eser, C:X, S:126; Kaamûs ul-A'lam, C:III, S:1840.

Cinci'yi katletmek emrini alan Linnili Hüseyin Çavuş Mihaliç'e vardığı zaman Cinci, çavuşu İstanbul'a davet haberini getirmiştir diye sevinerek kabul etmiş fakat idamı için geldiğini öğrenince kadere rıza göstererek abdest alıp namaz kılmış ve Hüseyin Çavuş hemen Cinci'yi boğmuştur. 11 Şevval 1058 (29 Ekim-1648) (47).

Sultan İbrahim devrinde kazaskerlik mevkiini işgal eden "Cinci Hoca" lakablı Hüseyin Efendi, yukarıda yazdığım biyografisinden anlaşıldığı gibi cahil bir adamdı. Fakat liyakatsiz bir padişahın gözüne girerek ilmiye mesleğinin en yüksek mertebelerinden birini işgale muvaffak olup, hükümet işlerinde söz sahibi olmuştur. Bütün gücünü servet sahibi olmağa harcamış ve bu servete rüşvet yoluyla kadılık mansıplarını satarak, bol miktarda kıymetli hediyeleri kabul ederek erişmiştir.

...

MUSTAFA EFENDİ (MÜLÂKKAB)

? - 1058

Mustafa Efendi, Merzifonlu Müslihiddin Efendi'nin oğlu olup Merzifonda dünyaya gelmiştir (1). Küçüklüğünde İstanbul'a gelerek Kazasker Çeşmi-Zâde Mehmed Efendi hizmetlerine dahil olup tahsilini tamamladıktan sonra hocasından mülâzemet almıştır (2). Çeşmi Efendi'nin vefatının akabinde o'nun kızıyla evlenerek mevkiini daha sağlamlaştırıştır (3).

47. Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:284^{a-b}; Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:338-341; Hammer, aynı eser, C:X, S:126; İsmail H. Uzunçarşılı, aynı eser, C:III/1, S:246; İ.H. Danişmend, aynı eser, C:III, S:413; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:145^b-146^b; Hülâsat ül Eser, C:II, S:122-123; Kaamûs ül-A'lam, C:III, S:1840.

1. Şeyhi, Vekayi ül Füdelâ, Vrk:118^{a-b}; Muhibbi, Hülâsat ül-Eser, Mısır 1284; C:IV, S:393-394; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst. 1311, C:IV, S:391. Baktığım kaynaklarda doğum tarihi gösterilmemiştir.

2. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:118^{a-b}; Hülâsat ül-Eser, C:4, S:393-394.

3. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:118 a-b.

Evvelâ kırk akçe medreseyle ilmiye mesleğine katılmış ve mazul iken Rumeli Kadılıkları tevcih edilmiştir.

Mustafa Efendi zengin kadılardan olup, servetine irtişa yoluyla malik olduğu gibi hastalık derecesine varan cinsi bozukluktan dolayı her türlü kötü hareketleri yaptığından halk arasında hiç sevilmemiş "Mülâkkab" lakabıyla anılmıştır (4).

1056 Recebinde (1646 Ağustos-Eylül) Rumeli Kazaskeri Bahai Efendi'nin muhalefetine rağmen bazı nüfuzlu şahıslara ondokuzbin kuruş rüşvet vererek intisab edip onların ricasıyla Şam Kazasına tayin emrini alabilmiş ve Bahai Efendi'nin evi önünden geçerken "bizden filan mansıbı dirig ettiniz, işte Şam-ı Şerif Mollası olduk" diye cevap vermiştir (5).

Mustafa Efendi'nin nüfuzlu dostlarından olan Damad-ı Şehriyari İbrahim Cafer Paşa, bilhassa Şam Kadılığının verilmesi için şefaatte bulunmuştur (6).

Şam'da kadılık mevkâini işgal ettiği sırada bir hayli mal edinmiştir (7). 1057 Rebiyülâhîrinde (1647 Mayıs-Haziran) mazul olup 1058 Muharreminde (1648 Ocak-Şubat) aniden, kaza mesleğinin en son mevkii olan İstanbul kadılığı uhdesine verildiğinde (8) hamamları ve dükkanları temizleterek ahali arasında hayli şöhret kazanmıştır (9). Birdenbire İstanbul'a nail olduğu gibi 14 Cemaziyevvel 1058 de (6 Haziran 1648) aynı şekilde Balî-Zâde Mustafa Efendi yerine Rumeli Kazas-

4. Kara Çelebi-Zâde Abdülazîz, Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Vrk: 264^a; Mustafa Naîmâ, Tarih-i Naîmâ, İst. 1280, C:IV, S:216; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst. 1287, C:II, S:328; Hammer, Devlet-i Osmaniye Tarihi (Mehmed Atâ tercümesi), İst. 1337, C:X, S:114.

5. Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:264; Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:308; Fezleke, C:II, S:328.

6. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:118^{a-b}; Mülâsat ül-Eser, C:IV, S:393-394.

7. Mülâsat ül-Eser, C:IV, S:393-394.

8. Abdurrahman Hibri, Defter-i Ahbâr, Vrk:55^a; Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:271^a; Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:281 de 1058 Safer olarak gösteriyor; Vekayi ül-Füzelâ, Vrk:118^{a-b}.

9. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:281; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:118^{a-b}.

kerliğine terfi etmiş (10). Mehmed Ağa Camii yakınında büyük bir konak yaptırarak Şam'dan getirdiği eşyalarla döşemiş, Sultan İbrahim'e de bir hayli hediye getirmiştir (11).

İki ay sonra Sultan İbrahim'in delice idaresi ve samur merakı yüzünden Kapıkulu Ocakları ayaklanınca bunlara ulemada katılarak Sultan Ahmed Camiinde toplanıp, Vezir-i Âzam Ahmed Paşa'nın katlini ve Sultan İbrahim'in hallini istemişlerdir. 17/18 Receb 1058 de (7/8 Ağustos-1648) Ahmed Paşa katledilerek nâşı Atmeydanı'na atılmıştır (12). Güneş doğarken ulemayla ocak ağaları Sultan Ahmed Camii'nde toplanmak üzere harekete geçtiklerinde bunlara Rumeli Kazaskeri olan Mustafa Efendi'de dahil olmuştur (13). Fakat gerek ahlâk düşkünlüğünden, gerekse irtikâbından dolayı ulema buna düşman olup, zamanının şeyhüslâmı Abdurrahim Efendi, "Bu cemiyete gelmesin geri dönsün." diye haber göndermiştir (14). Mustafa Efendi bu tenbihe uyup evinde oturacağına başına mücevveze (Vaktiyle giyilen bir çeşit alay kavuğu) sini giyip, atına binip adamlarıyla beraber camiye gelmek üzere Valde Hamamı civarında ulema ve askere katılmıştır (15). Ulema ona lânet ve hakaret ederek atlarını hızlandırıp yanından kaçmışlar. Süleymaniye vaizi Şeyh Osman ve Anadolu Kazaskeri Memik-Zâde Mustafa Efendi, atlarını mahmuzlayarak onun yanında durmayıp ileri geçmişler (16); Böylece bütün ulemadan geri kalmışsada Şeyhülislâmın gelmesin, diye yaptığı ikinci bir ihtara rağmen yoluna devam etmiştir (17).

---

10. Abdurrahman Hibrî, Defter-i Ahbâr, Vrk:71^b; Kâtip Çelebi, Takvim Ut-Tevârih, Vrk:78^b; Naîmâ, aynı eser, C:282; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk: 118^{a-b}, 128^b.

11. Hülâsat Ul-eser, C:IV, S:393-394.

12. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:308-320, 332-333; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1951, C:III/1, S:240-241.

13. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:308-320; Hammer, aynı eser, C:X, S:144; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:118^{a-b}.

14. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:308-320; ~~Hammer, aynı eser,~~ Fezleke, C:II, S:328.

15. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:308-320; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:118^{a-b}

16. " , " , " , " ; Hammer, C:X, S:114.

17. " , " , " , S:308-320.

Atmeydanı'na vasıl oldukları zaman Kürdehan damadı Abdullah Efendi Mülâkab'a varıp, çekil git diye nasihatte bulununca yine dinlemeyib Sultan Ahmed Camii'nin önünde görülmüştür (18). O sırada şeyhülislâm geride kalmış, ulemanın bir kısmı caminin merdivenini çıkıp bir kısımda atlarından inmek üzereyken Mülâkab'ın en kuvvetli düşmanlarından Kudsi-Zâde Mehmed Efendi, Hoca-Zâde Mesut Efendi, Hanefi Mehmed Efendi atlarını geri döndürerek şeyhülislâma varıp, " Bu melun burda ne arar, niçin geldi? " diye sorduklarında, şeyhülislâm :

" Biz dönsün ve bugün gelmesin,deyü haber gönderdik.Kendi bilir" diye mahvını ima etmiştir (19).

Mesud Efendi'yi takiben camiin merdiveni önündeki binek taşın da atından inmeğe hazırlanırken müderrisindeⁿ Âlim Müsli Çelebi, "Yıkıl git!" diyerek hemen başından kavuğunu çıkarınca açık başına Mesud Efendi yumruk vurmuş ve Kudsi-Zâde'de, " bire urun melunu " sözüyle düşmanlığını izhar edip Mustafa Efendi'yi atından aşağı düşürmüştür (20). Müsli Çelebi Kapıkulu mensublarına haykırıp, " urun şu melunu " deyince leşker hücum ederek biri başına bıçak, biride tüfenkle eline vurup yaralamışlar (21). Mustafa Efendi, başı iki yerinden yarılmış bir halde Şeyhülislâmın özengisine , " Aman sultanım" diye sarılınca başından akan kan Abdürrahim Efendi'nin beyaz esvabının eteğini lekelemiş, Abdürrahim Efendi bir sözle onu kurtarabilecek kudrete haiz iken özengi si ile suratına vurarak atını ileri sürmüştür (22).

Şeyhülislâmın kazaskere yaptığı muameleden kuvvet alan leşker kılıçlarını çekip Mustafa Efendiye saldırmış,parçalayarak başını vücudundan ayırdıktan sonra sırtından cübbesini ve şalvarını çıkarmışlar, Başsız vücudunu Ahmed Paşa'nın cesedi yanına götürmüşlerdir.

---

18. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:308-320 .

19. " , " , " , " .Hammer, aynı eser, C:X, S:115

20. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:308-320; Fezleke, C:II, S:328 ;
Hammer, aynı eser, C:X, S:115.

21. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:308-320; Hammer, aynı eser, C:X ,
S:115.

22. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:308-320; Fezleke, C:II, S:328; Hammer
aynı eser, C:X, S:115.

18 Receb 1058 (8 Ağustos-1648) Cumartesi (23). 18 Receb 1058 de vuku bulan Sultan Ahmed Camii toplantısı Vezir-i Âzam Ahmed Paşa'nın Rumeli Kazaskeri Mülâkkab Mustafa'nın katli, Sultan İbrahim'in halli ve Şehzade Mehmed'in Dördüncü Mehmed adıyla tahta çıkmasıyla son bulmuştur (24).

Mustafa Efendi'nin mahlulu olan Rumeli Kazaskerliği Kara Çelebi-Zâde Abdülazîz Efendi'ye tevcih edilmiştir (25).

Osmanlı tarihinde, katledilerek ömrü sona eren ulema arasında anılan Mülâkkab Mustafa'nın Sultan İbrahim saltanatında kadılıktan bir denbire Rumeli Kazaskerliğine yükselmesi ulemanın düşmanlığına başlıca amil olmuştur (26).

19 Receb 1058 (9 Ağustos-1648) Pazar günü, bir yeniçeri Vezir-i Âzam Ahmed Paşa'nın etlerini ağırlara deva olmak üzere parçası on kuruştan satmaya başlayınca halk, gerek Vezir-i Âzam'ın gerekse Mülâkkab Mustafa'nın cesedlerine hücum edip bir parça et alabilmek ümidiyle vücudları parçalamışlardır. Bundan dolayıdırki tarihçiler Ahmed Paşa'ya "Hezârpere" lakâbını vermişlerdir (27).

...

---

23. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:308-320; Müneccimbaşı Derviş Ahmed Aşıkulu, Sahâif ül-Ahbâr, İst.1285, C:III, S:690; Fezleke, C:II, S:328; Hammer, aynı eser, C:X, S:115; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:118^{a-b}; Hülâsat ül Eser, C:IV, S:393-394.

24. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1951, C:III/1, S:240-243; İ.Hakkı Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İst.1961, C:III, S:408-412.

25. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:118^{a-b}.

26. Hülâsat ül-Eser, C:IV, S:393-394.

27. Hammer, aynı eser, C:X, S:123.

MEHMET EFENDİ (KABAKULAK-ZÂDE, EBÜRREŞÂD)

? - 1061

Mehmed Efendi, Hamidi Şeyh-Zâde Mehmed Efendi'nin oğludur (1). Tahsil devresini başarıyla tamamlayıp İskender-Zâde Abdürrâhim Efendi-den mülâzemetle mazhar olmuştur (277). İlmîye mesleğinin ilk kademesi olan müderrisliğe erbain rütbesi ve kırk akçe maaşla başlamış, buradan azlından sonra 1019 Muharreminde (1610 Mart-Nisan) Topkapı'da bulunan Ahmed Paşa Medresesi, 1022 Cemaziyevvelinde (1613 Haziran-Temmuz) Davud Paşa Medresesi verilip 1023 Zilkadesinde (1614 Aralık/1615 Ocak) tekrar Ahmed Paşa Medresesine gönderilmiştir (3).

Medreselerdeki dolaşmasına devam ederek 1025 Cemaziyevvelinde (1616 Mayıs-Haziran) Sinan Paşa, 1025 Zilhiccesinde (1616 Aralık/1617 Ocak) Bursa'da Sultaniye, 1029 Muharreminde (1619 Aralık/1620 Ocak) Murad Paşa-i Cedid ve 1030 Rebiyülâhîrinde (1621-Şubat-Mart) Sahn Medreselerinden birine tekrim olunmuştur (4).

1031 Recebinde (1622 Mayıs-Haziran) Edirne Beyazidiyesine nakledildiyse de 1033 Cemaziyelâhîrinde (1624 Mart-Nisan) Hazreti Eyüp Medresesine gelmiş, 1034 Cemaziyelâhîrinde (1625 Mart-Nisan) Vefa Hakaniye'sine vasıl olmuştur (5).

Böylece bir çok medresede müderrislik vazifesini ifa edip, 1 Muharrem 1035 (3 Ekim-1625) Medine Kadılığına terfi ederek kaza mesleğinde ilk mevki derihte etmiştir (6). Medine'den 1037 Muharreminde (1627 Eylül-Ekim) azl olunup bir sene sonunda 1038 Muharreminde (1628 Ağustos-Eylül) Vize Kazası arpalık verilmiş ve bununlada geçimi karşılanmıştır (7). 1040 Cemaziyevvelinde (1630 Aralık/1631 Ocak) Bursa

---

1. Şeyhi, Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:161^a-162^a; Mehmed Süreyyâ, Sicil-i Osmânî, İst.1311, C:IV, S:165.

2. Vekayi ül-Füdelâ, VRK:161^a-162^a.

3. " " " " " .

4. " " " " " .

5. " " " " " .

6. " " " " " .

7. " " " " " .

Kazası ihsan edilerek 1041 Ramazanında (1632 Mart-Nisan) azlini müteakib 1042 (1633) evahirinde İpsala arpalık olarak verilmiş (8).

Altı sene hiç bir memuriyete sahip olmadan arpalıkla iktifa eden Mehmed Efendi 1048 Şevvalinde (1639 Şubat-Mart) Kaza mansıplarından büyük bir mevki olan Edirne'ye hakim olup müddet-i Örfiyesini tamamlayınca 1049 Şevvalinde /1640 Ocak-Şubat) ref edilmiştir (9).

1052 Cemaziyelevvelinde (1642 Temmuz-Ağustos) İstanbul Kadılığına yükselerek kaza tarikinin sonuna varmıştır (10).

Mehmed Efendi 1053 Cemaziyelâhirinde (1643 Ağustos-Eylül) İstanbul'dan infisal etmiş, lâkin 12 Zilhicce 1057 (8 Ocak 1648) de Rumeli Kazaskerliği Payesi inayet buyurulmuştur (11).

Sultan Mehmed IV' ün cülûs gününün ertesi günü 19 Receb 1058 de (9 Ağustos 1648) Memik-Zâde Mustafa Efendi yerine Anadolu Kazaskerliğini ihraz eylemişse de 8 Şevval 1059 da (15 Ekim 1649) Abdülazîz Efendi'den boşalan Rumeli Kazaskerliğine Memik Zâde getirildiğinde Mehmed Efendi bu mevkie ben lâyıktım düşüncesiyle hareket edip Memik-Zâde'nin takaddümüne razı olmayarak ertesi gün divana gelmeyip 9 Şevval 1059 da (16 Ekim-1649) istifa etmiştir (12). Yerine, İstanbul'dan mazul Tulumcu-Zâde Abdurrahman Efendi getirilmiştir.

8. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:161^a-162^a.

9. " " " " " " " .

10. Mustafa Naîmâ, Tarih-i Naîmâ, İst.1280, C:IV, S:243; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:161^a-162^a.

11. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:243; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:161^a-162^a.

12. Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevârih, Vrk:80^b; Kara Çelebi-Zâde Abdülâzîz, Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:291; Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:328, 449; Mehmed Râşid, Râşid Tarihi, İst.1282, C:II, S:10; Hammer Devlet-i Osmaniye Tarihi (Mehmed Atâ tercümesi) İst.1337, C:X, S:159; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:161^a-162^a, 480^b.

17 Şevval 1060 da (13 Ekim 1650) Memik-Zâde Mustafa Efendi nin yerine Rumeli Kazaskerliğine nail olup senesini tamamlamadan 19 Cemaziyelevvel 1061 (10 Mayıs-1651) de mazul olmuştur (13). Azlin-den sonra çok yaşamiyarak 5 Şevval 1061 (21 Eylül-1651) Perşembe günü vefat eden Mehmed Efendi'nin nâşı, hanesine bitişik Koğacı Dede Kabristanına defn edilmiştir (14).

Sultan Mehmed IV devrinde Kazaskerlik Mevkiine yükselen ve ülema meclisinde mühim bir yer tutan Kabakulak-Zâde Mehmed Efendi, âlim, fazıl her fende müstesna bir şahısdı. Yazdığı sakkler (şeriat mahkemelerince verilen hüccetler) çok muteber ve bir eşi bulunmayacak de-ğerde olup kendiside kuvvetli müfsirdi.

Asar-ı ilmiyelerinden Tefsir-i Şerifin mevazâ-i adidesine talikatı vardır (15).

...

ŞEYH MEHMED EFENDİ (ÇİVİ-ZÂDE)

? - 1061

Şeyh Mehmed Efendi, Kanunî devrinde şeyhülislâmlık makamına yükselerek 954 Şabanında (1547 Eylül-Ekim) vefat eden Çivi-Zâde Muhyidin Şeyh Mehmed Efendi'nin torunudur. Sultan Murad III devri şeyhülislâmlarından fetvalarıyla tanınıp 995 de (1587) vefat eden Çivi-Zâde Mehmed Efendi'nin oğludur (1).

13. Takvim-üt Tevârih, Vrk:76^b; Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Vrk: 294^b; Naîmâ, aynı eser, C:V, S:35; Râşid, aynı eser, C:II, S:8; Hasib Üskü-dari, Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:59^a; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:161^a-162^a, 479^b; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:165.

14. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:161^a-162^a; Sic. Osmânî, C:IV, S:165.

15. " " " , " " " ; " " , " " .

1. Mehmed b. Mehmed El Humi, Tarih-i Âl-i Osman, Vrk:102^a; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1954, C:III/2, S:452, 454, 455; İ.H. Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İst.1961, C:III, S:524; Şeyhi, Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:158^{a-b}.

Büyük dedesi Çivi İlyas Efendi ise Mentешeli olup devrinin sayılı ulemalarındandır (2). Pek küçük yaşta yetim kalan Mehmed Efendi, lalasının terbiyesi altında babasının mülazimlerinden ders görerek tahsilini tamamlayıp Şeyhülislâm Sunullah Efendi'den mülâzemeteye nail olmuştur (3). Tarik-i tedrise kırk akçeyle başlayıp 1012 Zilkadesinde (1604 Nisan) Zal Paşa Medresesi lâyük görölüp, 1015 Şabanında (1606 Aralık) Sahn-ı semaniye'nin birine tayin edilmiş, 1017 Muharreminde (1608 Nisan-Mayıs) Hazreti Ebu Eyüp Medresesine nakl edildiysede hemen Safer (Mayıs-Haziran) ayında azl edilmiştir (4).

Medreselerdeki gezinmesine başarıyla devam ederek 1019 Safe-rinde (1610 Nisan-Mayıs) Süleymaniye Medreselerinden birine yükselmiştir (5). 1023 Cemaziyelevvelinde (1614 Haziran-Temmuz) Şam Kadılığı tevcih ve 1024 Ramazanında (1615 Eylül-Ekim) azl edilmiş, 1026 Ramazanında (1617 Eylül-Ekim) Ayezmen Kazası arpalık verilmiştir (6). 1029 Cemaziyelevvelinde (1620 Nisan-Mayıs) Mısır Kazasına tayin olunduy-sa da müddetini tamamlamadan 1030 Rebiyülevvelinde (1621 Ocak-Şubat) bu mevkiden ayrılarak iki sene vazifesiz kalıp 1032 Cemaziyelâhirinde (1623 Nisan-Mayıs) Galata Kadılığını tasarrufuna almıştır (7). 1033 Muharreminde (1623 Ekim-Kasım) Bursa kazası nâsb ve aynı sene Ramazanında (1624 Haziran-Temmuz) mazul olup 1038 Ramazanında (1629 Nisan-Mayıs) Edirne Kazasına getirilerek 1039 Recebinde (1630 Şubat-Mart) ref edilmiştir (8). 1041 Şevvalinde (1632 Nisan-Mayıs) İstanbul Kadılığına lâyük görölüp değerli bir mevkii işgal etmiş (9), 1042 Rebiyülevvelinde (1632 Eylül-Ekim) tekrar Galata Kadılığı verildiysede çok geçmeden

---

2. Mehmed b.Mehmed, aynı eser, Vrk:102^a; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, aynı eser, C:III/2, S:452.

3. Mehmed b.Mehmed, aynı eser, Vrk:102^b; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:158^{a-b}.

4. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:158^{a-b}.

5. " " " " " "

6. Mehmed b.Mehmed, aynı eser, Vrk:102^b; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:158^{a-b}.

7. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:158^{a-b}.

8. Mehmed b.Mehmed, aynı eser, Vrk:102^b; Mustafa Naîmâ, Naîmâ Tarihi, İst.1280, C:III, S:42 de Edirne'den azlını 1039 Şaban olarak; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:158^{a-b} de ise Recep olarak gösteriyor.

9. Mehmed b.Mehmed, aynı eser, Vrk:102^b; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:

mazul olup uzun yıllar kaldıktan sonra 1048 Zilkadesinde (1639 Mart-Nisan) Rumeli Kazaskeri Ebussuud Efendi vefat edince, yerine Anadolu Kazaskeri İsa Efendi geçmiş ve ondan boşalan yere de Çivi-Zâde tayin edilmiş (10). Böylece ilmiye tarikinde çok değerli bir mansıba sahip olan Mehmed Efendi, müddeti örfiyesini tamamlayarak 16 Zilkade 1049 (9 Mart 1640) da tekaüd edilmiş, 11 Receb 1056 da (23 Ağustos-1646) Bahâ-i Mehmed Efendi yerine tekrar Anadolu Kazaskeri nasb olmuş 13 Şevval 1056 ya (22 Kasım-1646) kadar bu vazifeyâ derihte etmiştir (11). 23 Şevval 1057 de (21 Kasım-1647) selefi Bahai Efendi yerine Rumeli Kazaskerliğini teşrif ederek 1 Rebiyülevvel 1058 de (26 Mart-1648) ayrılıp Tatar Pazarcığı arpalık verilmiştir (12). 1060 Recebinde (1650 Haziran-Temmuz) arpalığı olan Tatar Pazarcığı Ankara ile değiştirilip geçimi temin edilmiştir. Günlerini evinde rahat geçirirken bir hastalık sonucu 10 Cemaziyelevvel 1061 de (1 Mayıs-1651) vefat edip haneleri civarında hali bir arsada ceddî için ayırdığı mezara gömüldü (13).

Sultan İbrahim devri ulemasından olan Mehmed Efendi fertleri ilmiye meslegine dahil köklü bir aileden gelip, âlim, fazıl, müşfik ve kerim bir şahıstı. (14)

Mehmed Efendi'nin oğlu Çivi-Zâde Ataullah Efendi, kadılıklarda bulunduktan sonra 1129 da (1716-1717) Anadolu Kazaskeri 1134 de (1721-1722) Rumeli Payesi 1136 da (1723-1724) ikinci defa Anadolu Kazaskeri olup 1138 de (1725-1726) vefat etmiştir (15).

...

158^{a-b}; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst. 1311, C:IV, S:164.

10. Anadolu Kazaskerliğine tayinini kaynaklar değişik gösteriyor. Kara Çelebi-Zâde Abdülazîz, Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:242 b de 1049 Safer; Naîmâ, aynı eser, C:III, S:397 de 1049 Safer; Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevârih, Vrk:80 b de 1049 Safer, aynı eser, Vrk:78 b de 1048; Kâtip Çelebi, Fezleke, İst. 1287, C:II, S:223 de 1048; Hasib Üsküdari, Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62 b de 1049 Safer; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:64 a-b de 1048 , aynı eser, Vrk:158 a-b 1049 Rebiyülevvel, diyor.

11. Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:263 b, 265 a; Naîmâ, aynı eser C:III, S:432; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62 b; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:128 b , 158 a-b; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:164.

12. Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^b; Ravzat ül-Ebrâr, Vrk:269^b; Naîmâ, aynı eser, C:4, S:243, 281; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:128 b, 158 a-b.

13. Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:298 b; Naîmâ, aynı eser, C:V, S:77-78; Vekayiü'l Füdelâ, Vrk:158 a-b; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:164.

14. Mehmed b. Mehmed, aynı eser, Vrk:102 b; Vekayiü'l Füdelâ, Vrk:158 a-b; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:164.

15. Sicill-i Osmânî, C:IV, S:164.

YUNUS EFENDİ (SEYREK-ZÂDE)

? - 1062

Yunus Efendi, Sultan Mehmed III devri ulemasından Seyrek-Zâde Emrullah Mehmed Efendi'nin oğludur (1).Tahsil devresinin ilk kısmını başarıyla bitirip Gani-Zâde Mehmed Efendi'ye intisab etmiş onun inayetiyle tahsilinin geri kalan kısmını tamamlayıp Gani-Zâde'den mülâzeme-te nail olmuştur(2).

Böylece,tahsil devresini kat edip kırk akçe medreseden mazul iken 1025 Ramazanında (1616 Eylül-Ekim) Rodoscuk (=Fekirdağ) Kazasındaki Rüstem Paşa Medresesi Haricine getirilmiş,burada uzun zaman kaldıktan sonra 1030 Şevvalinde (1621 Ağustos-Eylül) Hayreddin Paşa Medresesine nakledilmiştir(3).

1032 Cemaziyevvelinde (1624 Şubat-Mart) Davut Paşa Medresesine tayin edilip 1034 Saferinde (1624 Ekim-Kasım) Molla Gürani Müderrisliği verilmiş fakat kabul etmeyip gitmeyince azl olunmuştur (4).

Yunus Efendi,medreselerde gezerek hocalığa devam edip 1035 Ramazanında (1626 Mayıs-Haziran) Ali Paşa-i Cedid, 1038 Şevvalinde (1629 Mayıs-Haziran) Murad Paşa-i Cedid ve 1039 Ramazanında (1630 Nisan Mayıs) Sahn-ı Semaniye Medreselerinden birine müderris nasb edilmiştir (5). Bu minval üzere 1041 Cemaziyelâhirinde (1631 Aralık/1632 Ocak) Kallenderhane Dar ül-İfadesine, 1042 Rebiyülevvelinde (1632 Eylül-Ekim) Hakaniye-i Vefa'ya sahib olmuştur (6). Medreselerde müderrislik mevkiini başarıyla ihraz eyleyip 1043 Ramazanında (1634 Mart) tarik-ı tedrisin en sonu olan Süleymaniye Medreselerinden birine şeref vermiştir (7) Medreselerin en son basamağını teşkil eden Süleymaniye'den 1045 Cemaziyevvelinde (1635 Ekim-Kasım) birdenbire Edirne Kadılığına terfi ederek ilmiye mesleğinin ikinci merhalesi olan tarik-i kazaya nail olmuş-

1. Şeyhi,Vekayi ül-Füdelâ,Vrk:162^b-163^b; Ahmed Nazîf,Riyâz ün-Nûkeba,Vrk:8^b-9^a;Mehmed Süreyyâ,Sicill-i Osmânî,İst.1311,C:IV,S:677.

2. Vekayi ül-Füdelâ,Vrk:162^b-163^a;Riyâz ün-Nûkeba,Vrk:8^b-9^a.

3. " " " , " " " ; " " " " " .

4. " " " , " " " ; " " " " " .

5. " " " , " " " .

6. " " " , " " " .

7. " " " , " " " .

tur (8). 1045 Ramazanında (1636 Şubat-^MMart) azl ve Gümülcine Kazasına nefy edildiyse de bir kaç gün sonra affolunup inzivaya çekilmiş (9) . Uzun yıllar süren inziva ve mazuliyet devresinin sonunda 10 Muharrem 1057 de (15 Şubat-1647) vefat eden nâkib ül-eşraf Ankaravi Mehmed Efendi yerine 14 Muharremde (19 Şubat) nakiblikle birlikte Anadolu Kazaskerliği Payesiyle taltif edilmiş (10), lâkin 12 Zilhicce 1057 de (8 Ocak-1648) nikâbetten ve Anadolu Kazaskerliği Payesinden ayrılıp Uzunköprü arpılığıyla iktifaya razı olmuştur (11).

Yerine, Ankaravi Mehmed Efendi'nin oğlu Seyd Mehmed Efendi geçmiş. Bir zaman sonra Rumeli Kazaskerliği Payesi tevcih edilip vaktini inziva ve ibadetle geçirirken bir serhoşluk neticesinde 1062 Safe-rinde (1652 Ocak-Şubat) vefat etmiştir (12). Cenazesi, namazı kılınıp Edirne kapı haricinde Emir Buhari vaziyesi civarında defn edilmiştir (13).

Asil ve köklü bir aileye mensup olan Yunus Efendi, âlim , fazıl , namuslu, din yoluyla saadete ermiş, abid, hefız bir şahıs olarak tanınmıştır (14).

Asar-ı hayriyelerinden Mehmed Ağa Camii yakınında mektebi vardır (15).

...

---

8. Kara Çelebi Zâde Abdülazîz, Ravzat Ul-Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:583; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:162^b-163^b de ve Riyâz Ün-Nûkeba Vrk: 8^b-9^a da Edirne'ye tayinini 1045 Receb olarak gösteriyor.

9. Ravzat Ul-Ebrâr ve Zeyli, S:590; Mustafa Naîmâ, Tarih-i Naîmâ, ist.1280, C:III, S:264; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:162^b-163^b.

10. Ravzat Ul-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:266^a; Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:243.

11. Ravzat Ul-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:270^b; Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:243; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:162^b-163^b; Riyâz Ün-Nûkeba, Vrk:8^b-9^a; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:677 de Nikabetten azl ayını Zilkade olarak gösterir.

12. Ravzat Ul-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:315^b; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:162^b-163^b; Riyâz Ün-Nûkebâ, Vrk:8^b-9^a; Sicill-i Os. C:IV, S:677.

13. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:162^b-163^b.

14. Vek. Ul-Füd. Vrk:162^b-163^b; Big. Üs. Nûkebâ, Vrk:8^b-9^a.

15. Vek. Ul-Füd. Vrk:162^b-163^b; Sic. Os. C:IV, S:677.

MAHMUD EFENDİ (KARA ÇELEBİ-ZÂDE, REİS ÜL-ULEMA)

997 - 1063

III. Murad devri Rumeli Kazaskerlerinden Hüsameddin Efendi'nin torunu, Sultan Osman II ve Sultan Murad IV devri Anadolu ve Rumeli Kazaskerlerinden Zühurî mahlasıyla şiirleri bulunan Mehmed Efendi'nin oğlu olan Mahmud Efendi, 997 (1588-1589) senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Ceddi, Mevlâna Celâleddin Rumi'ye dayanır. Büyük dedesi Mehmed Hicri Efendi, Kanunî Sultan Süleyman zamanında İstanbul'a kadı olup amcası Kara Çelebi-Zâde Abdülazîz Efendi, Şeyhülislâmlik makamını ihraz eyleyen büyük bir âlimdi. (1) Ailesinden tevarüs eden istidat ve faziletle ilim yoluna meyledip şeyhülislâm Ebül Meyamin Mustafa Efendi'den mü-lâzemeteye nail olmuştur (2).

Müdürrislik hakkına sahip olan Mahmud Efendi, ilk olarak İstavroz'da (Beylerbeyi) Abdullah Ağa Medresesine müdürris tayin olunup oradan Hariç rütbesiyle 1020 Ramazanında (1611 Kasım-Aralık) Koca Mustafa Paşa Medresesine nakl edilmiş (3) 1022 Zilkadesinde (1613 Aralık/1614 Ocak) Rum Mehmed Paşa Medresesine, 1023 Zilhiccesinde (1615 Ocak) Mustafa Ağa Medresesine ve 1025 Ramazanında (1616 Eylül-Ekim) Sahn -1 Seman Medreselerinden birine vasil olmuştur (4).

Bu ahenkle medreselerde yükselerek 1026 Ramazanında (1617 Eylül) Edirne Dar ül-Hadisi'ne şeref verip 1027 Zilhiccesinde (1618 Ekim Kasım) Haseki Sultan Medresesi insan buyrulup, 1028 Şabanında (1619 Temmuz-Ağustos) Yavuz Sultan Selim Medresesine nasb ve 1030 Saferinde (1620 Aralık/1621 Ocak) Süleymaniye Medreselerinden birisiyle tekrim olunmuştur (5).

---

1. Mehmed b. Mehmed El Rumi, Tarih-i Âl-i Osman, Vrk: 101^a; Hammer, Devlet-i Osmaniye Tarihi (Mehmed Atâ tercümesi), İst. 1335, C: IX, S: 222; Şeyhi, Vekayi ül-Füdelâ, Vrk: 170^{a-b}; Hüseyin Ayvansarayî, Hadîkat ül-Cevâmî, İst. 1281, C: I, S: 65; Ahmet Refik, Âlimler ve Sanatkârlar, İst. 1924, S: 279.

2. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk: 170^{a-b}.

3. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk: 170^{a-b}.

4. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk: 170^{a-b}.

5. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk: 170^{a-b}; Muhabbi, Hülâsat ül-Eser, Mısır

1284, C: IV, S: 322-324.

Medaris-i celilede mutad dolaşmayı muvaffakiyetle tamamlayan Mahmud Efendi, 1031 Recebinde (1622 Mayıs-Haziran) Yenişehir Kadılığına yükselerek, 1032 Recebinde (1623 Mayıs) mazul olmuştur (6).

9 Safer 1034 de (21 Kasım 1624) Şam Kazası tevcih edildiyse de hareket etmeden Saferin 24^{cü} (6 Aralık) günü Mekke Kadısı Ömer Efendi'nin vefatı haberi gelince, Mahmud Efendi'yi Mekke'ye göndermişler (7). Mekke Kadılığını deruhde ederken aynı sene Ramazanında (1625 Haziran-Temmuz) ikinci defa Şam Kazası'na nakledilmiş.⁽⁷⁾ 1035 Cemaziyelâ-hirinde (1626 Şubat-Mart) Mısır, 1039 Recebinde (1630 Şubat-Mart) Edirne Kadılıklarına sahip olup 1040 Recebinde (1631 Şubat-Mart) ayrılmıştır. Dört sene vazifesiz vakit geçirip 4 Safer 1044 (30 Temmuz 1634) Amcası Abdülazîz Efendi yerine İstanbul Kazasına hakim olmuş (8). İstanbul Kadılığındayken 1045 Cemaziyevvelinde (1635 Ekim-Kasım) Molla Ahmed Zâde Nuh Efendi yerine Anadolu Kazaskerliğiyle taltif edilip (9) 1046 Zilhiccesinde (1637 Nisan-Mayıs) mazul olmuşsa da 7 Rebiyülevvel 1054 (14 Mayıs-1644) de Rumeli Kazaskerliğine vasıl, 4 Şevval-1055 de (24 Kasım-1645) azl olmuştur (10).

---

6. Mehmed b.Mehmed, aynı eser, Vrk:101^a; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk: 170^{a-b}; Hülâsat ül-Eser, C:IV, S:322-324.

7. Mehmed b.Mehmed, aynı eser, Vrk:101^a; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk: 170^{a-b}; Hülâsat ül-Eser, C:IV, S:322-324.

7. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:170^{a-b}; Hülâsat ül-Eser, C:IV, S:322-324.

8. Mehmed b.Mehmed, aynı eser, Vrk:101^a, Mustafa Naîmâ, Naîmâ Tarihi, İst.1280, C:II, S:42, 261; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:170^{a-b}; Hülâsat ül-Eser, C:IV, S:322-324; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst.1311, C:IV, S:320.

9. Naîmâ, aynı eser, C:III, S:262; Hammer, aynı eser, C:IX, S:222; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:65^b de 1045 Cemaziyevvel, aynı eser, Vrk:170^{a-b} de 1045 Receb olarak gösteriyor.

10. Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^b; Kara Çelebi-Zâde Abdülazîz, Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:621; Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:71, 163; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:128^b; 170^{a-b}.

12 Zilkade 1056 da (20 Aralık 1646) ikinci defa Rumeli Kazaskerliğine terfi ederek 18 Cemaziyevvel 1057 de (21 Haziran-1647) vazife-i emsalle tekaüd olup inzivaya çekilmiştir(11).

1061 Cemaziyevvelinde (1651 Nisan-Mayıs) Çivi-Zâde Mehmed Efendi mahlulünden Ankara Kazası arpalık olarak verilmiş fakat 1062 Şevvalinde (1652 Eylül-Ekim) Galata Kazası arpalığıyla değiştirilmiştir (12).

Kendisini ilme veren Mahmud Efendi, günlerini medresesinde dersleriyle ve talebeleriyle geçirirken 1063 Zilkadesinde (1653 Ekim - Eylül) vefat etmiş (13), Şehzade Camii kurbünde kendi medresesi mezarlığına gömülmüştür (14).

Reis ül-Ulema ünvanına sahip olan Mahmud Efendi, ünvanına tam manasıyla lââyik, âlim, fazıl, zeki, zarif, nüktedan, yumuşak tabiatlı bir şahıs olup servete ve çok miktarda kitaba malikti (15).

Asar-ı hayriyesi pek çoktur. Şehzade Camii kurbunda bir medrese bina edip, burada müderrislik yapmıştır (16).

Mahmud Efendi'nin bir kızı ve bir oğlu vardı. Oğlu Osman Efendi, Selânik kadısı olup mazulken 1062 Cemaziyevvelinde (1652 Nisan Mayıs) vefat etmiştir. Kızı ise Cinci Hoca ile evlenmiş fakat Cinci Hoca cülûs bahşisi vermeyerek hapsedilince sadrazam emriyle ondan ayrılmıştır (17).

...

11. Takvîm üt-Tevârih, Vrk:78^b; Hasib Üsküdari, Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:59^a; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:128^b, 170^{a-b}; Hülâsat ül-Eser, C:IV, S:322-324.

12. Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:298^b, 320^a; Naîmâ, C:V, S:248.

13. " " " " " , Vrk:331^b; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:170^{a-b}; Hülâsat ül-Eser, C:IV, S:322-324; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:320.

14. Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:331; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:170^{a-b}; Hülâsat ül-Eser, C:IV, S:322-324.

15. Mehmed b. Mehmed, aynı eser, Vrk:101^a; Vekayi ül-Füdelâ , Vrk:170^{a-b};

16. Hadikat ül-Cevâmi, C:I, S:65; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:170^{a-b}; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:320.

17. Sicill-i Osmânî, C:IV, S:320; Âlimler ve Sanatkârlar, S:297; "Cinci Hoca" maddesi.

MEHMED EFENDİ (BAHÂİ)

1004 - 1064

Bahâî Efendi, 1027 (1617-1618) senesinde vefat eden Rumeli Kazaskeri Hoca-Zâde Abdülazîz Efendi'nin oğludur.

1004 (1595-1596) senesinde İstanbul'da doğmuştur. Babası şeyhülislâm Hoca Saadeddin Efendi'nin oğlu, annesinde Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'nin kızıdır. Anne ve baba tarafından Şeyhülislâm torunu olan Mehmed Efendi, devrinin bütün kibar ulema evlâdı gibi, hususi tahsil için Şeyhülislâm Abdurrahim Efendi'den ders almış , amcası Şeyhülislâm Mehmed Efendi'den mülâzemetle mazhar olmuştur.

1026 (1617) senesinde babasıyla Hacca gidip döndükten sonra medreselerde müderrislik vazifesiⁿⁱ ifa etmiştir. 1040 Cemaziyelâhîrinde (1631 Ocak) Selânik ve sırasıyla Haleb, Şam , Edirne Kazalarını dolayarak nihayet kadılık mevkiinin en yükseği olan İstanbul'a 1055 Rebiyülevvelinde (1645 Nisan-Mayıs) kadı olup Şevval ayında tekaüd edilmiştir. 1.Rebiyülevvel.1056 da (17 Nisan 1646) Cinci Hüseyin Efendi yerine Anadolu Kazaskerliği tevcih edilmiş, fakat bu mevkide çok durmayıp 11.Receb.1056 (23.Ağustos.1646) Abdurrahim Efendi yerine Rumeline nakl olunmuştur.Aynı sene 12.Zilkadede (20.Aralık.1646) Mihaliç Kazası arpalığı ile tekaüd edildiyse 18.Cemaziyalevvel.1057 (21 Haziran - 1647) Kara Çelebi Zâde Mahmud Efendi yerine ikinci defa Rumeli Kazaskerliğine getirilmiştir. Nihayet beş ay sonra 23.Şevvalde (21 Kasım-1647) azl edilmiştir.

8.Receb.1059 (18 Temmuz-1649) Abdürrahim Efendi yerine Şeyhülislâmlık makamını işgal eylemiş; Bahâî Mehmed Efendi'nin ilk meşihati Sultan İbrahim'in katli ile neticelenen ocak ağalarının isyanı ve büyük Vâlide Kösem Mahpeyker Sultan'ın hükmü altında Sultan Mehmed IV'ün tahta cülûsu zamanına rastlar.Ocak Ağalarıyla iyi geçinemediğinden araları açılmış,hatta iki defa Valide Sultana arize sunup : "Ağaların kabûle imkân olmayan tekliflerinden dolayı bunlarla geçinemeyeceğim, fetvadan affımı rica ederim". dediğinde,Vâlide Sultan bir müddet müdâra ile sabretmesini tavsiye etmişti.

Bu esnede Girid Harbi yapılmakta, Kapıdan Derya Ali Paşa Venediklilere göz açtırmamaktaydı.Buna sinirlenen Fransız ve İngiliz Elçileri devrin Sadrazamı Melek Ahmed Paşa'dan ,Kapı'dan Paşa'nın azli-

ni istemiştir. Bahaî Efendi, din ve devlet uğruna çalışan adamın azli din ve devlete ihanettir, deyince Sadrazam, Ali Paşayı azladan memiş fakat bu sefer müftinin azli için fırsat gözlemiştir. Ocak Ağaları ile Sadrazamın rüşvetle mansıblar satması ve kadılıkları şuna buna ver, diye Bahaî Efendi'ye ricacılar göndermeleri Bahaî Efendi'yi şiddete sevk etmiş, Müfti, ticari bir mesele yüzünden İstanbul'daki İngiliz Elçisini mahkeme ettirip hapsedirmiştir. Bütün bu hadiseler Bahaî Efendi'nin aleyhine tecelli edip 11. Cemaziyelevvel. 1061 (2-Mayıs-1651) de meşihatten azlini intaç etmiştir.

Azlini müteakib Kanlıca'daki yalısına çekilen Bahaî Efendi ikinci bir emirle Bergama'ya sürülmüş isede menfa hayatını Gelibolu'da geçirmiştir. Aynı sene Ramazanında (Ağustos-Eylül) amcazâdesi Ebu Sâid Efendi müfti olunca, İstanbul'a dönmüştür. Ebu Said Efendi'nin azli üzerine 12. Ramazan. 1062 de (17, Ağustos. 1652) ikinci defa Şeyhülislâmlığa getirilmiştir. Bu vazifede iken Hunnak (-Bademciğe) ait bir hastalık hastalığına tutulup 12. Safer. 1064 (2. Ocak. 1654) vefat etmiş, Fatih'teki konağının karşısına gömülmüştür.

Bahaî Efendi, bilgi eksikliğini, çok kuvvetli olan zekâsı sayesinde tamamlayıp her vadide akranlarından geri kalmamıştır.

Şiirde çok mahirdi; Gerek muasırları, gerek sonraki şairler üzerinde bâriz bir tesir bırakmıştır. Âşıkane ve zarif gazellerine nazireler yazıldıysada hiç biri aslına erişememiştir. Yazı ve hitabet alanında güzel yazı yazan, kuvvetli bir hatipdi.

Taassub çemberinden kurtulmuş, zevklerine düşküdü, tütün ve içki tiryakiliğini hoş görürdü. IV. Murad'ın koyduğu tütün yasağını kaldırmıştır. Gençliğinde terbiyeli, müşfik, kerim ve cömert olan Bahaî Efendi son zamanlarında kabalaşarak, hasis, sert ve gururlu bir insan olmuştur.

Gayrı matbu divançesi vardır (1).

...

---

1. Fazla malûmat için bakınız: Akyürek, Güner: XVII. Asır Osmanlı Şeyhülislâmları, Mezuniyet Tezi, Tarih Semineri Ktp. No.: 645.

ABDURRAHİM EFENDİ (ADANALI)

? - 1066

Adanalı Mehmed Efendi'nin oğlu olan Abdürrahim Efendi'nin doğum tarihi kaynaklarda zikredilmediğinden meçhûldür. İlk tahsilini yaptıktan ve Hüseyih Halhalî ile Mehmed Emin b. Sadreddin El-Şirvanî' den ders gördükten sonra İstanbul'a geldi. Tahsilinin mütebakisini İstanbul'da damamliyerek mülâzemet alıp tarik-i ilmiyeye katılmıştır. Kırk akçe ile müderrisliğe başlayarak bir çok medreselerde ders vermiş bu arada İstanbul'un ileri gelen devlet adamlarıyla münasebette bulunup Şeyhülislâm Ebu Said Efendi'nin himmetiyle 1049 Recebinde (1639 Ekim-Kasım) İstanbul kadılığına tayin ve 8.Cemaziyelevvel 1051 (15-Ağustos-1641) Anadolu Kazaskerliğine terfi etmiştir. Devamlı dört sene kazaskerlik mevkiini işgal ettikten sonra, 12.Rebiyülevvel.1054 (19 Mayıs-1644) azledilmiş, Şabanında (Ekim) Şeyhülislâm Esad Efendi'yi rencide etmesiyle Adana'ya sürülmüş, bilâare İstanbul'a avdetine müsaade edilen Abdürrahim Efendi'ye 4.Şevval.1055 de (24-Kasım-1645) Rumeli Kazaskerliği verilmiştir. Bu mansıbından 11.Receb.1056 (23.Ağustos.1646) da ayrıldıysada 20.Rebiyülevvel.1057 de (25.Nisan.1647) Muîd Ahmed Efendi yerine müfti olunca, ilmiye tarikinin en son mertebesine yükselmiştir.

Fetva makamında iken Yeniçeri Ağalarıyla beraber Sultan İbrahim'in halline çalışmış fakat bununlada kalmayıp katline fetva vermiştir. (Receb 1058=Temmuz.1648).

28 Receb 1058 (18 Ağustos 1648) Sultan İbrahim'in katlini takib eden bir sene içinde Abdürrahim Efendi tam bir istiklâl ile müftülük yapıysada padişah katline fetva vermiş bir adam olarak sarayın ve payitaht halkının nefretini kazanıp , hatır ve gönül gûzetmediğinden kibar ulemanın muhabbetini kaybetmiştir. Bütün bunların tesiri ve Sadrazam Kara Murad Paşa'nın arzıyla 8.Receb.1059 (18.Tem.1649) azledilerek Topçular'daki çiftliğine ve hemen akabinde büyük oğlu ile beraber Hacca gönderilmiştir. Hac farizesini ifa edip avdetinde Şam'a vasil olduğu sırada kendisine Kaddüs Kadılığı tevcih edilmiştir.

Daha sonra affolarak vatana avdet edip Üsküdar Kadılığında bulunmuş, Ebu Said Efendi, şeyhülislâm olunca Belgrad Kadılığı ile İstanbul'dan çıkarılmıştır. Belgrad'da dört buçuk sene ikameti müteakib 10 Rebiyülâhir.1066 (6.Şubat.1656) da vefat etti. Kabri Belgrad'da İmâret Camii harımindedir.

Sultan İbrahim devri ulemasından olan Abdürrahim Efendi ga-

yet müstakim, cesur, hatır gözetmeyen bir zat idi. Sözü esirgemediğinden her sınıf halk ondan çekinirdi. Fetvaları muteber olup sonradan bastırılmıştır.

Zevcesi, Hoca Saadeddin Efendi'nin oğlu Salih Efendi'nin kızı Saliha Hanım idi. Oğulları ise, Abdullah, Mehmed Emin ve Mehmed Efendilerdir. (1).

...

ŞEYH MEHMED KADRİ EFENDİ (İMAM-ZÂDE)

1008 - 1067

Sultan Ahmed Han'ın devrinde hünkâr imamlığı rütbesini ihraz ederek 1025 (1616) senesinde vefat eden Horpışteli Mustafa Safî Efendi'nin oğlu olup, 1008 Şevvalinde (1600 Nisan-Mayıs) doğmuştur (1).

İlmiye tariki için lâzım olan tahsil ve terbiyeyi aldıktan sonra, Şeyhülislâm Yahya Efendi'den mülâzım olma şerefine erişip müderrislik hakkına sahip olmuştur (2).

İlk vazifeye kırk akçe ile başlıyarak 1037 Rebiyülevvelinde (1627 Kasım-Aralık) Mehmed Ağa Medresesine, 1038 Şevvalinde (1629 Mayıs-Haziran) Ali Paşa-i Cedid Medresesine 1040 Zilhiccesinde (1631 Temmuz) Ayşe Sultan Medresesine tayin edilmiştir (4).

---

1. Fazla malûmat için bakınız: Akyürek, Güner: XVII. Asır Osmanlı Şeyhülislâmları, Mezuniyet tezi, Tarih Semineri Ktp. No.: 645.

1. Şeyhi, Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk: 197^a-198^a; M. Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst. 1311, C: IV, S: 170-171; Mustafa Safî Efendi" maddesi.

2. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk: 197^a-198^a.

3. " " " , " : " - " .

4. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk: 197^a-198^a.

Daha sonra 1042 Ramazanında (1633 Mart-Nisan) Sahn-ı Semaniye medreselerinden birine vasıl, 1044 Recebinde (1634/Aralık-1635/Ocak) Gevher Sultan Dar ül-Hadis'ine nail olup, 1048 Muharreminde (1638 Mayıs-Haziran) Vefa hakaniyesi, 1051 Rebiyülevvelinde (1641 Haziran-Temmuz) Süleymaniye Medreselerinden biri lâyük görülmüştür (4).

Medreselerde en yüksek rütbe olan Süleymaniye'den 1053 Cemaziyelevvelinde (1643 Temmuz-Ağustos) Selânik Kadılığına yükselip müddeti örfiyesini tamamlayarak 1054 Cemaziyelevvelinde (1644 Temmuz-Ağustos) azl edilmiş. Lâkin 1055 Cemaziyelevvelinde (1645-Haziran-Temmuz) ikinci defa Selânik'e hakim olup bu seferki kadılığı 1055 Şevvalinde (1645 Kasım-Aralık) son bulmuştur (5).

1055 Şevvalinde (1645 Kasım-Aralık) Yeniçeri ağası Musa Ağanın arzıyla Edirne kadılığına nasb 1056 Rebiyülevvelinde (1646 Nisan-Mayıs) mazul olmuştur (6).

Edirne'den mazul olan Mehmed Efendi 1. Cemaziyelevvel 1057 de (4. Haziran. 1647) Cinci Hüseyin^{efendi} yerine Anadolu Kazaskerliğini ihraz etmiş, fakat üç gün sonra 4. Cemaziyelevvelde (7. Haziran) azliyle (7) yeri, üçüncü defa olmak üzere Cinci'ye verilmiştir. Çok geçmeden ayın 13 ünde (16 Haziran) Cinci Hoca'nın yerine ikinci defa Anadolu Kazaskerliğine şeref verip 1. Receb. 1057 (2 Ağustos. 1647) de mazul ve yerine dördüncü defa Cinci Hoca nail olmuştur (8).

5. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:197^a-198^a.

6. Kara Çelebi-Zâde Abdülazîz, Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:636; Mustafa Naîmâ, Naîmâ Tarihi, İst. 1280, C:IV, S:163, 215; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:197^a-198^a.

7. Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:267^a; Abdurrahman Hibrî, Defter-i Ahbâr, Vrk:71^b-72^a; Hasib Üsküdarî, Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62^b; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:128^b-129^a, 197^a-198^a.

8. Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:267^b; Mehmed Şem'î, ilâveli Esmâr üt Tevârih, İst. 1295, S:182; Vekayi ül-Füdelâ, S:129^a, 197^a-198^a; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:170-171.

Recebin 12. (13 Ağustos) günü yine Cinci'nin yerine üçüncü defa Anadolu Kazaskerliğini deruhte ederek 22 Muharrem 1058 de (17 Şubat 1648) ayrılıp 1062 Ramazanında (1652 Ağustos-Eylül) Uzuncaova, Hasköy ve Keşan Kazaları arpalık verilmiştir (9).

Uzun zaman Anadolu mevkiini işgâl eden Mehmed Efendi, 11.Şevval 1063 de (4 Eylül 1653) Rumeli Kazaskerliği payesiyle beraber Kemal Zâde İbrahim Efendi yerine dördüncü defa Anadolu Kazaskerliğini tasarrufa hak kazanarak 1064.Zilkâdeesinde (1654 Eylül-Ekim) tekaüd olmuştur (10).

Böylece ilmiye mesleğinde önemli mevkii yükselip şan ve şerefe nail olduktan sonra 1067 Şevvalinde (1657-Temmuz-Ağustos) vefat etmiştir (11).

Sultan Mehmed IV Han devrinin ulemasından olan İmam-Zâde Mehmed Efendi,âlim, fazıl, lisan-ı asra vakıf, istilâhda mahir bir şahıs idi (12).

Oğlu, müderrisinden Mehmed Efendi 1105 (1703-1704) Veba'dan vefat etmiştir (13).

...

---

9. Ravzat ül Ebrâr ve Zeyli, Vrk:268^b de nasb tarihini 1057 Şaban olarak gösteriyor; Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:238; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62^b; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:129^a, 197^a-198^a.

10. Ravzât ül Ebrâr ve Zeyli, Vrk:330^a da Anadoluya nasbını 1063-Ramazan olarak gösteriyor; Naîmâ, aynı eser, C:V, S:346 ; Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:62^b; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:197^a-198^a, 481^a; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:170-171.

11. Ravzât ül-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:379^a; Naîmâ, aynı eser, C:VI, S:294; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:197^a-198^a.

12. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:197^a-198^a; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:170-171.

13. Sicill-i Osmânî, C:IV, S:170-171.

MUSTAFA EFENDİ (MEMİK-ZÂDE)

? - 1067

Mustafa Efendi Amasyalı Mehmed Efendi'nin oğludur; doğum tarihi ve yeri kaynaklarda gösterilmiyor.

Tahsilini tamamladıktan sonra, devrin ileri gelen ilim adamlarından, ismini bulamadığımız bir şahısdan mülâzemet almıştır. İlmiye mesleğine müderrislik vazifesi ile başlayıp tamamladıktan sonra kaza tarikine geçmiştir. Muid Ahmed Efendi'nin damadı olan Mustafa Efendi, Kudüs, Mısır, Galata ve İstanbul Kadılıklarını deruhte edip 10. Cemaziyel-evvel 1058 de (2-Haziran-1648) İmam-Zâde Mehmed Efendi yerine Anadolu Kazaskeri olmuş. Sultan Mehmed IV'ün cülûs gününün ertesi günü olan 19 Receb 1058 de (9 Ağustos-1648) azl edilmiştir. Anadoludan mâzûl iken 8 Şevval 1059 (15 Ekim-1649) da Rumeli Kazaskerliği tevcih olunmuşsa da senesine 17 Şevval 1060 da (13 Ekim-1650) tekaüd edilmiştir. 11 Şevval 1063 de (4-Eylül-1653) Hüsam-Zâde Abdurrahman Efendi yerine ikinci defa Rumeline getirildikten sonra 12 Zilhicce 1064 de (24 Ekim-1654) azl edilip Pravadi arpılığı verilmiş fakat bunu kabul etmemiştir. Aynı sene Zilhicce ayında ise Şeyhülislâm Ebu Said Efendi'nin rüşvet aldığına ve azli gerektiğine dâir bir arzuhal Padişaha gönderilmiş. Ayın 21 inde (2 Kasım) Padişah huzurunda yapılan toplantıda bu arzuhali yazan şahısların Memik-Zâde ve Edirne Kazasından mâzûl Bursalı Mehmed Efendi olduğu anlaşılmıştır. Neticede, Mustafa Efendi Pravadiye nefyedilmiştir. Sonra afvedilerek 8. Cemaziyel-evvel 1066 da (4 Mart 1656) Çınar Vakasında azledilen Şeyhülislâm Abdurrahman Efendi yerine Müfti olunca; aleyhdarları, içki ve rüşvete iptilâsı vardır, cahildir diye Ocak Ağalarını tahrik ettiklerinden onüç saat sonra azledilmiştir.

Haleb'e kadı tayin edilmiş orada iken 1067 (1656-1657) senesinde vefat edip Haleb'de gömülmüştür.

IV. Mehmed devrinde onüç saat Şeyhülislâmlık yaptıktan sonra azledilen Mustafa Efendi, irtikâb ve irtişa ile lekelenmiş olup ilmi orta derecededir.

...

Fazla malûmat için bakınız: Akyürek, Güner: XVII. Asır, Osmanlı Şeyhülislâmları, Mezuniyet Tezi, Tarih Semineri Ktp. No.: 645.

ABDÜLAZİZ EFENDİ (KARA ÇELEBİ-ZÂDE)

1000 - 1068

Sultan Mehmed III devri Rumeli Kazaskerlerinden olup 1007 (1598/1599) senesinde vefat eden Kara-Çelebi-Zâde Hüsameddin Hüseyin Efendi'nin oğlu olan Abdülazîz 1000 (1591-1592) senesinde Bursa'da doğmuştur.

Babasından yedi yaşında yetim kalınca ilk tahsilini kendisinden otuz yaş büyük olan ağabeyi Mehmed Efendi'den (Kara Çelebi-Zâde Mehmed Efendi, sonra Rumeli Kazaskeri olmuştur) görmüş ve Sunullah Efendiden mülazim olmuştur.

Mutad üzere medarisi celileyi devredip kaza tarikine yükselmiştir. Yenişehir ve Mekke Kazasına kadı olup 4.Receb.1043 de (4-Ocak-1634) İstanbul Kadılığına terfi etmiştir. Narh hususunda gösterdiği şiddet yağ buhranını doğurunca, Padişahın gazabına uğrayıp 1044 Muharreminde (1634-Haziran-Temmuz) azl ve Kıbrıs'a sürülmüş. Bir yıl sonra IV.Murad tarafından afvedilip İstanbul'a dönmüş fakat faal hayat süremeyip inzivaya çekilerek kendisine verilen Dimetoka arpılığı ve şahsi geliriyle geçinmiştir. Bu müddet zarfında vaktini ilmî çalışmalarla geçirmiş "Seyer-i Karzoni" tercümesini yapıp, bir "Siyer" ile "Hilyetü'l Enbiya", "Mir'at üs safa" ve "Süleymannâme" yi yazmıştır. Ayrıca "Ravzat ül-Ebrâr" adlı tarihiyle meşgul olmuştur. 1058 (1648) senesinde Sultan İbrahim'in hal ve katledilmesinde faal rol oynamış, sarayı basan ulemanın arasına katılıp yedi yaşında bir çocuk olan IV.Mehmed'i koltuklarından tutup Babüssaade önüne kurulan tahta oturtmuş ve ilk biat eden de o olmuştur.

Abdülazîz Efendi Sultan Mehmed'in cülûsunu müteakib 18.Receb 1058 (8 Ağustos-1648) Rumeli Kazaskerliğine tayin edilmiştir. 7 Ramazan 1059 da (14 Eylül-1649) Padişaha takdim ettiği "Ravzat ül Ebrâr" adlı kitabından dolayı Şeyhülislâmlık payesi ihsan olunmuş ki bu hal Osmanlı tarihinde ilk defa vuku buluyordu.

Aynı sene 8.Şevvalde (15 Ekim-1649) Tırnova ve Sahra Kazaları arpılığı ile tekaüd edildi.

11.Cemaziyevvel.1061 (2-Mayıs-1651) de Bahaî Mehmed Efendi yerine meşihat makamına getirilmiştir.Şeyhülislâmlığı sırasında uzun

zamandır tatbik edilmeyen bazı merasim kaidelerini ihya ettiği gibi arpalıklarından feragat etmiştir. Abdülazîz Efendi, Şeyhülislâm olduğu tarihten itibaren ocak ağalarını korumuştur. Siyavuş Paşa sadaretinde saraya karşı taarruza geçen ocak ağalarının yanında kalıp saraya gelmemiş, ağalar cemiyetinin dağıtılması üzerine 17. Ramazan. 1061 de (3 Eylül-1651) azl olunarak Sakız'a sürülmüştür. 1062 Cemaziyevvelinde (1652-Nisan-Mayıs) vatana dönmesine ve Bursa'da ikametine izin verilmiştir.

Bursa'da inziva üzere iken 6. Rebiyülâhir. 1068 (11-Ocak-1658) vefat ederek Devciler Kabristanına gömülmüştür.

XVII. Asır âlimleri arasında ismi geçen Kara Çelebi-Zâde Abdülazîz Efendi, değerli bir âlim olup fazilet sahibiydi. Hayatı gayet müreffeh geçmiştir. Kuvvetli hatib ve asabi mizaç olduğundan sözünü esirgemiyerek bir çok kişiyi kırmış ve kendine düşman edinmişti. Doğru görünerek ihtiraslarını tatmin etmek isteyen bir şahsiyet olduğu anlaşılır.

Yukarıda ilmi değerini söylediğimiz Abdülazîz Efendi'nin çok kıymetli eserleri mevcuttur. "Azizî" mahlası ile şiirler yazmıştır. "Gülşen-i Riyaz" adlı mesnevisi, müretteb divanı ve "Risale-i Kalemiyesi" vardır. Nesrinin nazmından kuvvetli olduğunu tarihi eserlerden anlıyoruz. Bunlar: "Ravzat ül-Ebrâr" "Ravzat ül-Ebrâr Zeyli" "Süleymannâme", "Mirat'üs-safa", "Tarih-i Fethi Revan ve Bağdat" (-Zafernâme) dir. Ravzat ül-Ebrâr ve Süleymannâme matbudur. Ravzat ül-Ebrâr'ı Hoca Saadeddin Efendi'nin Tâc üt-Tevârih'ine zeyl olarak yazmış ve Bursa'da iken 1068 (1657-1658) senesine kadar yazdığı kısımda Ravzat ül-Ebrâr'ın zeyli olmuştur. Diğer eserleriyse, ilm-i ahlâktan "Ahlâk-ı Muhsini" tercümesi, Fıkıhdan "Hall al-iştibah an akd al iştibah", "Kitab al elgaz fi al fikh al Hanefiyye", "Kâfi" ve "Ravzat al Kuds'u Nevhat al uns" adıyla şerhi ile "Hilyet al enbiyâ" ve "Siyerü Karzoni" yi Fevayih-an Nebeviyye fi Siyer-al Mustafaiyye" ismiyle tercüme etmiştir.

Asarı hayriyesinden çeşmeleri bulunup ayrıca Bursa'da Ulu Camiin (-Camii Kebir) haricinde iki tarafa sofa ve bir muallimhane ile bir çeşme bina etmiştir (1).

...

---

1. Fazla malûmat için bak: Akyürek, Güner: XVII. Asır Osmanlı Şeyhülislâmları, Mezuniyet Tezi, Tarih Semineri Ktb. No.: 645.

MEHMED EFENDİ (HANEFİ)

? - 1069

İran'ın Mahcivan şehrinde dünyaya gelen Mehmed Efendi'nin gerek doğum tarihi gerekse babasının adı kaynaklarda gösterilmiyor.

Tahsilini memleketinde İran ülemesından aldığı derslerle tamamlayıp İstanbul'a gelmiş ve burada devrin âlimlerinden tahsil görüp mü-lâzemet almıştır. Nihayet kırk akçe maaşla müderrisliğe başlayan Mehmed Efendi, bir çok medreseleri dolaştıktan sonra 1044 (1634-1635) de Medine, 1051 Zilkadesinde (1642-Şubat) Mısır, 1056 (1646-1647) da Edirne Kadılığına getirilmiştir. 1057 Rebiyülevvelinde (1647-Nisan-Mayıs) Edirne'den mâzûl olduysa da 22 Muharrem 1058 (17 Şubat-1648) de kırk kese akçe vererek Anadolu Kazaskerliğine nâil oldu. Fakat aynı sene Cemâziyevvelinin onunda (2-Haziran-1648) bu vazifeden uzaklaştırıldı.

15 Ramazan 1061 (1-Eylül-1651) de Kudsi-Zâde Mehmed Efendi yerine Rumeli Kazaskerliğine lâîk görülüp 7 Ramazan 1062 (12 Ağustos-1652) de Ankara Kazası Arpalığı verilerek tekaüd edildi.

25 Ramazan 1066 (17-Temmuz-1656) da azl edilen Hoca-Zâde Mesud Efendi yerine, Vezir-i Âzam Köprülü Mehmed Paşa'nın arzıyla Şeyhülislâmlık mansıbı ihsan olundu. Ancak çok yaşlı, halsiz ve kulağı ağır işitiğinden tayininden dört ay sonra 3 Safer 1067 (21-Kasım-1656) de azl edilerek geçimini Dimetoka Kazası arpalığıyla temin edip vefatına kadar bu hal üzere yaşamıştır.

3 Muharrem 1069 da (1-Ekim-1658) vefat eden Hanefi Mehmed Efendi Eyüp'de medfundur. Âlim bir zat idi (1).

...

---

1. Fazla malûmat için bakınız: Akyürek, Güner: XVII. Asır Osmanlı Şeyhülislâmları, Mezuniyet Tezi, Tarih Semineri Ktb. No.: 645.

HÜSEYİN EFENDİ (ŞAMİ-ZÂDE)

? - 1069

Şam'da dünyaya gelen Hüseyin Efendi, oranın ülemesinden tahsil ve terbiye gördükten sonra İstanbul'a gelip Süleymaniye Camiine hâtip olmuştur (1). Bu vazifeyi ifa ederken 1049 Şevvalinde (1640 Ocak-Şubat) Sultan İbrahim'in cülûsunun akabinde İmam-ı sultani Şami Yusuf Efendiyesine imameti ihraz eylemek şerefine nail olup Anadolu Kazaskerliği Payesini ve Sultan Ahmed Han Medresesi müderrisliğini tasarruf etmiştir (2). Fakat 1056 Saferinde (1646 Mart-Nisan) Sultan Ahmed Han Medresesi uhdesinde bırakılarak hünkâr imamlığından tekaüd edilip yeri, salefi Yusuf Efendi'ye verilmiştir (3).

Müderrislikle vaktini geçiren Hüseyin Efendi 1057 Saferinde (1647-Mart-Nisan) halefi Şami Yusuf Efendi'nin vefatıyla münhal olan hünkâr imamlığına tekrar tayin olunup dört şehzadenin talim ve terbiyesi uhdesine verilmişse de pek az bir zaman sonra 1057 Rebiyülâhîrinde (1657 Mayıs-Haziran) azledilerek, yalnız Sultan Ahmed Han Müderrisliğine sahip olabilmıştır (4).

18 Receb 1058 de (8 Ağustos-1648) vaki Sultan Mehmed IV Han'ın cülûsunda, üçüncü defa imam-ı sultani olup imamlara verilen arpalıkları haramdır diye kabulden çekinmiştir (5).

1060 Şevvalinde (1650 Eylül-Ekim) Rumeli Kazaskerliği Payesi imamete zam edilerek Sahra ile Tırnova Kazaları arpalık olarak ihsan edilmiş, 1061 Cemaziyevvelinde (1651 Nisan-Mayıs) Kirmastı ve Miha-
liç Kazaları arpalığıyla eski arpalıklarını değiştirmiştir (6).

1. Şeyhi, Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:211^b-212^a; Baktığım kaynaklarda doğum yılı ve babasının adı gösterilmiyor.

2. Mustafa Naîmâ, Naîmâ Tarihi, İst.1280, C:III, S:420; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:211^b-212^a; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst.1311, C:II, S:193.

3. Kara Çelebi-Zâde Abdülazîz, Ravzat Ul-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:261^a; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:211^b-212^a; Sicill-i Osmânî, C:II, S:193.

4. Ravzat Ul-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:266^a, 267^b; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:211^b-212^a; Sicill-i Osmânî, C:II, S:193.

5. Ravzat Ul-Eb.ve Zeyli, Vrk:281^b; Vek. Ul-Füd. Vrk:211^b-212^a; Sicill-i Osmânî, C:II, S:193.

6. Ravzat Ul-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:297^b; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:211^b

Ömrünü imamlik vazifesini ifa ederek geçirirken 1069 Cemaziyevvelinde (1659 Ocak-Şubat) vefat etmiştir.

Mahlulu olan imamlik Hafız Menmed Efendi'ye Mihaliç ile Kirmasti Kazaları Şeyhülislâm Bolevi Mustafa Efendi'ye ve müderrislikte bulunduğu medresede Uzun Hasan Efendi'ye tevcih olunmuştur (7). Atik Ali Paşa Camii sahasına gömülmüştür (8).

Sultan İbrahim ve Sultan Mehmed IV devri ulemasından olup, yine bu iki padişaha imamlik eden Hüseyin Efendi, âlim, fazıl, kâmil, abit bir şahıs olup vefatında yaşı seksene yaklaşmıştı (19).

...

ŞAHABEDDİN AHMED (MISRİ, HAFACİ, MUHAŞŞİ)

977 - 1069

Şahabeddin Ahmed Efendi, Mısır'lı Mehmed bin Ömer Efendi'nin oğlu olup 967 (1559-1560) senesinde Kahire'de dünyaya gelmiştir (1).

Okuma çağına gelince ilk tahsilini babasından gördükten sonra, Arap ülemasından Ebu Bekir Şinvani'den ülumu arabiyeyi okumuş. meani mantık ve diğer bazı ilimleri Şeyh Mehmed El Rumi'den , hadisi Kadı Zekeriya'dan, babasından, Şeyh Nureddin Ali Ez Ziyadi'den, İbrahim El Kami'den ve şeyh Ali bin Ganim El Mukaddes'ten, Edebiyat ve şiirde Şeyh Ahmed El Alkami'den, Şeyh Mehmed El Salih-i El Şami'den öğrenmiştir (2).

Babasıyla beraber hac için Kahire'den Mekke ve Medine'ye gidip hac vazifesini ifa ettikten sonra bir müddet o beldede ikamet edip

7. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:211^b-212^a; Sicill-i Osmânî, C:II, S:193.

8. " " " , " " - " .

19. " " " , " " - " . Sicill-i Osmânî, C:II, S:193.

1. Şeyhi, Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:213^{a-b}; Muhibbi, Hülâsat Ul-Eser, Mısır 1284, C:I, S:331-343; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst.1311, C:III, S:176-177.

2. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:213^{a-b}; Hülâsat Ul-Eser, C:I, S:331-343.

Mekke, Medine ülemasından Ali bin Carullah'dan ders aldıktan sonra yine babasıyla beraber Kahire'ye dönmüş, oradanda İstanbul'a gelmiştir(3).

İstanbul'da Rum ülemasından Azmi-Zâde Mustafa Efendi'den şeyhülislâm Ebussuud Efendi'den ve şeyhülislâm Hoca Saadettin Efendi'den ^{tahsil etmiş ve Saadeddin Efendi'den} mülâzemeti nail olmuştur (4). Âdet olduğu üzere kırk akçe medreseden mazulken tarik-i kazaya yükselerek 1031 (1621-1622) senesinde Siroz Kazasına tayin olunup buradan azlini müteakib Rodos Kadılığına getirilip vazifesini deruhte ederken tefsir-i şerife ait bir eseri telif edip haşiyeler yazmıştır (5). Rodos'tan Gümülcine kazasına naklolunmuş; bu esnada telif ettiği tefsir-i şerifi Kapudan-ı Derya Mustafa Paşa eliyle Sultan Murad'a sunduğunda padişah tarafından çok beğenilib mükâfat olarak talib olduğu Selânik Kadılığı verilmiştir (6).

1040 Şevvalinde (1640 Ocak-Şubat) Selânik'te azl olunarak uzun yıllar kendini ilme vererek çok kıymetli eserler yazmıştır. 1051 Muharreminde (1641 Nisan-Mayıs) Kahire Kadılığı tevcih 1051 Zilkadesinde (1642 Şubat) ref edilip (7) 1052 Cemaziyevvelinde (1642 Temmuz-Ağustos) İstanbul'a vardığında, şeyhülislâm Zekeriya-Zâde Yahya Efendi'ye dil uzatmağa, sert muameleye başlayıp hatta şeyhülislâmı ziyarete gitmemiş. Bunu haber alan sadrazam çok üzülüp nasihatla bulunduyseada Şahabeddin Efendi nasihatlere aldirmayarak pervasızca hareketlerine devam etmiştir (8).

Bu durumda Şahabeddin Efendi'nin İstanbul'da kalması kötü neticeler doğuracağından Sakız Adası'na nefyi ferman olunup bir kayıkla Sakız'a gönderilmiş. Adada taun (=Veba) salgın halini alınca bir kaç gün kaldıktan sonra izinsiz olarak bir gemiye binip taundan kaçmak bahanesiyle İstanbul'a gelmiştir (9).

3. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:213^{A-b}; Hülâsat Ul-Eser, C:I, S:331-343.

4. " " " " : " ; " " " , " , " " .

5. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:213^{A-b}.

6. Kara Çelebi-Zâde Abdülazîz, Ravzat Ul-Ebrâr ve Zeyli, Mısır 1248, S:591; Mustafa Naîmâ, Naîmâ Tarihi, Ist. 1280, C:III, S:291-292; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:213^{A-b}.

7. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:8; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:213^{A-b}; Hülâsat Ul-Eser, C:I, S:331-343.

8. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:16.

9. " , " " , " , " .

Sadrızamın huzuruna girince, "ya sultanım, taundan çekindiğim için geldik" demiştir. Bu cesareti ve hafifliği padişah tarafından hoş karşılanmayıp yine geldiği kayığa bindirilerek Mısır'a nefy edilmiştir (10). Bu yüzden fakrî zarurete düşünce bazı ülema kendisine yardımda bulunup korumuşlar (11). Daha sonra İstanbul payesiyle ve akabinde Anadolu Kazaskerliği payesiyle tekrim olunarak Cizze Kazası arpalık verilip geçimi temin edilmiştir (12). Bu ünvanları kazanan Şahabeddin Efendi günlerini Mısır'da Berkukiye Medresesindeki dersleriyle (13) ilmi çalışmalarla geçirirken 12 Ramazan 1069 (3-Haziran-1659) Selase (=Salı) günü vefat etmiştir (14).

Vefatında yaşı yüzü mütecevizdi. Yaşadığı asrın büyük âlimlerinden olan Şahabeddin Efendi bütün ilimlerde yegâne, nesir ve nazımda yekta, müsniflerin reisi, tahrir ve takrirde emsalsiz, inşası güzel olup eserleri herkes tarafından aranmış, okunmuş ve muhtelif beldelelere yayılmıştır (15)

Asar-ı ilmiyeleri pek çoktur ve hepside kıymetlidir. "Nesim üri Riyaz Fi Şerh Şifa-i Kadı Ayaz", "Şerh Dürret ül Kavas", "Reyhane ül-Elibba", "Haşiye-i şerh ül-Feraiz", "Kitab üs Sevanih", "Haşiye üri Razivel cami", "Kitab-ı Divan ül-Edep" ve "Tiraz ül-Mecalis" meşhur eserlerindendir (16). Müstakil risaleleri vardır.

...

---

10. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:16; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:213^{a-b}; Hülâsat ül-Eser, C:I, S:331-343.

11. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:16; Hülâsat ül-Eser, C:I, S:331-343.

12. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:213^{a-b}; Sicill-i Osmânî, C:III, S:176-177.

13. Naîmâ, aynı eser, C:IV, S:16.

14. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:213^{a-b}; Hülâsat ül-Eser, C:I, S:331-343; Sicill-i Osmânî, C:III, S:176-177.

15. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:213^{a-b}; Hülâsat ül-Eser, C:I, S:331-343.

16. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:213^{a-b}; Vrk:213. Sicill-i Osmânî, C:III, S:176-177.

EBU SAİD MEHMED EFENDİ (ESAD-ZÂDE)

1003 - 1072

Sultan Murad III'ün hocası, Hoca Tarihi (Tâcu't Tevârih) müellifi şeyhülislâm Hoca Saadeddin Efendi'nin torunu ve 1034 (1624-1625) senesinde vefat eden şeyhülislâm Esad Efendi'nin oğlu olan Ebu Said Mehmed Efendi 1003 (1594-1595) de İstanbul'da doğmuştur.

Bâbasının himmetiyle yetişip kısa zamanda temayüz ederek amcası şeyhülislâm Mehmed Efendi'den mülâzim olmuştur. Onyediyedi yaşında ilmiye mesleğine dahil olup muhtelif medreselerde müderrislikte bulunduğu sonra Şam, Bursa, Galata ve iki defa İstanbul'a kadı olmuştur.

1038 Ramazanında (1629-Nisan-Mayıs) Ali Çelebi-Zâde Abdullah Efendi yerine Anadolu Kazaskerliği tevcih edilen Ebu Said Efendi bu mevkiden 27 Zilkade 1039 da (8 Temmuz-1630) Bostan-Zâde Yahya Efendi yerine Rumeli Kazaskerliğine yükselmiştir. 24 Muharrem 1041 (22-Ağustos - 1631) azledilerek Gümilcine kazası arpalığı verilmişse de tekrar 16 Zilkade 1049 (9-Mart-1640) da Rumeline getirilip 8 Cemaziyevvel 1051 (15 Ağustos-1641) e kadar bu mansıbı deruhte etmiştir. Ebu Said Efendi 18 Zilhicce 1053 de (27 Şubat-1644) vefat eden Yahya Efendi yerine şeyhülislâmlığa getirilmiş ve 29 Zilkade 1055 (16 Ocak-1646) de ayrılmıştır. Altı seneye yakın bir zaman şeyhülislâm mazulu olarak köşesinde günlerini geçirdikten sonra 17 Ramazan-1061 de (3-Eylül-1651) Kara Çelebi-Zâde Abdülazîz Efendi yerine ikinci defa meşihate tayin olunmuştur. Bir sene sonunda Anadolu Kazaskerliğine hak iddia eden İstanbul'dan mazul, Esad Efendi'yi dövmeğe kalkması, 12 Ramazan 1062 (17 Ağustos-1652) azline sebep teşkil etmiştir. Yerine geçen Bahâf Mehmed Efendi'nin 12 Safer 1064 (2 Ocak-1654) vefatı ile üçüncü defa fetva makamı işgal eylemiştir. 1065 Recebinde (1655-Mayıs-Haziran) zamanın vezir-i âzamı İbşir Paşa'ya karşı sipahilerin isyanında Ebu Said Efendi'nin de konağı basılıp bütün malları ve kıymetli eşyalarıyla kütübhanesi yağmalanmış, bununlada yetinmeyen sipahiler sadrazam ve müftinin katlini isteyince, nakıb-ül Eşref Zeyrek-Zâde'nin ülema namusunu korumak hususunda gayretiyle ölümden kurtulup oğluyla beraber Gelibolu'ya sürülmüştür. 4 Receb 1065 (10 Mayıs-1055) azl ve nefy edilen Ebu Said Efendi ömrünü sürgünle, İstanbul arasında geçirdikten sonra affolunarak Fındıklı'daki yalısında oturmasına müsaade edilmiş ve 1072 Zilkadede (1662 Haziran-¹ Temmuz) vefat etmiştir. Eyüb'de babasının ve ecdadının bu-

lunduğu kabristana gömülmüştür.

Sultan İbrahim, Sultan Mehmed IV devrinde fetva makamı ihraz eden ve ünlü bir aileden gelen Ebu Said Efendi fazıl, âlim bir zat idi. "Said" mahlasıyla yazdığı eşarı, arapça takrizleri vardır (1).

...

MUSTAFA EFENDİ (BÂLİ-ZÂDE)

? - 1073

Mustafa Efendi, İstanbul'un mahâlle imamlarından Bâli Efendi'nin oğlu olup İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi incelediğim kaynaklarda gösterilmemiştir. Mustafa Efendi tahsilini bitirip şeyhülislâm Hoca-Zâde Mehmed Efendi'nin âsitanesine intisab ederek, ondan mülâzemet almıştır. Böylece tarik-i tedrise duhûl etmiş ve bir zaman medreselerde dolaşıp hocalık yaptıktan sonra, kadılık makamına yükselmiştir. Sırasıyla, Medine, Üsküdar ve 1057 Rebiyülevvelinde (1647 Nisan-Mayıs) Bursa pâyesiyile Galata Kazasına nâil olmuştur. Galata Kazasından azlını müteakib 1 Rebiyülevvel 1058 (26-Mart-1648) de Çivi-Zâde Mehmed Efendi yerine Rumeli Kazaskerliğine terfi ettiğini görüyoruz. Aynı senenin 14. Cemaziyevvelinde (6-Haziran-1648) teksüd edilip bilâhere Ayıntab Kazası arpılığı ile tâltif olunmuş. 7 Ramazan-1062 (12-Ağustos-1652) de Anadolu Kazaskerliğine tenzil ve 23-Muharrem-1063 (24-Aralık-1652) de azl edilmiştir. Bir müddet inzivadan sonra, 3 Safer 1067 (21-Kasım-1656) de Hanefi Mehmed Efendi yerine meşihat mansıbını ihraz eylemiştir.

Bâli-Zâde tab'an lâübâli olup, âlemanın terfi ve azl silsilesini karmakarışık ederek, tam manasiyle ehil olmayan kimselere rütbelere tevcih etmiştir. Kadem ve ilmi meziyetlere îtibar etmeyerek dostlarını kayırmıştır. Ayrıca Köprülü Mehmed Paşa'ya ciddi ve islahatın ehemmiyetini kavramış bir müfti lâzımdı. Sütûn bunlar 9-Şaban-1067 (23-Mayıs-1657) de azline sebep olmuş ve Filibe Kazasına nefy edilmiştir. Bir çok kazaları gezdikten sonra nihayet padişahın (IV. Mehmed) müsaadesiyle İstanbul'a gelmiş, Sütüce'de ki yalısında sakin iken, 1073 Rebiyülâhinde (1662-Kasım-Aralık) vefat eylemiştir. Sütüce'de medfundur.

1. Fazla malûmat için bakınız : Akyürek Güner, XVII. Asır Osmanlı Şeyhülisâmları , Mezuniyet Tezi, Tarih Semineri, Ktb.No.:645.

Sultan Mehmed IV devrinde altı ay iki gün fetva makamını ihraz eden Bâli-Zâde Mustafa Efendi, âlim, fâzıl bir zat olup, İslâm Hukuku olan Fıkıh ilminde çok mahirdi. Vermiş olduğu fetvaları hâvi "Mizânü'l-Fetava" adlı mecmuası ile "Kenzü'l hakâik" ve "Kaside-i Bür'e" şerhleri ve miftah şerhlerine hâşiyesi vardır. Eyüb'de medfun Hazreti Halid b. Zeyd'in rivayet ettiği hadisleri toplayarak onun menakibi hakkında mukaddeme ve hatimeyi hâvi bir eser vücûde getirmiştir. Birde "Ferasetnâme" adında türkçe eseri vardır (1)..

...

ABDÜRRAHMAN EFENDİ (HÜSAM-ZÂDE)

1003 - 1080

Abdürrahman Efendi, İstanbul Kadılığından mazûlen 1055 (1645) senesinde vefat eden Tulumcu Koca Hüsam Efendi'nin oğlu olup 1003 (1594-1595) tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Tulumcu-Zâde olarak meşhurdur.

İlk tahsilinden sonra, Uzun Ali Efendi'den ders alarak ilmiye mesleğine intisab etmiş ve şeyhülislâm Mehmed Efendi'den mülâzemet e-rişmiştir. 1018 (1609-1610) senesinde babasıyla Kudüse gitmiş orada şeyh Ahmed b. Mehmed Efendi'den hadis okumuştur. Kudüs'ten Medine'ye uğrayıp İstanbul'a dönüşünü müteakib kırk akçe ile müderrislik vazifesine tayin edildi. Medreselerdeki mutad dolaşmayı bitirip Kaza makamına geçmiştir. 1050 (1640-1641) Haleb, 1051 Recebinde (1641 Ekim) Şam, 1054 Saferinde (1644 Nisan-Mayıs) İstanbul Kazalarına sahip olan Abdurrahman Efendi 9 Şevval 1059 (16 Ekim-1649) da Kabakulak-Zâde Mehmed Efendi yerine Anadolu Kazaskerliğine getirilmiş. Müddeti örfiyesini tamamlayarak 16 Şevval 1060 (12-Ekim-1650) da tekaüd ol^{mn} kendisine Tırnova Kazası Ar-palığı verildi^{ic}

1. Fazla malûmat için bakınız: Akyürek Güner, XVII. Asır Osmanlı Şeyhülislâmları, Mezuniyet Tezi, Tarih Semineri, Ktb. No.: 645

İki sene devam eden inziva hayatını müteakib 7 Ramazan 1062 (12 Ağustos-1652) Hanefi Mehmed Efendi yerine Kumeliye terfi etmiş, lâkin ertesi sene 11.Şevvalde (4 Eylül-1653) tekaüd edilerek Zilhiccede (1653-Ekim-Kasım) Üsküdar Kazasına rıza göstermiştir.

İbşir Paşa'nın felâketine sebep olan sipahi ihtilâlinde azı olunan şeyhülislâm Ebu Said Efendi yerine 4 Receb 1065 (10-Mayıs-1655) de meşihat makamına ihraz eylemiştir. 1065 (1654-1655) Çınar vakasında ihtilâlcilere (Yeniçeri ve Sipahilere) karşı, Padişah ile devlet adamlarını korumak kasdiyle onların istediği ayak divanına mâni olmağa çalışmış, muvaffak olamayınca sipahi ve yeniçerilerin nefret ve intikamına marûz kalacağını bildirmesi için IV.Mehmed'den Kudüs Kadılığı ile müftülükten affını rica etmişti. Saraya sadakatinden ötürü 8.Cemaziyel-evvel. 1066 da (4-Mart-1566) isteği derhâl kabul edilerek, azı olunmuş ve İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır.

Ömrünün geri kalan kısmını Mısır'da geçirmiş 1080 Cemaziyel-vel ortasında (1669-Ekim) Mısır'da vefat etmiştir; Kudüs'de gömülmüştür.

IV.Mehmed devrinde bir seneden az şeyhülislâmlık mevkiini işgal eden Abdurrahman Efendi, ciddi, vakûr olup tâlik yazıda zamanının üstadı, arapçaya vakıf pehlivan yapılı idi. Okçulukta mahareti vardır. (1).

...

---

1. Fazla malûmat için bakınız: Akyürek, Süner, XVII. Asır Osmanlı Şeyhülislâmları, Mezuniyet Tezi, Tarih Semineri, Ktb.No:645.

MEHMED EFENDİ (KUDSİ-ZÂDE, ŞEYHİ)

1009 - 1085

Mekke, Medine, Mısır ve Şam Kadılıklarında bulunarak 986 (1578-1579) senesinde vefat eden âlim ve eser sahibi Nişancı-Zâde Ahmed Efendi'nin torunu ve Sultan Osman II devri Anadolu Kazaskerliğinden "Mir'at ül-Kâinat" adlı umumî tarihin müellifi Kudsi Mehmed Efendi'nin oğlu olan Kudsi-Zâde Şeyhi Mehmed Efendi 1009 (1600-1601) senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir (1).

Babasından aldığı yüksek terbiye ve tahsil ile yetişip Hoca Ömer Efendi'den mülâzemet'e nail olmuştur (2). Tarık-i tedrise kırk akçeyle Behramiye Medresesinde paye-i hariçle başlayarak 1030 Rebiyülevvelinde (1621 Ocak-Şubat) aynı medresede elli akçeyle hariç rütbesine terfi etmiş, aynı sene Rebiyülâhîrinde (Şubat-Mart) Nişancı Paşa-i Cedid Medresesine tebdil edilmiş; Şabanda (Haziran-Temmuz) Hadım Hasan Paşa Medresesine vasıl ve 1031 Recebinde (1622 Mayıs-Haziran) Sahn-ı semaniyenin birine yükselip Sultan Osman Vakası'nda azl olmuştur (3).

1033 Cemaziyelâhîrinde (1624 Mart-Nisan) Etmekçioğlu Medresesine, 1034 Cemaziyelâhîrinde (1625 Mart-Nisan) Gazanfer Ağa Medresesine, 1035 Ramazanında (1626 Mayıs-Haziran) ikinci defa Sahn-ı Semaniye Medreselerinden birine müderris tayin olunmuş (4).

Bu minval üzere medreselerdeki gezintisine devam ederek 1038 Şabanında (1629 Mart-Nisan) Esmihan Sultan Medresesi verilip 1039 Zilkadesinde (1630 Haziran-Temmuz) Ayasofya Medresesiyle taltif edilmiştir (5). Medaris-i celiledaki mütad mertebeleri muvaffakiyetle kateden Şeyhi Mehmed Efendi, 1039 Zilhiccesinde (1630-Temmuz-Ağustos) Kudüs Ka-

---

1. Mustafa Safâî, Tezkire, S:339; Ahmed Nazîf, Riyaz ün-Nûkeba, Vrk:10^a-11^b; Şeyhi, Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:326^a-327^b.

2. Safâî Tezkiresi, S:339; Riyaz ün-Nûkeba, Vrk:10^a-11^b; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:326^a-327^b.

3. Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:326^a-327^b.

4. " " " , " : " " .

5. " " " , " : " " .

zasına sahip olub (6), müddet-i örfiyesini tamamlayarak 1040 Zilhicce-
sinde (1631-Temmuz) mazûl olmuş, 1043 Saferinde (1633 Ağustos-Eylül)
Filibe Kadılığına getirilmiş, uzun bir zaman bu vazifede kaldıktan son-
ra 1046 Muharreminde (1636 Haziran-Temmuz) ref edilmiştir (7).

Dört seneye yakın bir zamanı mazul olarak geçirib 1049 Şevva-
linde (1640 Ocak-Şubat) Selânik'e hakim 1051 Recebinde (1641 Ekim-Ka-
sım) münfasıl olduysada (8) 1054 Rebiyülevvelinde (1644 Mayıs-Haziran)
Bursa Kadılığına lââyik görülüp (9), Bursa'da kadyken 1054 Zilkadesin-
de (1644 Aralık/1645 Ocak) Edirne'ye nakl olunmuş lâkin dört gün sonra
azl olunarak yeri Mısır'dan mazûl Şaban Efendi'ye verilince büyük bir
izdiraba düşmüştür (10).

1057 Rebiyülâhîrinde (1647 Mayıs-Haziran) Pravadi ile Güzelhi-
sar kazaları arpalık verilip, aynı sene Şevvalinin 22 sinde (20 Kasım-
1647) Memik-Zâde Mustafa Efendi yerine kaza mevkiinin en yükseği olan
İstanbul ile muradına nail olmuştur (11). Pek kısa müddet sonra 1058
Muharreminde (1648 Ocak-Şubat) azledilmiştir.

16 Şevval 1060 da (12 Ekim-1650) Hüsam-Zâde Abdurrahman Efen-
di yerine Anadolu Kazaskerliğini ihraz eyleyip bu mansıbdan 19 Cemazi-
yelevvel 1061 de (10 Mayıs-1651) Kabakulak-Zâde Mehmed Efendi yerine
Rumeli Kazaskerliğine nakledilip 15 Ramazan 1061 de (1 Eylül-1651) az-
lini (12) müteakib Rodos'a nefyi ferman olunmuş, Akdeniz Boğazında Bo-

---

6. Riyaz ün-Nûkeba, Vrk:10^a-11^b; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:326^a-327^b

7. " " " , " : " - " ; " " " , " : " - " .

8. Safâi Tezkiresi, S:339; Riyaz ün-Nûkeba, Vrk:10^a-11^b; Vekayi
ül-Füdelâ, Vrk:326^a-327^b.

9. Mustafa Naîmâ, Naîmâ Tarihi, İst.1280, C:IV, S:75; Riyaz ün-Nû-
keba, Vrk:10^a-11^b; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:326^a-327^b.

10. Kara Çelebi-Zâde Abdülazîz, Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Mısır
1248, S:626; Naîmâ, aynı eser, S:IV, S:107; Riyaz ün-Nûkeba, Vrk:10^a-11^b.

11. Ravzat ül-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:269^b; Naîmâ, aynı eser, C:IV,
S:243; Riyaz ün-Nûkeba, Vrk:10^a-11^b.

12. Kâtip Çelebi, Takvim üt-Tevârih, Vrk:78^b, 80^b; Ravzat ül-Ebrâr
ve Zeyli, Vrk:294^b; 298^b; Naîmâ, aynı eser, C:V, S:35; Raşid, Tarih-i Raşid,
İst.1282, C:II, S:7-8, 10; Hasib Üsküdari, Vefiyat ül-Ekâbir, Vrk:59^a-62^b;
Riyaz ün Nûkeba, Vrk:10^a-11^b; Vekayi ül-Füdelâ, Vrk:326^a-327^b, 479^b, 480^b.

ğazhisar'a vardığı esnada ecnebi gemiler tarafından yolu kesilince Boğazhisar'a yerleşmiştir (13). 1.Receb.1062 de (8-Haziran-1652) sürgünden afvolunup İstanbul'da hanelerine avd etmiş ve 1063 Saferinde (1653 Ocak) ikinci defa Pravadi ve Yenipazar arpallığıyla Süleymaniye vakfından yevmi yüzyirmibeş akçe verilerek hatırı hoş edilmiştir(14).

Rumeli Kazaskerliğinden munfasıl Mehmed Efendi 12 Zilhicce 1064 de (24-Ekim-1654) Memik-Zâde Mustafa Efendi yerine ikinci defa Rumeli Kazaskerliğine nasbedilerek 1065 Şevvalde (1655 Ağustos-Eylül) Keşan Kazası arpallığıyla tekaüd olup inzivaya çekilmiş (15).Mihayet 1067 Cemaziyelâhbirinde (1657 Mart-Nisan) Nakib-Zâde Seyd Mehmed Efendi yerine nikabetle tekrim olunup izzet ve ikbale kavuşmuştur.Onsekiz yıl nakib ül-eğraflığı tasarruf edip (16) 1085 Cemaziyelâhbirinde (1674 Eylül) maraz-ı istiskadan vefat etmiş,cenaze namazı Fatih Camii'nde kılınıp harici surda,Emir Buhari civarında hanelerine bitişik sahaya defn olunmuştur (17).

Vefatıyla çok müteessir olan Ülema, vefatına tarih düşürmüş ve Şakâik-i Nûmâniye Zeyl ül Zeyl'i sahibi Uşşaki Zâde Şeyhi Mehmed Efendi şu tarihi söylemiştir:

رَبِّهِ الْعَالِي نَسَبِ
سَيِّدِ مُحَمَّدٍ كَمِ
أَوَّلِهِ قَبْرِ حَنَّانِ فَايِغِ
أَوَّلِ سَكْرِ بَيْلِ
أَوَّلِ بِلُوبِ احْتِرَافِ كِرَامِ
أَوَّلِ زُرِّهِ نَقِيبِ
قَبْرِ جَدِّ يَاقُوتِ عَزْمِ
أَوَّلِ اِخْرَافِ لَاحِظِ
رَهْلَتِنِ كَوْنِ اِيْدِيْكَ
فِيضِي دِيْمِ تَارِيخِي
مَنْزِلِ عَدْنِ
أَوَّلِ قَدْسِي زَادَةِ الْفَاتِحِ
(18)

13. Ravzat Ül-Ebrâr ve Zeyli, Vrk:311^a; Riyaz ün-Nûkeba, Vrk: 10^a-11^b; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:326^a-327^b.

14. Naîmâ, aynı eser, C:V, S:212; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:326^a-327^b

15. Naîmâ, aynı eser, C:V, S:418; Vefiyat Ul-Ekâbir, Vrk:59 a; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:326^a-327^b, 480^a; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İst.1311, C:IV, S:181-182.

16. Riyaz ün-Nûkeba, Vrk:10^a-11^b; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:326^a-327^b; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:181-182.

17. Kaf-Zâde Fâizi, Zeyli Zübdet Ul-Eşar, Vrk:10^a; Safâi Tezkiresi, S:339; Riyaz ün-Nûkeba, Vrk:10^a-11^b; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:326^a-327^b; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:181-182.

18. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:326^a-327^b; Riyaz ün-Nûkeba, Vrk:10^a-11^b; Zeyl-i Zübdet Ul-Eşar, Vrk:10 a .

Ülema-ı rum arasında mümtaz bir mevki işgal eden Kudsi-Zâde Şeyhi Mehmed Efendi âlim, fâzıl, halim selim, iyi ahlâklı, ülema yetiştiren ve Ceddi Emir Buhari'nin damadına inen aileye mensub olup kibarlıkta, cömertlikte zamanında yegâne idi (19).

Mehmed Efendi, "Şeyhi" mahlasıyla pek kıymetli şiirler yazmıştır (20).

Nazım :

لبق فكريلا ديدم فان روکوب شول مسته روندم کم
الندن جام ليدرز شراب امرغوان کتيز
نه حالت واردر آيا اول لبي ملده قچين کورسم
زلان و صلتک زوققى کوکلدن بديزبان کتيز

Oğlu Müderrisinden Mehmed Efendi, 22 Şevval 1096 da (21-Eylül-1685) vefat etmiştir (21).

...

---

19. Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:326^a-327^b; Riyaz Un-Mûkeba, Vrk:10^a-11^b; Sicill-i Osmânî, C:IV, S:181-182.

20. Zeyl-i Zübdet Ul-Eşar, Vrk:10^a; Safâi Tezkiresi, S:339; Vekayi Ul-Füdelâ, Vrk:326^a-327^b; Riyaz Un-Mûkeba, Vrk:10^a-11^b.

21. Sicill-i Osmânî, C:IV, S:181-182.

ANADOLU KAZASKERLERİ
AZİLLERİ

Abdülhalim Efendi	:	2	Ramazan	1009	
Şemsi Efendi	:	2	Safer	1010	
Esad Efendi (Hoca-Zâde)	:	22	Receb	1011	
Mustafa Efendi (Ebulmeyamin)	:	25	Şaban	1011	
Mustafa Efendi (Kethüda)	:	12	Cemaziyelevvel	1012	
Kemaleddin Mehmed Efendi (Taşköprü-Zâde)	:	15	Cemaziyelevvel	1013	
Feyzullah Efendi (Kaf-Zâde)	:	22	Şaban	1013	Ruma nakl.
Yahya Efendi (Zekeriya Zâde)	:	28	Zilhicce	1013	Ruma nakl.
Kemaleddin Efendi 2.defa	:	12	Safer	1015	
Abdülazîz Efendi (Hoca-Zâde)	:	17	Safer	1017	
Mustafa Efendi (Kethüda) 2.defa	:	19	Ramazan	1017	
Mehmed Efendi (Bostan-Zâde)	:	6	Şevval	1018	
Kemaleddin Efendi 3.defa	:	19	Zilkade	1019	
Feyzullah Efendi 2.defa	:	30	Cemaziyelevvel	1020	vefat.
Hüseyin Efendi (Ahi-Zâde)	:		Şaban	1021	
Mehmed Efendi (Gani-Zâde)	:	27	Cemaziyelevvel	1023	
Mehmed Efendi (Kara Çelebi-Zâ.)	:		Cemaziyelevvel	1024	
Rıdvan Efendi	:	6	Ramazan	1024	
Zeynelabidin Efendi	:		Cemaziyelevvel	1025	Vefat.
Hüseyin Efendi 2.defa	:	13	Zilkade	1027	
Mehmed Efendi (Gani-Zâde) 2.defa	:		Şevval	1028	Ruma nakl.
Bahsi Mehmed Efendi	:	29	Cemaziyelevvel	1029	
Şerif Efendi	:		Cemaziyelevvel	1030	
Molla Ali Efendi	:	2	Şevval	1030	Ruma nakl.
Kudsi Mehmed Efendi	:		Şevval	1030	
Musa Efendi	:	8	Receb	1031	
Mehmed Efendi (Bostan-Zâde) 2.defa	:	29	Safer	1032	
Yahya Efendi (Bostan-Zâde)	:	25	Zilhicce	1032	
Mustafa Efendi (Azmi-Zâde)	:		Zilkade	1033	
Şerif Efendi 2.defa	:		Şevval	1034	Ruma nakl.
Abdullah Efendi (Ali Çelebi- Zâde)	:		Evahir Şevval	1035	

Hasan Efendi	:		Safer	1037	
Salih Mehmed Efendi (Hoca-Zâde)	:	8	Receb	1037	
Abdullah Efendi	2. defa	:	Ramazan	1038	
Ebu Said Mehmed Efendi (Esad-Zâde)	:	27	Zilkade	1039	Ruma nakl.
Mehmed Mustafa Efendi (Ebusuud-Zâde)	:		Muharrem	1041	
Mehmed Efendi (Çeşmi)	:	26	Safer	1041	Ruma nakl.
Abdullah Efendi (Hoca-Zâde)	:	27	Safer	1041	
Mehmed Efendi (Çeşmi)	2. defa	:	20	Receb	1041 Ruma nakl.
Abdullah Efendi (Hoca-Zâde)	2. defa	:	6	Zilhicce	1042 Ruma nakl.
Nuh Efendi (Molla Ahmed-Zâ.)	:		Cemaziyelevvel	1045	Ruma nakl.
Mehmed Efendi (Kara Çelebi-Zâde)	:		Zilhicce	1046	
Ahmed Efendi (Muid)	:	4	Muharrem	1048	Ruma nakl.
İsa Efendi	:		Zilkade	1048	Ruma nakl.
Mehmed Efendi (Çivi-Zâde)	:	16	Zilkade	1049	
Ahmed Efendi (Muid)	2. defa	:	8	Cemaziyelevvel	1051 Ruma nakl.
Abdürrahim Efendi	:	12	Rebiyülevvel	1054	
Hüseyin Efendi (Cinci)	:	1	Rebiyülevvel	1056	
Mehmed Efendi (Bahai)	:	11	Receb	1056	Ruma nakl.
Mehmed Efendi (Çivi-Zâde)	2. defa	:	13	Şevval	1056
Hüseyin Efendi (Cinci)	2. defa	:	1	Cemaziyelevvel	1057
Şeyh Mehmed Efendi (İmam-Zâ.)	:	4	Cemaziyelevvel	1057	
Hüseyin Efendi (Cinci)	3. defa	:	13	Cemaziyelevvel	1057
Mehmed Efendi (İmam-Zâde)	2. defa	:	1	Receb	1057
Hüseyin Efendi (Cinci)	4. defa	:	12	Receb	1057
Mehmed Efendi (İmam-Zâde)	3. defa	:	22	Muharrem	1058
Mehmed Efendi (Hanefi)	:	10	Cemaziyelevvel	1058	
Mustafa Efendi (Memik-Zâde)	:	19	Receb	1058	
Mehmed Efendi (Kabakulak-Zâ.)	:	9	Şevval	1059	
Abdürrahim Efendi (Hüsam-Zâ.)	:	16	Şevval	1060	
Mehmed Efendi (Kudsi-Zâde)	:	19	Cemaziyelevvel	1061	Ruma nakl.
Şaban Efendi	:	23	Ramazan	1061	
Mesud Efendi (Hoca-Zâde)	:	7	Ramazan	1062	
Mustafa Efendi (Bali-Zâde)	:	23	Muharrem	1063	

RUMELİ KAZASMERLERİ
AZİLLERİ

Mehmed Efendi (Hoca-Zâde)	:	18	Ramazan	1009
Mustafa Efendi (Bostan-Zâde)	:	2	Safer	1010
Abdülhalim Efendi (Ahi-Zâde)	:	22	Zilhicce	1011
Mehmed Efendi (Damad) 2. defa	:	15	Ramazan	1012
Esad Efendi (Hoca-Zâde)	:	22	Şaban	1013
Feyzullah Efendi (Kaf-Zâde)	:	28	Zilhicce	1013
Yahya Efendi (Zekeriye-Zâde)	:	12	Safer	1015
Esad Efendi (Hoca-Zâde) 2. defa	:	28	Muharrem	1017
Mehmed Efendi (Damad) 3. defa	:	19	Ramazan	1017
Abdülazîz (Hoca-Zâde)	:	6	Şevval	1018
Yahya Efendi (Zekeriya-Zâde) 2. defa	:		Zilkade	1019
Mustafa (Kethüda)	:	19	Safer	1020
Kemaleddin Mehmed (Taşköprü-Zâde)	:	7	Şaban	1020
Abdülazîz Efendi 2. defa	:	14	Ramazan	1023
Mehmed Efendi (Bostan-Zâde)	:	7	Ramazan	1024
Kemaleddin Mehmed Efendi 2. defa	:		Rebiyülâhîr	1026
Yahya Efendi (Zekeriye-Zâde) 3. defa	:		Şevval	1028 evahir
Mehmed Efendi (Gani-Zâde)	:	30	Cemaziyelevvel	1029
Mehmed Efendi (Kara Çelebi-Zâde)	:		Safer	1030
Kemaleddin Mehmed Efendi 3. defa	:	2	Şevval	1030
Ali Efendi (Molla)	:	8	Receb	1031
Mustafa (Kethüda) 2. defa	:	29	Safer	1032
Hüseyn Efendi (Ahi-Zâde)	:	25	Zilhicce	1032
Mehmed Efendi (Bostan-Zâde) 2. defa	:		Cemaziyelâhîr	1033
Mehmed Efendi (Gani-Zâde) 2. defa	:		Şevval	1034
Mehmed Şerif Efendi	:		Safer	1035
Mehmed Efendi (Kara Çelebi-Zâde) 2. defa	:	12	Şevval	1035

RUMELİ KAZASKERLERİ :

Hüseyin Efendi (Ahi-Zâde)	2. defa	: 25	Rebiyülâhir	1037	
Mustafa Efendi (Azmi-Zâde)		:	Ramazan	1038	
Hasan Efendi		:	Safer	1039	
Yahya Efendi (Bostan-Zâde)		: 27	Zilkade	1039	
Ebussuud Mehmed Efendi (Esad-Zâde)		: 24	Muharrem	1041	
Hüseyin Efendi (Ahi-Zâde)	3. defa	: 26	Safer	1041	
Mehmed Efendi (Çeşmi)		: 27	Safer	1041	Anadoluya nakl
Hüseyin Efendi (Ahi-Zâde)	4. defa	: 20	Receb	1041	Mesihate nakl
Mehmed Efendi (Çeşmi-Zâde)	2. defa	: 28	Receb	1041	
Mehmed Efendi (Kara Çelebi-Zâde)	3. de.	6	Zilhicce	1042	Vefat
Abdullah Efendi (Hoca-Zâde)		:	Cem.evvel	1045	
Nuh Efendi (Molla Ahmed-Zâde)		:	Zilkade	1046	
Mehmed Mustafa (Ebussuud-Zâde)		:	Zilkade	1048	Vefat
İsa Efendi		: 16	Zilkade	1049	
Ebussuud Mehmed Efendi (Esad-Zâde)	2. defa	: 8	Cem.evvel	1051	
Ahmed Efendi (Muid)		: 7	Rebiyülevvel	1054	
Mahmud Efendi (Kara Çelebi-Zâde)		: 4	Şevval	1055	
Abdürrahim Efendi		: 11	Receb	1056	
Mehmed Efendi (Bahai)		: 12	Zilkade	1056	
Mahmud Efendi (Kara Çelebi-Zâde)	2. de.	18	Cemaziyevvel	1057	
Mehmed Efendi (Bahai)	2. defa	: 23	Şevval	1057	
Mehmed Efendi (Çivi-Zâde)		: 1	Rebiyülevvel	1058	
Mustafa Efendi (Bali-Zâde)		: 14	Cem.evvel	1058	
Mustafa Efendi (Mulâkkab)		: 18	Receb	1058	
Abdülaziz Efendi (Kara Çelebi-Zâde)		: 8	Şevval	1059	
Mustafa Efendi (Memik-Zâde)		: 17	Şevval	1060	
Mehmed Efendi (Kaba Kulak-Zâde)		: 19	Cem.evvel	1061	
Mehmed Efendi (Kudsi-Zâde)		: 15	Ramazan	1061	
Mehmed Efendi (Hanefi)		: 7	Ramazan	1062	
Abdurrahman Efendi (Hüsam-Zâde)		: 11	Şevval	1063	
Mustafa Efendi (Memik-Zâde)	2. defa	: 12	Zilhicce	1064	
Mehmed Efendi (Kudsi-Zâde)		:	Şevval	1065	

İ Ç İ N D E K İ L E R

	----- Sayfa -----
Önsöz	I - III
Bibliyografya	IV - VII
Şemsi Efendi (Muallim-Zâde)	1 - 2
Abdülhalim Efendi (Ahi-Zâde)	3 - 6
Mustafa Efendi (Bostan-Zâde)	7 - 9
Mustafa Efendi (Ebü'l Meyamin)	10 - 11
Mustafa Feyzullah Efendi (Kaf-Zâde)	12 - 15
Mehmed Efendi (Damad)	16 - 18
Rıdvan Efendi	19 - 20
Mustafa Safî Efendi	21 - 24
Zeynelabidin Efendi	25 - 27
Abdülazîz Efendi (Hoca-Zâde)	28 - 31
Kemaleddin Mehmed Efendi (Taşköprü-Zâde)	32 - 37
Kudsi Mehmed Efendi (Nişancı-Zâde)	38 - 40
Mustafa Efendi (Kethüda)	41 - 43
Molla Ali Efendi (Sünbül, Zengibari)	44 - 47
Mehmed Efendi (Bahsi)	48 - 50
Esad Efendi (Hoca-Zâde)	51 - 52
Mehmed Efendi (Bostan-Zâde)	53 - 56
Mehmed Efendi (Gani-Zâde)	57 - 62
Mustafa Efendi (Uşşaki-Zâde)	63 - 64
Salih Mehmed Efendi (Hoca-Zâde)	65 - 67
Abdullah Efendi (Ali Çelebi-Zâde)	68 - 71
Mustafa Efendi (Azmi-Zâde, Hâleti)	72 - 76
Şerif Mehmed Efendi (Şerifi)	77 - 81

	<u>Sayfa</u>
Lutfullah Efendi (Kadı Çelebi,Şeyhi)	82 - 84
Mehmed Efendi (Kara Çelebi-Zâde,Zuhûrî)	85 - 88
Hüseyin Efendi (Ahi-Zâde)	89 - 90
Mehmed Efendi (Çeşmi)	91 - 93
Şeyhi Mehmed Efendi (Allâme)	94 -- 96
Abdullah Efendi (Hoca-Zâde)	97 - 99
Hasan Efendi (Pir Biraderi)	100 - 103
Mehmed Efendi (Ebussuud-Zâde)	104 - 106
Yahya Efendi (Bostan-Zâde)	107 - 110
Nuh Efendi (Molla Ahmed-Zâde)	111 - 113
İsa Efendi (Bosnevi)	113 - 115
Yahya Efendi (Zekeriya-Zâde)	115 - 117
Musa Efendi (Reisül-Etibba)	117 - 118
Yusuf Efendi (Şami,İmam-ı Sultani)	119 - 120
Ahmed Efendi (Muid)	121
Hüseyin Efendi (Cinci)	122 - 130
Mustafa Efendi (Mülâkkab)	130 - 134
Mehmed Efendi (Kabakulak-Zâde) Ebürreşad	135 - 137
Şeyh Mehmed Efendi (Çivi-Zâde)	137- 139
Yusuf Efendi (Seyrek-Zâde)	140 - 141
Mehmed Efendi (Kara Çelebi-Zâde,Reis Ul-Ülema).	142 - 144
Mehmed Efendi (Bahai)	145 - 146
Abdurrahim Efendi (Adanalı)	147 - 148
Şeyh Mehmed Kadri Efendi (İmam-Zâde)	148 - 150
Mustafa Efendi (Memik-Zâde)	151
Abdülazîz Efendi (Kara Çelebi-Zâde)	152 - 153 .
Mehmed Efendi (Hanefi)	154

Hüseyin Efendi (Şami-Zâde)	155 - 156
Şahabeddin Ahmed Ef.(Misrî,Hafaci,Muhaşsi) .	156 - 158
Ebu Said Mehmed Efendi (Esad-Zâde)	159 - 160
Mustafa Efendi (Bâli-Zâde)	160 - 161
Abdurrahman Efendi (Hüsam-Zâde)	161 - 162
Mehmed Efendi (Kudsi-Zâde,Şeyhi)	163 - 166
Anadolu Kazaskerleri	167 - 168
Rumeli Kazaskerleri	169 - 170
İçindekiler	171 - 173